

دومین کتاب از کتب آبی انگلیسی که مجموعه اخبارات و مراسلات نماینده کان دولت انگلیس در ایران است و حوادث و تاریخ انقلابات مملکت ما را به بهترین ترتیب بیان مینماید بواسطه بذل مساعی حضرت مستطاب اشرف بکانه امیر معارف پرور حاجی علیقلی خان سردار اسعد مد ظله محض اطلاع ایرانیان و خدمت بعالم مطبوعات و معارف توسط ترجمه آقای میرزا محمود خان شکارش فارسی آمده و بدست طبع داده شد و اینک بسی و اهتمام این بنده محمد علی خراسانی اتمام پذیرفته و بموقع انتشار گذاشته میشود .

هر کتابیک بدون مهر دسقی اینجانب محمد علی باشد قلاب است و گرفته خواهد شد

قیمت شش قران

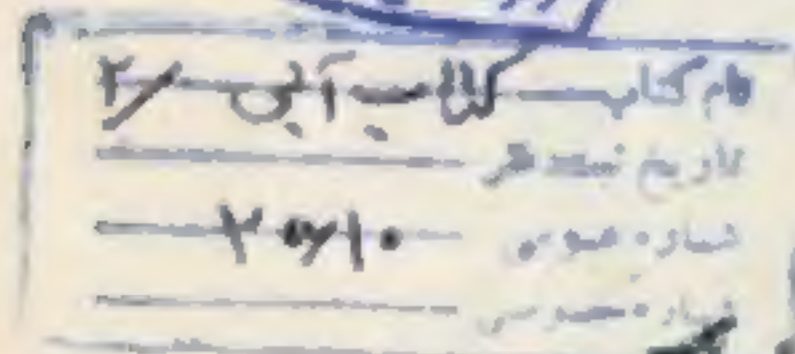
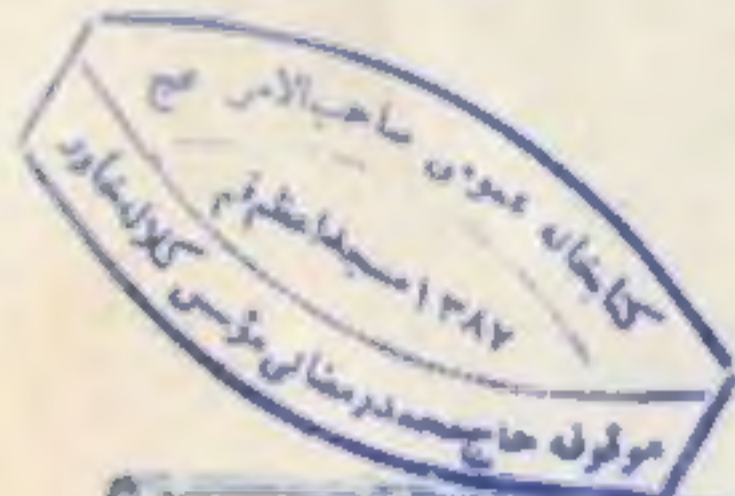

لیق
۱۸-۵۹

ایران عمره (۱) ۱۹۱۰

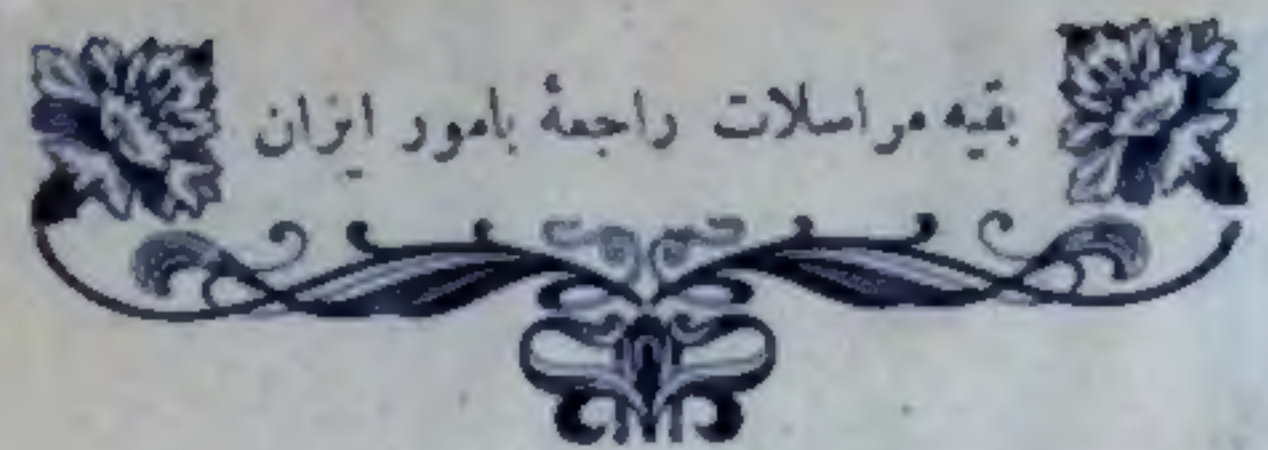
بقیه مراسلات راجعه بامور ایران

متمم ایران عمره (۲) ۱۹۰۹

مطبعة برادران باقرای

❖ تلکراف نمره ۱ ❖

تلکراف سرادوار گری (۱) (وزیر امور خارجه انگلیس)
به سر بار کلی (وزیر مختار انگلیس مقیم طهران) مورخه
پانزدهم ۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ هجری از وزارت
خارجه لندن

❖ وزراء جدید ایران ❖

بمن خبر رسیده است که ناصر الملك بمذر مریض بودن
پسرش از پاریس برای مراجعت بطهران امتناع نموده است

❖ تلکراف نمره ۲ ❖

از طرف سر بار کلی (۲) به سرادوار گری مورخه ۱۱ مه
۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ هجری از طهران

این تلکراف راجع است به تلکراف ششم ۱۱ مه

1. Sir Edward Grey

2. Sir Barclay

(در باب خیال سیه دار)

همکار روس من می نویسد که نفوذ کلام خود را
حتی المقدور به سیه دار بکار برده است لیکن منعم ندی
نشده است و گمان میکنم بواسطه عدم رضایت از شاه
احتمال دارد از محل اقامتش قزوین بطهران حرکت نماید .
من مستقیماً اطلاعی از عقیده سیه دار ندارم لیکن اگر
اظهارات همکار روس من صحت داشته باشد يك اقدام از طرف
سفارتین متحده بهترین طریقی از برای حاصل نمودن صلح
طرفین خواهد بود .

❖ تلکراف نمره ۳ ❖

تلکراف سر بار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۲ مه
۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ هجری از طهران
عجالتاً ما باید منتظر حوادث بشویم و محتمل است که
اگر بحران صلح انجامد ناصر الملك مراجعت نماید و تا
زمان مراجعت او سعد الدوله کفیل ریاست وزرا خواهد بود
(این تلکراف راجع است به تلکراف دیروز من)

❖ تلکراف نمره ۴ ❖

تلکراف سر بار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۲ مه
۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ هجری از طهران

همکار روس من بمن اطلاع میدهد که دو مرتبه بنوسط

یکی از نایبهای سفارت در قزوین با سپهبدار مذاکره و باو گوشزد نموده است که شاه تمام خواهشهای ملتبارا قبول کرده است و همچنین اصرار نموده است که سپهبدار جلو گیری از پیش آمدن رولوسینرها نکند

در طهران نفر از تمهیدات شاه در تزیینات است و این بیشتر بواسطه عدم اعتماد عموم مردم از شاه است نه بواسطه بعضی از مواد فرمان که ابواب عیب جوئی شده است و سوای تبریز و قزوین از سایر بلاد اطلاعی از قبول کردن شاه خواهشهای ملتبارا نداریم

❖ نمره ۵ ❖

تلگراف سر نیکلسن (۱) سفير كبير انگليس در سن بطرز بورخ به سرادوار گری مورخه ۱۲ مه ۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ هجری از بطرز بورخ دولت روس کومک پولی را بدوات ایران معمم شده است که قسط اول استقراض را پنجاه هزار لیره نمایند (مبو جری کف) میگوید که مبو سابلین پیشنهاد نموده است که صد هزار تومان این وجه را به حقوق عقب افتاده قشون ساخاو طهران بدهد و صد هزار تومان دیگر را بقشونی که همراه عین الدوله بوده است بدهد و بعد از پرداخت پول

قشون ابوابجمعی عین الدوله را مرخص نمایند و مبلغ پنجاه هزار تومان هم بوزارت خارجه بدهد .

❖ نمره ۶ ❖

تلگراف سر بار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۳ مه ۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ هجری از طهران

ممکن است در یکی دو روز دیگر قشون بحریرا ازوشهر مراجعت داد بدون اینکه احتمال خطر برای اتباع خارجه داشته باشد بواسطه اینکه عجلاناً اوضاع آنجا خوب است

❖ نمره ۷ ❖

تلگراف سرادوار سکری به سر بار کلی مورخه ۱۳ مه ۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ هجری وزارت خارجه لندن (حرکت ملتبان از رشت)

دولت اعلیحضرتی تصویب مینماید پیشنهادی را که شما در این ماه تلگراف نموده بودید

شما میتوانید که با همکار روس خودتان متحداً با سپهبدار مذاکره نمائید و بعلاوه باو گوش زد کنید که البته ملتبان باید از فرمان شاه راضی بشوند و باو اصرار نمایند که قبول بکند باو بگویند که اگر شاه خواست برخلاف قول خودش عمل نماید و املاحانیرا که او قول داده است بموقع اجرا نگذارد نماینده دولتن بان اعلیحضرت همراهی نخواهند نمود

نمره ۸

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۵ مه ۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ هجری از طهران (تبریز) راجع به تلگراف دهم به من تلگراف ذیل از ژنرال قونسول اعلیحضرتی مقیم تبریز بمن مخایره شده است بموجب دستور العمل کشی ما دیدنی از انجمن نمودیم انجمن نماینده بشرق آذربایجان برای اطفاء حرارت آن نقاط فردا خواهند فرستاد امروز تلگرافی بشاه نموده اند و اظهار تشکر از تمهیدات شاه کرده اند خیلی مایل به صلح تام هستند

نمره ۹

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۴ مه ۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ هجری از طهران (شاه و ملتیان) تقریباً تمام متحصنین سفارت عثمانی از سفارت خارج شدند و امروز احتمال کلی دارد که صلح بشود شاه بنظر همراه میاید و تا بحال هموزرا در امورات بد رفتار نکرده اند کینه که برای ترتیب قانون انتخابات بتازگی تشکیل شده است روی هم رفته بد نیست مذاکرات دوستانه راجع به تعیین حاکم تبریز مابین اهالی و وزرا در جریان است وزیر امور خارجه سپهدار را نسبتاً ملایمتر مشاهده مینماید در خصوص استقراض روس سپو سبلن مطمئن است

که این پول برای پرداخت و خلع سلاح نمودن قشون غیر لازم و همچنین برای پرداخت حقوق عقب افتاده سایر قشون بهصرف خواهد رسید و باین طریق تخفیف دریافتن حاصل خواهد شد و نه این است که در واقع همراهی با متبذبن بشود

نمره ۱۰

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۴ مه ۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ هجری از سن پترزبورغ مسو جریکف امروز بمن اطلاع داد که ملتیان تبریز اسلحه خود را تسلیم مینمایند و همچنین رولوسینهای روس را هم مجبور به خلع سلاح مینمایند و گفتند که بهبودی زیادی در اوضاع تبریز حاصل گردیده است

نمره ۱۱

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۴ مه مطابق با ۱۳۲۷ هجری از سن پترزبورغ مسو جریکف اظهار داشت که شما پیشنهاد بکنم که از طرف سفرای کسار روس و انگلیس دستور العملی به ژنرال قونسولهای خودشان مقیم بغداد فرستاده بشود که بموجب آن دستور العمل ژنرال قونسولهای مزبور مشغول مذاکره با علمای نجف شده که از طرف علما نصیحتی با اهالی ایران

بشود باین مضمون که مردم ضدیتی با شاه نگنجد و بطور
دوستانه فوایدی را که راجع به برقراری مشروطه داده است
پذیرند و بعلاوه از طرف علماء کمکی هم در خصوص اصلاحاتی
که شاه در خیال دارد بشود

❖ نمره ۱۲ ❖

تلگراف سرادوار گری به سر بارکلی ۱۴ مه ۱۹۰۹
مطابق با ۱۳۲۷ از وزارت خارجه لندن
(بوشهر) راجع به تلگراف شما
مراجعت قشون بحری را از بوشهر اجازه بدهید

❖ نمره ۱۳ ❖

تلگراف سرادوار گری به سر نیکلسن مورخه ۱۵ مه
۱۹۰۹ مطابق با ۱۳۲۷ از وزارت خارجه لندن
آفندری که من اطلاع حاصل کردم دولت روس بنوسط
سفیر کبیر خودش در لندن گمان میکند حالا که شاه
مشروطه را قبول نموده است استقراضی داده بشود که دولت
ایران بتواند اصلاحات را مجری بدارد من باو اطلاع دادم
که اگر دولت روس گمان میکند که این استقراض لازم
است ما ضدیتی نداریم لیکن تا مدتی که مجلس این قرض را
قبول نکند ما قسمت خودمان را از این استقراض چهار صد
هزار لیره نخواهیم پرداخت

❖ نمره ۱۴ ❖

کاغذ سر نیکلسن به سرادوار گری مورخه ۱۰
مه ۱۹۰۹ از سن بطرز بورغ (۱۵ مه به لندن
رسیده است)

(آقا) من میو جریکف را متذکر نمودم در هشتم
این ماه که از قرار مذکور دولت روس خیال اعزام قشون
برای محافظت راه رشت و طهران را دارد من اظهار
امیدواری نمودم که خوب است در هر صورت دولت روس بدو آمنتظر
نتیجه در تجدید باقدمات نظامی بشود بجهت اینکه از قرار
اطلاع ما عجلتاً راه باز است و فرستادن قشون ممکن است
که صورت دخالت را پیدا کند میو جریکف گفت که
او میخواهد يك قشونی در بادکوبه حاضر نگاهدارد و
در رشت و مابین راه معلوم کند که اگر راه بسته بشود قشون
بایران وارد خواهد شد

امروز صبح کاغذ خصوصی از جناب ایشان بمن رسید
که در آن کاغذ بمن اطلاع دادند که دولت روس مصمم
شده است که عده کافی قزاق در بادکوبه حاضر نگاهدارد
که در صورت لزوم استعدادی بکار در رشت داده و همچنین راه
طهران و بحر خزر را نگاه دارند نظر باینکه مذاکرات
نهایی ما با شاه جریان خوبی حاصل نموده است امیدواریم

که اعزام قزاقهای مزبور لازم نشود
(امضاء بگلشن)

نمره ۱۵

تلفراف سریار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۵ مه
۱۹۰۹ از طهران دولوسینرها (۱) در قزوین (راجع به تلفراف
۱۴ مه من)

وزیر امور خارجه بمن و همکار روس من اطلاع داد
که او از خیالات بهمدار راضی نیست

نمره ۱۶

تلفراف سریار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۵ مه ۱۹۰۹
از طهران

از طرف اهالی تبریز و قزوین و رشت و امفیان
استدعای عاجلانه بوزرا رسیده است که اقدامات برای رفتن
قشون روس بنمایند

بعد الدواء بمن گفت که مداومت اقامت قشون روس
اسباب جلوگیری از اصلاح طرفین خواهند شد . بجهت اینکه
مردم گمان میکنند که این قشون با اجازه شاه آمده اند
و گمان میکرد که برودن قسمت زیادی از قشون (بقدر اینکه
ششصد نفر در شهر و چهار صد نفر در راه باشند) اسباب

این می شود که مردم باور خواهند کرد که اقدامات روس
موقتی است و اسباب اصلاح خواهند شد . وزیر امور
خارجه گمان میکرد که حالا بک انداز زود است که رفتن
کلیه قشون روس خواسته شود لیکن بعد از تعیین حاکمی
برای تبریز دولت این خواهش را خواهد نمود
احلال الملک که یکی از ملتیان معروف آذربایجان است خواهش
اهالی تبریز بنایب الحکومه کی منصوب شده است

نمره ۱۷

تلفراف سریار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۶ مه
۱۹۰۹ از طهران

کمرکات و شهر راجع به تلفراف (۱۳) مه من
ترتیب موقتی در خصوص عایدی کمرکات داده شده
است که بموجب این ترتیب کلیه عایدی کمرکات بسانک
شاهنشاهی بحساب رئیس کمرکات تحویل داده خواهد
شد و در صورت معارف از این بول بدو باید برضایت
بانک باشد .

در موقتی که حرکت قشون بحریرا رسماً اطلاع دادم
شفاً یاد آوری بعد الدواء نمودم که اگر طلب و اقسام
ماهانه بانک را دولت ایران از مخارج فوری نپردازد نتیجه
خوبی برای دولت ایران نخواهد بخشید .

❖ نمره ۱۸ ❖

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۷ مه

۱۹۰۹ از طهران

تلگراف ذیل از ژنرال قونسول دولت اعلیحضرتی
مقیم تبریز که تاریخ دیروز را دارد برای من رسیده است
ملتان اینجا باصفهان و رشت تلگرافی مخابره نموده اند
که متعین صاحب دوستانه نسبت بمذاکرات خودشان با شاه
بود احتمال میرود که سیدخان ساوجبلاغ برای کمک
نمودن بحکومت آن محل بر ضد اکراد برود حکومت
ساوجبلاغ درخواست کمک از نایب الحکومه تبریز نموده
است بر حسب اطلاعی که حاصل نموده حکومت تبریز
از پایتخت در خواست نموده است که سیصد نفر قزاقی که
همراه ابن الدوله بود به تبریز مراجعت دهند برای محافظت
تبریز و دولت قبول نموده است

❖ نمره ۱۹ ❖

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۷ مه

۱۹۰۹ از طهران

سپه دار و رولوسینرها

رئیس ملتان جواب داده است بمراسله که بتوسط
نایب سفارت روس در قزوین باور رسیده بود در آن جواب

سپه دار اظهار میدارد که از قدوت او خارج است که طلع
سلاح از شورشیان نماید

صیو سابلین گمان میکند که تقریباً در قزوین و اطراف
۴۰۰ نفر قفقازی است او به سپه دار صحبت کرده است
که مراجعت برشت نماید و بکلی از رولوسینرها
کناره جوئی کند

❖ نمره ۲۰ ❖

تلگراف سرادوار گری به سر نیکلسن مورخه ۱۷ مه
از وزارت خارجه لندن

راجع به تلگراف ۱۴ این ماه شما در خصوص
مذاکرات بطمای نجف

خواهش میکنم که به تکفیل وزارت خارجه اطلاع
بدهید که من موافقت به پیشنهاد ایشان میکنم

❖ نمره ۲۱ ❖

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۲۰ مه
۱۹۰۹ از طهران

بوشهر راجع به تلگراف (۱۳) مه من

قشون بحری عودت نمود نمایندگان دول خارجه در
بوشهر موافقت بر اینکه اوضاع بوشهر مناسب این اقدام
بود و دریا بیکی اطمینان داده است به ژنرال قونسول

اعلیحضرتی که او میتواند از عهدۀ هر اتفاقی و بی
نظمی بر آید

نمره ۲۲

تکراف سرارکلی به سرادوار گری مورخه ۲۳

۱۹۰۹ از طهران

شاه اظهار میل نموده است که عموی خود ظل السلطان را
بخواهد و بحکومت اسفهان منصوب نماید وزیر امور
خارجۀ در موقع پیشنهاد این مطلب از من سؤال نمود که
آیا بمراجعت ایشان اعتراض دارید یا خیر من در این
خصوص با مسوولین مذاکره نموده ام و عقیدۀ ما
مراجعت ظل السلطان موجب اعتراض نخواهد بود در
صورتی که بحکومت فارس منصوب گردد

بعلاء الدوله هم بحکومت فارس پیشنهاد شده بود لیکن
قبول نکرد و تعیین ظل السلطان بهترین وسیله است برای
انتظام آن ایالت و برقراری امنیت طرق و شوارع

نمره ۲۳

تکراف سرارکلی به سرادوار گری مورخه ۲۳

۱۹۰۹ از طهران

و پس قونسول اعلیحضرتی مقیم رشت را برون میدهند
که پیودی در رفتار قفقازیهای آنجا حاصل شده است

و بر طبق این مطلب هم همکار روس من خبری از قزوین
رسیده است

از ژنرال قونسول اعلیحضرتی مقیم اسفهان اطلاع حاصل
مینمایم که با وجود معنی اختلاف عقیدۀ که هنوز هم مابین
رؤسای بختیاری است از کاغذی که شاه بانها نوشته بود خیلی
راضی هستند و مصمم شده اند که عدد زیادی از قشون
خودشانرا به زودی مرخص نمایند

کمیته که برای وضع قانون انتخابات تشکیل شده بود
در کارهای خودشان خیلی پیشرفت کرده اند

در خصوص استقراض از دولت روس مابین سفارت
و دولت ایران مذاکرات در جریان است این پول برای
پرداخت حقوق قشونی و اجزاء وزارت خارجه تحصیل
شده است

فقط اول این استقراض فقط پنجاه هزار لیره
خواهد بود

نمره ۲۴

تکراف سر یکلین به سرادوار گری مورخه (۳۲)
از سن بطرز بورغ

(علماء نجف) راجع به تکراف ۱۴ این ماه من
(دیلا) ترجمه مکتوبی است که دولت روس پیشنهاد

(نموده بود)

مملکت ایران چند سال است گرفتار کسبش داخلی است و نظر بدوستی حقیقی باین مملکت دولتی روس و انگلیس تمام نفوذ خودشانرا برای بر طرف کردن بلیانی که باین مملکت دچار است بکار برده اند اقدامات ایشان بی نمر نموده است در همین ایام شاه نصایح دولتی مصمم شده است برای برقرار نمودن مشروطه و عنو عمومی به متصرفین بلنکی برای امنیت مملکت

برای سهولت موفق شدن شاه به برقراری آسایش دستور الملی به نمایندگان قونسول خانه دولتی روس و انگلیس فرستاده شده است که بواسطه حسن وطن پرستانه رؤسای روحانی ملت مسلمان که نفوذ آنها مابین هم مذهبان خودشان مؤثر است نمایندگان دولتی از مجتهدین گر بلا و نجف خوا هس نمایند که همراهی کاملی در ایشرا انسانیت نمایند و بتمام فرق ایرانی نصیحت کنند که دست از ایندعوای برادر گشاه بردارند و نصایح خبر اندیش علای اعلام اسباب آسایش آن مملکت که مدتها دچار زحمت بوده بشود و همچنین باعث انتظام وآسایش را که اهالی ایران زیاده از حد طالباند خواهد گردید.

(نمره ۲۵)

کاغذ سر بار کلی سرادوار گری مورخه ۴ ۱۹۰۹م
از طهران

(آقا) من شما را از وقایعی که بعد از ملاقات ۲۲ ماه گذشته واقع گردیده بود بتوسط تلگراف اطلاع داده ام (مقصود ملاقاتی است که نمایندگان دولتی نصایح روس و انگلیس را بشاه پیشنهاد نموده اند) لیکن برای سهولت رجوع بسابقه بنظر این طور بهتر میباشد که آتوافات را در این مراسله بطور اجمال درج نماید

روز بعد از ملاقات وزیر امور خارجه بحکم شاه ملاقاتی از نمایندگان دولتی در سفارت روس نمود وزیر امور خارجه اظهار نمود که اعلیحضرت شاه هنوز بیم آنرا دارد که اگر به پیشنهاد دولتی رفتار شود باعث اغتشاش خواهد بود

ما ایشانرا خاطر نشان نمودیم که بهترین راهی برای آسایش این است که نصایحی را که روز قبل بان اعلیحضرت پیشنهاد شده است معمول و مجری دارند بعد وزیر امور خارجه اظهار داشت که شاه بیش از صد هزار لیره که ما قول داده بودیم لازم خواهد داشت

ما ایشان یاد آوری نمودیم که دستور السل ما بیش از

این مبلغ اجازه نمیدهد و علاوه اظهار نمودیم که در موفقی
که مجلس مشغول کار و ادارات مالمه اصلاح شد نمایندگان
دولتین سعی کامل خواهند نمود که استقرار مسمی سک
لر و م آرا ما جواب توجه هشتم بدولت ایران داده بشود
روز بعد مجلس تشکیل شد که در آن مجلس شاه با
وزیرا و بعضی دیگر حضور داشتند مقصود از تشکیل این
مجلس مذاکره در خصوص پروگرام ما بود
بعد از ظهر آنروز سعد الدوله بدیدن من آمد و اظهار
نمود که شاه اصرار زیادی نموده است برای قبول نصایح ما
با وجود حضور مستبدین که خیلی خدمت نمودند لیکن عقیده او
این بود که شاه بالاخره پیفیده سعد الدوله رفتار خواهد نمود
در (۲۵) سعد الدوله مترجمین سفارتین را خواست
و اظهار میل نمود که توضیحاتی بر خصوص عمل نمودن
بر گرام ما باو داده شود ما بایشان جواب دادیم که
پیش از اینکه در جزئیات این پروگرام مذاکره بشود
میبایستی که شاه رسماً قبول نصایح ما را اظهار بدارد
در این بین خبر ورود قشون روس بر سرحد آذربایجان
در طهران منتشر گردید
تقی زاده و انجمن تبریز این مطلب را برای افتتاح
مذاکرات با شاه دست آورز نموده و نتیجه این شد که

در (۲۵) شاه اذن مشار که جنگ برای مدت غیر معینه
داده شد و همچنین عفو عمومی و اذن آذوقه بشهر
آوردن در ۲۶ ماه بنام تبریز داده شد
مجلس هیئت وزراء علاوه چند نفر از مستشاران
مستبد خبر رسمی شاه در ۲۵ و ۲۶ و ۲۷ ماه منعقد
گردید در این مجالس سعد الدوله سعی درجه تمام تر
بر ضد آراء مستبدین نمود در یکی از این مجالس پیشنهاد انتشار
قانون انتخابات شده بود این قانون در نواسر گذشته
نزدیک انتشار بود در آن موقع يك نصایح جلی بر ضد
ملیان در باغ شاه بدست درباریان بعمل آمد این نصایح را
شاه سب قرار داده و انتشار قانونا توقیف نمود ولی
حالا شاه بخواست همان قانون ناقص را منتشر نماید و بواسطه
انتشار این قانون از اجرا نمودن پروگرام ما امتناع کند
همکار روس من و من بنوسط سعد الدوله اعلیحضرت
شاه را مطلع ساختیم که این اقدام بر ضد پروگرام ما
خواهد بود و بهیچوجه بموردی باوضاع نخواهد بخشید
و اصرار نمودیم که جواب قطعی باظهارات ما بدهد
در (۲۵) ماه سفارتین اطلاع حاصل نمودند که شاه
صدر اعظم و امیر بادر را معزول کرده و عموی خودش
نایب الساطه را بحد ارت و وزارت جنگ منصوب نموده است

نایب السلطه یکی از مستبدین سخت نمره اول است
و اگر چه تازگی جزو وزراء نبوده است لیکن نفوذ تامی
مثل امیر بهادر جنگ داشته است

بعد از تبادل افکار با همکار روس خودم متفق شدیم
که کتباً شاه را بتوسط سعد الدوله مطلع سازیم که
نایب السلطه در کابینه بکلی پذیرفته نخواهد شد
ما باز برای جواب اصرار نمودیم و بشاه یاد آوری
نمودیم که اگر تا دوّم ماه جواب بمانرسد درخواست ملاقات
دیگر خواهیم نمود.

صبح زود روز بعد ما اطلاع حاصل نمودیم که
سعد الدوله را معزول نموده اند

زیرا که معلوم بود این اقدام بواسطه استبدادگی است
که سعد الدوله در این چند روزه برای قبولانیدن نصایح ما
بشاه کرده است و همچنین انتخاب نایب السلطه و عزل
سعد الدوله مثل این بود که در واقع اظهارات دولّین
موقع مسخره واقع شده باشد. ما معمم شدیم که برتست
سختی نموده و مترجمین سفارتینرا بیایغ شاه بفرستیم که
اگر نایب السلطه را فوراً معزول و سعد الدوله را منصوب
نمایند ما بدولّین متبوعین خودمان تلگراف خواهیم نمود
که این اقدام شاه واضحاً نشان میدهد که آن اعلیحضرت رد

کرده است نصایح ما را
لغاً یاد داشتی است که مسبو جرجیل در خصوص این
ملاقات نوشته است ملاحظه خواهید نمود که ما بشاه بخوبی
بصریح نمودیم که دولّین نمیخواهند نصایح خودشانرا حیراً
پان اعلیحضرت قبولانند شاه آزاد است از قبول یا رد
نصایح ما لیکن وجود سعد الدوله برای هر کابینه فعالی
لازم است و باینجهت اگر عزل او باقی بماند نشان
میدهد که اعلیحضرت شاه رد نموده است يك قسمت عمده
برگرم مارا

آنچه را که در اینملاقات رخ داده است بطور وضوح
معلوم می نماید که اثر کافی بخشیده است بجهت اینکه
صبح بعد نایب السلطه مسبو جرجیل را احضار نمود بملاوه
اینکه نایب السلطه برتست نمود از اینکه او را مستبد خوانده اند
مسبو جرجیلرا مطمئن نمود که نظر بخدیت سفارتین
او داخل کابینه نخواهد شد

در ۴ ماه مارا مطلع ساختند که معاون وزارت امور
خارجه عجلاناً کفیل امور آ نوزانتخانه خواهد بود
یکی دوساعت مراسله سفارت رسید که در آن مراسله
معاون وزارت خارجه اطلاع میداد که شاه نصایح ما را
قبول نموده ولیکی لازم است توضیحاتی در بعضی از نکات

از طرف نمایندگان دولین به نمایندگانی که از طرف شاه
انتخاب خواهند شد در يك مجلس بدهند
ما در جواب این امر اسله درخواست موع معینی برای
این مجلس نمودیم

در این بین با وجود اینکه شاه رسماً قبول نصایح
ما را اعلان نموده بود امیر بهادر که از وزارت جنگ
موزول شده بود باز در باغ شاه حاضر بوده و ریاست کار
شخص شاه را میکرد تايب السلطة را هم که در خصوص او
ما برنست سخت نموده بودیم باز بر ریاست هیئت وزراء و
وزارت جنگ باقی بود

امروز که روز عید شاه است شاه اقدام صحیحی
نموده و فرمانی صادر کرده بود که در آخرمان قول برقراری
مشروطیت را مباد

فرمان مزبور تشریح مینماید که آسایش عموم در
مشروطیت است

و مشروطه بهترین طریقی برای آسایش مردم و
اصلاحات ادارات دولتی خواهد بود

و وقت را بمن مینماید برای انتخابات بموجب قانون
انتخابات جدید که بزودی منتشر خواهد گردید . بنجریات
گذشته انسانرا مشکوک می نماید از صمیمت عقیده شاه لیکن

فرمان همیشه خوب است که چیزی بر ضد پر کرام
و نفوذیک دولین پیشنهاد نموده اند منضم نیست
(امضاء بارملی)

ضمیمه نمرة ۲۵ یادداشت مسو جرجیل
در ساعت ۷ بعد از ظهر مسو بارن اوسکی ومن
شاه را ملاقات نمودیم و همکار روس من ناطق بود
ما عذر میخواهیم از اینکه اعلیحضرت شما را باینوقت
نک زحمت میدهم لیکن ما ماموریم که از طرف سفیر
انگلیس و شادیه دافر روس با اعلیحضرت شما اطلاع بدهیم
که اگر شما فوراً تايب السلطة را موزول و سمند الدوله را
بجای خودش نگذارید نماینده دولین مجبور خواهند شد
که فردا بدولت متبوعه خودشان تلگراف نمایند که اعلیحضرت
شما اقدامی نموده اید که بطور وضوح نشان میدهد که
اعلیحضرت شما هیچ قصد عمل نمودن به نصایح دوستانه
دولین ندارید

اعلیحضرت شاه گفتند بچه دلیل همجو اقدامی خواهید
نمود در موردی که او قبول نموده است نصایح دوستانه
دولینرا و بر طبق آن نصایح هم رفتار کرده است ولی
چطور ممکن است که جبراً قبول نماید وزیر امور خارجه را
که شخصاً طرف تفر است .

به تمام این سؤالات میو بارن اوسکی جوابداد که دستور الصلی که بها داده شده است فقط تذکار مطالب فوق است و بیجوجه ما عاودن نیستیم که بیش از این سؤال و جوابی نمائیم. شاه خیلی ایستادگی نموده و اظهار داشت که نمایندگان دولتین نمیتوانند تلگراف نمایند که شاه نمایندگان دولتین را رد نموده است در صورتی که اظهار رسمی او خلاف اینمطلب را نشان میدهد.

من (جرجیل) گفتم که مجرای رسمی برای رسانیدن این مطلب به سفارتین توسط سعد الدوله وزیر امور خارجه است.

شاه گفت که ممکن است اینمطلب را توسط شما که بمقام رسمی نزد من آمدهاید سفارتین به تمام داد که من نماییکی را که پیشنهاد شده است قبول کرده و بیشتری از مواد انرا بموقع اجرا گذاردهام. چنانچه مشیرالسلطه و امیر بها در را معزول نموده عفو عمومی عطا کرده و مشغول ترتیب قانون هستم. لیکن در این پیشنهاد موادی ذکر نشده است که دلیل قبولاندن سعد الدوله بزور بوزارتی باشد.

نایب السلطه در قایمه نخواهد بود لیکن مصمم شده ام که سعد الدوله را هم داخل نمایم. میو بارن اوسکی گفت که در اینصورت فردا نمایندگان

دولتین کحضراف مذکور را بدولت منبوعه خودشان خواهند نمود.

شاه گفت که شما تکلیف مالا باطقی می نمائید و ظاهراً چنین معلوم میشود که من دیگر سمت شاهی ندارم و شما میبایستی که صرف نظر از او یا از من بنمائید. من وقت را غیبت شمردم گفتم که دولتین بیجوجه مایل نیستند که امر را باعلیحضرت شما جبراً قبولانند و در واقع خیالشان خیلی بر عکس این مطلب است. نصیحت دوستانه بان اعلیحضرت شده است که در صورت قبول از طرف ما استقراضی داده خواهد شد شما آزاد و مختارید که این نصایح را رد نمائید و بهر طور که مایل هستید رفتار کنید.

شاه جوابداد که او هیچوقت نصیحت دوستانه دولتین را رد نخواهد نمود و در واقع قبول نموده و بموقع اجرا هم خواهد گذاشت. و مطلبی که بر او شاق است وزارت سعد الدوله است و آنهم بواسطه این است که سعد الدوله شخصاً مفرض و طرف اطمینان نیست.

میو بارن اوسکی گفت که شما سهو نموده اید بجهت اینکه سعد الدوله فقط شخصی است که میتواند بر گرام رفورم مارا بطور مشروطه اجرا بدارد.

من گفتم که انتخاب مستبدی مثل نایب السلطه و عزل

شخصی مثل سعد الدوله وضوحاً نشان میدهد که آن اعلیحضرت
بهیچوجه خیال اجرا نمودن نصایح مارا ندارند.
اعلیحضرت شما تا بحال اظهار قبول نمودنرا نکرده و
هیچ يك از مواد پر گرامرا كاملاً مجری ندانند.
حد شاه گفت که چه اشخاص طرف اعتناء سفارتین
هستند بان سؤال ما جواب داده ایم که بعد از اینکه
اعلیحضرت شما رسماً بنایندگان دولتین قبول نمودن نصایح را
اعلام ننمایند آنوقت داخل جزئیات خواهیم شد
مسیو بارتون اوسکی گفت که سفارت روس ~~تکراراً~~ به
اعلیحضرت شما اظهار نموده است که بهیچوجه راضی بمنزل
سعدالدوله نیست با وجود این مطلب شاه استبکاف ورزیده
است حالا شاه میباید که قبول بکند نصایح مارا و با اینکه
سفارتین فردا تلگراف خواهند نمود که شاه نصایح مارا رد
نموده است

شاه تا دقیقه آخر بر رأی خود ثابت بود در ساعت
هفت و چهل و پنج دقیقه ما از حضور مرخص شدیم
(امضا جرجیل منشی اول السه اوریان تال) طهران

۳۰ آوریل ۱۹۰۹

❦ ۲۶ ❦

کاغذ سر نیکلسن به سرادوار گری مورخه ۱۵ مه از

من بطرز بدو رخ
در ملاقاتی که من دیروز از مسیو جریکف نمودم او
بمن اظهار نمود بموجب خبری که برای او از تبریز رسیده
است اوضاع آنجا خوب است انجمن مشغول طبع سلاح
نمودن مردم و همچنین بمسور نمودن رولوسینرهای روسی
به تسلیم اسلحه خودشان هستند

مسیو جریکف عنوان نمود که خوب است دولت ایران
بدون تعویق حکومتی برای آنجا تعیین نماید بدلیل اینکه
عجالتاً در آنجا هیچکس نیست که مأمورین خارجه بتوانند با او
طرف سؤال و جواب بشوند

من به مسیو جریکف اظهار نمودم که تعلیمات سربازگانی
فرستاده شده است که همراهی با مسیو سابلین نموده از
دولت ایران تقاضای تعیین حاکمی برای تبریز نمایند
لیکن البته لازم است که آن حاکم شخصی باشد که از طرف
ملتان پذیرفته بشود مسیو جریکف موافقت نمود
(امضاء نیکلسن)

❦ ۲۷ ❦

تلگراف سرادوار گری به سربازگانی مورخه ۲۴ مه
از وزارت خارجه لندن

مراجعت ظل البطلان ملاحظه نمایند تلگراف ۲۳

اینها خودتانرا

اگر پیشو سایلین هم بهینطور اجازه داده شده است
شما بتوانید که موافق پیشنهادی که کرده بودید جواب بدهید

﴿نمره ۲۸﴾

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۲۵ مه
از قلهک

استقراض روس بدولت ایران راجع به تلگراف ۲۳

اینها من

مثل استقراض سال (۱۹۰۰) و (۱۹۰۲) رهن

این صد هزار لیره تمام کمزکات بنادر ایران غیر از بندر
خلیج فارس است و تا اینکه حساب صحیحی از مخارج
هر قسطی داده نشود قسط بعد پرداخته نخواهد شد.

بک کمیته که مستشار مالی هم سمت عضویت دارد
مشغول ترتیب صورت مخارج ضروری هستند از قراریکه
تهیه میشود تمام این صد هزار لیره خرج خواهد شد
مخصوصاً در کترات این استقراض که هنوز هم در
تحت نظر دولت ایران است شرط شده است برای هر مخارجی
بدواً امضاء سفارت روس میباید تحصیل بشود.

سفارت مایل است که قسمت عمده این پول برای
پرداخت حقوق و مزخض نمودن قشون صرف شود لیکن

کیت بعضی مخارج فوری دیگر را پیشنهاد می نماید

﴿نمره ۲۹﴾

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۲۹ مه
از طهران

از قراریکه وزیر امور خارجه بمن اطلاع داده است
حکومت تبریر بعلاءالدوله داده شده است تا بدیدای
ملیان محرم السلطه است و مخبر السلطه پیش از این اعتناات
حاکم آنجا بود

﴿نمره ۳۰﴾

تلگراف سرادوار گری به (سرلوتار) سفیر گیر
انگلیس در استانبول مورخه ۲۹ مه ۱۹۰۹ از وزارت
خارجة لندن

شما میتوانید که همراه همکار روشن خودتان دستور العمل
متحد المالیه در خصوص مذاکره با مجتهدین به نزال
فولولگری بغداد بفرستید. (ملاحظه نمائید تلگراف ۲۳
اینها از سن بطرز بود)

﴿نمره ۳۱﴾

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۳۱ مه
از قلهک

در تلگراف ۲۹ اینها تعیین علاءالدوله بحکومت تبریز

راپورت داده شد. ملتان طهران از اینمطلب متفرند بدلیل اینکه او را مستبد فرض مینمایند

ژنرال قونسول اعلیحضرتی بازهم مایل باین انتخاب است و خاطرنشان مینماید که حاکم تبریز میباید شخص با نفوذ با استخوانی باشد و میگوید که هیچ دلیلی نیست که این تعیین اسباب تفرع عموم اهالی تبریز بشود هر چند که یک عده اشخاصی خودسر هستند که مایل یک حاکم مقتدری نیستند

نمره ۳۲

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۳۹ ماه مه از قلمک

تلگراف ذیل که تاریخ ۳۰ ماه مه را دارد از ژنرال قونسول اعلیحضرتی مقیم تبریز برای من مخیره گردیده است. چهار روز قبل نزاعی مابین دو دسته از فدائیان در محله حکم آباد روی داد این نزاع باعث اغتشاش گردید

بگفته از این فدائیان به ژنرال قونسولگری روس فرار نمودند دسته دیگر را هم بعد قشون روس توقیف نمودند در حینی که قشون روس مشغول این اقدام بودند یک سگری که در جلو آنها بود خراب و منهدم نمودند

تبعه این اقدامات این شد که سنار خان و باقر خان به ژنرال قونسولگری عثمانی رفته متحصن شدند

نمره ۳۳

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۳۹ ماه مه از قلمک (ناصر الملك)

تلگرافی از پشاه به ناصر الملك مخیره شده است که باو ریاست وزرا و وزارت مالیه را پیشنهاد نموده اند و از او خواهش کرده اند که مراجعت بایران نماید

نمره ۳۴

تلگراف سر لوتار به سرادوار گری مورخه ۳۹ ماه مه از اسلامبول راجع است به تلگراف ۱۲ مه من جنهدین

راجع به تلگراف ۲۹ اینماه شبها افتخار دارم از اینکه راپورت بدهم من و همکار روس من در خصوص مضمون دستور العمل متحد المال متفق شده و به بغداد فرستادیم

نمره ۳۵

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه اول ژون از قلمک

استقراض روس بدولت ایران مسو سابلین نسخه از معاهده راجع باستقراض بدولت روسیه تقدیم نموده است بعد از تلگراف ۲۵ مه من قدری

تغیر و تبدل که نمودنی برای دولت ایران ندارد در آن داده شده است

مثلاً شرطی که این استقراض صد هزار لیره باید با قسط داده بشود در این ترتیب اخیر نسخ شده است من گمان می کنم که باستانی اینجاده احتیاط لازمه شده است که این پول بمصرف غیر لازم نرسد و علاوه وزرای متصدی مجبور خواهند بود که بعد حساب کاملی از مخارج را بمجلس ارائه بدهند

نمره ۳۶

نلکراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۲ زون از قلهک ناصر الملک
ثانیاً ناصر الملک از پیشنهادیکه شاه باو نموده بود و در نلکراف ۳۱ ذکر شد امتناع نموده و معتذر بناخوشی برش شده است

نمره ۳۷

نلکراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۲ زون از قلهک تبریز
نلکراف ذیل از قونسولگری اعلیحضرتی مقیم تبریز برای من رسیده است
امشب کاغذی از همکار عثمانی من برای من رسیده

و در آن کاغذ بمن اطلاع میداد که حمایت دولت عثمانی بشخص و اموال ستارخان و باقرخان و بعضی اشخاص مهم تبریز که اسامی آنها فرستاده خواهد شد عطا شده است

نمره ۳۸

نلکراف سربار کلی به سرادوار گری ۲ زون از قلهک تبریز
نلکراف ذیل مورخه اول زون از طرف ژنرال قونسول اعلیحضرتی مقیم تبریز معارضه گردیده است

از طرف بعضی اشخاص اقداماتی شده است که بازارها را به بندند ولی تاکنون بی نتیجه مانده است آنچه من اطلاع حاصل نموده ام اشخاصی که با ستارخان و باقرخان همراهی دارند فقط اشخاصی هستند که منافع خودشانرا در مداومت اغتشاش میدانند و دور آنها جمع شده اند
این اشخاص کوشش مینمایند که عموم مردم را بواسطه تهدید یا خود همراه نمایند لیکن میل اکثریت مردم به صلح و خاموشی است

از چندین نفر اشخاص محترم اینجا بمن گفته شده است که در این چند وقت اخیر در نلکرافانی که از طرف رؤسای ملتان تبریز بطهران معارضه شده است اسامی آن اشخاص را هم در جزو امضا کنندگان بدون اجازه آنها

قلمداد نموده اند.

نمره ۳۹

تنگرانی سر بکلیش به سرادوار گری مورخه ۵ ژون
از بطرز بدو رخ اوضاع تبریز
موجب حریک فوئول روس بلکراف نموده است
تزامی مابین دو دولت از ملتبان واقع شده است. از قرار
معلوم یک شخص موسوم یوسف رئیس دته بوده است که
ابتداء آهسته شروع به تزام نموده اند و از قرار که میگویند
این شخص مذکور مدتی در آن محل که ایوانچه رخ نموده
است مردم را تهدید می نمود دته که بطرف آنها حمله شده
بود قرار نموده بطرف خانه نایب الحکومه رفتند نایب
الحکومه قادر بحمايت و پناه دادن نبود پس از آن فوئول
خانه روس متحصن شدند.

مامورین روس بنایب الحکومه اطلاع دادند که هر وقت
اشخاص را که در توقیف ماهستند احضار نماید بجهت نایب
الحکومه خواهیم فرستاد.

نمره ۴۰

کاغذ سر بار کلی به سرادوار گری مورخه (۱۱)
از طهران
(آقا) در یقه راپورت اتفاقاً که بعد از پیشنهاد صاحب

دولتین به شاه (ملاحظه نمایند مراسله ۵ ماه مه را) رخ داده
است من افتخار دارم از اینکه راپورت بدهم دستخط را
که در روز عید مولود شاه ۵ مه صادر شده بود که آن
دستخط منی به برقراری مشروطه محدود بود هر چند
که در تبریز خوب پذیرفتند ولی در سایر نقاط از قبیل
اصفهان اثری نداشتند بلکه ملتبان آن قساطر اعلان نمودند
که بهیچ چیز جز به برقراری مشروطه قدیم راضی
نخواهند شد.

و مخصوصاً در قزوین بکلی بی اثر و بی نتیجه مانده است
بواسطه اینکه همان ایام رولوسینرها قزوین را تصرف
نموده اند.

بسی از اشخاص که تازگی از قزوین آمده اند باین
سفارت خبر داده اند که محققاً پس از اینکه استعداد رولوسینرهای
قزوین کامل شد رو بطهران حرکت خواهند نمود استعدادهم
اصلاً بانها ملحق میشود پیش قراول آنها تا به (کولده)
که منزل اول از قزوین بطهران است رسیده است.

استعداد آنها در پای تخت بطور افراق شایع است
و این مطلب اسباب نوهم باغ شاه شده است

یقیناً بواسطه این مطلب و همچنین ترس از اقدامات
بختیارهای متوقف در اصفهان بود که من و همکار روس من

شماره در مذاکرات خودمان همراه دیدیم .
 اشخاصی که کاملاً با اطلاع هستند میگویند که عده
 زیادی از قفقازها تا نزدیکی طهران آمده اند معلوم است
 که اینحکایت خالی از صحت است .
 لیکن من مطلع هستم که خیال این اشخاصی که از رشت
 بقزوين آمده اند تغییر نا پذیر است و بنظر من خیلی ممکن
 میاید که بطهرانهم بیایند ولو اینکه شاه تمام نصایح مارا
 بموقع اجرا بگذارد .
 ملاقاتی که بنا بود مابین نمایندگان دولتن و نماینده شاه
 برای توضیحات بر حکرام اصلاحات ما واقع شود در هفتم
 اینماه در این مقارنات منعقد گردید . نمایندگان شاه
 اشخاص ذیل بودند

کفیل وزارت امور خارجه . مؤمن الملک
 مستشار الدوله . علاء الملک . حشمت الدوله .

از نصین این اشخاص بسمت نمایندگی شاه امید است
 که تابع سودمندی حاصل شود .

ما در شروع بمذاکرات لایحه را قرائت نمودیم خطاب
 بمشار السلطنه کفیل وزارت امور خارجه - باینمضمون که
 اگر سعدالدوله را فوراً بوزارت امور خارجه و ناصرالملک
 را برباست وزرا و وزارت مالیه برقرار نمایند بدولتن محقق

و معلوم خواهد شد که شاه بکلی نصایح مارا رد کرده است .
 بعد شروع بمواد بر گرام نمودیم .

اگر چه تذکار جوابهای زیادبرای که ما بسؤالات آنها
 دادیم اسباب تصدیع است لیکن دو مطلبی که باعث زحمت
 زیاد شد راجع بفقو عمومی و قول دادن استقرار بود در
 مطلب اول ما دچار اشکالات فوق العاده شدیم برای اینکه
 نمایندگان شاه بجهانیم که اشخاصی که بر ضد قوانین معموله
 از قبیل دزدی و قتل رفتار نموده اند البته از عموم عمومی
 مستثنی خواهند بود . بالاخره موافق شدیم بجهانیدن این
 مطلب که مخصوصاً اینمطلب عنوان شده است برای اینکه شاه
 مجبور نیست اشخاصی را که بدستکاری مشروطه مرتکب جنحه
 و جانی شده اند معفو بدارد .

در خصوص استقرار نمایندگان شاه از اینجمله (اگر
 لازم بداند) سوء ظن حاصل نمودند و دو سه مرتبه سؤال
 نمودند که مقصود دولتن از ذکر اینجمله چیست .

ما اطمینان دادیم که بدولتن متوجعین خودمان لزوم
 استقرار را تاکید نموده ایم آنها اظهار حال تکی نمودند که
 باین ترتیب تا چندین ماه دیگر بولی از این ضد هزار لیره
 خاید دولت نخواهد شد بواسطه اینکه هر قدر که دولت سعی
 نماید نظر باشکال مسافرت در ایران مدتی طول خواهد کشید

تا اینکه مجلس منعقد گردد

همچنین نمایندگان شاه از لغت کراتی (۱) (ضمانت) که در موضوع استقراض آیه ذکر شده بود اظهار شکایت نموده و خواهرش کردند که در عوض لغت حکراتی لغت کندیسین (۲) (شروط) استعمال شود

نماینده کان شاه گفتند که مجلس از دادن کراتی زیاده از حد متعبر خواهند شد ما بایشان خاطر نشان نمودیم که در این مواقع معمول است که کراتی داده بشود لیکن تغییر لغت لفظی بموضوع اصلی نمیکند علاوه مجلس مختار است بعد از اینکه اطلاع کامل از کراتیهای لازمه حاصل نموده استقراضی را که دولتش پیشنهاد خواهند نمود رد یا قبول نماید پیش از انصاف این مجلس من و همکار روس خودم دو صورت از اسامی اشخاصی که بقصد ما طرف اطمینان بودند برای انتخاب وزارت و بصورت کمیسیون قانون انتخابات به نمایندگان کان شاه دادیم و بایشان گفتیم که غیر از ناصر الملک و سعد الدوله باین اشخاصی که از آنها صورت داده شده است فقط بطور غیر رسمی پیشنهاد شده اند نمایندگان جدوجهد زیادی نمودند که ما را راضی نمایند از برداشتن اسم سعد الدوله ولی کوشش آنها بی حاصل ماند

بعد از ختم مذاکرات ما از نمایندگان کان شاه سؤال نمودیم که آیا ممکن است که آنها از طرف ما به خدمت شاه نفعی ببرند بعد از اظهار قبول باینها گفتیم که بشاه اصرار نمایند که در این موقع ملک و خطر ناک خوب است که از طرف شاه فوراً اعلان بشود که آن اعلیحضرت تصایح دولتی را قبول نموده بعضی از مواد آنرا بموقع اجرا گذارند و اقدامات لازمه برای اجرا نمودن مواد دیگر بعمل خواهند آمد

روز بعد ۸ مه برای دفعه آخر شاه سمی نمود که سعد الدوله را بجای خود برقرار نمایند و بتوسط رسولی پیغام فرستاد و همکار روس من ابلاغ نمود که غیر انگلیس از ابقای سعد الدوله بوزارت صرف نظر نموده است

و به خود من (غیر انگلیس) اطلاع داد که مسئله سعد الدوله چونکه مسئله خصوصی است مابین شاه و نماینده سفارت روس بتوسط مترجم آنسفارت حل خواهد شد و بالاخره این خدمه اخیر هم بی نتیجه ماند

بعد از ظهر آنروز کفیل وزارت خارجه را ملاقات نموده باو گفتیم که من و مسو سابلین در شرف فرستادن مراسله منعقد مالی هستیم که بموجب آن مراسله ساعتی را معین خواهیم نمود که اگر قبل از آنساعت بعضی از مواد بر گرام ما اجرا نشود بدوین متبوعین خودمان راپورت

خواهیم داد که شاه نصاب دولتی را قطعاً رد نموده است .
این صحت ما که یقیناً بشاه مذاکره شده بود اسباب
سرعت اقدام بکار شد بدلیل اینکه صبح روز بعد (۹ ماه مه)
سعدالدوله را در دربار احضار نمودند . و شاه از او خواهش
نمود که کابینه تشکیل داده و اختیارات نامه هم باو داده شد
عصر آنروز بدین سعدالدوله رقم فرمانی که در
خصوص برقراری دولت مشروطه نوشته بود و میخواست از
نظر شاه بگذراند برای من خواند . ایفرمان که منضم به
فرمان دیگری برای عضو عمومی بود پیش از آنچه از طرف ما
پیشنهاد شده بود در آن ذکر شده بدلیل آنکه این فرمان
منی به برقراری مشروطه قدیم است در صورتیکه نمایندگان
دولتین مخصوصاً همیشه امتناع از تعیین مشروطه معنی نمیدادند
و فقط قانع بدادن يك مشروطه بودند .

این دو فرمان همان شب بامضای شاه رسید و دیروز
منتشر گردید .

ترجمه هر دو فرمان بانضمام ترجمه کاغذ سعدالدوله
که در موقع فرستادن این دو فرمان بفراتین ارسال داشته بود
لغاً ارسال داشت .

کابینه که بموجب نصاب ما تشکیل شده از اینقرار است .
رئیس الوزرا و وزیر مالیه (ناصر الملك) . تا مدت

وردود ناصر الملك امیر نظام کفیل وزارت مالیه خواهد بود .

وزیر امور خارجه سعد الدوله

وزیر داخله فرما فرما

وزیر جنگ مستوفی الممالک

وزیر عدلیه مشیر الدوله

وزیر علوم مؤتمن الملك

وزیر فوائد عامه مهندس الممالک

وزیر پست و تلگراف مخیر الدوله

تا ورود ناصر الملك سعد الدوله کفیل ریاست وزراء
خواهد بود (امضاء ژرژ بار کلی)

ضمیمه ۱ در نمره ۴۰

ترجمه کاغذ سعدالدوله به برادواز گری مورخه ۲ ماه مه
از طهران

(جنابا) بموجب فرمان اعلیحضرت همایون شاه
مشروطه ایران دوباره برقرار شده است و مجلسهم بازخواهد
شد . در حین اظهار این مطلب که این اعطای شاهنشاهی
در مرتبه درجه مسرت و احترام از طرف ملت و دولت
پذیرفته شده است .

من افتخار دارم سوادى از فرمان مذکور بانضمام
سوادى از دستخط راجع بدادن عضو عمومى راى جناب

شما فرستاده و باین طریق آنجا را دعوت بترک در این
حسن ملی بنمایم .

امیدوارم که جناب شما دولت متبوعه خود را از این
مطلب هر چه زودتر ممکن بشود مطلع خواهید ساخت .
(سعد الدوله)

ضمیمه ۲ در نمره ۴۰

ترجمه دستخط مایولی مورخه ۹ ماهه ۱۹۰۹

از آنروزیکه بخواست خدا ما ولعهد ایران شدیم همیشه
گمان میکردیم که خرابیاییکه در این مملکت شش هزار ساله
که وطن عزیز ما است وجود دارد بدون اتفاق ملت با دولت
ممکن نیست که رفع بشود و ما همیشه در این خیال بودیم تا
اینکه ملت ایران ما را باین مقصود حکمت نموده و استدعاء
مشروطیت از پدر شاهنشاه مرحوم ما نمود .

تلاشکرات و اغذهاییکه من به مرحوم پدر معظم خود
فرستاده ام هنوز هم موجود است و همراهی ما را با ملت
نات می نماید .

مدار اعطای مشروطیت وقتی که ما بظهران آمدم زحمت
زیادی کشیدیم تا اینکه پدر مرحوم ما آنرا امضا نمود .
وقتی که ما بنخت نشستم سعی کاملی برای برقراری
مشروطیت و عظمت مجلس شورای ملی نمودیم لیکن تحریکات

مفسدین و ما بطوریکه بر همه معلوم است باندازه اثر بد
خیال ما بخشید و باندازه مارا مایوس نمود که تصور نمودیم
که این حرکات ناگوار مجلس اسباب رفع اشکالات ایران
نخواهد بود .

باینجهت ما تصمیم شدیم که موافق قانون معسوله تمام
ممالک مجلس را منقول نماییم لیکن در ۱۹ شهر شوال و قبلکه
ما میخواستیم مجلس را دوحربه باز نماییم اوضاع طوری بود
که هر شخص عقلی گمان مینمود که نتیجه این اقدام جز خون
ریزی چیز دیگر نخواهد شد . ما مدتی مشغول رفع اینموانع
بودیم حالا که وقت مناسب و اشکالات رفع شده است ما حوشعالم
که بسوجب این دستخط حکم بافتاح مجلس موافق همان
مشروطه سابق بدون هیچ تغییری بنمایم

همچنین ما حکم مینماییم که عده از ملتبان عالم که طرف
اعتماد دولت و ملت باشند داخل در شورای مملکتی شده و
هر چه زودتر ممکن شود ترتیب قانون انتخاباترا بدهند .
وقتی که قانون انتخابات حاضر شد انتخابات شروع شده و
همینکه دولت و کلا حاضر شدند مجلس شورای ملی در
پارستان افتتاح خواهد یافت

در باغ شاه مورخه ۹ ماهه ۱۹۰۹

(محمد علی شاه قاجار)

ضمیمه ۳ در نمره ۴۰

دستخط هیابونی که در ۹ ماه مه صادر شده است
حالا که ما مصمم شدیم دو مرتبه مجلس را باز نماییم
بصورت تمام ولایات امر می نماییم که تمام انتخابات منتهی
تقصیر پلیکی شده اند در هر نقطه ایران باشند بدون استثناء
مفوند و هیچکس حق زحمت بانها ندارد.
همچنین ما حکم می نماییم که تمام انتخاباتی که فنی باد
شده اند آزادند که مراجعت نموده بهر کجا که بخواهند بروند
جلالیه ما حکم می نماییم که این دستخط در داخله و خارجه
اعلان شود

تهران مورخه ۹ ماه مه ۱۹۰۹ (به خط خود شاه)
صحب است

ضمیمه ۴۱

مراسله سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۲۰ ماه مه
از طهران
(اذا) من افتخار دارم لغا اجمال و قیامی که در این
چهار هفته اخیر روی داده است بطور معمول برای شما بفرستم
(امضاء بار کلی)

ضمیمه در نمره ۴۱

(طهران) از ۲۴ الی ۲۷ ماه آوریل مجلس مشاوره

برای مذاکرات در پیشنهادهای روس و انگلیس که در ۲۲
آوریل شده بود در باغ شاه منعقد گردید سعد الدوله در
این مجالس جداً رأی میدهد بقبول طبع پرگرام و باین جهت
احیاء ضدیت اعضاء و عدم رضایت شاه حاصل گردید و نتیجه
این شد که در (۲۹ ماه) شاه سعد الدوله و کلیه کابینه که
مشیر السلطه و امیر بادر در آن عضویت داشتند معزول و
عسوی خود نایب السلطه را صدر اعظم و وزیر جنگ نمود
در ۳۰ ماه آوریل سفارتین انگلیس و روس برنست
بر ضد این تعیین نموده و مترجمین سفارتین از شاه ملاقات کرده
و جداً طلب بقای سعد الدوله را نمودند

در اول ماه مه شاه منشی مخصوص خود حشمت الدوله
را نزد سفیر اعلیحضرتی فرستاد حشمت الدوله اظهار
نمود که شاه پرگرام روس و انگلیس را اساساً قبول نموده
است در همین ملاقات طرح جواب رسمی که باید از
طرف دولت ایران داده شود نوشته شد در ۴ ماه مه
کعبل وزارت امور خارجه مراسله ذیل را باین سفارت فرستاد
من از طرف اعلیحضرت شاه ماذونم که بدو نماینده
محترم دولین معظمین معلوم بدارم که اعلیحضرت هیابونی
قبول میکنند تصایح دوستانه که بایشان در ملاقات ۲۲ آوریل
داده شده است

بعد از آنکه شاه حکم کرد که فرمان راجع به برقراری
مشروطیت را در روز عید تولد خود ۵ ماه مه جاب و منتشر
نمایند . دست مجتهدین قریاری سعی نمودند که مثل ترتیب
هیئتة يك نمايشی بر ضد این اعلان بدهند . باینجهت سفارتین
انگلیس و روس يك مراسله سخت متحد العالی فرستاده و
در آن مراسله اظهار نمودند که شاه شخصاً مسؤول يك همچو
اقدامی خواهد بود . نتیجه این مراسله این شد که نمايش
مذکور بصل نیامد .

در ۱۱ ماه مه هیئت سفرا خدمت شاه پذیرفته شدند
در این ملاقات شاه خبای با سلامت مزاج بنظر میامد و زمردهای
بر قیمت خود را در روی لباس سفیدی که پوشیده بود زده
بود و خبای قشك بنظر میامد و مخصوصاً يك نیم تاج الماس
پیار اعلی را هم بکلاه خود زده بود . بعد سان قشون
اردو داده شد لیکن عده کمی از سفراء تا آنوقت ماندند .
سیلاخور پائیکه امیر بهادر جمع نموده است و تانحال
باعث خسارت زیادی شده اند آنها هم حضور داشتند اما رئیس
آنها نبود .

خبر گرفتن رولوسپنرهای رشت و قزوین را که در شب
گذشته اتفاق افتاده بود چند ساعت پیش از این ملاقات بشاه
رسیده بود . در همانروز پنجم اعلان شاه راجع به

برقراری مشروطیت منتشر گردید لیکن فقط چند نمیه از
آمران بدست مردم رسید و عموم مردم مطلع نشدند .
در ۶ ماه مه صد نفر قراق ایرانی در تحت فرمانده روسی
به کرج رفتند .

مسکیل وزارت امور خارجه از طرف شاه نزد سفیر
اعلیحضرتی آمده و اظهار نمود که نایب السلطنه دیپلکتر
صدر اعظم نیست .

در ۷ ماه مه نمایندگان شاه که عده شان شش نفر بود
بسفارت اعلیحضرتی برای مذاکره با نمایندگان دولتی در
جزئیات پر گرام انگلیس و روس آمدند .

روز بعد ۸ ماه مه شاه در خصوص عدم ابقای سعدالدوله
بسفارتین بیغام فرستاد لیکن در ۹ ماه بعد از اینکه مشاهده
نمود که دیگر مقاومت ممکن نیست و همچنین نظر
باضطراب فوق العاده که از حضور فقازیهای قزوین حاصل کرده
بود کاینکه ذیلراشکیل داد

وزیر امور خارجه و کفیل ریاست وزراء سعدالدوله
وزیر مالیه و رئیس الوزراء (بعد از مراجعت از
اروپا) ناصر الملک

وزیر داخله . . . . . فرمانفرما
وزیر جنگ . . . . . مستوفی المعالک

وزیر علوم
وزیر عدلیه
وزیر پست و تلگراف
وزیر فوائد عامه
مؤتمن الملک
مخبر الدوله
مخبر الدوله
مهندس العمالک

در دهم ماه ذی القعدة اعلانی باسم شاه جاب و زیاد متشر
نمودند این اعلان مشتمل بود بر فراری مشروطه سابق و اظهار
مینمود که قانون انتخابات را فوراً يك كته ترتیب خواهد داد و
مجلس شورای ملی هم بعد از اینکه دولت و کلا انتخاب شده و
در مرکز حاضر شدند افتتاح خواهد یافت

در همان موقع اعلان دیگری را هم متشر نمودند که به
موجب آن اعلان حق عومی داده شد

در یازدهم و ۱۲ ماه ذی القعدة شورای مملکتی برای
مذاکرات در قانون انتخابات منعقد گردید و استقر از اعضاء
را انتخاب نمودند و یک کتبه ترتیب قانون
انتخابات بدهند

در ۱۳ و ۱۴ ماه ذی القعدة منحصنین که تقریباً ۴ ماه بود در
سفارت عثمانی بودند شروع به خارج شدن نمودند و تا ۱۵
ماه ذی القعدة تمام خارج شدند
در ۱۴ ماه ذی القعدة جدید اعلانی متشر نمود کتبه
اشخاصی که بی احترامی به ملتبان یا تعایش برضد مشروطه

مدهند سخت محاربات خواهد شد
در ۱۷ ماه ذی القعدة
يك اعلانی ذی القعدة متشر نمودند و نظم شهر را بعهده بریکاد
قزاق واگذار کردند
شاه سلطنت آباد حرکت نمود
طعم نابحال در
طهران برقرار نوده است

(شیراز)
موصیست ورود قشون را واپورت
دادیم
بمجرد اینکه قشون روس نزد ملت شهر رسید
اردوی دولتی که شهر را محاصره داشتند متفرق شد و روز
۳۰ ماه آوریل اولین دسته قشون روس مرکب از یکصد و
هشتاد نفر بدون هیچ حادثه بشهر قدم گذاشت و دنباله قشون
نیز همانروز وارد گشتند
۳ ماه ذی القعدة تقریباً ۲۸۹ نفر
قشون روس در شیراز بود که ژنرال (استارسکی) مسبو
(واپلو) اظهار داشت که چهار هزار قشون در فرمان من
مباشند
در اول ماه ذی القعدة تعطیل شده شروع
نکار نمود
و در چهارم ذی القعدة خبر رسید که رحیم
خان از اطراف شیراز با جیاول زیاد کناره گرفت

و اعلان مورخه ۱۰ ماه ذی القعدة در خصوص استقرار مشروطیت
از طرف شاه متشر و بخوبی از طرف ملت پذیرفته شد
اگرچه ملتبان میخواستند شاه برای نگهداری قول خود
سامنی داده و اهالی را مطمئن نماید ولی ژنرال قوتسولهای

روس و انگلیس باعالی نوید دادند تا موجب اصلاح ذات‌الین
ملت و دولت را فراهم آرند . بنا براین ملتیان
قول دادند برای اسكات عموم سامان غرب و قطار دیسکر
آذربایجان نمایند فرستاده و اسباب دلگرمی ملتیانرا فراهم
نمایند . و چند روز دیگر برشت و اسفهان تلگراف
کردند تا اعالی راه مسالت پیش گرفته مخصوصت را ترك و
باشاه از در آشتی درآیند . شب ۱۰ ماه مه در
نزدیکی قونسلخانه روس تبری چند قراولهای روس انداخت
شد و يك نفر قراول در بازوی خود زخم بدی برداشت
ملتیان مطلع به هزار تومان غرامت کشیدند و در ۱۲ ماه مه
عین الدوله بایك عهد قراق ایرانی بطهران مراجعت نمود
ولی به قراقها حکم شد به تبریز مراجعت کرده و انتظام
شهر را بعهده گیرند (احلال‌الملک) که یکی از رؤسای
آزادی خواهان محسوب میشد و سه روز پیش بواسطه تعیین او
بسمت نایب‌الحکومه کی اسباب رضایت اعالی فراهم آمده
بود ایندستور را داد .

(رشت) در اینماه شهر سکونت تام داشت و بهیچ
وجه آثار اغتشاش مشهود نمیشد مگر اینکه يك نفر ملای
متغور ملت مقتول و گویا این اقدام از طرف ملتیان باشد .
(قزوین) شب ۱ ماه مه دسته سواری از ملتیان

که دسته آنها ۴۵ الی ۲۰۰ نفر بود از رشت قزوین وارد
شدند . . . . . تر کیدن چند بس و حالی شمن چند تیر
هوایی کافی بود که قسمت بزرگ قشون ساحلوی قزوین تسلیم
شود . . . . . ولی مختصر جنگی نزدیک دارالحکومه
سرگرت و عصر روز ۵ ماه مه شهر تماماً بصرف ملتیان در
آمد و انظم برقرار گردید و از قرار معلوم حاکم قزل از
ایک دارالحکومه بصرف ملین در آید فرار نموده بود
قسمت دیگر قشون شاه سوارهای شامسون و در تحت ریاست
سردار مظفر بودند که پیش از جنگ بزنجان مراجعت کرده
و مدرس مدرس را در اسارت مبرد و عسکرای
خود را در سن راه انداخته بودند که ملتیان تصرف کردند
قسم آف که یکی از سرنمای قراق و سابقاً در بریکاد
قراق خانه بود در ۲۳ ماه ژوئن هکاه ساردمان مجلس ملاحظه
پیش دینی در نزد دولتیان نام و نشانی پیدا کرده بود
بنوسط ملین تیرباران شد . . . . . در ۱۱ ماه مه سیهدار
از رشت وارد گشت و در همانروز نیز استعداد رشت رسید
و از قرار معلوم قشون ملتیان در قزوین هزار نفر بودند
هر چند مخبره تلگرافی قزوین و رشت چند روزه مقطوع
میشد ولی مسافری و مال التجاره رشت و طهران بدون
مانع سالماً عبور نموده و بشت و قزوین مرناً وارد میشوند

(مشهد) حادثة ايشام ورود قشون روس است در ۲۹ آوریل ۴۰ صاحب منصب و ۷۵ نفر قزاق و دو عراده توپ شبدر با يك عراده توپ باکیم و ۳۵ نفر سرباز وارد شدند هنگام ورود قشون عده سرباز ایرانی صفت تشبه و استقبال نمودند و نیرالدوله حاکم روسی در نیشاپور رحل اقامت گشوده و از ترس قسم بيشه نیکگذاشت . نیرالدوله معروف و رکن الدوله را دو باره بنسبت حکومت برقرار نمودند . ولی هنوز از طهران حرکت نکرده است . . . . . دته از رولوبینرها که در اواسط ماه آوریل از استراباد حرکت نموده بودند در نزدیکی میاندشت سیم تلگرافرا قطع نموده و يك نفر تلگرافچی ایرانیرا نیز کشته اند و باز دو مرتبه سیمرا در نزدیکی سزوار قطع نموده پس از جیاول سه راس است از جاده عمومی خارج شده بطرف فوجان رفته اند .

(تربت حیدری) سالار خان مشمول حکومت تربت است هزار تومان مالیات و مقداری اسلحه از اشخاص متفرقه جمع آوری کرده . . . . . در چهارم آوریل سالامعزز حاکم سابق در (سدابوخ) از یاور ابدالله شکست خورده و فرار نمود . . . . . (سیستان) از فرار معلوم اجمن ابائی مشهد بطمای بزرگ سیستان دستور العمل داده که

ممانعت از پرداخت مالیات نمایند . ملا مهدی و نائب الحکومه هر دو جواب مساعد داده و اظهار میزاهی نموده اند که بخدر قوه ممانعت از تحصیل مالیات خواهند نمود . بخار گذاری سیستان اخطار شده . . . . . من بعد دستور العمل خود را از کار گذاری مشهد که از طرف ملت انتخاب شده تحصیل نماید .

(بزد) اوصاع حایه اطراف و طرق و شوارع ابدأ آثار یهودی نشان نمیدهند دستجات دزدان مشغول جیاول و اهالی در مرض تطاول اند از قرار انتشارات مخصوصاً یکمته در رفسنجان ۱۹ پارسه ده را بجلاوه عده از کاروان غارت کرده اند ایندست در نزدیکی خوش کوه یکمته کاروان بزرگی حمله برده که در آن هنگام دو نفر از اجزاء تلگراف خانه کبانی انگلیس در کاروانیرا بودند و سالماً رفسنجان برکنکته اند . . . . . از فرار معلوم دزدها . . . . . شتر برقت برده اند .

(کرمانشاهان) از فرار راپورت در اواخر ماه آوریل ایل سنجایی و کوران مشمول جنگ بودند که خبر ورود قشون روس و استعداد بحری انگلیس یوشهر تولید هیجان بزرگی نمود که کابتن (هونر) و همقطار روس او متفقاً توضیح اسباب ورود قشونرا نمودند . . . . . خبر استقرار مشروطیت

که در ۳ ماه مه انتشار یافت حکم شد یک شب شهر را آتش
نشته و بارانها را چراغان نمایند ولی مردم از شدت
ذوق و اصرار تا سه شب چراغان نمودند

(همدان) در ۱۵ ماه مه از همدان راپورت تلگرافی
رسید که سپهبد دستور الصل بازاری خواهان همدان فرستاده
تا آنها هم مثل سایر نقاط از شاه خواست نمایند
با براین و نظر باعزام عده سواری اهالی بیرقهای ملبرا در
بالای خانههای خود نصب و اظهار شادمانی نمودند

(شیراز) در اوایل ماه آوریل انجمن ایالتی دو
اقدام مهم نمود . . . نصر الدوله را با ۲۰۰ نفر یاده
و یک عراده توپ برای اسکات و جلوگیری از چساول انبار
غله ها به نیریز فرستاد و بموجب حکم علیحدہ مشار الیه را
برپاست ایل خدمه گماشت . . . اقدام ثانوی بملاحظه
فحطی و کبابی آذوقه بود که بی اندازه باعث تولید اشکال
میشد بنا براین بموجب رای کمیته ۱۶ قری رای داده
شد که آنکه گندم انبار کرده اند مجبورند از قرار منی یک
فران بخازها بفروشند

(بندر لنگه) وقتی که اخبار انقراض حکومت مامورین
شاه از بوشهر به لنگه رسید در ۲۵ ماه مارس اهالی لنگه
اعم از شیعه و سنی مصمم شدند که همچو اقدامی نیز در لنگه

کرده باشند این بود که عموماً بنزد شیخ شری که یکی از
بزرگان و ملاهای با نفوذ آنجا است رفته و بدستاری او نزد
نایب الحکومه رفته و تسلیم آنرا درخواست نمودند نایب الحکومه
بواسطه نداشتن اعتماد مجبور از تسلیم بود ولی دوهفته از
طرف ملتبان بنایب الحکومه گی برقرار کردید

رئیس کمرب که یک نفر ارمنی بود بان نیز اخطار شد تا تسلیم
شود و لیکن مشار الیه از نیم جان بتونسول خانه روس پاهنده
و متحصن گردید تا در پنجم ماه آوریل بتوسط نایب الحکومه
از طرف ملت تحصیل امنیت نمود و از فونسول خانه خارج
و در تحت نظارت ملت بسر کار خود رفت

شیعه و سنی از ترس اینکه مبادا اموال خود را در معرض
تاراج و زحان داخلی گذارند در بیرون شهر سگرتندی کرده
راه لار و بندر عباس را مسدود نمودند اهالی بندر لنگه
از مشاهده اوضاع کنونی که بدستاری ملتبان تظاهر می نمایند
اطهار ناامنی و ناراحتی مینمایند ولی از ترس اینکه مبادا
اطهار تفر باعث شود در معرض تاخت و تاز اشترار لار
و ایلات دیگر واقع بشوند مجبوراً ایام خود را در سکونت
می گذرانند . . . و همین ملاحظه خیلی نمایند که

کشتیهای جنگی انگلیس بنادر را اشغال نمایند
(محمیه) در ۲۷ ماه مارس سردار ارفع پاکارگذار

بگمرک خانه آمده و سفارش کل گمرکات اظهار نمودند برای اینکه میادا از طرف دولت اقدامی در خصوص جمع آوری گمرکات بشود لازم است که مانورین قلا عایدات گمرک را در خود بگمرک خانه ضبط نمایند . سفارش کل این مسئله را قبول نموده و اظهار داشت بنا براین باید هیئت کشتی مظفر را در محصره نگاهدارند .

ضمیمه اتفاقات

(فارس) . اخبار تازه این است که نصر الدوله با اتفاق علی قلی خان لار را تصرف کردند و سید جعفر را محبوس و از قرار معلوم سید ابوالحسن را نیز دستگیر نموده اند . صد نفر لاری در بندر عباس بقونسول خانه انگلیس پناهنده شده و درخواست می نمایند که قونسولگری اقدامات لازمه نموده و نگذارد نصر الدوله لار را تصرف نماید ولی همان روز ۱۳ مه منحسین از قونسول خانه خارج شدند و بانها قول داده شد که مطالب را بطهران تلگراف نمایند . بمجرد اینکه خبر فتح نصر الدوله بشیراز رسید حاجی علی آقا که یکی از علمای بزرگ شیراز است بقونسول خانه انگلیس پناهنده شد . از قراریکه مشار الیه اظهار میدارد سید ابوالحسن کشته شده و این اتفاق بعد از اعلان غرض عمومی است و احتمال دارد سایرین نیز مثل سید ابوالحسن

کشته گردند . در ۱۵ ماه ۸ مه قمر از رؤسای ملبان بقونسول خانه منحسین شدند و جمعیت زیاد هم دور قونسول خانه را احاطه کرده اند و بازارها عموماً بسته است حاکم و قوام این مسئله را تکذیب کرده و اظهار میدارند که سید ابوالحسن سلامت است و بعد از دادن اطمینان منحسین و حاجی علی آقا همانشب از قونسول خانه خارج شدند .

و جمعیت نیز متفرق گردیدند و تا ۱۷ ماه بازارها بسته بود . (منتریل) گمان میکند که ورود نصر الدوله بشیراز باعث هرجاں بزرگی خواهد شد دستور العمل لازمه به منتریل داده شده تا لزوم اتفاق تمام دستجات را برای اصلاح و جلوگیری از اغتشاش پادشاهان عموم القاء نماید .

(نمره ۴۲)

کاغذ سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۲۰ ماه ۸ (از طهران)

پس از مراسله آخری من در خصوص اوضاع تبریز . احوال آتشبر یکی تغییر پذیرفته است جنگ موقوف و شهر در تصرف قشون روس موقتاً مشغول اسکاات سایر نقاط اند و مقدمات اصلاح را فراهم میاورند . حوادثی که باعث ورود قشون بود اگر بخوایم اجمالاً راپورت بدهم شاید خوش آیند نباشد ولی ورود قشون روس علاوه از اینکه

موجب نایب اتباع خارجه گردید که مقصد عمده بود اتفاقا
اهالی تبریز را از بلای تسلیم قشون شاه نجات داد و همچنین
اسباب موفقیت نمایندگان دولتی را فراهم آورد چرا که اقدامات
نمایندگان در خصوص استقرار مشروطیت بی نتیجه نماند البته
فراموش نشود که در کاغذ آخری خود نوشته بودیم آذوقه
شهر بکلی تمام شده و به همین ملاحظه نمایندگان قول داده از
شاه درخواست نمودند که برای اتباع خارجه حمل آذوقه
شود . . . . . تعجب آنکه شاه در جواب اظهار داشته است
اتباع خارجه در محوس آنکه نقضای حمل آذوقه می نمایند
خوب است از شهر خارج بشوند . . . . . حقیقتا این جواب
مضحکی است . . . . . چونکه همه میدانند ملایان ابد آراضی
نخواهند شد که اتباع خارجه از شهر بیرون بروند چرا که
اتباع خارجه در پیشگاه ملت بستره و نیقه است که اهالی را توبه
سلامتی می بخشد . . . . . در ۱۹ این ماه مسئله امنیت اتباع
خارجه اهمیت پیدا کرده است . از قرار خبریکه ژنرال
فونسولگریا برای سفارتین فرستاده اند نقشه حمله بقونسولگریا
و منازل اتباع خارجه کشیده شده و باینوسیله اهالی امیدوارند
که قشون روس داخل شده و جلوگیری از تصدیات قشون
شاه نمایند . . . . . همچنین مکان میشد خطر بزرگی
اتباع خارجه را استقبال نماید و اهالی فقط دیده به خانهای

اتباع خارجه که نسبتا دارای آذوقه بوده حمله برده و تاراج
نمایند . . . . . من و همکار روس من اگرچه هر روزه
متظر دستور العمل بودیم تا شاه را نصیحت نماییم بلکه
بواسطه آندستور گذاری برای نقاط محصوره تحصیل شود
با وجود این نظر پیش آمده های خطرناک انتظار را مهلك
دیده اطراف را درخواست ملاقات نمودیم . . . . .
در ۲۰ این ماه برای محافظت موطان خودمان در تبریز
و حمل آذوقه بانشهر فقط خورده با شاه ملاقات نمودیم
چنانچه در تلگراف مورخه ۲۰ آوریل راپورت داده شد
در این ملاقات موفقیت حاصل نمودیم و شاه قول داد تأمدت
۶ روز حلت را متروك نماید تا آذوقه کافی بشهر وارد
شود و قرار شد سردار ها حکم صادر بدهند . . . . .
بدینست در اینجا یاد آوری نمایم که در روز پیش
مفیر گیر انگلیس در سن بطرز بورخ از وزیر خارجه روس
استفسار نموده بود که آیا ممکن است دولت روسیه يك عده
فلبلی قراق به تبریز فرستد تا قونسولها با اتباع خارجه را
که مایلند از شهر خارج بشوند آنها را سرحد برسانند . . . . .
در ۲۰ ماه (سربکلس) بدولت اعلیحضرتی انگلیس
راپورت داد که دولت روسیه مصمم شده برای حمایت
فونسولگریا و اتباع خارجه به تبریز استعداد اعزام دارد . . . . .

بلکه راه حمل آذوقه را آسان کرده و اگر اتباع خارج
بخواهند از شهر خارج بشوند آنها را بمرحله برسانند .
دولت اعلیحضرتی تمجیدات شایان و اظهار رضایت از اقدامات
دولت روسیه می نماید که میخواهد سلامتی اتباع خارجه را
بهمه گیرد . . . متارکه شاه اگر چه اعزام قشور را
حالی از اهمیت می نمود ولی نظر پافاقانیکه اساس آنها ابتدا
معلوم نشد سردارهای شاهی در خصوص متارکه حاکمی
نداشتند و سهولتی نیز برای حمل آذوقه تحصیل نشد .

دو ژنرال قونولوا بعد از آنکه از متارکه جنگ اطلاع
یافتند بطلبان اصرار نمودند تا دعوا را موقوف بدارند
نظر باینکه سردارهای شاهی باخطار متارکه اعتنا نکردند قهراً
موقع نمابندگان دول خارجه را در نظر عموم ملت متزلزل
ساخت و اوضاع بدخشی و هولناکتر از سابق پیش آمد
بنابرین در ۲۳ ماه دولت روسیه حکم نمود که قشون بطرف
نریز حرکت نماید و بقشون تعلیمات لازمه داده شد که از
هر نوع دخالت و زد و خورد مابین دو دسته احتراز نمایند
و همچنین بمشاعل اداری نبردازند و قرار داده شد که بعد از
خاموشی نایره جنگ قشون مراجعت نمایند .

نظر بخطرانی که اتباع خارجه را تهدید میکرد و ممکن
بود که در آتیه تولید اشکالات بشود پس از آنکه اهالی

از ورود قشون اطلاع پیدا نمودند (سیورائییلو) و (میو
میلر) مصلحت چناندیدند تا مطبوعاً مستقلاً بملت اظهار دارند
و اینستکه را پیشنهاد کردند این بود که بعد از تصویب و
تحصیل اجازه بطلبان اطلاع دادند که ورود قشون نه برای
محافظت منافع شاهی است بلکه برای محافظت تبریز و باز
نمودن راه جلفا و حراست اتباع خارجه و داخله از قشون
شاه بشهر میبایند و اقامت قشون تا مدتی خواهد بود که صلح
مابین شاه و ملت انجام گیرد و با قطع نظر از ملت کسانیکه
در این حوادث شرکت نموده اند ادبانی نخواهند دید و قشون
شاه را هم نخواهند گذاشت که بشهر وارد بشوند .

هر چند که بمخبر هیجانی برای ورود قشون روس ظاهر شد
ولیکن انجمن و قش زاده موفراً غیبت شمرده در شب
۲۴ با شاه مشمول مذاکره شدند . . . بشاه اصرار
کردند تا با رعابای شاه پرست خود صلح نماید و راضی نشود
که ایرانیان در نظر اتباع خارجه حواری و نقاط ایران بنصرف
اغیار درآید . . . این اقدام موفقیت حاصل نمود و در
۲۵ شاه برای مدت غیر معین اعلان متارکه داد و حکم کرد
که ممانعت از حمل آذوقه ننمایند . نظر بوعده سابق شاه
که برحلاف آن حد را شروع کرده خطه بطر حراست
منافع اتباع خارجه تصویب میگردد که نمابندگان دول خارجه

ورود قشونرا خلی از اهمیت دیده و بگذارند که قشون روس
 ایران وارد شود بابتل من و همکار روس من عقیده
 زرنال قونولهارا تصدیق نمودیم و اعزام قشونرا
 مانع نشدیم و در ۲۶ ماه (میسو راتیلو) و (میسو بلر)
 کاغذی مانجمن نوشته و اطیبان کامل در خصوص موقتی بودن
 اقدامات روس داده و علت اقداماترا نیز توضیح نمودند
 این اقدام در تبریز اثر حوی بخشید که در ۲۹ اینشاء
 ستارخان بزرنال قونولگری اعلیحضرتی آمده و اظهار تشکر
 نمود چونکه این اقدامات در آینه امید بخش بود
 در ۳ ماه آوریل قشون در تحت فرمان (زرنال استارسکی)
 وارد شدند عده قشون تقریباً ۳ هزار هر باشد ۲۵۰ نفر
 از آنها را در یکی مود روز پیش برای حفظ انبساط خارجه
 بدون هیچ حادثه شهر وارد نمودند (زرنال بارکلی)

نمبر ۴۳

کاغذ سرمارکای به سرادوار گری مورخه ۲۰ ماه مه
 (از طهران)

همینطوریکه در فراسطه ۱۶ ماه آوریل اطلاع داده شد
 خوانین بختیاری در اصفهان قرار گذاشتند که قشون خودرا
 در ۲۱ ماه گذشته رو بطهران حرکت دهند و سردار اسعد
 در آنروز باصفهان وارد شدند و در نظریه تفاق و مخالفتای داخلی

خوانین و عدم موقتیت نیز تحصیل جمع آوری وجوہات
 حرکت قشون بتویق افتاد و سردار اسعد در ششم
 این ماه وارد اصفهان شد و در ۱۱ در تحت ریاست خوانین
 سه هزار نفر بختیاری در بیرون اصفهان اردو زدند تا کون
 در بیرو شهر متوقفند و صدام اسلطفه توضیح داد
 که این اقدام برای جلوگیری از اغتشاش شهر است دوام
 قشون شده در حالت آید که مردم عده آنها را بطور اعراف
 میگویند و بنا بشهرتی بالغ بر ۸ هزار نفرند و عده های
 شاهانرا نفس و تکذیب می نمایند هر چند که انجمن تبریز
 باصفهان ملگراف نموده تا مواعید شاه را بپذیرند لیکن
 هنوز معلوم نیست که خوانین راضی این وعده ها شده باشد
 از وزیر خارجه اطلاع تحصیل نمودم که قشون دولتی خالد آباد
 از بی بولی وی آذوقه گی در این چند روزه بکاشان مراجعت
 مینمایند و بواسطه وجود بختیاری در اصفهان اغتشاش
 و دزدی و صحنی خارج از اندازه پیدا کرده و اوضاع شهر
 و اطراف و راهها بسیار حراب است و وجود ابل
 کوهکویه در راه اصفهان و شیراز و مامنی ولایات تجارنرا
 بکلی معدوم نموده است (بارکلی)

نمبر ۴۴

کاغذ سرمارکای به سرادوار گری مورخه ۲۰ ماه مه از طهران

طهران و تصور میکنند که او باعث قتل چند سرازستیهای
شهرزاده عدالتعلیم شده است . من و همکار روس من
اصرار زیاد بزل آن نمودیم و معزول شد لیکن هنوز
در دربار است . (دوم) از ارازل طهران خلق
سلاح نمایند . فرمانی صادر شده است تا حمل
اسلحه را بدون اجازه منع نمایند و اشخاص را که تیر
هوائی میفروشند مجازات کند و آفرمان نظم شهر را
بماده بریکاد قراق واگذار کرده و باین سبب امید است که
احرا نمایند . (سوم) شاه قول صریح بدهد که
مشروطه اولی دومرتبه داده شود بانضمام ۱۷۰ ماده قانون که
در ۱۹۰۷ بعنوان متمم مصمم شده است .
فرمان ۹ اینماه اینست که را درست توضیح ننهادند لذا شاه
اطهار نمود که بافرمان تعبیر بدهند که معای کلیه مشروطه
اولیه را دارا باشد لیکن ملتبان فرمان علیحده را در این
خصوص تقاضا مینمایند و باین همجو فرمانی از طرف سعد
الدوله بشاه پیشنهاد شده است . (چهارم) دیگر
قشون بیابخت وارد نکند . استراضیکه عنقریب
روسها خواهند داد باید برای خلق سلاح قشون صرف بشود
و سعد از پرداخت حقوق قشون عبر لازم را مرخص نمایند
(پنجم) تلگرافات سانسور نداشته باشد .

در ابتدا ملتبان بیابخت نمیتوانستند تلگرافات خود را مطلقاً
بنقط دیگر محابره نمایند حالا در این خصوص اطمینان
تحصیل کرده اند و میتوانند با خط دیگر محابره نمایند .
(ششم) شاه سعی نماید که قشون روس شمال ایرانرا
تخلیه کند بواسطه ورود قشون بی شمه تیر زیادی در بین
ملتبان تولید شده و همیشه در نظر دارند که آمدن قشون
روس اسباب خونخوئی شاه شده است .
فراموش نموده اند که قشون روس در تبریز غریب آنها
رسید . همین طور که ۱۵ این ماه تلگراف موده ام
سعد الدوله گمان مینماید که اگر بیست عدد زیادی از قشون
خارج بشوند اسباب رضایت حاضر اهالی خواهد شد .
من مسئله را بهمکار روس خود اظهار نمودم جواب داد
که سعد الدوله در این خصوص باین مدارکه موده است
(هفتم) از استقرار مشروطیت علماء کریلا و بعضرا
منتظر سازید از قراریکه من اطلاع دارم شاه مستقیماً
اطلاع داده است . (هشتم) آزاد نمودن اشخاصی
که در تالیس گرفتار و محبوسند .
این مطلب را من بهمکار روس خود اظهار داشتم و او
عدم اطلاع خود را از این قصه اظهار نمود و تلگرافی در
این خصوص بهرسمروای قفقاز محابره موده است .

(نهم) بتحصین اطمینان - امتیاد بدین معنی مشغول
ترتیب قانون انتخابات باشند . . . این ماده بعد از اعلان
عموم عمومی لغو شد . . . (دهم) بعد از انجام این
مطالب در طهران و ولایات چراغانی نمایند

تمام این مطالب باستیاض حضور امیر بهادر در دربار از
حوزه اصابع مایه خارج است . من و همکار روس من باین
مطالب همراهی نکردیم جوابی که وزراء داده اند باصرار ما
نموده است و فقط بواسطه میل وزراء است که اصلاحی
در امورات بشود . . . من و همکار روس من بعد از
انتشار فرمان دهم این ماه از طرف شاه در ولایات تعلیمات
لازمه بقونسول خانه های خود داده ایم که بملکیان اصرار
نمایند بعد از آنکه شاه تقاضا را قبول نمود بایست مخالفت
ورزند بلکه لازم است اسباب صلح دولت و ملت را فراهم
نمایند . . . علاوه بملکیان طهران نیز همین اصرار
را کرده ایم و همین طرز بعد الدوله گفتیم بهتر است دولت
کینه ملکیان را که در طهران از رؤساء تشکیل شده رسماً شناخته
و بتوسط ایشان با سایر نقاط مشغول مذاکره بشود .

همکار روس من مخصوصاً قوود خود را به سپه دار بکار
برده ولی بدیخانه سپه دار در دست ۴۰۰ نفر قفقازی که
همراه دارد عسکر قرار است . . . خیلی اسباب خوشوقتی

است که تقاضای سابق از طرف ملکیان قزوین نیز تصدیق و
امضا شد . . . از قرار معلوم ملکیان قزوین اقدر لجوج
نیستند که در بدو نظر منصور بود . . . گویا سپه دار
تکراً تقاضا نموده که سرباً این مقاصد را انجام بدهند
لیکن معلوم است اشخاص کاری در میان آنها موجود است
بنا بر این گمان می شود اگر بنای زد و خورد باشد آثار غریبی
از خود در قشون شاه یادگار خواهند گذاشت .
قزاقی که قشون در دست است عده صحیحی ندارند و تا
وقتی که ملکیان قزوین راضی نشوند اوضاع اصلاح نخواهد شد
(مارهی)

(نهمه ۴۹)

مراسله سر نیکلسن سفیر کبیر انگلیس مقیم بطرزدبورغ
به سرادوار گری مورخ ۲۵ مه از بطرزدبورغ .
دیروز بمسبو چریکم یادآوری نمودم نظر بسکونت
اوضاع بو شهر استعداد بحری که چندی قبل برای حمایت اتباع
خارجی وارد شده بود مراجعت نمودند . من اظهار داشتم
ظاهراً اوضاع تبریز هم بهبودی حاصل نموده است و گمان
میکنم دولت روسیه نیز عتقرب اصلاح بداند که قشون خود را
بالمه خارج و با عده زیاد قشون را مراجعت دهد .
مسبو چریکم اظهار داشت که ما بمنتظر تعیین حکومت

میباشیم و خیلی مایلیم قشونرا خارج نمایم چونکه نوبت آنها در تبریز خسارت فوق العاده بخزانة دولتی وارد میآورد .
 مسیو چریکف گفت بعد از آنکه مدت شش هفته بود که از جانی آثار اغتشاش بروز نمیشد و اوضاع سکوت داشت دولت روسیه تلگرافی از اروپا دریافت کرده مقرر بر اینست که در اروپا هرج و مرج غریبی تولید شده است دتة که مردم ملتیان بودند قیام و حاکمرا که از طرف ملتیان تعیین شده بود اخراج و حاکم هم فرار کرده است و بعد از فرار اطوار نمود که دومرغه برعم مسیوین مراجعت خواهم کرد .
 مستحفظین قونسولگری روس مرک از شش هرسرهز هستند و بایندلیل دولت روسیه چنان صلاح میداند که بکدنة چهل نفری از تبریز بارومیه اعزام دارد البته در هنگام حرکت باید از دریایچه اروپا عبور کند چون کشتی قابل برای حمل اسباب نیست ناچار سرماز پیاده فرستاده خواهد شد (نیکسن)

نمره ۴۷

تلگراف سربارکلی به سرادوار گری مورخه ۶ زون از قلهک (تبریز) تلگراف ذیلرا از زنرال قونسول اعلیحضرتی مقیم تبریز دریافت نمود .
 حوادث عمده که باعث تحسین مردم شد از اینقرار است

در ۲۰ ماهه رئیس کمپانی راه شوسه همکار روس من اصرار عاجلانه نمود که ستار خان مقدار (۲۲۰۰۰) روبل خسارت باموال کمپانی وارد آورده و لازم است که زنرال قونسولگری اعلیحضرتی ادعای این خسارترا رد بید الحکومه فرستد .
 (مسیو بیلر) من اظهار داشت که وجه خسارترا بپشتند نموده است . در ۲۶ ماهه در محلة حکم آباد تراعی مابین ستار خان و بیت حسین و قات یوسف که این هر دو از اشرار شهرند واقع شد . یوسف با چند نفر از همراهانش چند نفری بکدنة حسین انداخته وی بدون هیچ حادثه نابالاحره حسین بکدنة بیت الحکومه ملتجی شد و بعد بحوال تحسین زنرال قونسولگری روس بفرستاده گردید . همکار روس من از بیت الحکومه خواهش نمود . بیت قضیه رسیدگی نماید . بیت الحکومه رسیدگی کرد و یکی اقدام متعین نمود . در این بکدنة از قشون روس در ۲۹ ماهه به محل نزاع رفته . یوسف و برادرش را با ۴ نفر از همراهانش که برخلاف حکم حاکم مسلح بودند دستگیر و بعد دو نفر از آنها را مرخص کردند .

نمره ۴۸

تلگراف سربارکلی به سرادوار گری مورخه ۸ زون از قلهک (مشهد)

تلگراف ذیل از ژنرال قونسول اعلیحضرتی مقیم مشهد
بن مخاطره شده است . . . ۴ روز قبل بعد از آنکه
سوء قصدی نسبت به کار گذار شد یکی از رؤسای حدام حرما
در خانه خود کشتند . . . در نزدیکی دو ژنرال
قونسولگری تبریزی انداختند و یکی دو نفر هم بسمارت
خورد . . . امروز در اجلاس بکفر گشته گردید .
در چند اوضاع بسیار خطرناک و مهم است ولیکن برای
اروپائیها جای نرس و نگرانی نیست .

﴿نمره ۴۹﴾

تلگراف سربار کلی به سرادوار کری مورچه ۸ ژون
از قلهك (قزوین)
سپه دار بحکومت مازندران و گیلان تعیین شد و قول داد
که محصل تعیین حکومت قزوین برشت حرکت نماید .
اوضاع قزوین بهتر شده است و بموجب راهپوئی که از
نایب سفارت روس رسیده است عده زیادی از روسیه
برشت مراجعت خواهند نمود .

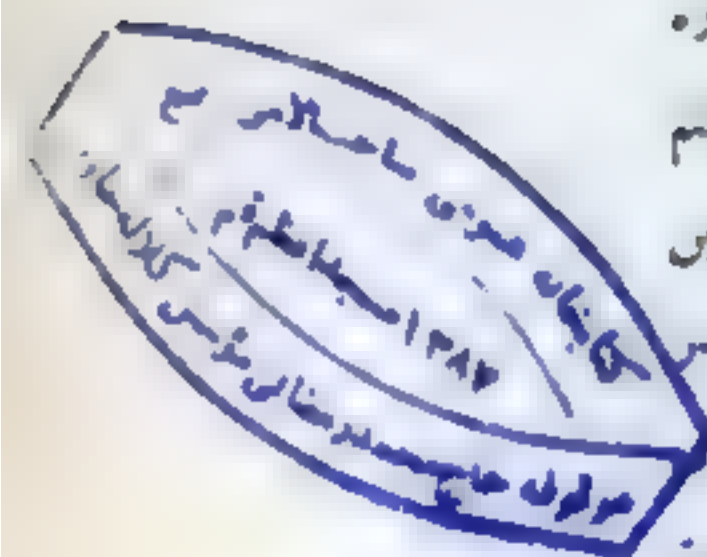
﴿نمره ۵۰﴾

تلگراف سربار کلی به سرادوار آری مورچه ۱۱ ژون
از قلهك اوضاع اروپا
تلگراف ذیل مورچه ۹ ژون از ژنرال قونسولگری

اعلیحضرتی مقیم تبریز مخاطره شده است .
از اروپا بهیچیکه به تبریز آمده اند تا اینکه موانع آبایش
خود را بدولت ایران پیشنهاد نمایند . . . از قراریکه
میکوبند اوضاع اروپا بواسطه اسکراد خیلی خراب است .
و اهالی مایلند که محتشم السلطه به همراهی قشون کافی دوباره
بحکومت آسمان مصوب گردد . . . ولیکن گمان میکنم
محتشم السلطه این مسئله را قبول نمید . . . من تا این
هیئت ندا کرده نموده ام و باهما گفتم لازم است اندازه سر
نماید تا مذاکرات اهالی میخواهند عموماً بویس قونسولگری
روسیه بیاهند شوند . . . همکار روس من اظهار داشت
که این هیئت نقضا نموده اند که ۳۰۰۰ هر قشون اروپا اعزام
شود ولیکن همکار روس من معذرت خواسته است .

﴿نمره ۵۱﴾

تلگراف سربار کلی به سرادوار کری مورچه ۱۱ ژون
از قلهك (مشهد)
راجع بتلگراف مورچه ۱۸ ماهه من این تلگراف از
ژنرال قونسولگری اعلیحضرتی در مشهد مخاطره شده است .
من و همکار روس من اطمینان داریم که شهر در حالت
بحران و اوضاع دوباره خراب و پریشان است .
ممکن است هر دقیقه صدمات زیاد اتباع خارجه را احاطه

ساید و در ایستگاه محال است که حاکم بشه قدم بگذارد
و مردم در جلد که به و حکومرا اعدام نمایند و ایداً آثار
نبودی در اوضاع مشاهده نمیشود پس از ملاحظات دقیق
نظر بحفظ انتظام شهر و خراست اتباع خارجه من پیشنهاد همکار
روس خود را در خصوص تکثیر قشون تصدیق نمودم.

حاکم جدید زکی الدوله در ۵ ژوئن از طهران حرکت
نموده و ما خرجه مسکن بود مردم را راه از گردیم که باور و دلو
صحت نمایند

نمره ۵۲

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۲ ژوئن
از قلیک . (پیشنهاد در خصوص تخفیف قشون
نبریز) این تلگراف از ژنرال قونسول اعلیحضرتی
مخابره شده است . از ژنرال قونسول روس اطلاع
حاصل نمودم که دیروز با ژنرال اسارسکی در خصوص تخفیف
قشون صحبت نموده است ژنرال قونسول میگفت که ژنرال
اسارسکی بامن هم عقیده است و بنا است بدو توپهای سحرانی
و هوندز را بروسه مراجعت دهند . چون اردوگاه
موقتی قشون در تابستان دارای حفظ الصحه نبود اعلیحضرت
شاه باغ خود را موسوم باغ شمال اردوگاه من نمود و
بهمن زودی بانجا حرکت خواهند کرد .

نمره ۵۳

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۴ ژوئن
از (طهران) تلگراف ذیل از بوشهر مخابره شده
است . در این چند هفته اخیر از مجلس تجارتی
بوشهر خواست نموده اند که بشما پیشنهاد نمایم که اقدامی در
خصوص امنیت راهها بنماید . در ۱۲ ژوئن کفیل
ژنرال قونسول گری روس که در ششم ژوئن با یک فرقیاق
از شیراز حرکت کرده بود بمن تلگرافی نموده مشعر بر اینکه
در عرض راه چند تیزی بهرامان او شلیک شده و یک است
فرقیاق کلوه خورده خود کفیل از خطر سلامت حتمه اگرچه
آبش زخمدار شده است .

نمره ۵۴

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۴ ژوئن
از (قلیک) نظر بناتنی راههای جنوب راجع
به حادثه که در تلگراف امروزی خود راپورت دادم حکمان
نمیکنم در اوضاع آثار پیروی ظاهر شود مگر اینکه شاه
ظل السلطانرا بحکومت آسمان برقرار نماید و یا اینکه
یکسته مستحفظ برای امنیت راهها تشکیل داده و حقوق آنها را
مرتباً برساند و امنیترا بعهده آنان محول دارند لیکن در
این مسئله همانطوریکه مجلس تجارتی بوشهر پیشنهاد نموده

اقدام خواهم کرد . . . در خصوص مراجعت ظلال السلطان
من مذاکره ننمودم لیکن از قرار معلوم در مقابل دعوت
دولتی سکوت اختیار کرده و جوابی نداده است .

﴿نمره ۵۵﴾

تلگراف سرنیکسن سرادوار گری مورخه ۱۴ ژون
از بطرزبورغ (تبریز و مشهد)
مبنی بر لزوم اظهار نمود که دولت روسیه مصمم شده
است قوماً عده از قشون تبریز را مراجعت داده و بقیه را نیز
متدرجاً برگرداند تا بکلی نقاط تبریز را تخلیه نمایند .

دولت روسیه یک دست قزاق بشماره و عده دیگر باردیل
خواهد فرستاد تا از جبال شاهسون که باعث نقص مردم
قونسل خانه روس شده است جلوگیری نمایند .

﴿نمره ۵۶﴾

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۷ ژون
از قلهک . تلگراف ذیل از ژنرال قونسل اعلی حضرتی
مقیم اصفهان مخابره شده است . . . امروز سردار احمد
بدین من آمد و اطلاع داد که مصمم شده است با بعضی
خوانین دیگر بطرف طهران عزیمت نمایند .

سردار احمد استعداد خود را اظهار ننمود ولی از قرار
راپورت های خارج معلوم میشود که استعداد سردار احمد عبارت

از ۱۰۰۰ نفر مسلح و یک عراده توپ صحرائی است .
مشار الیه اظهار نمود مادام که قشون شاه باوجهله
نگشته او جنگ نخواهد کرد . قشده او هنوز معلوم نیست
ولی احتمال دارد که از راه نیزاز قم عازم بشود .
حرکت سردار احمد برای این است که وزراء را وادار نماید
تا مشروطه را بطور صحیح اجرا نمایند .

﴿نمره ۵۷﴾

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۹ ژون
از (قلهک) چنانکه در تلگراف ژون خود را پورت
دادم دربار دولتی خبر رسیده است که ۱۰۰۰ نفر بختیاری
از اصفهان حرکت نمودند . . . از این خبر دربار و
وزراء و کابینه بی اندازه مضطربند . . . گمان میشود
که بختیار بها بطرف کاشان خواهند آمد و یکی در آن قطعه
عده از قشون دولتی موجود است . رئیس قشون
امیر مقیم در طهران است و می ترسد که دولت پول نداده و
استعداد کاشان بقشون سردار احمد ملحق شوند .

﴿نمره ۵۸﴾

تلگراف سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۱۹ ژون
از قلهک (مشهد)

تلگراف ذیل که بناریخ ۱۸ ژون از ژنرال قونسل

الجهل لا ستوت عند الله حال الصالح والطالح والمحسن والمسي ومن سقى بهم لم يكن
اعظها و

ما هو جوابه فان قالوا قال فماذا حال سلعين لانه موضع منتفع بشؤون نفه طامرا
وهو اشتغال نعم الله ما امره ان يباع حتى يفوز الصلوة عن وقتها واما انما دعواتنا

اعلیحضرتی مقیم مشهد مظاہرہ شدہ است .
در ۱۶ ماہ رکن الدولہ حاکم جدید وارد شد .
شہر و تلکرافخانہ ہنوز در دست ملتیاست و عجالتاً حکومت
بی اقتدار مینماید .

نمبر ۵۹

تلکراف سردار کلی بہ مرادوار گری مورخہ ۲۱ ژوئن
از (ظہن) امروز وزیر امور خارچہ بدیدن من
آمد و از جریان اوصاف حاصرہ بطوریگہ من در ۱۷ و ۱۹
اینماہ راہورت دادم صحبت نمود . حساب وزیر اظہار
داشت کہ سردار اسعد با ملتیان قزویں مشغول مذاکرہ است
و حالام بابت استعداد زیادہی اسماً برای مجبور نمودن حکومت
و انجام مشروطہ مبادی ہرچند کہ دولت بدون فوت دقیقہ
شروع باجراہ بر گرام دولتی نمودہ است .

سعدالدولہ اظہار نمود کہ مقصود از این ملاقات این
است کہ شما از قول شاہ اطلاع بدہم کہ سر دولت تمام
شده و مصمم شدہ است کہ امیر فخر را اعزام دارد تا
انواع خود را جمع آوری نمودہ و ازیش آمدن سردار اسعد
حلوگیری نماید . من اظہار نمودم کہ این اقدام
باعث حلت داخلی خواہد شد و من این اقدام را تصویب مینمایم
و نصیحت میکنم کہ در مقابل اقدام مصلحانہ بشود .

سعدالدولہ جواب داد کہ اقدامات صلح آمیز بی نتیجہ
خواہد بود و دولت یکی دو روزہ منظر خواہد شد
شاید کہ شما بتوانید راہی پیدا کنید تا از سردار اسعد
حلوگیری شود . من جواب دادم کہ کاری از من
بناختہ نیست و نمی توانم اقدامی بنیم مگر ایضا از وزارت
خارجہ لندن دستور العمل برسد . من پیشہا
می نمایم کہ دستور العمل زرین قوسولہای روس وانگیس
مقیم اسمعان دادہ شود کہ رد سردار اسعد رتہ و اطلاع
دہد کہ دولتی نصیحت مینماید کہ شما صہب بر گشتہ و دست
از این اقدامات بردارید . من عبر رسامہ سعد الدولہ
نصیحت نمودم کہ بدون فوت دقیقہ قانون انتخاباترا متشر
نمایند . سعدالدولہ اظہار داشت کہ تمام ولایات این
قانون انتخاباترا نقید می نمایند . من کہتم محال است کہ
بنام مردم حالی کرد کہ این قانونرا انحصار کافی و علم
مرتب نمودہ اند و بعلاوہ در برگرام دولتی ذکر شدہ کہ
باید قانونرا ولایات پیشہا کردہ و از آن کس تکلیف نمود
سعدالدولہ اطمینان داد کہ در ۲۱ اینماہ قانون انتخابات
را متشر خواہد نمود .

نمبر ۶۰

تلکراف سردار کلی بہ مرادوار گری مورخہ ۲۰ ژوئن

از قلهك (قشون روس در تبریز) تلگراف دبل مورخه ۲۰ ژون از ژنرال فونسول اعليحضرتي متيم تبریز پس رسیده است . دو دسته سرماز و يك باطری هوتدز دبروز بروسيه مراجعت نمودند و امروز هم قشون همانطور که در تلگراف ۱۲ ژون اطلاع داده بودم محل اقامت خود را تغيير دادند .

❖ نمره ۶۱ ❖

تلگراف سرماز کلي به سرادوار کري مورخه ۲۱ ژون از قلهك (طل السلطان) از قرار يک ورير امور خارجه اطلاع داد در شرف مراجعت است . چندی قبل از طرف دولت ايران طل السلطان محکومت فارس نامرد شده بود و ميخواستند که مايران برگردد . در اينروزها طل السلطان بموجب تلگراف پس از اظهار تشکرات دعوت را قبول نموده است .

❖ نمره ۶۲ ❖

تلگراف سرماز کلي به سرادوار کري مورخه ۲۱ ژون از قلهك . منتر کراهم پس اطلاع داد که بختيارها از راه نيرار بدون اسکه کاشان بگذرند پيش ميآيند .
بسا مراين بختياري با قشون دولتي ساحلو کاشان خيال جنگ ندارند .

❖ نمره ۶۳ ❖

تلگراف سرماز کلي به سرادوار کري مورخه ۲۳ ژون از (قلهك) . مسيو سابلين اظهار داشت که ۷۰ نفر فقازي در ميان رولوسينرهای فروين که عده آنها بالغ بر ۱۷۰ نفر است ميشانند و از رشت هم استعداد خواسته اند

❖ نمره ۶۴ ❖

تلگراف سرادوار کري به سرماز کلي مورخه ۲۳ ژون از وزارت خارجه لس . هر اقدامی که در شکل دخالت بامور داخلي ايران باشد ممنوع است . ليکن بايد اقدام مجذانه کرد و نگذاشت که سردار اسعد بطهران برسد .
خوب است که شما توضيحاتي در خصوص بر گرام رفورم دولتين بايشان بدهيد

❖ نمره ۶۵ ❖

تلگراف سرماز کلي به سرادوار کري مورخه ۲۴ ژون از طهران شاه دبروز قانون انتخابات را امضا نمود .

❖ نمره ۶۶ ❖

تلگراف سرماز کلي به سرادوار کري مورخه ۲۵ ژون از قلهك (يوش آمدن بختيارها) . در طهران هر دو طرف در اضطرا نند . ملتبان مي ترسند که مورد حمله آخري منبدين واقع بشوند و منبدين و اعظم ورود رولوسينرهای فروين و

بختیارها را دارند . سردار اسعد امروز صبح زود وارد قم شد و امشب هم ژنرال قونسول روس وارد خواهد شد .
بختیارها تا یکم بم وارد شده اند تقریباً ۵۰۰ نفر می باشند و تلگرافی به سپهدار نموده اند که سردار اسعد با ۱۰۰۰ نفر بختیاری می آیند و تماماً در تحت فرمان سپهدار خواهند شد . این مختار را در طهران فهمیده اند . این تلگراف بی اندازه باعث تشویش و اضطراب دولتان شده است . لیکن من گمان می کنم که عده قشون بختیار را خیلی اعراف گفته اند . ژنرال قونسول اصفهان بمن اطلاع داده که دسته دیگر از بختیاری مسلح مرکب از ۱۰۰۰ نفر در اصفهان منتظر نتیجه ملاقات ژنرال قونسول با سردار اسعد میباشد هر چند که آمدن بزرگ حاضر حرکت شده اند .

نمره ۶۷

تلگراف سردار کلی برادر وار کری مورخه ۲۷ ژوئن از طهران دبروز ژنرال قونسول اعلی حضرتی ملاقات مفصل از سردار اسعد نمود . در آن ملاقات اظهار داشته که حرکت ایشان بم از طرف سفارتین خیلی خطر بی موقع می آید و بلاوه اسباب تولید اشکالات در حریان اوضاع حاضر می نماید . مشروطه برقرار و اقدامات تاسیس مجلس بطوریکه دولتی سفارش نموده اند در شرف انجام است . ژنرال قونسول برادر اسعد واضح

نمود که بر گرام دولتی به پیروجه در ضد استقلال ایران نیست سردار اسعد جواب داد که سفارتین گول خورده اند و به پیروجه شاه جداً خیال استقرار مشروطیت را ندارد . باز اظهار داشت که از قم حرکت نخواهد کرد تا اینکه مجلس منعقد بشود . و گفت مقصود عده من تاسیس صلح است و همین ملاحظه از حرکت استداد اصفهان جاو گیری نمودم .
عجالتاً مشغول ترتیب تقاضائی هستم که از طرف تبریز ورشت و مشهد و نقاط دیگر هم تصویب شده است و امیدوارم که شما هم باین تقاضاها مساعدت نمائید .

نمره ۶۸

تلگراف سردار کلی برادر وار کری مورخه ۲۸ ژوئن از قلمک کیل ژنرال قونسول کری اصفهان اطلاع میدهد که صلح مابین بختیارها انجام گرفت . در ۲۹ اینها سردار محترم و مصمم السلطنه باردوی اصفهان ملحق خواهد شد گمان میشود که سردار محترم بعد از این سردار اسعد ملحق گردد .

نمره ۶۹

تلگراف سردار کلی برادر وار کری مورخه ۲۸ ژوئن از قلمک تلگراف دلی از مستر رائد الو مختار شده است بزرگال فرمانده قشون روس دستور العمل رسیده است که از حرکت بطرف روسیه عجلتاً صرف نظر نمایند .

﴿ نمره ۷۰ ﴾

بنکراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۲۹ ژون از قلمک
من از سفارت روس اطلاع حاصل نمودم که ۹۰۰ نفر از مجاهدین
قزوین پیش از چهل میل از پای تخت دور نیستند . وزرا در
اضطراب و متطر مساءله استقراض هستند که آنها را از این بله
نجات دهد . شرایط برگرام ما این است که بعد از انتشار
قانون انتخابات و یک برگرام صحیحی برای مخارج آنوقت
مساءله استقراضی داده بشود . مسیو سابلین و من گمان میکنیم
که باید این پیش آمدها را بجزایان طبیعی محول نماییم و اگر
شاه خواست که اقدامی نماید البته مانع نخواهیم شد .
و اگر از طرف شاه کمکی از ما درخواست شود جواب این
خواهد بود که اگر پارسال گوش به نصایح ما میداد البته اوضاع
اینطور نمیشد و این بحرانیهای مدهش پیش نمی آمد .
در قم و کاشان اقدامات لازمه برای جلوگیری ملتیان بعمل آمده
است . سردار اسعد بمسیو کرامت گفته است که در خود
طهران مابین ملتیان ترسبی داده شده است که بشجرد ورود قشون
بختیاری آزادی خواهان طهران شهر را تصرف نمایند .

﴿ نمره ۷۱ ﴾

بنکراف مسیو او برون سرادوار کری مورخه ۲۹ ژون از
پترزبورغ . کفیل وزارت امور خارجه بمن اطلاع داد که

شارژ دافر روسیه مقیم طهران تلگرافی بمن مضمون محابره
نموده است . نظر بعزیمت بختیاری و فدائیهها بسمت طهران
آیا صلاح نیست که در صورت لزوم دولت روسیه تمهید برای
اعزام قشون پای تخت بنماید ؟ مسیو سازانوف اظهار نمود
اگرچه دولت امپراطوری خیلی مناسف از لزوم چنین اقدامی
خواهد بود چونکه هیچوقت مایل بدخالت امور داخلی ایران
نبوده لیکن مجبور است که ابرع و نمایندگان خارجه را محافظت
نماید . اگر حرکت دولوسینرها بطرف طهران صورت
خارجی پیدا نماید قزاقهای ایرانی که عجباً متحفظ اتباع
خارجه هستند البته نمیتوانند از عهده ماموریت خود برآیند
و اگر قشون دولت امپراطوری تاخیر در عزیمت نماید قطعا
تولید اشکالات شده و باعث بدبختی خواهد بود .
مسیو سازانوف باز اظهار نمود که دولت امپراطوری نظر به
لزوم اقداماتی که باید حفظ جان و مال اتباع خارجه را بنماید
کشتیها را برای حمل قشون به بندر ایران در باد کوبه حاضر
خواهد نمود .

﴿ نمره ۷۲ ﴾

بنکراف مسیو او برون سرادوار کری مورخه ۳۰ ژون
از پترزبورغ . راجع بنکراف دیروز من
کفیل وزارت خارجه اطلاع داد که دیروز نتیجه مشاوره

خصوصی دولتی این بوده است که دولت مصمم شده تهیه اعزام قشون روس را بفرزین نمایند . مقصود از فرستادن قشون این است راه رشت و طهران را تصرف نموده بدون اینکه داخل پایتخت بشوند . و دولت روسیه ابداً میل ندارد که قشون که شارژدافر روسیه نموده بود بمن نشانداد اوضاع را خیلی بریشان و مدعیش تصور میکرد . در آن تلگراف اشارت داشت که مسو سابلین اظهار کرده است که بربگاد فزاق بی استعداد است و احتمال دارد که شاه یکی از سفارت خانه های تازه بشود . مسو سابلین اصرار دارد که قشون فرزین را اشغال نماید . سؤال نمودم که در صورت عزیمت بهختیاری بطهران واقفا چه خطری متصور است . کفیل وزارت خارجه جواب داد که احتمال قوی دارد بانک و اتباع خارجه را غارت نمایند قوه که بفرزین فرستاده خواهند شد عبارت از ۱۵۰۰ نفر است . مسو سازانوف اظهار داشت در صورتیکه بهختیاریا از طهران صرف نظر نمایند دیگر قشون فرستاده نخواهد شد و گفت در هر صورت دولت روسیه حاضر است که ضمانت کافی برای اخراج قشون خود نماید .

نمره ۷۳

تلگراف مسو اوپرون به سرادوار کری . مورخه ۳۰ ژون از

طرز جرم . از راپورت این مطلب افتخار دارم که کفیل وزارت خارجه بمن اطلاع داد که دولت روسیه مصمم شده است که در قشون تبریز تخفیف بدهد . جناب ایشان گفتند که اوضاع تبریز عموماً طوری است که بیش از این تخفیف قشونرا اجازه نمیدهد . دولت روسیه منتظر ورود یکم جدید و استقرار اقتدار است . در هر صورت قشونرا رج خواهیم کرد ولیکن عموماً از ترس آنکه میاد دوباره به اغتشاش باعث شود که قشون مجدداً عودت داده شود فوراً باید استعداد در تبریز توقف نمایند . ممکن است قاسمی مثل ستارخان و باقرخان دومرتبه مصدر امور بشوند بن ترتیب را دولت روسیه هیچوقت اجازه نخواهد داد .

نمره ۷۴

اف سرادوار کری مسو اوپرون مورخه ۳۰ ژون از ت خارجه لندن . امروز با سفیر کبیر روسیه صحبت و جناب ایشان گفتن یقین دارم هر قدر دخالت خارجه در ایران کمتر بشود جریان طبیعی بهتر خواهد بود و از اشکالات حالیه طهران بجوی اطلاع دارم .

دولت روسیه طهرانرا تصرف نباید شبه ندارم که برقرار خواهد کرد ولی بالنال نتیجه این خواهد شد ایشان تصور خواهند کرد که شاه به پشت گرمی روسها

مقصود این امور شده است . و تمام مملکت يك مرتبه از قبضه
حکومت شاه خارج خواهند شد . عقیده من این است بریکاد
قزاق قوه کافی دارند و می توانند از این پیش آمده ها جلو گیری
نمایند . من به کنت بن کاندورف گفتم بخوبی میدانم که
دولت روسیه از این حوادث ایران چه اندازه خود را متضرر
می بیند و بواسطه همسایگی دچار مشکلات خفیه است .

﴿ نمره ۷۵ ﴾

نلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه اول ژویه از قلمک
در استنبان سعی کامل دارند که برای سردار اسد استعداد کافی
تیه نمایند . برای ملتیان قزوین از رشت استعداد فرستاده
شده است و باید امروز قزوین وارد بشود . از طهران
بنوسط تلفون خبر رسید که امروز بازارها را بسته اند .

﴿ نمره ۷۶ ﴾

نلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه اول ژویه از قلمک
از مشروطه طلبان قزوین تلگرافی برای سفارتخانه های خارجه
مخابره شده است مشعر بر اینکه ترتیب بعضی مسائل مهمه با
وزراء آنانرا بطهران می کشاند . عموماً با شاه اظهار همراهی
نموده و مطلقاً خونریزی را تکذیب می نمایند .

﴿ نمره ۷۷ ﴾

نلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۲ ژویه از قلمک

(پیش آمدن بختیاریها) . سردار اسد از قم حرکت نمود
و با ۱۲۰۰ نفر بختیاری بطرف شمال رهسپار گردید .

﴿ نمره ۷۸ ﴾

نلگراف مسو اوبرون به سرادوار کری مورخه ۲ ژویه از
پترزبورغ . (اوضاع طهران) . دیروز عصری یاوزیر
امور خارجه ملاقات نمودم . جناب وزیر اطمینان داد که
دولت روسیه همانرویه عدم دخالت را خواهد داشت و بیجوجه
خیال ندارد که بشاه کمک نظامی نماید بلکه مقصود دولت روس
آنست که راه انزلی و طهرانرا در دست داشته جان و مال
اتباع خارجه را محافظت نماید . جناب وزیر اظهار نمودند
اگر بنا شد بطهران قشون فرستاده شود باید عده کافی باشد
و بدو هم قزوین را اشغال نمایند ولیکن هنوز اعزام قشون
بقزوین و طهران معلوم نیست . مسو ایزولکی اظهار نمود
که مسؤولیت سلامتی اتباع خارجه مقیم طهران بعهده دولت روس
است . این مطلب باعث تولید اشکالات بسیاری برای روسیه
شده است .

﴿ نمره ۷۹ ﴾

نلگراف مسو اوبرون به سرادوار کری مورخه ۲ ژویه از
پترزبورغ . مجملی از اعلان رسمی که امروز در روزنامه
درج شده ذیلا می نگارند . نظر باوضاع هولناك ایران به

فرمانهای قفاز حکم شده که دست از قشون و کشتی برای حمل آنها در یاد کوبه حاضر نماید . این تعبیه برای این است که در صورت پیش آمدن فدائی و بختیاری اگر هر چه مرجع شد اتباع خارجه را محافظت نمایند و راه اتزلی و طهرانرا در دست داشته باشند .

﴿ نمره ۸۰ ﴾

تلگراف سرادوار کری به سر بار کلی مورخه ۲ ژویه از وزارت خارجه لندن . (پیش آمدن بطهران) تلگراف اول ماه ژویه شمارا به کنتین کاندورف نشان دادم و در همانوقت پیشنهاد نمودم که در صورتی که دولت روسیه مایل باشد شما با همکار روس خودتان با مجاهدین و اشخاصیکه رو بطهران عزیمت نموده اند ملاقات کرده و با آنها اظهار نمائید که چیزی که می تواند از دخالت دولتن جلوگیری نماید فقط عبارت از استقرار امنیت است . لازم است وقتی را تعیین کرد و مشاوره نمود که مشروطیت جدید در چه شکل اداره خواهد شد . اگر مشروطه طلبان میل دارند از شاه ضمانتی برای انجام مشروطیت تحصیل نمائیم و در این صورت بایستی قبلا صورت ضمانت را پیش نهاد نمایند .

﴿ نمره ۸۱ ﴾

تلگراف سر بار کلی سرادوار کری مورخه ۳ ژویه از تلک .

دیشب بنا بخواهش شاه با همکار روس خود بمصر سلطنتی رفتم . قلم اظهار داشت هر چند که ملت ایران دچار بی علمی هستند ولی من همیشه مایل بوده ام که در مصلحت اساس مشروطیت پایدار باشد . نصایحی را که دولتن پیشنهاد نموده اند ملاحظه کرده و بهمین جهت مشروطه سابقرا برقرار نمودم بلکه بر گرام روس و انگلیس را قبول کرده و سعدالدوله را برای انجام آن بخدمت بکار دادم . لیکن اشخاصی هستند که سعد الدوله را مستبد قلم می دهند و میگویند این مشروطه غیر از قلب چیزی نیست . از ولایات استعفاء خواسته شده بود و آنها نیز در شرف حرکت بودند در صورتی که سفرا بن مکرر گفتند اگر بر گرام ما را بموقع اجرا بگذارد تمام اشکالات رفع خواهد شد . من هفت هزار نفر از قشون کسر نموده ام و حالا باید با پنجهزار نفر جنگ نمایم . مقصود از احضار سفرا این است که در خصوص اوضاع مشورتی بعمل آید . من در جواب یاد آوری نمودم که نصایح دولتن چند ماه است داده شده ولی بدبختانه در وقتی اعلیحضرت شاه مصمم شده اند آنها را بموقع اجرا بکارند که متاسفانه رشته اوضاع بکلی از قبضه اقتدار خارج شده است هر چند که در آنموقع بنظر ما بهترین راهی برای موفقیت شاه اجرا نمودن بر گرام بود لیکن اوضاع حالا

طوری شده است که ما نمی توانیم بگوئیم موفق خواهد شد
من با علی حضرت شاه یادآوری نمودم که ما باو همراهی
خواهیم کرد در صورتیکه شاه مشروطه باشند و همراهی ما
این بود که بدو با سپه دار و سردار اسد ملاقات نموده و
آنها را وادار کردیم که از طهران صرف نظر نمایند اگرچه
بدبختانه آنها قبول نکردند . عجبتر از آنکه سردار اسد
تقاضای خود را نیز اظهار نمود . در این موقع سه
الدوله گفت تقاضای سردار اسد اولاً تحلیه تبریز و ثانیاً
اخراج بعضی از وزراء است . شاه گفت مقصد اصلی فدائیان
چیز دیگر است و این تقاضاها را وسیله نموده اند .

من و شارژ دافر روس پناه اطلاع دادیم که هر چند ما
نمی توانیم عجلاناً نصیحتی کرده باشیم ولی اطمینان میدهیم
اگر موقعی پیش آید نفوذ خود را برای اصلاح طرفین
مبدول خواهیم داشت . شاه اسمی از تبریز نبرد و دیگر داخل
مذاکره نشد و با يك حال وقاری از اساق خارج گشت
این ملاقات بی اندازه رقت و اندوه خاطر را جلب میکرد .

﴿ نمره ۸۲ ﴾

تلگراف مسو اوبرون به سرادوار کری مورخه ۳ ژوئیه از
پترزبورگ . (فرستادن قشون روس بایران) هیئت وزراء
مصمم شده اند که فوراً يك فوج سرباز با توپ خانه و يك

فوج قزاق بانزلی فرستند . قشون دستور العمل داده شده
است که در قزوین منتظر باشند و در صورتی که سفارت
روس حکم نمود برای حفظ اتباع خارجه بطهران عزیمت
نمایند . احکام سخت برپای قشون شده است که هیچوجه
در کشمکش داخلی دخالت ننمایند و هم خود را برای محافظت
جان و مال اتباع خارجه مبدول دارند .

﴿ نمره ۸۳ ﴾

تلگراف مسو اوبرون به سرادوار کری مورخه ۴ ژوئیه از
پترزبورگ . وزیر امور خارجه بمن اطلاع داد که به
شارژ دافر روسیه مقیم طهران حکم شد تا مابوری از طرف
سفارتین برای مذاکره با رؤسای آزادی طلبان که روی طهران
عزیمت کرده اند اعزام شود . جناب وزیر کمان مینود
که قشون روس تا ۳ روز دیگر برای حرکت حاضر خواهند
بود . و تا ۴ روز مقصود اصلی رؤسای ملتبان آشکار
خواهد شد . تا وقتی که نمایندگان دولین در مذاکرات
خود تحصیل موفقیت نمایند نمی توانیم حرکت قشون را
تصویب نمائیم .

﴿ نمره ۸۴ ﴾

تلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۴ ژوئیه از قلمك
تلگراف ۲ این ماه آن جناب دبروز عصر بمن رسید و

مضمون آنرا بمسئولین ارائه دادم . نماینده از طرف
سفارتین نزد سردار اسد و سپهدار برای مذاکره
در تلگراف اشتهار شده بود فرستاده شد .

❖ نمره ۸۵ ❖

تلگراف سربار کلی سرادوار گری مورخه ۴ ژوئیه از قلهک
(راجع به تلگراف امروز من) امروز از مازور استوکی
(که با ترجمان اول سفارت روس برای مذاکرات نزد
سپهدار فرستاده شده) راپورت رسید که در شاه آباد ماین
ملتیان و قشون شاه جنگ شده . قزاقها سابقاً از کرج
باین نقطه آمده بودند برای اینکه اگر قشون ملتیان خواستند
از اطراف طهران حمله ور شوند بتوانند جلوگیری نمایند
در این جنگ ملتیان شکست خورده و ۱۲ هزار از آنها کشته
شده است . در نزدیکی شاه آباد اشتباهاً چند تبری به
مازور استوکی و مسیو بارر اوسکی انداخته شده ولی آنها سلامت
بکرج رسیده اند .

❖ نمره ۸۶ ❖

کاغذ سربار کلی سرادوار گری مورخه ۲۳ مه از طهران
در مراسله ۸ ایتماء راپورت دادم که ملتیان اصرار دارند
که باید شاه فرمان دومی که بمنزله شارح فرمان اول باشد صادر
نمایند یعنی در آخر فرمان توضیح بدهند که قانون اساسی اموات

منم آن کما فی الساق معمول و مجری خواهد شد .
من انتظار دارم تا ترجمه فرمانی را که در ۲۰ این ماه در
این خصوص صادر شده است برای شما ارسال دارم .
این فرمان ترتیبی خاطر ملتیان را تحصیل نموده است .
(بارکلی)

❖ ضمیمه نمره ۸۶ ❖

❖ فرمان همایونی مورخه ۲۰ ماه مه ۱۹۰۹ ❖

هر چند که رفاهیت و خوشوقتی رعایای ما که اولادهای معنوی ما
هستند در پیشگاه ملوکا که منظور و اتحاد ملت و دولت
مقصود عمده ذات همایونی ما بوده است . چون توضیح
در هر امر باعث رفع اشتباه و حصول اطمینان است .
پس برای اینکه مقصود خودمانرا ظاهر ساخته و بنات مقسمانرا
ثابت نمائیم و برای اینکه اذهان عمومی را مطمئن و اسباب
دلگرمی رعایه را فراهم نمائیم . و همچنین توضیحی بفرمان
ساق داده باشیم ما می نویسیم که مشروطه ایران بر وفق
همان ۱۵۸ مواد قانونی برقرار است و این مواد مایه آسایش
و ترقی ملت ایران خواهد شد (محمد علی شاه قاجار)
مورخه ۲۸ ربیع الثانی ۱۳۲۷

❖ نمره ۸۷ ❖

کاغذ سربار کلی به سرادوار گری مورخه ۲۴ مه از قلهک

افتخار دارم که لفا سوادى از مر اسلة ژنرال قونسول اعلى حضرتى در تبريز راجع بحوادث اخيرة محاصره شهر براى شما تقديم نمايم . موقع را غنيمت شمرده و ميخواهم تشكرات صميمانه خود را از ژنرال قونسول اظهار نمايم چون از وقتى كه بر ما وريت خود آمده كارها را خوب اداره مى نمايد .

❖ ضميمه نمره ۸۷ ❖

كاغذ ژنرال قونسول را تيلو به سر بار گاهى . (آقا) من افتخار دارم كه مطالب ذيل را كه در اين اواخر محاصره رخ نموده بنظر آنجناب برسانم . هر چند كه زحمت مردم همه روزه رو بزيادتى است و گندم ارك نزديك تمام شدن است ليكن تا اواخر ماه مارس ملتبان موقع خودشانرا بيجوجه هولاك نسي پنداشتند . در اواخر ماه مارس ملتبان مصمم شدند كه بكمه بهر كز دولتيان كه در بارنج بود حمله نمايند اين حمله در ۲۳ ماه مارس بدون خسارت عمده اتفاق افتاد . يك دسته ۲۰ نفرى از اشخاص كارى و در ميان آنها چند نفر از حفاظهاى مسيحى يكي از مرا كز دولتيانرا منصرف شدند در صورتى كه ۸ نفر از آنها مقتول و مجروح گشت باقرخان كه در همانطرف بود باين دسته كمك آورد باهمراهان خود در پشت سنگرها يكار نشسته بود . دسته هم از اهل شهر مسلح تا آخر قطعه كه در دست ملتبان بود رفته چند نفر

از آنها بواسطه توبخانه دولتيان كشته شدند و بعد از آن جرئت نكردند كه بدولتيان حمله نمايند . در ۲۸ و ۲۹ اين ماه هم چند مرتبه از طرف ملتبان حمله شد ليكن بعد مطوم سكرويد كه نميتواند در حمله بقشون دولتى كه عددهشان خيلى زيادتر از ملتبان است قابض بيايند . توبخانه دولتيان كه در بارنج بود تا اين تاريخ فقط بسكرهائى ملتبان نزديك خيابان شليك مى نمود ليكن در ۳ ماه شروع به بمبارده شهر كرد و تبجه اين شد كه چند نفر از اشخاص مى طرف كشته شد قدريم خسارت بمساكنهاى شهر وارد آمد . در ۸ ماه آوريل قونسولهاى خارجه بمساكنهاى خود تلگراف نموده و تقاضاى حمل آورد براى اتباع خود كردند . كسى اميد نداشت كه شاه اين اقدام را اجازه دهد چنانچه در واقع اين تلگراف هم اثرى نبخشد . در اين موقع جلى از حرجه ها در زحمت بودند و مخصوصاً اشكال زياد آنها عبارت از تغذيه مستخدمين خود بود چون در ايران رابطه نوكر و آقا طورى است كه اين اقدام را لازم دارد . در اين ايام تقريباً سه ربع دكانهاى نانوالى بسته و گوشتم خيلى بد وبا اشكال زياد تحصيل ميشود تلگرافى كه شاه در جواب ثقة الاسلام مظايره كرده اند باندازه اميد بخش است (ثقة الاسلام يكي از مجتهدين با هود تبريز است) تلگرافى بشاه مظايره و درخواست اعطائى مشروطيت

نموده بود و شاه نیز جواب مساعد داده است. اما به موجب
انجمن ولی غیر رساله در ۹ آوریل به اردوی دولتی رفت
و با سرکردگان ملاقات نمود. لیکن این ملاقات اثری نداشت
و اسباب یاس مردم زیادتر شد. نرخ ارزاق قدری تخفیف
یافته چون اشخاصی که گندم انبار کرده بودند حکماً اصلاح
نمودند و گندمهای خود را فروختند. در ۱۵ ماه دست
از اکراد اردوی صمد خان طرف پل آبی پورش بردند
و اتباع ستارخان با حمله آنها را شکست داده و دوفر را
کشتند. در همان موقع توبخانه بارنج شهر را بمبارده
نمود و چند عدد کلوله بانجمن که نزدیک محله اروپائیان است
خورد. روز بعد با یکی از اعضاء عمده انجمن ملاقات
نمودم و بنی اطلاع داد که امید مقاومت به آخر رسیده و فقط
ماه نجات تبریز به مدخلت روس و انگلیس است. هر چند
که در تمام مسائل خیلی بی ملاحظه صحبت مینمود و لیکن در
خصوص گندم اظهار قطعی نکرد که چقدر گندم موجود است
بنی اطمنان داد که تا سه هفته دیگر گندم خواهد بود
من سؤال کردم در صورتیکه ممکن است اتباع خارجه حمله
مایند از شهر خارج بشوند. جواب داد حمله اینمسله ابداً
امکان پذیر نیست. روز بعد کاغذی از طرف انجمن بن و
همکار بن رسید و در آن کاغذ نایبی گندم را توضیح داده

و از ما خواهش نموده بودند که برای تسهیل آذوقه اتباع
خارجه و اهل شهر چاره نمائیم. در همین روز برای
مذاکره این مطلب از ما بانجمن دعوت کردند. در آن مجلس
تمام اعضاء انجمن و اجلال الملک که از طرف اعضاء صحبت
می نمود حاضر بودند و اظهار داشت که مقصود از دعوت
زیرا قوتسولها این است که اوضاع ناگوار را خاطر نشان نموده
و حواشی کنیم تا در صورت امکان خطری را که در سر راه
عموم مدینه و محل اقی مارا تهدید میکند رفع نمائیم
گندم تقریباً تمام شده و غالب مردم از زور کرسکی نزدیک
بملاکت رسیده و اشکال زیادی در محافطت شهر و نگاهداشتن
اهالی تولید می شود. هر دقیقه ممکن است که اهالی ستمیده
بخانه هائی که احتمال داشتی گندم در حق آنها میرود هجوم
نمایند. در این موقع یک نفر ملالی که عضو انجمن بود گفت
مردم فرق مابین اشخاص نمیکشدارند و در این صورت
معلوم است که ضرر این اغتشاش به قسم اشخاص وارد خواهد
آمد. از طرف حرف زدن همچو معلوم می شد که مقصود او
اتباع خارجه است لیکن عموم اعضا غیر از یک نفر این
مطلب را تکذیب کردند. ما جواب دادیم که ما همیشه بیشتر
از اشخاص دیگر مایل بوده ایم که این اوضاع ناگوار خانه
پذیرد لیکن ما درست نمیدانیم که چه باید کرد اگر از طرف

ملتان پیشنهادی بشود شاید ممکن باشد ما آن پیشنهاد را بموقع اجرا بگذاریم . اجلال الملك جوابداد مقصود اینها این است که جنگ را متارکه و راه با منجرا باز نموده تا بشهر حمل آذوقه نمایند و در این بین با آزادی طلبان سایر ولایات بتوسط نمایندگان مخصوص تحصیل رأی نموده و با تشاه مذاکره کرده و از در صلح در آئیم . پس از قدری مذاکره نتیجه این شد که صد و پنجاه خروار گندم همه روزه برای شهر لازم است و اگر این مقدار تحصیل بشود فقط برای اهالی صرف خواهد شد و از این گندم بقتون ملتی داده نمیشود چون گندم کافی در دست ستارخان و باقرخان موجود است .

ازما خواهرش کردند تا این پیشنهاد را بسفارتین روس و انگلیس فرستاده و از آنها در خواست نماییم که بشاه در قبول کردن این مسئله اصرار نمایند و اظهار دارند که ملت آذربایجان نه برضد شاه بلکه برای تحصیل مشروطیت و آزادی جنگ می نمایند . ما قبول کردیم که این پیشنهاد ها را بتوسط سفارتین بشاه برسانیم بانها خاطر نشان نمودیم در صورتیکه حال شهر بر همه معلوم است احتمال داده نمی شود که شاه این خواهش را قبول نماید پس اگر ممکن است پیشنهاد دیگری نمایند .

(مقصود ما تسلیم شهر بود) آنها جواب دادند که غیر از این مسئله چیز دیگری نیست . روز بعد ثان خلی کیاب بود

و در واقع غیر از اشخاص بانفوذ و گسائیک طرف توجه بودند کسی نمی توانست تحصیل نان نماید . روز بعد هیچ از دکانهای ثانوائی باز نبود و عده زیادی زن از نقاط مختلفه شهر جمع شده بودند لیکن جیرآ آنها را متفرق ساختند .

در ۱۹ ماه عده زیادی زن در صاحب الامر جمع شده بودند . لیکن بتوسط نطق و موعظه يك نفر ملاتی که مخصوصا بانجا فرستاده شده بود آنها را متفرق کردند .

در همانروز من خبر دار شدم که قشعه هجوم بقونسولگری و خانه های اتباع خارجه کشیده شده است . پس از آنکه تلگراف ۱۹ آوریل شمار رسید باجمیع اطلاع دادم که فردا پیشنهادهای شمارا نزد شاه خواهند برد . این خبر تا اندازه اسباب تسکین اهالی شد . همانروز اتباع انگلیس اطلاع دادم که خطر بزرگی سرینا اتباع خارجه را تهدید مینماید و خیلی ممکن است که در همینروزها واقع بشود نظر بامیت قونسول خانه هر کسی مایل است بقونسول خانه آمده و از حوادث آسوده بنامند ولی هیچکدام از آنها قبول نکردند .

لیکن در همانروز تلگرافی بوزیر امور خارجه اعلیحضرتی نمودند مشعر براینکه اتباع خارجه خطر بزرگ درپیش دارند و قونسول خانه متعجیل کافی ندارد اتباع روس در نهایت اضطراب در قونسول خانه و اطراف آن جای گرفتند .

تمام جواهرات ملك و سایر اموال بقونسول خانه نقل کردند .
اگر اوضاع قدری تخفیف پیدا نکرده بود احتمال قوی داشت
که جانهای اتباع خارجه و ایرانیهای متولرا غارت نمایند .
در شب ۱۹ و ۲۰ آوریل نقشه کشیده شد که باردوی صمدخان
که در اطراف قراملك بود حمله نمایند لیکن بواسطه اختلاف
رؤسای ملت تا ۲۰ ماه افسانهای ظاهر نشد چون دولیان اطلاع
کامل از خط حرکت ملتیان داشتند و خود را بخاطر جنگ بینمودند
لذا امید موفقیت حده نمیشد . دو دسته از ملتیان در تحت
ریاست مستر یاسکوویل معلم مدرسه آمریکائی و مستر موار
مخبر روزنامه دیلی نیوز در نهایت انتظام باردوی صمدخان حمله
بردند و حرکات جموراته نمودند ولیکن بملاحظه نامساعدتی
تاینها ایندو نفر وقتی که نزدیک اردو رسیدند عده کافی
نداشتند باوجود این جنگ سرگرفت و مستر یاسکوویل کشته
گردید و مستر موار بهالما مراجعت نمود .

روز تاشب لا ینقطع دیوا بود ولی در اواسط روز معلوم شد
که ملتیان در این حمله موفقیت تحصیل نکردند و ۲۰ نفر از
ملتیان کشته و مجروح شد . در چهارم بعد از ظهر تلگراف
جناب شما مشر باعلان متارکه ۶ روزه شاه رسید و فوراً
فضیه را بانجمن اطلاع دادیم و از آنها خواهش کردیم که
جنگ را موقوف نمایند تا نمایند نزد عین الدوله فرستاده و حمل

آذوقه نمائیم و خوبست آنها هم يك نفر نمایند برای مذاکره
صلح اعزام دارند . از طرف ما ویس قونسول ایستو و از
طرف روس تاجر بائی - نظربيك اوف باسمنج رفتند و يك کاغذی
از طرف قونسولکریما و یکیم از طرف انجمن نزد عین الدوله
بردند و از او خواهش کردند که نمایند کان مساعدت کرده
و بشهر حمل آذوقه نمایند . فاصله سه روز از طرف
نمایندگان کاغذی رسید مشر براینکه عین الدوله اعلان
متارکه و حمل آذوقه را رسماً تکذیب نمود .

لیکن بنا بر اصرار ما راضی شده است که راه باسمنج را باز
نمایند . علاوه راپورت دادند هر چند که خط تلگراف ما
بین طهران و باسمنج کار میکرده لیکن از صبح ۲۱ ماه حط
بریده شده است . در ظهر ۲۲ ماه اجلال الملك بنا
اطلاع داد که صمدخان خطیب را تصرف نموده و ازما کسب
تکلیف کرد . ما جواب دادیم در صورتیکه دولتیان ملاحظه
متارکه را نکنند البته ملتیان بایستی ازخود دفاع نمایند

در آخر آن روز پس از قدری جنگ قشون صمدخان خطیرا
تخلیه نمودند . در عصر آنروز خبر رسید که يك شخصی
برای فقرای تبریز باجزه عین الدوله ۲۵ هزار گندم از باسمنج
بار کرده بود ولی از طرف سرکردگان دولت جلوگیری کرده
و نگذاشتند که بارها بشهر برسند و اظهار کرده بودند که

هنوز از شاه دستور العملی در خصوص حمل آذوقه نرسیده است
در صورتی که برسد اطاعت نخواهد شد . البته نمی توان
طمعاً را که چندی است در سر تحصیل آن زحمت میکشند از
دست بدهند . این قضیه را نمایندگان تصدیق نمودند و اطلاع
دادند که مابین عین الدوله و سایر سرکردگان در این خصوص نزاع
افتاده است و عین الدوله اخطار کرده که اگر اوامر مرا مخالفت
نمایند مجبوراً بطهران خواهم برحسبشت . این مطلب را
عین الدوله در کاغذ خود اطلاع داده بود .

در ۲۳ ماه از طرف دولت روس به همکار روسم اطلاع داده شد
که عده قشون روس بطرف تبریز فرستاده شد و ما این مطلب را
بانبجمن اطلاع دادیم . عجیباً ما گمان میکنیم که راه نجات
تبریز منحصر بر ورود قشون روس است . اهالی شهر خیلی
در تنگی بودند و فقر آخته و در کوچه ها افتاده و اغلب
آنها جز غلب خوراکی نداشتند . در ۲۴ ماه انجمن مستقیماً
با شاه شروع مذاکره نمود و بعد از اینکه حرکت قشون روس
از سرحد معلوم شد در ۲۵ ماه از طرف اعلیحضرت شاه
تلگراف سختی بعین الدوله و سایر سرکردگان دولتی برای متارکه
جنگ و حمل آذوقه بشهر محابره شد . پس از آنکه
تلگراف شاه تبریز رسیده بستی از انجمن نزد ما آمدند و سؤال
نمودند که ممکن میشود قشون روس چند روزی تاخیر نمایند

بلکه مذاکرات با شاه سره نمیشد ولی از وضع مذاکره معلوم
بود که از روی حقیقت نمی تواند لزوم ورود قشون روس را
تکذیب نمایند بلکه در صورت ظاهر حسب الوظیفه چیزی میگفتند
ما جواب دادیم که مطالب ایشان را راپورت خواهیم داد لیکن

در این موقع شبرازده کار از دست ما خارج شده است .
چند روز تا مدتی که آذوقه زیاد نرسیده بود اوضاع آذوقه
خیلی بد بود و نان بهیچوجه بخت نمیداد لیکن احکامات شاه
زودی بطرح اجرا گذارده شد و اوضاع شروع به بهبودی
نمود (رابلسو)

❖ نمره ۸۸ ❖

کاغذ سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۹ ژون از قلمک
(آقا) در این چند هفته اخیره اتفاق مخصوصی نیفتاده
است . بر گرام ما در خصوص استقرار مشروطیت در کمال
خوبی اجرا میشود و امید که در این چند روز آینده قانون
انتخابات که غالب ملتبانرا خوشوقت خواهد کرد منتشر و وقت
انتخاب را نیز معین نماید . در بین وزراء اتفاق شدیدی
نوید شده که برخی سلب اطمینان از سعد الدوله کرده و بعضی
دیگر ملاحظه و رقابت با سعد الدوله و فرمانفرما وزیر داخله
دارند در موقعی که این کایت از طرف سفارتین پیشنهاد شد
آشکار بود که مابین بعضی از اعضا ضدیت خواهد شد

در هنگام تشکیل ممکن بود که وزراء متحده پیدا بشود ولیکن
عصر اقتدار و خمارت در دست شد دولت بود
و همین ملاحظه است که اغلب مواد برگرام مارا بموجب اجرا
حکذا کنند و امید است که بزودی مجلس متحد شود
خیلی مایه تأسف است که در این موقع ناصر الملک ممکن نیست
در ایران حضور بهرساند . اگر برای مشارالیه معظن
میشد که رئیس الوزراء قبول نمایند البته وجود او اطمینان
ملبأ را در حق وزراء گس نمیشود . با وجود اینکه ترقی
کامل برای برقراری اساس مشروطیت حاصل است باز ملتبان
نی نتوانند اطمینان خود را نسبت بوزرائی که سعد الدوله رئیس
الوزراء آنها است اظهار نمایند . دو فقره اقدام باعث تعجب
اعمال سعد الدوله شده است . یکی آنکه نظم شهر را بهنده
لیاقت واگذار نموده و دومی آنکه علاء الدوله را بهست
حکومت تبریز تعیین کرده است . ولیکن اقدام اولی باعث انتظام
شهر شد و منهم این مسئله را تصدیق میکنم اما در مسئله دوم
بموجب راپورت ژنرال قوتسول عموم اهالی غیر از يك عده
بمواظبت متفقاً اظهار امتنان از حکومت علاء الدوله مینمایند
تا با امروز اجرای برگرام دولتی رویم رفقه نتیجه بمودی
کامل در اوضاع تحصیل نموده است . هر چند مسببانی که
در اطراف شاه بودند همیشه اسباب اضطراب اهالی را فراهم

می نمودند متفرق شده اند . امیر بهادر جنگ یکی از رؤسای
مللیان گفته که بعضی کسب ترضیه خاطر اعلیحضرت همیونی
براتب مشروطیت را قبول و جداً مشروطه طلب شده ام .
بصالح السلطه عده از سوارهای خود را که سابقاً مرخص
گرفته بود دو باره احضار نموده است و لیکن این فقره
بملاحظه وجود عده از سواران دولتی است در کاتان که بجهت
بی پولی نمی توانند آنها را مرخص نمایند . عده از
دولت سوارهای قزوین دو بشال برگشته . باوجود اینکه
ببهدار بحکومت کیلان و بازندران منصوب گشته و حاکم جدید
قزوینم وارد قزوین شده است هنوز مشارالیه در قزوین و
اطراف آنجا با عده از بهراهان خود مسلح میباشند .
این قبیل تا یک اندازه پای تخت را تهدید می نماید .
باوجود این سلب اطمینان که در هر اقدام سعد الدوله از اطمینان
ظاهر میشود و هیچ کس نمی تواند مقاصد شاه را بخوبی درک
کنند خیلی مشکل است که از آنها خطم صلاح کرد .
تمام ولایات که در تصرف ملتبان است (جز بندر عباس و بندر
پوشهر که بواسطه وجود دریا بمحکمی دارای انتظام و امنیت
رجحیح است) نمی توانند اسباب آسایش عمومی را فراهم نمایند
رشت هنوز در تصرف کبیته ملی است و قزوینم چنانچه
ذکر شد در دست بهدار است نظر به راپورتی که ازمیشهد

و کرمان ویزد رسیده هرج و مرج غریبی در آن معصحات
حکم فرما است . شیراز در کمال بی نظمی در تحت حکومت
آصف الدوله نالابل است و باینجهت شیراز محل نزاع و ستیجات
مختلف الاحوال است . اوضاع طرق و شوارع جنوب بدتر
از این دیگر منور نیست هر چند که راه بخیرتری مستقیم است
و زمین دلیل تجار هم اینراه را ترجیح میدهند و اینست
اسباب خارت کلی بوشهر شده و عایدات کمرکی تقریباً ازین
رفته است . شمال تبریز در تصرف قشون روس است
هر چند که میخواهند در همین زودیا قسمت بزرگ قشونرا
برگردانند . در نقاط دیگر آذربایجان اوضاع خیلی بد است
در نزدیکی اردبیل شامونها دهاترا می چابند و مستحقین
فوسولگری روسرا هم زیاد نمودند و در شمال غریبی بموجب
رابطه نانی که بن رسیده است اوضاع ناگوار جریان دارد
الیه نمی توان متوقع شد که اغتشاش ایران بسجده
استقرار مشروطیت برطرف و انتظام عمومی برقرار باشد بلکه
مقصود عمده ما عبارت از محافظت مشروطیت بود که آنهم
حاصل نکشت . حالا باید منتظر شد که دولت مشروطه
جدید این اغتشاش کاریها را که بواسطه بی احتیاطی و رشوه
گیری وجود یافته و در اعماق مملکت ریشه دواینده است
می تواند رفع کرده و انتظام و آسایش عمومی را برقرار

نباید بانه ۱۰۹ اگر دولت جدید در امور مملکتی مطلقاً حسن
کفایت بخرج داده و مایه مملکت را خصوصاً منظم نماید
گمان میکنم باید دولتی بنوسط يك استقراض کامی سهولتی در
اجراء مقاصد دولت جدید که در نظر دارد بدهد .
آنوقت صاحب بولی خواهد بود که دولت خالیه ندارد و
برای هر دولتی که بخواهد این غائله را جدا بر طرف نماید
این بول لازم است . کاینه های جدید نظر به بی بولی
و بی استمدادی دولت راهبرای که برای انتظام قاط در نظر
گرفته اند این است که اگر بتواند بنوسط وعد و وعید اشخاص
با خود را سر کار آورده و اغتشاش قاطرا باندازه بر طرف
سازند سدهزار لیره را که دولت روس در خیال کارسازی
است برای پرداخت حقوق قشون که باید کسر شود صرف
خواهد شد یا بعضی از معارف دیگر (بار کلی)

❖ نمره ۸۹ ❖

کاغذ سر بار کلی برانوار گری مورخه ۱۷ ژون از قلم
(آقا) کمیته ۲۰ نفری که برای ترتیب قانون انتخابات
تشکیل شده بود قانون مزبور را در ۱۰ اینماه تمام کرده
و در ۱۳ یشهاد شاه نمود لیکن هنوز از طرف شاه امضا
نشده است . انتخاسی که اساساً مسؤل این اقدام هستند
عبارت از مشیر الدوله و مؤمن الملك و صبیح الدوله و فرمانفرما

و حبیبی خان نواب و منشدار الدوله است. قانون جدید
 عدله و کلا را ۱۲۰۴ قمری صادر کرده در موردی که قانون (۸)
 ماه سپتامبر سال ۱۹۰۶. عدله و کلا را ۱۵۶ قمری تعیین کرده
 بود. (عدله و کلا مطابق قانون اساسی ۱۶۲ الی ۲۰۰
 نفر است). ترتیب انتخابات. مسکه در سال ۱۹۰۶ منتهیاً
 و طبقاتی بود. حالا غیر مستقیم و خارج از طبقاتی است
 هر نقطه سه مقابل حق انتخاب خود با انتخاب بدوی تعیین
 کرده و از میان آنها یک نفر را انتخاب می نمایند.
 مصلحتاً بایلات و ابلانرا بولایات و ولایاترا بقاطر تقسیم
 نموده اند که در موقع انتخاب نقاط و ولایات و کلاهی خود را
 پس از انتخاب بایلات فرستاده و در آنجا با انتخاب جدید
 منتخب و یای تخت. خواهد فرستاد. اسکرچه قانون
 انتخابات تعیین نکرده است که وکیل باید از اهل محل باشد ولی
 لازم است که در موقع انتخاب در آن نقطه حاضر باشد و
 بعد از فوت و یا استعفای وکیل مجلس عوض آنرا انتخاب می نماید
 و باین ترتیب ممکن است متدرجاً تمام و کلا از طهران و تبریز
 انتخاب شوند. انتخابات ۱۰ روز بعد از آنکه تمام قانونرا
 امضا نمود در طهران شروع می شود. و در ولایات بماصله
 ۵ روز بعد از وصول نظامنامه خواهد شد.
 شرایط وکیل. موافق ترتیبات مصوله است که راجع است به من

و اطلاعات و مذکور است اگر چه شرط شده که وکلا دارای علاقه
 مالی خود باشند ولیکن مشروط ببلایه ملکی نیست.
 پس از حضور یک ثلث از وکلا مجلس بر نسبت منقده خواهد
 شد و جهت تشکیل رسمی مجلس دو سال است و بعد از آن
 دو مرتبه انتخاب می شوند. مسکه مواجب وکلا منوط برای
 مجلس است. ... بخارج غرض راه وکلا را از ولایات تا
 طهران می دهند. قوانینی که برای ترتیب انتخابات تعیین شده
 تاثر آن کمیته و اعضاء اجلاس مشروطه ۷ اکتوبر ۱۹۰۷ است
 (آرئیگل ۹۰) و (۹۳). این کمیته پس از اینچنان
 متخین نمره رأی را خواهد داد. ماده دیگر از این قانون
 انتخابات برای پنج ایل معروف (بختیاری) و شاهسون
 آذربایجان و قشقایی فارس و ایل خمه فارس و ترکمن
 حق انتخاب می دهد که هر کدام از اینها یک نفر وکیل انتخاب
 می نمایند و همچنین برای هر کدام از ملل متوجه (ارمنی و
 گدائی آذربایجان و یهود و زرتشتی) یک نفر وکیل تعیین
 شده است. در ۱۵ این ماه شاه اغراضت دبل را بخود
 انتخابات نمود. (۱) انتخاب ایلات باعث تولید اغشاش
 میشود چون ایلات منتخب بطایفه و اویه و عشیره و غیره
 میباشد که متصل در میان هر جمعی قاضیهای دائمی حکم فرما
 است و این مسئله سبب زیادهای اشکال خواهد شد.

(۲) وکیل بعد از اقصاء مدت انتخاب چنانچه دوباره انتخاب
 بشود ولی بعد از حالتی که این مسئله غیر ممکن است چون
 هیچوقت می شود اظهار ار انتخاب ثانوی وکیل جلوگیری
 کرد . و اگر این مسئله را صورت قانونی بدهند برخلاف
 روح مشروطیت خواهد شد . لیکن امروز اعلیحضرت شاه
 اظهار نموده که آن اعتراضات خود را پس خواهم گرفت و
 قانون را بهین ترتیب که مرتب شده امضا خواهم کرد .
 وزرا مایلند که مجلس سنا را نیز برترتیبی که مشروطه ۳۰ دسامبر
 سال ۱۹۰۶ (آرژیکل ۴۳ الی ۴۸) معین نموده مقارن
 افتتاح مجلس تشکیل بدهند لیکن در این اقدام دولت بسیاری
 از مردم ضدیت دارند و راه دفاع آنها عبارت از همان ماده
 ۳۳ مشروطه ۱۹۰۶ است . ماده فوق از این قرار است .
 ترتیب مجلس سنا را باید مجلس شورای ملی تصویب
 نماید . لیکن این ماده مربوط به تشکیلات اساسی سنا نیست
 بلکه آن ماده قوانین داخلی سنا را بعهده مجلس شورا
 محول می نماید . وزرا مایلند که سنا را موافق ماده ۳۵
 مشروطه ۱۹۰۶ تشکیل بدهند باین معنی که سی نفر عضو آنرا
 مردم انتخاب نمایند که ۱۵ نفر از طهران و ۱۵ نفر از ولایات
 باشد و سی نفر دیگر آنرا شاه انتخاب کند و باز ۱۵ نفر از
 طهران و ۱۵ نفر دیگر از سایر ولایات . (بارکلی)

نمره ۹۰

کاغذ سربار کلی سرادوار کری مورخه ۱۸ ژوئن از قلمک
 (آقا) افتخار دارم که ذیلا بر حسب معمول راپورت
 ماهانه خود را راجع بحوادث تقدیم نمایم (بارکلی)
 ضمیمه در نمره ۹۰

مختصری از حوادث ۴ هفته گذشته ایران

طهران (اتفاق عمده ۴ هفته اخیر عبارت از انعام
 قانون انتخابات است . در ۱۰ این ماه انتظام شهر و تعمیرات
 بعهده لیاخت واکذار شده و نتیجه این است که نظم خوب
 برقرار گردیده است . سیلاخوردیها که در تحت فرمان
 امیر بهادر جنگ در اردوی سلطنت آباد هسته اسباب زحمت
 قلمک و سایر نقاط را فراهم میاورند . عین الدوله با عده
 قشون از تبریز مراجعت و در ۹ ماه ژوئن وارد شد و روز
 بعد از ورود بحضور شاه رفت . احتمال دارد که عین الدوله
 عجلتاً در امورات دولتی مداخله نکند (جرجیل)

(تبریز) فر ۱۹ ماه ۱۰ ژانوال قونسول اعلیحضرتی
 مقیم تبریز راپورت داد که مجاهدین قفقازی از شهر خارج
 ویا اینکه بنهان شده اند . از عموم مردم خلع سلاح شد
 اگرچه باز بیشتر اسلحه های خود را مفتی کرده اند ولی
 این ایام اشخاص مسلح در کوچه ها دیده نمی شود .

قشون روس در شهر خلی خوب رفتار می‌نمایند .
 ۳ روز قبل منتر (رابیلو) راپورت داد که استعداد پلیس
 در شهر زیاد شد و این اقدام برای این بود که انبیا بوضایت
 خاطر ستارخان و باقر خان را فراهم نمایند . این ترتیب که بهر
 کدام از آنها ۵۰ نفر پلیس سپرده شد و آنها نیز در عوض
 هر کدام ۲۰۰ نفر از اتباع خود را داخل نظیه نمودند .
 اگرچه آنها ابداً راضی باطاعت نایب الحکومه نبودند .
 از ابتداء معلوم بود که ستارخان و باقرخان خیال مزاحمت را
 دارند . و همین دلیل زوال قونسول اعلیحضرتی وجود
 یافت نظر حاکم مقتدر را لازم دیده و جزو راپورت خود می‌نمود
 علاءالدوله که فعالیت و نفوذ معروف است بحکومت
 تبریز مصوب شد و پیش از اینکه به تبریز زده‌بار شود عازم
 طهران خواهد شد . در خصوص اغتشاش اهالی ارومیه و
 سلماس از قرار معلوم سید الممالک که از طرف ملتان بحکومت
 سلماس منصوب بود در ۱۳ ماه آوریل وارد گردید و حکومت
 از تقاطع در دست خود گرفت . تقریباً ۵ هفته حکمرانی
 کرد و در مدت حکومت خود اوضاع آنصفحات را منظم کرده
 و لیکن بواسطه وجوهای زیادیکه از متولین آنجا گرفت
 اهالی اظهار شکایت کردند و در اوایل ماه مه بتوسط مجاهدین
 محلی و جماعتی از اکراد دولوسون برپا شد و سید الممالک

مجبور گردید که فوراً بناماس برود . در ۷ ماه ژون میو
 (رابیلو) راپورت داد که برای معافیت و پس قونسول ۴۰
 نفر سرباز بارومیه خواهند رفت . باها دستور العمل داده
 شده که از روسها و در صورت لزوم از اتباع خارجی معافیت
 نمایند و بهجوبه باصورت محلی دخالت نکند .
 رشت . سپدار که از جندی قبل در قزوین رئیس قشون
 ملتان بود بحکومت کلان و مازندران منصوب حکم گردید و از
 قرار معلوم بهمن زودپس از قزوین رشت حرکت خواهد
 نمود . قشون ملی قزوین در تحت صلاحیت و محتمل است
 حاکم نامت انتقاد مجلس ملحق بماند .
 استرپاد . از قرار معلوم ترکمنها را بعد از انجام خدمتگذاری
 شاه مرجع کرده‌اند لیکن بعضی آنها بواسطه نرسیدن حقوق
 شکایت نموده و مشغول جیاول شده‌اند و ۴ ده را غارت کرده
 و بکیرانیز آتش زده‌اند . ده دیبکری موسوم بکلاتر محله
 مقاومت نموده و بعد از چندین ساعت جنگ ترکمنها را عقب
 نشاندند . استقرار مشروطیت اعلان شد و بطور خوشحالی
 از طرف اهالی پذیرفته شد قاق زیادی هنوز در بین مشروطین
 و مستبدین باقی است . . . . . در هفته اول ماه ژون
 رکن الدوله بسمت حکومت از طهران بعشده حرکت نمود
 در ۱۳ ماه مه شاه تلگرافاً اطلاع داد که مشروطه ساقی برقرار

است . اهالی در گوچه ها جمع شده و اظهار شادمانی مینمودند
ولی بدون اینکه از شاه اظهار تشکر نمایند چون همه میدانستند
دولتین بشاه زور آورده اند و این اقدام بوسیله آنها شده است
دسته زیادی زوار غریب که در ۱۲ ماهه بمشهد وارد
شدند راپورت دادند که در نزدیکی میامی که در چهل میل
شرقی شاهرود واقع است چهار حمله ترکنها گردیده اند و
تقریباً ۵۰ نفر از آنها مقتول و ۴۰۰ لبره هم از اموال آنها
غنایا برده اند . این خبر را کارجیا که در راه طهران و
مشهد کار میکشید تصدیق نمودند و اطلاع دادند که در ۸
ماه به دسته از تراکمه که عده آنها بالغ به ۳۰۰ نفر بود
میامی را محاصره نموده و هر قدر که شتر و گوسفند مسکی
بود بغارت بردند . در اواخر ماه به غلامی که یکی از
دزدان معروف است در نیشابور با ذویست نفر مشغول دزدی
بود . تلگرافی از قونسول اعلیحضرتی رسید که در ۴ ماه
زون سوء قصدی نسبت بکار گذار شد و یکی از منموین را
نیز در خانه خود کشتند . در ۷ ماه زون یک نفر در
انجمن ایالتی کشته شد . و همچنین یک نفر را مقتول
نمودند و در نزدیکی قونسولخانها تیر اندازی زیاد کردند
و چند تیر هم بقونسولخانه خورد . در ۹ ماه زون بمنزل
رئیس پلیس که در نزدیکی قونسولخانه اعلیحضرتی واقع است

حمله کردند و تقریباً ۴۰ تیر شلیک نمودند لیکن کسی کشته
نشد . تیرت حیدری ❦ در ۱۶ ماه به سوادی از
فرمان شاه راجع باستقرار مشروطیت دم دروازه چسباندند
ایسجن ابداً تأثیری در میان مردم نبخشید .
در ۱۷ ماه به محمدخان دولت آبادی با دو نفر از خوبشان
خود بقونسولخانه پناهنده گردید . سالارخان و اسدالله
با یک عده بلوچ قلعه اورا تصرف نمودند . و ازفراری که
مذکور شد در آن نقطه گنجی پیدا نموده اند و در سرآن
مشغول تراعدند . سیستان ❦ اهالی سیستان عموماً
بموجب دستور الصل انجمن مشهد پناهورین شاه در پیرجند
مالیات نمیدهند . ازقرار معلوم حسام الدوله سعی بوده
است که اقتدار شاه را در آن نقاط محضوظ بدارد ولی
بمقصود خود نائل نمیشکست است . اصفهان ❦ مابین
خوانین بخاری تا اواخر ماه به تفاق مداومت داشت و هر
چند که مضمم بودند نظر بتعهدات شاه قشون خود را مرخص
نمایند و در واقع هم عده را مرخص کرده بودند ولی
راپورت دروغی رسید که قشوندولتی کاتان مانورند که
بطرف اصفهان حرکت نمایند این راپورت سبب شد که ۲۰۰
نفر مرخص شده را دو مرتبه احضار نمودند احتمال دراد
که خوانین باستثنای سردار احمد که تا ورود حاکم در اصفهان

توقف خواهد نمود غنوما بولایت خود مراجعت نمایند.
تا يك اندازه تجارت خانه‌ای انگلیس بواسطه نا امنی راه اهواز
که ثمره نزاع مابین دستجات سردار محترم و مصاحم السلطه
است مگرانی دارند. مصاحم السلطه هم مسئولیت خود را
از هر حادثه اظهار می‌نماید و میگوید هر اتفاقی که حادث
بشود باید محرك آنرا ایل کو عکوبه دانست.
زیرال قونسول اعلیحضرتی از طرف وزیر مختار انگلیس به
خوانین یادآوری نموده است که دستجات بختیاری مسئول
خسارات وارده به تجارتخانه انگلیس خواهند بود.
﴿ بزد ﴾ خبر استقرار مشروطیت که از طرف شاه اعلان
شد مردم ابتدا اعتنائی نکردند و بخوشی پذیرفتند.
غیبه مردم این است که این اقدام شاه محض پیدا کردن
فرصت است يك عده از اهالی برآند که شاه میخواهد بوسیله
این اقدام مرصرا وادار پرداخت مالیات نموده که پس از آن
دوباره اساس مشروطیت را بر طرف سازد. کاروانی که از یزد
بطرف مشهد میرفت در اواخر ماه آوریل سلامت وارد تربت
شدند. جز از راه مشهد تمام معابر بواسطه دستجات دزد
مسدود است و تغییر رئیس سواران فره سوران نیز اثر مانده
در مدت این چند هفته اخیر دو اتفاق بدی نیست به
بارسها روی داده. (اول) اینکه يك نفر زردشتی

شراب فروش را مشتری بی جهت بانیر زد بعد از چند روز
فوت شد. و قاتل فدیکي از امامزاده‌ها متعین گشت و پس از
چند روز قرار نمود. (دوم) آنکه يك نفر جوانی در
نزدیکی یزد یا زور میخواست از يك پارس بول بکشد
پیر مرد پاری دیگری که سابقاً از او هم بول گرفته بود خواست
است جلو گیری نماید. زخمه‌اش کرده. زخم پیر مرد
خیلی سخت است. مامورین محلی نمی‌توانند اساس نظرها
برقرار نمایند. وزیر مختار اعلیحضرتی در آن خصوص به
سعدالدوله بیروتست حقی نمود و در جواب سعدالدوله اظهار
داشت که شاهزاده مؤبد السلطه بحکومت آن نقطه منصوب
و با استعداد کامل برای حفظ امنیت و انتظام حرکت خواهد
کرد. ﴿ کرمان ﴾ صاحب اختیار از حکومت معزول و
نظام السلطه منصوب گردید ولیکن هنوز از طهران حرکت
نموده و بواسطه بی حکومتی اوضاع کرمان بی اندازه حراب است
در اوائل ماه به نایب حاجی ابراهیم قونسولخانه پاهند
گردید. ولی پس از آنکه اختیار شهر بعهده او واگذار
شد از قونسولخانه خارج شد. در ۱۱ ماه ژوئن قونسول
اعلیحضرتی فلکرافا اظهار داشت که اوضاع شهر و اطراف
بی اندازه خراب است و بزرگ شهر در ندارد مقدمات تحسین
قونسولخانه هستند بدلیل اینکه ابداء بشکایات آنها از طهران

جواب داده نمی شود . در جواب یاد داشت این مسئله
 سعادالدوله قول داد که نظام السلطه را هر چه زودتر حرکت
 خواهم داد . ❖ کرمانشاهان ❖ ظهیر الدوله بحکومت منصوب
 گردید . انجمن محلی که در مشروطه سابق انتخاب شده
 بودند دو مرتبه مشغول کار شده اند لیکن در عوض اداره
 نمودن شهر مشغول مذاکرات و عملیات سیاسی میباشند .
 ❖ همدان ❖ در سکوت و خاموشی میگذرانند .
 اعتماد ملی که بنا بود از قزوین اعزام شود هنوز نرسیده است
 راه کرمانشاهان و همدان که چندی بواسطه اغتشاشات
 دزدانها مسدود بود دومرتبه باز شده است .
 ❖ شیراز ❖ دولت الدوله باز در اوضاع شیراز دخالت عمده
 دارد . بر حسب دعوت مزار ایله قونسل اعلیحضرتی در
 ۲ ماه مه باردوی او که فاصله چند میل شهر واقع است رفته
 و در چندین مسئله مذاکره نموده است لیکن در خیالات
 شخصی خود بکلی ساکت بوده فقط اظهار داشت که خیلی
 مایلیم تا در سیاسیات شیراز دخالت ننمایم و از قوایمهای اندازه
 دل آزرده و اظهار رنجش می نمود و میگفت که اصلاً آنها
 جنائی حقوق مستند همچنین اظهار می نمود که قوایمها
 نمیتواند دیسکر بید از این در ایل عرب نافذ باشند
 از ملاها بد سکاوتی میکرد و انجمن محلی شیراز را خشنود

به لار نخواهد رفت با وجود این خلاف این مسئله را اجرا
 نموده است و جز اینکه از طرف سفارت بمشار ایله اطمینان
 داده شود از قونسلگری خارج نخواهد شد .
 بطلاوه اظهار می نمود که ممکن است عده از ملتبان نیز مثل
 او بقونسل حه متعین شوند . ۸ نفر از اشخاص معروف
 دیگر نیز بقونسل خانه پناهیده شدند . و عده زیادی از
 مردم هم در ورون قونسل حه جمع و از قوام شکایت می نمایند
 بالاخره سنتریل پس از آنکه با حاکم و قوام ملاقات
 نمود و اطمینان کنی گرفت تمام متعینین را غیر از حاجی
 علی اف ز قونسل خانه خارج و جمعیت نیز متفرق شدند ولی
 بازارها چند روز است بسته و در مساجد برای سید خم
 گذاشته اند . غوغا قدری خاموشی پذیرفته و مابین آصف
 الدوله و قوام در خصوص اعزام نصر الدوله نزاع است
 آصف الدوله اظهار می نماید که نصر الدوله را من هر شده ام
 ولی قوام میگوید که بموجب حکم کنی تو بوده است که
 نصر الدوله بلار رفت . قوایمها بیشتر بمصاء الدوله حه
 میاورند که محرک قنیه و غوغای هفت گشته او بوده است
 در ۲۹ ماه در کوچه یکی از ملاهای معروف حه برده
 و کشت زیادی زدند بطوری که جانش در خطر بود .
 روز بعد نیز در همان محل ملای دیگری دچار حمله گردید

عطاء الدوله بهین دلیل که خدای محرابجوب است .
 اهالی آن محله شروع باغشانی نموده و با محله قوام هستند
 شده اند . عطاء الدوله از قوام خواست نمود که اهالی محله
 خود را ساکت نماید و مشار الیه جواب داده است که این اقدام
 در صورتی می تواند انجام پذیرد که عطاء الدوله را معزول
 نمایند . از تلکراف مورخه ۳ ماه به چنان معلوم می شود
 که نصر الدوله تلکرافاً بشاه شکایت نموده است که حاکم از
 روی تحریک بعضی از اعضاء احسن مشار الیه را از لاراحضار
 نموده در صورتی که کلبه این اقدامات پس از زحمات دوساله
 محکم خود شاه بوده است . بنابراین استدعا کرده است تا
 جواب این تلکراف را بتوسط برادرش قوام مختاره نمایند .
 طرق و شوارع فارس در نهایت ناامنی و بیست زنی
 زیاده از حد معمول شده است . در نزدیکی کنسار تخت
 ماین مردم نزاع سختی سر گرفته که در آن نزاع تلکراف
 خانه (هندو اروپ) را محاصره و اسباب خسارت فراهم
 آورده اند . حاکم يك عده سربازی برای محافظت اداره
 تلکراف خانه فرستاده است . از قرار معلوم در وقتی که
 کفیل ژنرال فونسلگری روس مقیم بوشهر بشیراز میساده
 است دچار چند تیر شلیک می شود اسب سواری او با يك
 اسب دیگر تیر خورده و کشته شدند . تجار معتبر ایرانی

می نمود که بی قانونند . در خصوص شخص خود و اهل
 صحت میکرد که می تواند تا مدت يك ماه راه بوشهر را منظم
 نماید ولیکن این اقدام وجوہات لازم دارد و او نمی تواند
 مطمئن باشد که مجلس یا شاه این مصارف را خواهند کارسازی
 کرد و بهین ملاحظه اظهار میکرد که اگر بتواند هر چه
 زودتر از شیراز حرکت خواهد کرد و جز اینکه اهل
 خود را ساکت نگه دارد ابدأ به پلنگ دحالت نخواهد کرد
 از مذاکرات او همچو مستفاد می شد مسئله را که بشر میل
 سابقاً اشاره کرده بود که منصور السلطنه در خفا مشغول است
 که ریاست اهل عرب را از قوامها بگیرد صحت دارد .
 در ۱۰ ماه صولت الدوله از اطراف شهر شیراز خارج شد
 و بطرف ییلاق خود رفت . در موقع حرکت صولت الدوله
 حکومت اخراجات فوق العاده را منظور داشته و تا ۹ میل
 خارج شهر متابعت کرد . حکومت سعی کاملی داشت که
 او را با قوام صلح بدهد و قوام در یکی از باغات شهر منتظر
 بود که از طرف حاکم خبر داده شود تا ملاقات صولت الدوله
 برود لیکن صولت الدوله دیدن او را قبول نداشت .
 اعلان استقرار مشروطیت هیچ اثری در مردم نکرده یعنی
 مشروطه طلبان نیز ابدأ اطمینان باین اعلان ننموده و منتظر
 جزئیات قانون مشروطیت هستند . بطریق معمول اهل

شیراز مشغول بلبث داخلی خود میباشند. حقیقت کلام این است که هیچکس از قول و ااضای شاه اطمینان ندارد مردم خیالات خود را از اقدام صولت الدوله بطرف اوضاع لار معطوف داشتهاند و از آنجا هم اخبار متضاد متداول میگردد. نصر الدوله قطع نظر از اینکه قبح کرده باشد خوردن موقع مهم و خطرناکی دارد چون بنا براصرار ملتان حکومت مشارالیه را احضار کرده وای مشارالیه امکان مراجعت ندارد بجهت اینکه همراهان نصر الدوله نه چنان با سید عبدالحسین بد هستند که این حکمرا قول نمایند و علاوه از طرف سید عبدالحسین چندین ماه است که باوالی متصلا اختصار می شود که نصر الدوله و برادرش کافر و وادح افشل هستند. در ۱۵ ماه مه حاجی علی آقا که یکی از ملاهی خیلی مشروطه طلب است بدون هیچ مقدمه بایر خود بقونمولى خانه پناهنده شد و اظهار می نمود که فلکرائی از بندر عباس برای او رسیده است که نصر الدوله لار را تصرف نموده و سید را کشته و مدد اهلیرا غارت کرد چون این اقدام بعد از غوغا عمومی روی داده ممکن است که این اتفاق برای او هم رخ بدهد. همچنین اظهار میکرد که هیچ اطمینانبرای از آصف الدوله نخواهد پذیرفت چون آصف الدوله مکرر بانجمن اظهار نموده است که نصرالدوله

نصر الدوله لار را تصرف نموده و ازقرار راپورت خود سید را نیز حبس کرده بود باز در ۲۹ ماه مه ژنرال قونسول علیحضرتی راپورت داد که اهالی بندر عباس با احتمال آمدن سید مضطرب و پریشانند و پیشنهاد کرده بود که از دولت ایران درخواست شود که در دفعه بعد اقدامی نمایند. در جواب مذاکرات من با سعد الدوله مشارالیه اظهار داشت که عجبنا برای دولت هیچ قسم امکان ندارد. ملاحظه تهنیدات يك نفر میر برکت خان با عده زیادی از ملوچ نسبت با اهالی قناب هندوهای تبعه انگلیس مقیم میناب در ۱۲ ماه آوریل بانعام اساسیه خود به بندر عباس آمدند. لکه احکام مکرره سید عبدالحسین لاری که برای توقیف کمرک و عزل رئیس خطب بمطابق صادر میشد یکی بی اثر ماند. اعلانی را که باهر سید در تمام بازارها چسبانیده بودند راجع باینکه هرکس کمرک بدهد ملتان می نوانند او را جریمه نمایند از طرف حکومت پاره شد (ماژور استوکس آفایه میلتر سارت انگلیس)

❦ نمره ۹۱ ❦

کاغذ سر بارکلی به سرادوار کری مورخه ۱۸ ژون از قلمک (آقا افتخار دارم که سواد قرارنامه استقراضی را که در تلکراف اول ماه ژون راپورت داده بودم تقدیم نمایم.

••• کار روس من قرار نامه مذکور را بدولت منوچه
خود فرستاده است که تصویب نمایند ••• مسیو سابلین اطلاع
داد که از دولت منوچه او جواب رسیده است در آن جواب
دستور العمل میدهند نمایند بانک که در آرئیکل اول مذکور
است باید آنرا سفارت روس و رئیس بانک تعیین نمایند و آن
نمایند بدون اجازه مسیو سابلین نمی تواند بدولت ایران پولی
کارسازی نماید و با شرایط فوق قرار نامه قبول شد •
در خصوص مصارف دستور العمل برای مسیو سابلین رسیده
است که محل مصرف عمده عبارت از پرداخت حقوق عقب
افتاده قشون و مخصوصاً بریکاد قراق و حقوق عقب افتاده
سفرای خارجه ایران است (بارکلی)

❖ ضمیمه در نمره ۹۱ ❖

❖ صورت قرار نامه استقراض ❖

مابین دولت امپراطوری ایران بنمایندگی جناب وزیر امور
خارجه کفیل ریاست وزراء و بانک استقراضی ایران بنمایندگی
(مسیو اکزام پلاروف) ••• نظر با اجرا داشتن اعلیحضرت
شاه مواد اول تا پنجم تعایج دوستانه که از طرف دولتهای
روس و انگلیس بایشان یشهاد شده بود در خصوص استقرار
اساس مشروطیت در ایران و بسط آسایش و امنیت در مملکت
بطوری که در ماده ششم این برگرام مقررات خیرات ذیل

شیراز تلخیصاً از بی نظمی ولایت و بی ایاقی حاکم بوژیر
داخله شکایت نموده اند ••• برای استقرار آسایش عموم بهترین
وسيله عبارت از تعیین حکومت مقتدر تواند بود
حاکم رسماً بقونسول خانه اعلیحضرتی اعلان نموده است که
صوت الدوله انتظام و امنیت نصف راه فیروز آباد و بوشهر
را بعهده خود گرفت ••• باینزودی نمی شود تصدیق کرد که
این تعهد موجب آن تواند شد که دوباره تجارت بحرته
اولیه خود بر عکس شده و انتظام برقرار شود
خوب است که برای نمونه انتظام این صفحات قصه را که
چندی قبل واقع شده من باب مثل ذکر نمایم •
چندی قبل حکومت میخواست مکتوبی بر رئیس ایل قشقایی بفرستد
نظر به نا امنی راه قاصد پیدا نمی کرد ••• در ۱۱ مه
مه صد نفر از سربازهای قوچ و محل بواسطه نرسیدن
حقوق بقونسول خانه پناهیده شدند ••• منتریل در این
خصوص با حاکم مذاکره غیر رسمی نمود و حاکم نیز قول
داد که حقوق آنها را پردازد ولی تا آخر ماه مه سربازها
در قونسولخانه متحصن بودند ••• بنادر فارس بوشهر
در ۲۷ ماه آوریل صد نفر سرباز بواسطه نرسیدن حقوق
بقونسولخانه انگلیس پناهیده شدند ••• در ۶ ماه مه بعد از
رسیدن مقداری از حقوق سربازها راضی شدند که از قونسولخانه

خارج بشوند و اطینشان کتبی به ژنرال قونسول اعلیحضرت داده شد که در بازها را بملاحظه این اقدام مجازات تناسیل اوضاع کمرک بوشهر بحال طبیعی برگشته است .

چندی بود که عایدات کمرک بواسطه نا امنی راهها خیلی نقص پذیرفته بود پس از وضع محارج کمرک و مقدار پولی که برای حفظ انتظام بحاکم میدادند مبلغ ۱۲۰۰۰۰ تومان یافت میماند و آنرا هم در حساب پول استقراض که بدولت ایران داده بانزیل به بانک شاهنشاهی میدادند .

در ۱۹ و ۲۰ ماه مه استعداد بحری انگلیس از شهر خارج شد و بعد از ورود دریایی نظم بخوی برقرار گشت جز اینست سید مرتضی که بواسطه حرکات خود موجب موجبات عدم آسایش و آسودگی عموم را فراهم می نمود یکشنبه تنگسائیرا وارد شهر کرد لیکن دریایی با اقدامات مجدانه آنها را از شهر خارج و از قرار داپورت ۸ ماه ژون خود سید مرتضی را نیز حبس کرده است . . . . بندر عباس که در تمام مدت ماه آوریل سید عبدالحسین لاری متصل بقلیان بندر عباس سفارش میداد که کمرک را توقیف نمایند .

در جواب اهالی که این اقدام امکان پذیر نیست با اعزاء فتون و اجرای حکم خود مردم را تهدید میکرد و این حرکات باعث اضطراب اهالی میشد . و هر چند که در ماه مه

قرار داده شد . . . ماده اول . . . بامر دولت امپراطوری ابرار دولت امپراطوری روس مبلغ دو میلیون و پانصد هزار فرانک که به بانک استقراضی ایران در طهران تادیه شده بصرف دولت ایران وا گذار می کنند بملاحظه شرایط ذیل .

(شرط اول) مبلغ مزبور فوق مقرر است که برای انجام مصارف فوری لازم در اجرای اصلاحات از روی برگرامی که مابین سفارت روس و دولت ایران مقرر خواهد شد خرج شود . (شرط دوم) در حواله باید بر حسب حکم وزیر مسئول آن وزارت نگاه بوده و بامضای وزیر مالیه رسیده باشد باین عبارت (ملاحظه شد پرداخته شود) . (شرط سوم) مابین دولت ایران و سفارت روس يك فقر تعویض دار معین می شود که مأموریت آن عبارت از پرداخت مخارجی خواهد بود که باید این پول بانه صرف برسد . (شرط چهارم) هیئت وزرا باید محل مصارف این پول را بمجلس نشان بدهد .

ماده دوم . این مساعدت بمان ضمانت قروض گذشته سال ۱۹۰۲ در بین دولت ایران و بانک استقراضی خواهد بود .

ماده سوم . مبلغ تنزیل در صدی شش مقرر است که در سر هر شش ماه پرداخته شود .

ماده چهارم . اینقرار داد نخستین بزبان فارسی و فرانسه يك مضمون نوشته شده است . (طهران)

صورت یاد داشتی ~~که~~ در پنجم ماه ژویه سال ۱۹۰۹ گنت بن کاندوری سیر کبر دولت روسیه مقیم لندن بوزارت امور خارجه انگلیس فرستاده است . با وجود اقداماتی که دولت شاه بروفق نصایح روس و انگلیس برای برقراری حکومت ملی و انجام اصلاحات لازمه کرده است باز هم حرکات رولوسینرها در مرکز ایران خاموش نشده است .

اقداماتی که سفارتین روس و انگلیس برای جلوگیری از پیش آمدن بختباریها در تحت فرمان سردار اسد (یکی از خوانین ایل بختباری) و رولوسینرهای قزوین و رشت و اشخاص بی سروپای هرزه کرد نقضازی در تحت فرمان سبهدار حاکم کلان نموده بودند تاکنون بی اثر مانده است .

قشون مخالفین شاه مندرجا بطهران نزدیک می شوند و درپای نختهم عاصر قوی با آنها همراه هستند و ازحالا آثار هیجان در آنها مشهود است . پس از ملاحظات دقیقه اوضاع شروحه فوق دولت امپراطوری مصمم شده است که پلنیک روسیه را در ایران همان اساس عدم دخالت در امورات داخلی مملکت و راع ماس شاه و ملت با قطع نظر از تنایح آن امتداد داده و بایدار نماید . لیکن باید يك مسئله را دائماً منظور نظر خود نموده و فراموش نکنیم که ورود بختباریها و رولوسینرها

بطهران ممکن است که باعث مخاطرات عظیمه برای سفارتخانه ها و تجارت خانها و اتباع خارجه بشود . بعلاوه بموجب اطلاعات که داریم برای راه انزلی و طهران ما مخاطرات زیاده تر خواهد بود چون قشون منظم ایران عبارت از بریکاد قزاق است که عده شان خیلی کم و بالقطع از برقراری نظم عاجز خواهند بود . نظر به ملاحظه این پیش آمدها طبعاً مجبوریم که برای حفظ اتباع خود و خارجه اقدامات لازمه را نموده و راه انزلی و طهرانرا هرطور که باشد امن نگاهداریم .

نظر باین مقصود مصمم هستیم فوراً یککته مرکب از يك فوج قزاق و يك بانالیون پیاده و يك باطری توپخانه از بادکوبه انزلی عزیمت دهیم . قشون مذکور از قزوین خلوت تر نخواهند رفت و حافظ نظم راه خواهند بود مگر باخلاق حوادثی پیش رفترا تقاضا نمساید و سفارت امپراطوری طهران حکم کند البته اینهم در وقت ظهور خطر بزرگی خواهد شد برپیس قشون دستور العمل لازم داده شده است ~~که~~

مقصود ما فقط حفظ سفارتخانه و اتباع روس و خارجه است و نباید در امور داخلی مملکت و پلنیک ایران دخالت نمساید قشون روس تا مدتی در ایران توقف خواهد کرد که مال و جان اتباع خارجه و سفرای دول کسب امنیت نمساید (سفارت روسیه در لندن مورخه چهارم ژویه ۱۹۰۹)

❖ نمره ۹۳ ❖

ملکراف سربار کلی به سرادوار کری مورچه ۵ ژوبه از قلعه
مستر جرجیل و مازور استوکس از پیش سردار احمد و سپه‌دار
مراجعت کردند از قرار معلوم مذل کرات متحد المال سفارتین
بهیج کدام از رؤسای ملتان انری نه بختیده است .
سپه‌دار نقضای چندی پیشنهاد کرده و قول داده است تا فردا
ظهر منتظر جواب بشود . بقیه مازور استوکس شکست
دیروزی بهیجوجه ملتان قزوین را مابوس نکرده است .

❖ نمره ۹۴ ❖

ملکراف سربار کلی به سرادوار کری مورچه ۵ ژوبه از طهران
بلامجمعی از مراسته ملتان طهران است که سفارت فرستاده‌اند
۵ مشروطه طلبهای ایران با وجود اینکه حرصت
قشون ملی رو بطهران فقط برای این است که از شاه درخواست
احرای قول خود نمایند تا سب دارند که در پخی تقاط این
قدامرا برای اذیت اتباع خارجه تعمیر می‌نمایند .
این خیال بکلی بی‌اصل است و اتباع خارجه در خطر ملتان
نیستند و جان و مالشان همیشه در امان است و در موقع لزوم
خود ملتان منافع آنانرا حفظ خواهند کرد .

❖ نمره ۹۵ ❖

ملکراف سربار کلی به سرادوار کری مورچه ۵ ژوبه از قلعه

منیو سابلین ژنرال قونسول روس مقیم تبریز دستورالعمل
فرستاده است که باعاق ژنرال قونسول عثمانی ترتیب حرکت سار
خان و جعفر خان را فراهم نمایند . ۵ امنیت آنها تا باطوم
بعده ژنرال روسی است و در صورتیکه بعد از مراجعت قشون
روس از تبریز دو مرتبه سارخان و باقر خان بخواهند به تبریز
مراجعت نمایند تا جلفا آنها را سلامت خواهند رسانید
ژنرال قونسول عثمانی در مسئله ضمانت اموال آنها ترتیب
خاصی با دولت ایران خواهد داد .

❖ نمره ۹۶ ❖

ملکراف سربار کلی به سرادوار کری مورچه ۵ ژوبه از قلعه
تقاضای سپه‌دار به قرار ذیل است .
(۱) اجازه داده شود که او و سردار احمد هر کدام با صد
و پنجاه نفر برای مذاکره مطالب ذیل بطهران آیند
(۲) دول همجوار قشون خودرا از خاک ایران خارج نمایند
(۳) تا مدتی که مجلس منعقد نشده انجمنهای ولایات
وزراء را معین نمایند . (۴) اشخاصی که مردم از آنها
اطمینان ندارند و وجود آنانرا خائن می‌پندارند نفی بلد
نمایند . (۵) اشخاصی که سابقاً در قشون نبوده‌اند و به
تازه‌گی مسلح شده‌اند آنها را خلع سلاح نمایند .
(۶) قشون هر تحت حکم وزیر جنگ گذاشت شود

(۷) حکام محل بموجب اجتنای محلی اتخاذ شوند.

(۸) وزیر پست و تلگراف معزول شود.

من و همکار روس من بمقدار اطلاع دادیم که قاضی لودا پیشنهاد بدولت متوجه خود نمودیم. چونما در چهار وقت این پیشنهاد در تحت پر کرام دولتی است اگر ایشان دلیلی بشوند ما آنها را بپشت پیشنهاد خواهیم کرد والا پیشنهاد ما بکلی بی ثمر است.

نمره ۹۷

تلگراف سرادوار کری به سر بار کلی مورخه ۵ ژوئیه از وزارت خارجه لندن محمدالمال بن کاندورف در خصوص اقدامات دولت روسیه که در نظر دارد برای من رسیده است.

من جواب دادم اگر اوضاع اینطور خطرناک باشد که اعزام قشون را لازم بداند البته نظر بمواد متحد المال که اقدامات قشون را واضح و محدود ندوده است من خودم نمیخواهم شد و نیز اظهار داشتم که تجریات بماطوم نموده است که هر نوع دحالی ممکن است اشکال و زحمتی تولید نماید و همین ملاحظه من بینمایم که لازم است پیش آمد این قسم مخطرات را خاطر نشان نمایم. بعلاوه گفتم در روابط حمله که من ما و دولت روسیه موجود است در این اقدام لشکر شکستی بوجود آمده برهادر نخواهد شد و هر اتفاقی که رخ بدهد

آرزوی مسیحا من این است که حفظ روابط دوستانه خود را با صیو ایزولسکی نموده باشم.

نمره ۹۸

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۶ ژوئیه از قلیک (اعزام قشون روس) صیو سیالین بن اطلاع داد که دستور العمل دارد تا دولت ایران و دین متبانی را از فرستادن قشون روس مطلع سازد و بامور است توضیحاتی بآن نیاید که مقصود اصلی فقط حفظ جان و مال اروپائیان است ولی اگر برای منافع اتباع خارجه در طهران مخاطراتی عارض نشود از قزوین حرکت نخواهند کرد.

نمره ۹۹

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۶ ژوئیه از قلیک قونول روس و انجمن کلیس از شیراز بر حسب راپورت اوضاع آصفیه را خرابتر نشان میدهند و من بامتریل در خصوص اقدامات لازم و حصول مذاکره هستیم. بطر من بر حسب تلگرافات قونولها هر دقیقه اجتناب دارد که آتش فتنه در شهر شیراز بالا ببرد.

نمره ۱۰۰

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۷ ژوئیه از قلیک رئیس مطبوعات جواب متحد الیالی که برای من و همکار روس

فرستاده است معلوم میدارد که سفارتین نمی توانند آنها را از حرکت و بیای سخت منصرف بدارند و در آن جواب اسی از اظهار مساعدت ما اگر مخصوص عزل وزیر است و تلگراف و اخراج خائنین بپاوزه بودند آنها اظهار می نمایند این شکل مشروطه ایداً نمی نخواهد بخشید که مستبدین و خائنین مصادر امور واقع بشوند و علاوه تاخیر زیاد در نشر قانون انتخابات می نمایند و اقداماتی که تا اکنون ننموده اند تماماً بر خلاف حقوق مساوی و قانون اساسی ایران بوده است.

همین ملاحظه مشروطه طلبها بر حسب اقتضای موقع لازم میداند که برای اضمحلال خائنین اقدامات کافی خود را نموده باشند و ملت ایران پس از تحصیل اطمینان بمساعده دولتمندان با هم دیگر که آزادی ایران را باید محترم بشمارند گمان میکند که در درخواست حقوق ملی خود آزاد میباشد.

دربور قانون انتخابات منتشر گردید من بعد الدوله اصرار نمود که سواد این قانون را برای سپهسالار و سردار اسد بفرستند.

تلگراف سر بارکلی به سرادوار گری مورخه ۷ ژوئیه از قلم همکار روس من اطلاع داد که میخواهد بدولت منبوعه خود تلگراف نماید هر چند که قانون انتخابات را منتشر ننمودند ولی نظر باقتضای وقت اگر از طرف دولت روس به شاه درباب

بول مساعدت نمایند در نظر عموم طور دیگر ملحوظ اقتضاده علاوه خیلی مشکل است که در این موقع اطمینان کرد که بوجه بهعارف اصلیه منظور و مخصوصاً برای پرداخت حقوق شون شاه صرف بشود.

تلگراف سر بارکلی به سرادوار گری مورخه ۷ ژوئیه از طهران ذیلا تلگرافی است که در ۵ ماه ژوئیه از بوشر رسیده است و مراسله از انجمن محلی بامضای ۵ نفر از علمای بزرگ و ۵ نفر از تجار معتبر برای من رسیده است و مفاد آنمراسله این است که نظر به حوادثی که در نقاط دیگر اتفاق افتاده لازم است انجمن بعد از این ادارات دولتی و کمرکاترا در تحت نظارت مستقیم خود نگاهداری نماید پس عایدی کمرک باید باطلاع یک عده از اعضای انجمن باسم ملت بیانک شاهنشاهی سپرده شود.

انجمن ادعای دولت انگلیس را در خصوص مقداری از عایدات کمرکی تصدیق نموده و ضمناً اظهار میدارد که بعد از ارائه استاد راجه باین مسئله ترتیبی برای پرداخت اصل و فرع که از کمرکات بوشر و بندر عباس باید داده شود با ژنرال فونسول قرارداد خواهد شد و در آنمراسله از بندر لنگه اسی برده ولی گمان میکنم که آنجا هم داخل بوده باشد.

بعلاوه در امر اسامه مذکور بود که احترامات لازمه از
فونسول خانه و مامورین انگلیس نموده جان و مال اتباع کاملاً
محفوظ خواهد بود . در آخر آنرا اسامه همراهی انگلیس
را در حفظ حقوق ملت ایران عموماً و در این مسئله خصوصاً
تقاضا می نماید .

نمره ۱۰۳

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۸ ژوئیه از قلمک
تلگراف ذیل از ژنرال فونسول اعلیحضرتی مقیم بوشهر
مخابره شده است . مراسله که در تلگراف قبل خود بیان
نمودم از قرار معلوم نتیجه دستور العمل انجمن تبریز و علمای
بجست بوده و سید اسدالله نجفی که با حاکم به بوشهر آمد
حامل این دستور بوده است . امروز دریایی در خصوص
این مسئله بامن ملاقات کرد و گفت مقصود عمده رؤسای
ملت این است که عایدات گمرکی بطهران فرستاده نشود .
دریا یکی خواهش میکرد که عقیده خود را در خصوص مراسله
انجمن باو اظهار دارم ولی من جواب دادم که رسانیتوانم باین مراسله
جواب بدهم تا زمانی که از سفارت متبوعه خود دستور العمل
داده شود . بعقبیده من این اقدام انجمن تا يك اندازه
تند روی و غیر لازم بوده علاوه باعث تسایجی خواهد شد
که جلوگیری از آن مقصود عمده ما هست .

من بدریا یکی خاطر نشان نمودم که در تقاضای بندر فارس
هیچ فرقه ارتجاعی که در باره آنها احتمال مخالفت داده
شود بنظر نیاید پس اگر مشروطه طلبها صبر کرده و
منتظر اقدامات طهران شوند چیزی را کم نخواهند کرد .
نظر به مطالب فوق شخصه انجمن را نصیحت می نمایم که از
اقدامات و پیشنهادهای خود صرف نظر نماید .
پیام شفاهی بانجمن فرستادم که پس از رسیدن دستور العمل
جواب رسمی داده خواهد شد .

نمره ۱۰۴

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۸ ژوئیه از قلمک
سفارت خانهای خارجه از طرف سیدار تلگرافی که
منضمین مذاکرات ما با ایشان و تقاضاهای او از شاه و حوایای ما
راجع باین تقاضاها است مخابره شده . سیدار در آن
تلگراف اظهار می نماید که اگر دربار بنا بتسایج نمایندگان
تقاضاهای ملت را در استقرار مشروطیت قبول کرده و در
اجرای آن اقدامات لازمه نمایند اتباع من نسبت بشاه خادم
حقیقی بوده ولی اگر بواسطه تعویق انجام مسائل مذکوره
مجبور باشند که خود اقدامات مجدهانه نمایند البته بی
اقدام در نزد تمام عالم پسندیده و حرکت عادلانه محبوب
خواهد شد .

تلفکراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۸ ژویه از قلمک
میسو سابلین بن اطلاع داد که قشون اعزام شده به
انزلی مر کب از ۵۰۰ نفر فراق ویک باطری ۴ توبی ویک
بانالیون پیاده است. احکام صاحب‌منصبان فرمانده قشونرا
برای من قرائت نمود مخصوصاً آن احکام مقصود از فرستادن
آنها را بایران بخوبی معلوم میدارد. دیروز صبح قسطن
از این قشون وارد انزلی شدند.

تلفکراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۰ ژویه از قلمک
سردار احمد و سیددار بوزیر امور خارجه که بر خلاف
حکم طیب مشغول کار است تلفکراف نموده‌اند.
بعدالدوله جواب داده است که حاکم با نمایندگی آنها در مسئله
مشروعی که اسباب صلح خواهد بود مذاکره نمایم.
در ضمن همین جواب خاطر نشان نموده است بعضی از
تقاضاها که برخلاف قوانین مشروطیت است از طرف شاه پذیرفته
نخواهد شد.

تلفکراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۱ ژویه از قلمک
ذیلا تلفکرافی است که بتاریخ دیروز از کسکفیل ژنرال

قونسول اعلیحضرتی مقیم شیراز مخاره شده است.
من از یک مخاطره بزرگی که در پیش است اطلاع تحصیل
کرده‌ام ولی آن خطر در این زودبها واقع نخواهد شد.
خطر این است که سید لاری بتا بدعوت حکومت یا استعداد
کافی برای سرکوبی قوام ووشیواز میاید.
سید لاری که مشهور به رژه گی است اگر موفق بامدن شیراز
بشود جای ترس دارد که بتونسولخانه روس اذیت نماید.
همکار روس من خیال دارد که بر قزاقهای مستحفظ خود بیفزاید
ممکن است اطلاع بدهد که در صورت لزوم می شود
از پوشهر بیابجا استعداد رساند باخبر.

تلفکراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۱ ژویه از قلمک
خواهش دارم تلفکراف مرا که متضمن تلفکراف دیروز
مستریل است ملاحظه فرمائید و من در جواب تلفکراف ذیل
را مخایره کرده‌ام. خواهش دارم بحکومت اطلاع دهد
که او شخصاً مؤل خساراتی خواهد بود که از آمدن سید
لاری بشیواز و اغتشاش شهر بآنباع انگلیس وارد آید.
من بدولت ایران اصرار می‌نمایم که دستور العمل لازمه به
حکومت شیراز بدهند که حتی الامکان از آمدن سید لاری
حلو گیری نماید. از میسو سابلین خواهش نمودند که همین

دستور الصلحاً بهمکار روس شما بفرستند جمله اول تلگراف
شمارا برای ژنرال قونسول اعلیحضرتی فرستادم و درخصوص
اعزام استعداد پیوشهر در صورت لزوم مذاکره خواهم کرد
خوب است شما حویاً بشوید که چه اندازه استعداد
کافی است .

﴿ نمره ۱۰۹ ﴾

تلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۱۲ ژویه از قلمک
دولت ایران از رؤسای ملتبان دعوت نموده است که برای
مذاکرات از طرف آنها نمایند فرستاده شود .
(خواهش دارم تلگراف مورخه ۱۰ ژویه مرا ملاحظه فرمایند)
برای من و همکار روسم بهترین موقع مناسبی است که
خود خود را برای اصلاح طرفین بکار بریم .
ما بر رؤسای ملتبان اطمینان داریم که بقیده ما هر تقاضایی که از
طرف آنها بشود بشرط آنکه موافق اساس مشروطیت باشد
مقبول شاه خواهد گردید در صورتی که آنها هم از طرف خود
نمایند بفرستند .

﴿ نمره ۱۱۰ ﴾

تلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۱۲ ژویه از طهران
(خهران) . از ۱۰ ماه ژویه تاکنون در ۱۴ میل
غربی شهر جنگ شروع شده است سردار اسعد و سپهسالار از

طرف ملتبان و امیرمفتح که یکی از خوانین بختیاری است با
عده قلمی از همراهان خود از طرف دولت در آن جنگ
حضور دارند . از قراری که شبیدم ممکن است استعداد
یدا نماید ولی عجباً شدت ندارد اگر چه از حزبات
اطلاع ندارم .

﴿ نمره ۱۱۱ ﴾

تلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۱۲ ژویه از قلمک
از قراری که من اطلاع حاصل کردم اوضاع حاله
شیراز این است که آصف الدوله برای سرکوبی قوامیهها
قشقایی و سید عبدالحسین لاری را احضار نموده است .
قوامیهها هم اگر بخواهند می توانند ایل عرب اطراف را بحمايت
خود احضار نمایند اینقدر که میتوانم پیش بینی نمایم این اوضاع
را فقط ظل السلطان می تواند خاموش نماید . ولی برای اینکه
در اوضاع عجباً بهبودی حاصل شود فقط اعلان حکومت
ظل السلطان بی نتیجه نخواهد بود . بهمن دلیل من و
همکار روسم بدولت ایران اصرار می نمایم که اعلان حکومت
ظل السلطان را رسماً منتشر نماید .

﴿ نمره ۱۱۲ ﴾

تلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۱۳ ژویه از قلمک
بوسیله تلفون که بعد سیم آن پاره و قطع شد بمن

اطلاع دادند که فدائیانها امروز صبح وارد طهران شدند و شهر را تصرف نمودند . بقدر امکان خیر دارم که در شهر نظم برقرار است ولی به مازور استوکی و مسو جرجیل دستور العمل دادم که بشهر رفته و معلومات تحصیل نمایند

﴿ نمره ۱۱۳ ﴾

تلگراف سریار کلی سرادوار کری مورخه ۱۳ ژویه از قلهک تعین ظل السلطان بحکومت فارس رسا اعلان شد . سردار مسعود پسر ظل السلطان تا ورود او بایران قایم الحکومه شیراز خواهد بود . وزیر امور خارجه تلگرافاً به ظل السلطان اطلاع داد که تعین ایشان بحکومت فارس رسا اعلان شد و سردار مسعود سریار از طرف او بشیراز خواهد رفت . (راجع بتلگراف ۱۲ ژویه من)

﴿ نمره ۱۱۴ ﴾

تلگراف سریار کلی سرادوار کری مورخه ۱۳ ژویه از قلهک بهارستان و محلات شمالی طهران در دست ملتیان است فنون دولتی قزاقخانه و میدان توپخانه را که فعلاً در آن قساطر دعواست هنوز در دست دارند . ابدأ غارت کرده نشده و برای اتباع خارجه مخاطره نیست مگر اینکه سهواً تیری بخورد . از فراری که اطلاع دارم فنون ملی خود را از دست فنون دولتی خارج نموده و بدون هیچ مقاومتی

وارد طهران شدند . به مسو سامین خبر وحشت کی از شهر رسید لیکن شجاعت برای این اطمن حاصل است . از طرف رؤسای ملتین به اصمیل کامل داده شد که حان و مال اتباع خارجه محفوظ خواهد بود .

﴿ نمره ۱۱۵ ﴾

تلگراف سریار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۳ ژویه از قلهک منتر جرجیل الا از شهر رسید و اطلاع میدهد که در نزدیکی توپخانه هنوز جنک ملایمی مداومت دارد . نقاط دیگر شهر خاموش و هردو طرف عموماً مشغول مدافعه هستند . ملتیان محلات اروپائیه و مجلس را سگر بسته و دولتیان قزاقخانه که محل عمده آنها است در دست دارند و يك قوه حزنی هم در میدان توپخانه است . من از منتر جرجیل اطلاع تحصیل کردم که سردار اسعد امیدوار است که شاه زود به پست رفته و بجنگ خاتمه داده خواهد شد .

﴿ نمره ۱۱۶ ﴾

تلگراف سر بارکلی به سرادوار کری مورخه ۱۳ ژویه از قلهک (شیراز) . ژنرال قونسول اعلی حضرتی مقیم نوشهر ۲۵ نفر از مستحفظین خود و امیرالهم يك ماکیم با چهار و پنج نفر در تحت فرمان يك صاحب منصب در صورت لزوم

میواند بشیراز بفرستند . کشتی جنگی موقتی در بوشهر
توقف خواهد نمود . نظر بحسب موت ظل السلطان سیدلاری
ممکن است صرف نظر از خیال آمدن شیراز نماید و در اوضاع
بیهودی حاصل شود باوجود این خیلی خوشحال خواهیم شد که
اجازة اعزام این استعداد را (در صورت لزوم که امیدوارم
انفاق نبند) بشیراز بدهند .

❖ نمره ۱۱۷ ❖

تلگراف سرادوار کری سربار کلی مورخه ۱۳ ژویه از وزارت
حارجه لندن . (احتمال اغتشاش در شیراز)
(تلگراف ۱۳ ژویه خودتانرا ملاحظه نماید) .
ما از وزارت بحریه تقاضا نمودیم که بفرمانده کشتی (اسفینکس)
دستورالصل بفرستند تا هر اقدامی را که مازور کاکس با مشورت
فونسول اعلیحضرتی شیراز و شما لازم بداند بموقع اجرا بگذارند
لیکن فونسولهای مذکور نباید هیچ اقدامی را بدون
دستورالصل شما بکنند . ما از وزارت بحریه اطلاع تحصیل
کردیم که فونسول اعلیحضرتی شیراز تقاضا نموده تا در صورت
لزوم یک دسته بانوپ ماکسیم همراه سپاهها بیایند .

❖ نمره ۱۱۸ ❖

تلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۱۴ ژویه از قلهک
یک باطری توپ نزدیک مدرسه امریکائی گذاشته شده و

پزاقهای ایرانی از این نقطه قشون ملی را بمبارده می کنند .
❖ نمره ۱۱۹ ❖

تلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۱۳ ژویه از قلهک
قشون دولتی شروع به بمبارده شهر نمود .
من و مسو سابلین میخواهیم فوراً بسلطنت آباد نزد شاه رفته
و اصرار نمائیم تا قمری جنگ را متارکه و با ملتیان مشغول
مذاکره بشوند . در ساعت ۸ صبح مترجمین سفارتین به
طهران رفتند تا با رؤسای ملتیان ملاقات کرده و آنها را وادارند
که پاتاه مشغول مذاکره بشوند . این اقدام بروفق خواهش
خود شاه است . از قرار معلوم جنگ اشتداد یافته و بیم آن
میرود که مترجمین نتوانند بشهر داخل بشوند .
دیروز شاه قول داد که شهر را بمبارده تنمایند .

❖ نمره ۱۲۰ ❖

تلگراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۳ ژویه از قلهک
در تلگراف امروز صبح بمباردهمان طهران و خیال مذاکره
با شاه را بپورت داده شد . افکار دارم از اظهار اینکه
ملاقات ما بشاه که خیلی غمناک و اندوهگین بود موفقیت حاصل
نکرد . ما از شاه استدعا کردیم که از بمبارده شهر جاو گیری
نموده و اعلان منار که بدهند تا اینکه شروع بمذاکره بشود
شاه در جواب اظهار شکایت کرد که در موقتی که

باندازه کفایت قشون داشت و می توانست به رولوسینرها غلبه نماید ما معانت نمودیم حلاکه آنها در طهراند و بصارت او حمله ور شده اند باید شخص محافظت خود هر اقدامی که از دستش بر آید مضایقه نماید . در موقعی که قشون او دچار حملات شده چگونه می تواند اعلان فتنه که بدهد .
این بر ما است که طرف مقابل را مجبور نمائیم تا دست ارجنک کشیده و هر تقاضائی که دارند بکنند . ما در جواب گفتیم در تمام این مدت سعی کامل نمودیم که مابین اعلیحضرت و رعابای خودتان صلح بشود . نصیحتی که بملتان دادیم بدبختانه پذیرفته نشد . و حالاهم اگر بخواهیم تقاضای صلح سلاح نمائیم نظر بموقعیت آنها که زیاده احتمالی دارد البته قبول نخواهند کرد . در صورتی که بتوانیم بانها اطمینان بدهیم که خیال شاه ثابت و صمیمانه است و جنگ را متارکه میدهد آنوقت ممکن است بتوانیم آنچه را که تاکنون موفق شده اند معانت نمائیم . اعلیحضرت شاه این پیشنهاد ما را قبول نکردند . در هنگام سرحدی وزیر امور خارجه را ملاقات نموده و اظهار داشتیم که تقاضای ما از ملتان که صلح سلاح بنمایند بی فایده است . او از ما حواشی کرد که پیش از اینکه سردار ابدی را از نتیجه ملاقات خود مطلع سازیم منظر نتیجه ملاقاتها را که الان از شاه خواهد نمود بشویم .

اما این مطلب را قبول نمودیم ولی تا کنون وزیر امور خارجه بما اطلاع نداده است . بعثت پیاده مسو جرجیل و باری اوسکی توانستند امروز صبح داخل طهران بشوند .

نمره ۱۲۱

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۵ ژویه از قلهک اگر چه قشون شاه دبروز هرساعت یک مرتبه شهر را توب می بستند ولی خسارت عمده وارد نیسازدند .
در شهر مقاومت قشون دولتی تقریباً از دیشب نزدیک بانسجام است . و برای تسلیم فراق خانه مابین گولونل لیساح و رؤسای ملتان مذاکرات جریان دارد . باندازه که اطلاع دارم جز اینکه ارازل یک خانه انگلیس را غارت کردند و خسارت جزئی از پیاده وارد آمد دیگر ضرر مالی و خطر جانی برای اتباع خارجه رو نداده است .

نمره ۱۲۲

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۵ ژویه از قلهک (شیراز) . از ژنرال فونسرل اعلیحضرتی مقیم شیراز معاینه شده است . بواسطه اعلان حکومت فارس ظل السلطان اوضاع یهودی یافته است . (راجع است بتلگراف ۱۳ ژویه من)

❖ نمره ۱۲۳ ❖

تلگراف سربار علی سرادوار کری مورخه ۱۵ ژویه از قلمك
کولونل لیاخت خزانه‌ای ایرانی حکم داد که جنگ را
موقوف نمایند و لیکن در نزدیکی سفارت انگلیس هنوز
بختیارهای دولتی با فدايتها مشغول دعوا هستند .
تقریباً ۲۰۰ نفر از منشی سفارت متعین شده‌اند و عده هم از
اشخاصی که در جنگ زخم برداشته‌اند در سفارت تحت‌معالجه
می‌باشند . تاکنون زخمی و کشته هر دو طرف بیش از ۶۰
و یا ۷۰ نفر نیست .

❖ نمره ۱۲۴ ❖

تلگراف مستر اوپرون به سرادوار کری مورخه ۱۵ ژویه از
پترزبورگ . (شیراز) . وزیر امور خارجه روس را
از مضمون تلگراف (۱۱) ژویه طهران مطلع نمودم .
دولت روسیه پیشنهاد ساق را برای معانت ورود سید لاری
بشیراز قبول نموده و بشارژ دافرووس مقیم طهران دستور
العمل فرستاده است که احکام لارمه در این خصوص بخونسول
روس در شیراز بدهد .

❖ نمره ۱۲۵ ❖

تلگراف سر کارت دایت (سفیر کبیر انگلیس مقیم وین) به
سرادوار کری مورخه ۱۵ ژویه از وین . سفیر کبیر روس

دستور العمل فرستاده شده است که بانفاق من بطل السلطان
اطلاع دهیم که حکومت فارس باو داده شده است و او را دعوت
نمائیم که از راه بوشهر بمحل حکومت خود برود .
سفیر کبیر روس تا مدتی که دستور العملیم در این خصوص
برای من نرسد اقدام نخواهد کرد

❖ نمره ۱۲۶ ❖

تلگراف سرادوار کری به مستر اوپرون مورخه ۱۵ ژویه از
وزارت خارجه . (اتفق روس و انگلیس در ایران)
دولت اعلی حضرتی کاملاً شاهد اعتدال و خود داری دولت
روس است که فنون خود را در قرون نگاهداشته و همچنین
از اشکالاتی که روسیه بملاحظه موقع خود از ایران اکتساب
می‌نماید کاملاً مطلع است . بهترین اثری که در این مملکت
ممکن است تحصیل شود . همان عدم دخالت باوضاع دودسته
طهران است که آنها را بحالت طبیعی گذاشته تا دعوای خود را
مستقلاً حاکمه دهد . اضوار و حرکات روسیه رای ما سهل
و آسان می‌کنند قصد واضح و صادقانه را که در کار کردن باهم
در نظر داریم و شما می‌توانید بسبب ایزو لکی اطمینان بدهید
که حرکات ایشان تقویت می‌نماید آرزوی اتفاق مارا با ایشان

❖ نمره ۱۲۷ ❖

تلگراف سربار علی سرادوار کری مورخه ۱۶ ژویه از قلمك

هر دقیقه انتظار میرود که شاه مثل عیال خود که الان در سفارت روس متحصن است آنهم بستنشین گردد .
۴ نفر سوار از این سفارت فرستاده شد تا در سفارت روس جزو مستعطفین شاه بشوند .

❖ نمره ۱۲۸ ❖

نلکراف سربارهای به سرادوار کری مورخه ۱۶ ژویه از قلعهک اعلیحضرت شاه الان سفارت روس وارد و در آنجا متحصن گردید . متأسفانه هنوز جنک شدیدی در طهران اشتعال دارد مترجمین سفارتین را بطهران فرستادیم سعی نمایند بلکه مابین قزاقها و ملتان قرار صلح داده شود .

❖ نمره ۱۲۹ ❖

نلکراف سربارهای سرادوار کری مورخه ۱۶ ژویه از قلعهک نلکراف ذیل ازوشهر برای من معارضه شده است . امروز کارگذار بامن ملاقت نمود و ازطرف انجمن اطلاع داد که مقصود انجمن در مراسله سابق درست توضیح داده نشده است . ازقرار معلوم انجمن نمیخواهد ادارات دولتی را تصرف نماید بلکه مقصود آنها این است که در این موقع که اوضاع غیر معلوم و مختل است عایدات کمربکی به طهران فرستاده نشود دو طریق انجمن پیشنهاد می نمایند . (اول) اینست سی هزار تومان از عایدات کمربک هرماه بزرگال قونول

اعلیحضرتی پرداخته شود . (دوم) تا آنوقت که دولت مشروطه برقرار و استحکام کامل در اوضاع حاصل نشده است عایدات کمربک بوشهر (البته بندر عباس و لنکه نیز داخل است) بابت شاهنشاهی پرداخته شود . من بهماژور کاکس اجازه دادم که شق دوم را قبول نماید در صورتی که پول در بانک گذاشته میشود میخود پرداخته نشود .

❖ نمره ۱۳۰ ❖

نلکراف سربارهای سرادوار کری مورخه ۱۶ ژویه از قلعهک مسو سایلین بن اطلاع داد که شاه نلکراف ذیل را به (زار امپراطور روس) مخاطره کرده است .

بروفق صحبت دولتن مشروطه را برقرار نموده لیکن حرکت آمارشست کری از اسلامبول . حکمرانلا . تبریز . طهران مملکت را به هرج و مرج انداخته است و باین جهت مجبور است که تقاضای حمایت از بیرق دولت قویشوکت آن اعلیحضرت نماید . و او مطمئن از همراهی آن اعلیحضرت در باره خود و خانواده و مملکت خویش بوده و منتظر نصایح ملامفت کاراته آن اعلیحضرت می باشد .

❖ نمره ۱۳۱ ❖

نلکراف سربارهای سرادوار کری مورخه ۱۶ ژویه از قلعهک (راجع به نلکراف ۱۵ ژویه من در خصوص مذاکرات

تسلیم بریکاد قزاق) . از یانات سردار اسعد دست معلوم
نمی شد که بریکاد قزاق را با صاحب منحصان روسی آن نگاه
خواهد داشت یا ترتیب دیگری در نظر دارد .

همکار روس از من خواست کرد که با او همراهی نموده و
خواستش نمایم تا دوجرنیه صاحب منصبان روسی را در خدمت
نگاه دارند . من خواستش فوق را قبول و سردار اسعد
قول ذیل را به مستر چرچیل و بارن اوسکی داد .

ما امضا کنندگان ذیل که موقتاً رئیس ملت و دولت ایران
میباشیم بموجب همین ورقه اظهار میداریم که بریکاد قزاق
موقتاً مثل سابق در تحت فرمان کولونل لیاخت خواهد بود
مشروط بر اینکه او خود را در تمام امور و امورات مطیع اوامر
وزیر جنگ که امروز معین خواهد شد بداند .

میسو بارن اوسکی و مستر چرچیل سند فوق را نزد کولونل
لیاخت برده و او را از مضمون کاغذ مطلع خواهند ساخت
سردار اسعد از کولونل لیاخت خواست نمود که در بهارستان
بملاقات او برود . برادر سردار اسعد و مستحقین بهجتاری
تابان قطعه به همراه لیاخت خواهند رفت .

بعضی اینکه شاه در تحت حمایت روس و انگلیس بفرات
روسی رفت فوراً سفارتین سردارها را بواسطه تلگراف مطلع
نمودند . بموجب اطلاعی که از طهران رسیده است جنگ

در آنجا قریب بانجام است اگر چه يك زد و خورد مختصری
هنوز نزدیک سفارت باقی است ولی تصور می شود که آنهم
همین زود بها ختمه پذیرد .

❖ نمره ۱۳۲ ❖

تلگراف سر بارکلی به سردار گری مورخه ۱۶ ژوئیه از قلهك
منحصن سفارت روس تابان ساعت مرکب از نایب السلطنه
امیر یانر جنگ و چند نفر از دربارها با عصام محمد علی
و عیالش است . در ده زر کده تقریباً ۸۰۰ نفر سرباز
چادر زده اند . در این سفارت (سفارت انگلیس) سعد الدوله
و مخبر الدوله متحصن شده اند .

❖ نمره ۱۳۳ ❖

تلگراف سر بارکلی به سردار گری مورخه ۱۶ ژوئیه از قلهك
(راجع است ب تلگراف امروزی من) . کولونل لیاخت
بهمراهی برادر سردار اسعد و مترجمین سفارتین بپهریدن رفت
و خود را در تحت اوامر سپهدار که از طرف کمیته ملتیان
بوزارت جنگ منصوب شده است در آورد .

کمیته مذکور معمم شده است که اعلان خلق محمد علی شاه را
منتشر نماید . دعوا بالکلیه قطع شده و قزاق و فغانیان شروع
بدوستی نموده اند . من فراموش نمودم در تلگراف امروز
صبح خود ذکر نمایم که ولیمهد و برادرهای او پاشاه بفرات

رفه اند .

❖ نمره ۱۳۴ ❖

تلکراف مستر اوپرون به سرادوار کری مورخه ۱۶ ژویه از سن پترزبورغ . (راجع به تلکراف ۱۵ ژویه شما)
امروز صبح با مسو ایزولسکی ملاقات کرده و تلکراف شما را که در خصوص اظهار تشکر از خود داری دولت روس در اوقات ایران بود برای او خواندم تلکراف رونر که در همان وقت بجناب ایشان رسید محض محمد علی شاه را بفرست روس اشعار داشت . مسو ایزولسکی اظهار داشت که دولت متبوعه او هیچوقت مایل به همراهی شاه نبود اگرچه درباره دولت روس بسیاری از این کماتیا برده میشد و همچنین این خبر بی اندازه خیال آن جناب را راحت نمود . جناب وزیر اظهار نمودند هر دولتی که در طهران برقرار گردد و نظم را بتواند اداره نماید دولت روسیه آنرا برسعیت خواهد شناسخت ولی اگر دولت تواند از عهده نظم برآید دولت روس برای حفظ منافع خود مجبور از اقدامات لازمه خواهد شد .

❖ نمره ۱۳۵ ❖

تلکراف سرادوار کری به مستر اوپرون مورخه ۱۶ ژویه از وزارت خارجه لندن . (دولت جدید در ایران)
دولت اعلیحضرتی بهمان طریقی که مسو ایزولسکی اظهار نموده

و در تلکراف امروز شما هم ذکر شده بود در خصوص شناختن دولت ایران رفتار خواهد سکرد . شما خوب است این مطلب را بوزیر امور خارجه خاطر نشان نمائید و بگوئید پیش از اینکه دو طهران رسماً دولت مستقر را بشناسیم با ایشان مشورت خواهیم نمود .

❖ نمره ۱۳۶ ❖

تلکراف سرادوار کری به سرکارت رایت از وزارت امور خارجه لندن مورخه ۱۶ ژویه . (مراجعت خال السلطان)
در خصوص مطلبی که در تلکراف ۱۵ ژویه خودتان یاد آوری نموده اید شما مجاز هستید که با اتفاق همکار روس خود مذاکره نمائید .

❖ نمره ۱۳۷ ❖

تلکراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۷ ژویه از قلمک امروز صبح زود تلکراف ذیل از رؤسای ملتیان بفرستین رسید . بنا بر رأیکه مجلس فوق العاده امروز در بهارستان داده اند این است که از طرف مجلس مذکور هیئتی نزد اعلیحضرت محمد علی میرزا در خصوص اعلان تفسیر سلطنت بروند .
چون اعلیحضرت بواسطه امنیت شخصی عجلاناً در تحت حمایت دولین مظلمین روس و انگلیس بفرست روس پناهنده شده است لذا ما از جناب شما خواهشمندیم که مبن فرمائید فردا

در چه ساعت ممکن است هیئت مذکور فوق خدمت آن اعلیحضرت
شرقیات بشود ما را مطلع فرمائید که جلی معنوی خواهیم شد
این پیام را همکار روس من شاه اطلاع داد اعلیحضرت شاه
ساجا اطلاع داشت که در جلسه دیروز بهارستان ولیمهدا
سلطنت انتخاب نموده اند و این مطلب بطور غیر رسمی در شب
اعلان شد . شاه و ملکه هر دو خیلی بی میل از جدا شدن
سر بزرگ خود هستند ولی راضی به مفارقت پسر کوچک میشوند
شاه پس از ملاقات طولانی غشاک به مسکو ساجین پیش
نهاد نمود که ولیمهدا به بحث بنشیند خلوس نباید ولی به اجازه
داده شود که چند وقتی با مادر خود بفرود و اگر این
تر تیب امکان پذیر نیست برادر کوچک تر او را شاه نمایند .
اعلیحضرت شاه از نمایندگان دولتی خواهش نمود که
برؤسای ملتبان در جواب بگویند که شاه از پذیرائی هیئت
معنور است و بانها بگویند که رفتن شاه از سلطنت آباد سفارت
روس خود دلیل استغای ایشان است من و همکار روس من
همین قسم که شاه مایل بود برؤسای ملتبان جواب دادیم ولی
ذکری از عقیده شاه در خصوص جانشین ایشان نکردیم .
شق اوله مسلم است از طرف ملتبان پذیرفته نخواهد شد
و شق ثانیاً ممکن است که خود ولیمهدا بعد از این قبول
نمکند .

◀ نمره ۱۳۸ ▶

تکراف سربار علی به سرادوار کری مورخه ۱۷ ژویه از قلهک
حالا دیگر طهران خاموشی گرفته و قشون ملی با قزاقها
دوستی و برادری میکنند .

◀ نمره ۱۳۹ ▶

تکراف سربار علی سرادوار کری مورخه ۱۸ ژویه از قلهک
طهران خاموش سپیدار و سردار احمد وزیر جنگ و
داخله دیروز اعلانی منتشر نمودند که معادش این بود .
محمد علی شاه بپیل خود از سلطنت خلع شد و مجلس فوق العاده
عالی صکه در ۱۹ ماه ژویه در بهارستان منعقد گردید ولیمهدا
سلطان احمد میرزا را سلطنت ایران منصوب نمود .
و تا اسفند مجلس ضد الملك رئیس ایل قاجار بنیابت سلطنت
منصوب خواهد بود .

◀ نمره ۱۴۰ ▶

تکراف سربار علی سرادوار کری مورخه ۱۸ ژویه از قلهک
امروز ولیمهدا سلطنت آباد خواهد رفت و در آنجا از طرف
هیئت مجلس عالی بشاهی پذیرفته خواهد شد . مستحفظینی که
از طرف سفارتین معین شده اند او را تا سلطنت آباد خواهند برد
و بعد از وصول بان نقطه دیگر در حمایت دولتی نخواهد بود
و مستحفظین مراحت خواهند کرد . هیئت مذکور عیالوت

دیگری برای اقامت آن اعلیحضرت تعیین نموده اند و خودشان اعلیحضرت شاه را بانجا خواهند برد .

﴿ نمره ۱۴۱ ﴾

کاغذ مشترک او برون به سرادوار مکاری مورخه ۱۸ ژون از سن پترزبورگ . (در خصوص اعزام قشون قزوین)
(اما) اقتضای داشتیم که در تلگراف دوم این ماه خود مفاد صحبت خود را با وزیر امور خارجه راپورت دادم .
امور کاغذی که در صبح ماه ژویه از مسکو ایزولسکی رسیده اطلاع داده بود که پس از صحبت من با وزیر امور خارجه هیئت وزرا مصمم شدند که یک فوج قزاق و یک فوج سرباز و یک باطری توپخانه فوراً به انزلی مکتبیل دارند و بانها دستور العمل بدهند که از قزوین تجاوز نمایند مگر بحکم سفارت روس در طهران در صورتی که مال و جان اتباع خارجه در خطر بوده باشد . در آن کاغذ جناب وزیر امور خارجه اظهار نموده که دستور العمل قطعی صاحب منصبان فرمانده این قشون داده شد که از هر نوع دخالت در زده و خورد داخلی دوری جست و هم خود را به حفاظت منافع اتباع خارجه گمارند
(اما به او برون)

﴿ نمره ۱۴۲ ﴾

تلگراف سر بارکلی به سرادوار مکاری مورخه ۱۹ ژویه از قلمک

دو نفر رئیس ملت رسماً بفراتین خلع محمد علی و جلوس ولیمه سلطان احمد میرزا را بسلطنت ایران اعلان نموده . من منتظر دستور العمل شما هستم

﴿ نمره ۱۴۳ ﴾

تلگراف سر بارکلی به سرادوار مکاری مورخه ۱۹ ژویه از طهران
(راجع به تلگراف قبل از این تلگراف)

فیلا ترجمه مرسله است که در تلگراف سابق ذکر شد .
در صورتی که اغتشاش و بی نظمی ولایات تشکیلات ادارات دولتی را لازم داشته و این مطلب بنام ایرانیان واضح و آشکار است و نظر با اهمیت موقع و اوضاع مملکت و تفرع عموم از محمد علی میرزا ممکن نشد که حقوق و امنیت ملت بدون تغییر و تبدیل سلطنت تحصیل گردد بنا بر این در غیاب من و مجلس شورا مجلس فوق العاده عالی در ۱۹ ماه ژویه در طهران در محاسن بهارستان منعقد گردید و اعضاء این مجلس که مرکب از رؤسای مجاهدین و علماء و شاهزادگان و اعیان و اشراف و عده از وکلاء سابق است با کثرت آراء بخلع محمد علی میرزا مصمم شدند . و بموجب مواد ۳۶ و ۳۷ قانون اساسی اعلیحضرت سلطان احمد شاه را بسلطنت معین و نیابت سلطنتهم موقتاً بعهد المملک و اسکذا شد تا پس از افتتاح پارلمان بموجب ماده ۳۸ قانون اساسی ترتیب قطعی در خصوص

نهایت سلطنت داده شود . لهذا ما بموجب این کافذ رسمی
خلع محمد علی میرزا و جلوس سلطان احمد میرزا را بسلطنت
ایران رسماً بشما اعلان میداریم

❖ نمره ۱۳۴ ❖

تکرافت سر باز کلی به سرادوار کری مورخه ۱۹ ژویه از قلهک
بموجب راپورتناماتی که از قونسول اعلیحضرتی مقیم
شیراز رسیده است هرج و مرج شدید در اوضاع جریان دارد
باوجود تعیین ظل السلطان باز حاکم سابق دخیل امورات
است و دلیلی که برای این اقدام خود اقامه می نماید این است
دولتی که ظل السلطانرا بحکومت فارس منصوب کرد دیسکر
منعقدی امور نیست . مستریل تکرافت راپورت داده که
سید عبدالحسین لاری از قرار اخبار واسطه مشغول خرید اسلحه
است (در صورتی که دولت حاضره حکومت ظل السلطانرا
تصدیق نکرده و حاکم سابق را تکرافتاً بطهران احضار نماید
مجبوراً باید که استعداد فردا از بوشهر فرستاده شود .
قونسول روس با مستریل هم عقیده میباشد .

دیروز اوضاع شیراز را که مستریل در تکرافت خود شرح
داده بود یوزیر داخله خاطرنشان نمودم ولی نتوانستم که او را
وادار نمایم تا حکومت ظل السلطانرا تصدیق نماید .
وزیر داخله گفت میخواهم علاوه الدوله را در عوض حکومت

آذربایجان بخارس اعزام دارم . امروز دو مرتبه بانصاق
همکار روسم در این خصوص مذاکرات لازمه نمودیم و یوزیر
داخله (خلام دادیم که قونسولهای مقیم شیراز ما بحکومت
ظل السلطانرا پیر میدانند . بجلاوه اصرار نمودیم که بای حال
باید حاکم سابق را احضار نمایند . بروفق پیشنهاد مازور
کاکس مشغول اقدامات هستیم که دولت ایران بتوسط قونسول
خانه اعلیحضرتی سید عبدالحسین لاری را تهدید و از پیش رفتن او
جلو گیری بکند . و همچنین بطلماء تکرافت نمایند که ایشان
او را از این خیال منصرف سازند . سردار اسعد اطلاع
دادم که فردا از حرکت فشنون دست نکاه خواهم داشت
تا اقدامات دولت را برای حفظ انتظام و بسط آسایش
ملاحظه نمایم .

❖ نمره ۱۴۵ ❖

تکرافت سر باز کلی سرادوار کری مورخه ۱۹ ژویه از قلهک
خیلی خوب است که محمد علی میرزا هرجه زودتر از
این مملکت خارج گردد . زار (امپراطور روس) در جواب
تکرافت محمد علی میرزا اظهار داشته که چون او بسفارت
امپراطوری پناه برده است به شارژ دافر روس دستور الصل
لازمه داده شد که حمایت از او نموده و احترامات موافق مقام
را بجا بیاورد . پیغامهای زیاد و قول مساعدت از ولایات

برای او میرسد مادامیکه او در طهران اقامت نماید بدون شبه تحریکات زیاد در دور و اطراف آن خواهد شد .
بدو محمد علی میرزا اظهار میکرد که بکریه خواهد رفت ولی حالا از این مملکت میل حرکت ندارد .

❖ نمره ۱۴۹ ❖

تفکراف متر اورون به سرادوار کری مورخه ۱۹ ژویه از سن بطرز بورغ . دشب مسو ایزولکی از اوضاع تبریز صحبت میکرد و اظهار میداشت که اوضاع تبریز خیلی خراب است بمن اطلاع داد که بشارژدافر روسیه مقیم طهران دستور العمل داده شده که لزوم اعزام حکومت و قشون کافی برای آن نقطه را بدولت ایران خطر نشان نماید بملاده در آن دستور العمل بمسو سابلین اظهار شده تا بدولت ایران یاد آوری نماید که اگر دولت ایران اقدام لازم در بسط اساس آسایش نماید عاقبت دولت روسیه مجبور خواهد شد که اقدامات لازمه در استقرار نظم کرده باشد . در جواب سؤال من که چه اتفاق تازه در تبریز باعث این اقدام شده . مسو ایزولکی اظهار داشت که ستارخان حکومت خود را اعلان نموده و فدائیان باسم پلیس از اهالی و حوهای میگیرند و جماعتی مردم را برضد حضور قشون روس در تبریز ترویج می نمایند .
بملاده بنا باظهارات مسو ایزولکی نقطه معاطره دیگریم

موجود است و آن اردیل میباشد که شاعونها تمام اطراف آنرا چاییده اند .

❖ نمره ۱۴۷ ❖

تفکراف مسو اورون به سرادوار کری مورخه ۱۹ ژویه از سن بطرز بورغ . (راجع به تفکراف امروزی من)
در ضمن صحبتی که امروز با مسو ایزولکی داشتیم جناب ایشان اظهار نمودند که سفیر کیر عثمانی بانها اطلاع داده که درخصوص ستارخان و باقر خان باب عالی بزرگال قونسول دولت عثمانی مقیم تبریز دستور العمل فرستاده و مفاد آن این است که صلاح در خارج شدن ستارخان و باقرخان از ایران است ولی در صورتی که آنها مایل به خروج نباشند دیگر بزرگال قونسولگری عثمانی از آنها سلب حمایت نموده و اجازه تعین دانی نخواهد داد . این مطلب خیلی اسباب خوسندی مسو ایزولکی شده بود . مسو ایزولکی اظهار نمود که نظر باوضاع تبریز اعزام حکومت با قشون کافی برای برقراری نظم خیلی لازم است . و نیز گفتند تا مدتی که نظم در آنجا برقرار نشود قشون روس نمی تواند تبریز را تحلیه نماید .

❖ نمره ۱۴۸ ❖

تفکراف سر ادوار کری به سر بار کای مورخه ۱۹ ژویه از

وزارت خارجه لندن . (شاه جدید ایران)
همین که برای مسو سابلین از دولت متوجه او دستور العمل
رسید شما می توانید شاه جدید را رسمیت بشناسید .

❖ نمره ۱۴۹ ❖

تلگراف سر ادوار کری به سر ادوار مورخه ۱۹ ژوئیه از
وزارت خارجه لندن کنت بن کاندروف از اینکه در موقع
تغییر حکومت ایران دخالت در طهران لازم نگردد خیلی خوش
حال و آسوده خاطر است . من اظهار نمودم که من هم
با حساب ایشان شرکت می نمایم و بقیه من این مسئله در این
مملکت و هم در ایران از اعتدال و خود داری دولت روسیه
آثار خوبی بخشیده است . من به کنت بن کاندروف گفتم
که از روابط دوستی مابین دولت جدید ایران و صاحب منصبان
روسی (که در خدمت شاه هستند) خیلی خوش وقت هستم
و امیدوارم که هیچ اشکالی که محل مناقع روس باشد در تغییر
حکومت حاصل نگردد . در خصوص تبریز من با انجمن
گفتم که بایشان همراهی کرده و بدولت جدید ایران فشار
خواهم آورد که علاء الدوله و با یک حاکم لایق را بدون
تویق بحکومت آجا معین نمایند .

❖ نمره ۱۵۰ ❖

تلگراف سر بار کلی به سر ادوار کری مورخه ۲۰ ژوئیه از قلمک

من تلگراف ذیل را بقونسول اعلی حضرتی مقیم شیراز
مخابره کردم . دولت جدید ایران مایل است حاکم حاله را
موقتاً نگاه داشته و حکومت ظل السلطانرا نیز تصدیق نمینماید
دولت ایران بسید هد الحسین لاری احکام تلگرافی
فرستاده که بطرف شیراز حرکت ننماید و بعلماء هم اصرار
نمودند که بروفق همین احکام دستور العمل برای سید بفرستند
دولت ایران تا اندازه مطمئن است که باین اقدامات نظم را
برقرار خواهد کرد . من متظر راپورت ثانوی شما خواهم
شد تا حکم اعزام استعداد را بدهم . بدولت ایران اصرار
نمودم که فوراً به آصف الدوله حکم بشود تا قشون ابلاتیرا که
جمع کرده متفرق نمایند .

❖ نمره ۱۵۱ ❖

تلگراف سر بار کلی به سر ادوار کری مورخه ۲۰ ژوئیه از قلمک
فوج امیر یادر جنگ که دولت جدید میخواهد آنها را
اخراج نماید در نزدیکی سفارت روس متحصن شده اند

❖ نمره ۱۵۲ ❖

تلگراف سر بار کلی به سر ادوار کری مورخه ۲۰ ژوئیه از قلمک
نظر باینکه دولت حاضره تعیین ظل السلطانرا بحکومت قانس
تصدیق نمی نماید بقیه من و همکار روسم خوب است که او
هماننا بایران فرستاده شود .

﴿ نمره ۱۵۳ ﴾

تفكراف سربار کلی به سرادوار کزی مورخه ۲۰ ژویه از قلمك
(تفكراف ۱۹ ژویه از سن بطرژ بورغ) ترتیب جدید
این است که مخبر الساطه بحکومت آذربایجان منصوب گردید
و در آنجا خیلی محل توجه عموم خواهد شد

﴿ نمره ۱۵۴ ﴾

تفكراف سربار کلی به سرادوار کزی مورخه ۲۰ ژویه از قلمك
تفكراف ذیل امروز از قونسول اعلیحضرتی مقیم شیراز
مخبره شده . . . عقیده من و همکار روسم این است که
اگر آصف الدوله معزول نشود باید فوراً استعاده فرستاده
شود خواهش میکنم اگر ممکن است از بقای آن مانع شوید
دلایل مشروحه برای این عقیده خودمان فرستاده خواهد شد .
من مجدداً اصرار بدولت ایران خواهم نمود که حاکم
حالیه را فوراً عزل نماید اگر تا امتد دولت تقاضای مرا
قبول نکرد حکم فرستادن استعاده از بوشهر را خواهم داد .

﴿ نمره ۱۵۵ ﴾

تفكراف سربار کلی به سرادوار کزی مورخه ۲۰ ژویه از قلمك
من با مسو سابلین در این مسئله موافق هستیم که در
موقع حرکت شاه سابق به قمر مستحفظ از سفارت روس و
به قمرم از این سفارت با عده قراق ایرانی از طرف دولت

ایران تا فروین همراه او بروند و از فروین باختر طرف قشون
روس همراه خواهد بود . این ترتیب را شارژ دافر روسیه
بدولت متبوعه خود تفكراف خواهد نمود . ممکن است که
اگر صاحب منصب روسی و یا يك نفر از اجزای سفارتین تا
فروین همراه شاه نباشند به ترتیب دیگر راضی نشود .

می ترسم بواسطه مسائل راجعه بشوق حقوق شاه و حواهرات
دولتی حرکت او قدری طول بکشد

﴿ نمره ۱۵۶ ﴾

تفكراف سرادوار کزی سربار کلی مورخه ۲۰ ژویه از وزارت
خارجة لندن . اقدامات شما در این اغتشاش حالیۀ ایران
مورد رضایت و تصویب نام منست در اینجا حرکات همکار
روس شما که بایک طرز صادقانه باشا همواری نموده خیلی
اسباب تمجید است .

﴿ نمره ۱۵۷ ﴾

تفكراف سربار کلی به سرادوار کزی مورخه ۲۱ ژویه از قلمك
ناصر الملك وزیر امور خارجه مسئولی الممالك
وزیر مالیه فرما فرما وزیر عدلیه مصمم السلطه
حاکم اصفهان مخبر السلطه فرما فرمای تبریز گردیدند .

﴿ نمره ۱۵۸ ﴾

تفكراف سربار کلی به سرادوار کزی مورخه ۲۱ ژویه از قلمك

امروز تلکراف ذیل را در شیراز به سنتریل مخابره کردم
در عوض حاکم سابق که احضار شده علاء الدوله بحکومت
شیراز منصوب گردید . دستور العمل سختی باو داده شد
که فوراً بتایب المحکومه خود احکام لازمه داده تا هر نوع
افدائی که برای برقراری نظم لازم است مجری دارد .

﴿ نمره ۱۵۹ ﴾

تلکراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۲۹ ژویه از قلمک
امروز سفارتین بموجب دستور العمل از دولین متوجعین
خود رسماً شناسائی سلطان احمد شاه را اعلان نمودند .

﴿ نمره ۱۶۰ ﴾

تلکراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۲۹ ژویه از قلمک
از راپورتهائی که تا بحال برای من رسیده معلوم میشود که
تغیر سلطنت در ولایات اثر خوب بخشیده است . تلکرافخانه
قم راپورت میدهد که بصحاح السلطه دستور العمل داده شد
که هر راه قم و اصفهان مستحفظ بگذارد . از همان منبع
بن سحر رسید که دستور العمل دیگریم برای محافظت راه
قم و طهران به ایل یکی که در قم است فرستاده شد .

﴿ نمره ۱۶۱ ﴾

تلکراف سرادوار کری به سرکارت رایت مورخه ۲۹ ژویه از
وزارت خارجه لندن . خوب است به ظل السلطان اطلاع

دهید که دولت جدید نصین حکومت شما را تصدیق نمی نماید
و باینجهت عاجلاً عزیمت شما را بایران صلاح میدانم .

﴿ نمره ۱۶۲ ﴾

تلکراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۲۲ ژویه از قلمک
(راجع به تلکراف ۲۰ ژویه من) جواهرات سلطنتی

عالت عمده توفیق حرکت محمد علی میرزا است .

کمان میشود که محمد علی جواهرهای مذکور را با اسبابهای
شخصی خود بفرات برده باشد و تا اطمینان نکند که مواجب
کافی در حق او برقرار خواهد نمود البته جواهرات را تسلیم
نخواهد بکرد . اگر این جواهرات از این مملکت خارج
نمیشود دیگر جمع آوری آنها ممکن نخواهد شد .

من و همکار روسم دولت ایرانرا نصیحت نمودیم که بمحمد
علی میرزا پیشنهادی بنمایند . دولت ایران هر چند که مایل
است بهر اندازه که امکان دارد محمد علی میرزا را زودتر از
ایران خارج نماید ولی طباعم میل دارند که جواهرات سلطنتی
محفوظ بماند .

﴿ نمره ۱۶۳ ﴾

تلکراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۲۲ ژویه از قلمک
بر وفق دستور العمل من بطرز بورخ همکار روس من دوطرفه
مراسله بمن ارائه داد یکی راجع بهوجان اهلی تبریز فرستاد

روها و دیگری راجع بافتش شاهسونا در اطراف اردبیل
مراسله ثانوی در شکل يك اختاریه بود که مفاد آن این
است . اگر دولت ایران برای جلوگیری از عثایرواستقرار
انتظام در اردبیل اقدامات لازمه فوری نماید دولت روس
مجبور خواهد شد که برای حفظ منافع خود اقدامات لازماً را
بنماید . من پیشنهاد مسو سایلین را در خصوص رفع
عجیان بر ضد روسها واعزام حاکم لایق با استعداد کافی به
آذربایجان و حفظ انتظام اردبیل تصدیق و همراهی نمودم .

❖ نمره ۱۶۸ ❖

تلگراف سر کارت دایت به سرادوار کری مورخه ۲۳ ژوئیه از بونه
مطالب ذیل بتلگراف ۲۱ این ماه شما راجع است
باتفاق سفیر کبیر روس امروز ما ملاقاتی از ظل السلطان نمودیم
و نصیحت کردیم که خوب است عجلاناً از بونه حرکت ننماید
بدلیل اینکه دولت جدید ایران حکومت فارس او را تصویب
نموده است . شاهزاده خراشش نمود که باو اجازه داده
شود یا بطهران که در آنجا سفارتین می تواند ظاهر حرکات او
بوده باشند رفته و یا در اصفهان بتزل خود مراجعت نماید
و باز اظهار نمود که عزیمت من بطهران برای زیارت سلطان
جدید است و بما اطمینان داد که مقصود دیگری در نظر ندارد
و ابداً مایل نیست که در کاری مداخله نماید حتی در نبات

سلطنت . ما سعی نمودیم که او را تاجندی باقامت اروپا
و ادار بنائیم لیکن از قرار معلوم مصمم شده است که همین زوده بها
بطرف ایران رهسپار شود

❖ نمره ۱۶۵ ❖

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۲۴ ژوئیه از قلهک
از طرف دولت ایران متحد الدالی بتمام انجمنهای ولایتی
فرستاده شده که مفاد آن این است . هر وسیله ممکن میشود
به عیان عموم بر ضد روسها خاتمه بدهند .

❖ نمره ۱۶۶ ❖

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۲۵ ژوئیه از قلهک
کبنه ملتیان دبروز هیتی نزد شاه فرستادند که از او
خواهش نمایند جواهرات سلطنتی را تسلیم نموده و بعلاوه اظهار
نمایند که دولت حاضر است ۲۵ هزار تومان برای او و رسال
مواجب معین نماید . محمد علی میرزا اظهار نمود در خصوص
جواهرات حاضر است تسلیم نماید ولیکن در خصوص مواجب
مطلب را به مسو سایلین واگذار نموده است .
بعد بهمکار روسم شکایت نمود که مبلغ پیشنهاد شده خیلی کم
است اعلیحضرت سابق بعلاوه از این مواجب از املاک شخصی
خود عایدات دارد که سالی تقریباً ۲۰ هزار لیره میشود

﴿ نمره ۱۶۷ ﴾

تلگراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۲۵ ژوئیه از قلم
من از قونسول اعلیحضرتی مقیم شیراز اطلاع حاصل میشدیم
که نماینده حاکم جدید را قشون ابلاتی از دار الحکومه اخراج
کردند . تلگرافخانه آباده خبر داد که دولت الدوله با
۱۰ هزار نفر عازم شیراز شد متریل استدعای اجازه حرکت
استعداد از بوشهر می نماید . نظر باین اتفاقات اعزام استعداد
را حس نموده و دستور العمل به مازوز کاکس برای فرستادن
سپاهی دادم . من و دولت ایران و همکار روس خودم را
از این اقدام مطلع حرام ساخت .

﴿ نمره ۱۶۸ ﴾

تلگراف متر اوپرون به سرادوار کری مورخه ۲۶ ژوئیه
از بطرز بورغ . (آقا) . دبروز برای مذاکرات امور
شیراز نزد وزیر امور خارجه رفتم جناب وزیر بمن اطلاع داد که
الان خبر رسیده که شاه سفارت روس منحصر شده است .
میو ایزولسکی که این حرکت را مطابق استغناء یا خلع محمد
علی فرض میشود اظهار کرد که این خبر اسباب آسودگی خطر
او شده است . دولت روسیه هیچوقت میل همراهی محمد
علی میرزا را نداشته پسکون مفتون بمساعدت بوده و اندکات
آنها با خیالات وخیم تلقی میکردند در هر صورت اوضاع واضح

گردید . جناب وزیر اظهار نمودند که خیال دولت روس
در باره ایران و اوضاع جدید این است که اگر این اشخاص
حکومت را در دست گرفتند قابل استقرار نظم و
ترتیب حکومت قانی باشند دولت روسیه آن دولت را خواهد
شناخت لیکن اگر معلوم شد که آنها قابل این کار نیستند دولت
روسیه مجبور خواهد شد تا اقداماتی که لازمه حفظ منافع دولت
روسیه است اجراء نماید . من گفتم که اگر خیال دولت
روسیه اینست حکیمان می کنم که با خیالات دولت اعلیحضرتی
مطابق خواهد بود . (بهر اوپرون)

﴿ نمره ۱۶۹ ﴾

تلگراف مازور کاکس (ژنرال قونسول انگلیس مقیم بوشهر)
سرادوار حکری مورخه ۲۶ ژوئیه از بوشهر .
(اغتشاش شیراز) . یک ماکسیم با ۵۰ نفر که ترکیب آنها
از این قرار است بشیراز عزیمت نمودند (۵ سوار ۳۶
سپاهی یک صاحب منصب هندی دو صاحب منصب لیوتان
بحری و بری انگلیس با ۵ نفر قشون بحری و یک جراح

﴿ نمره ۱۷۰ ﴾

تلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۲۸ ژوئیه از طهران
انتخابات طهران که برای ۶ و ۷ و ۸ ماه او مقرر شده
بروفق قانون انتخابات جدید خواهد بود .

﴿ نمره ۱۷۱ ﴾

تلگراف سر ادوار کری به سر بار کلی مورخه ۲۸ ژویه از وزارت خارجه . شما میتوانید بانق همکار روس خودتان تبریکات خویش را بشاه جدید تقدیم نمائید .

﴿ نمره ۱۷۲ ﴾

تلگراف سر کانت رایت به سر ادوار کری مورخه ۲۹ ژویه از وینه . (ظل السلطان) . ظل السلطان مصمم شده که فرداشب از وینه بطهران عزیمت نماید مشارالیه برای من پیغام داده که مایل است با او ملاقات نمایم . امروز بایکی از نمایندگان سفارت روس بملاقات او رفتم مشارالیه بما اطمینان داد اقدامی که محل روابط صلح باشد از او سر نخواهد زد . ظل السلطان اظهار نمود در طهران در منزل قایم السلطه که از طرف مادری خویش نزدیک و دوست قدیمی او است توقف خواهد نمود و امیدوار بود که تا دو هفته دیگر وارد طهران خواهد شد .

﴿ نمره ۱۷۳ ﴾

تلگراف سر بار کلی به سر ادوار کری مورخه ۳۰ ژویه از قلیک مفاخر السلطه که در چند روز قبل از سفارتخانه خارج و مخفیانه برای مازندران عازم بود تا آنولایت را برضد دولت حاضره بشوراند از طرف ملتبان دستگیر شد .

لورا بطهران آورده در محضر محکمه مخصوص محاکمه نمودند بعد از آنکه چندین قتل که از جمله آنها قتل یکی از متحصنین شاهزاده عبدالعظیم بود در حق او ثابت گردید محکوم بقتل شد و امروز حکم مجازات در حق او مجری گردید .
صنیع حضرت هم که سابقا رئیس فدائیان شاه بود دیروز اعدام شد .

﴿ نمره ۱۷۴ ﴾

تلگراف سر بار کلی به سر ادوار کری مورخه ۲ ماه او از قلیک در این هفته اخیر اقدام قطعی برای حرکت اعظم حضرت شاه سابق نشده است دولت ایران سعی کامل دارد تا پس از جواهرات سلطنتی را که در نزد شاه است و ادعای مالیه حکومت آنها را می نماید تصرف کند . از قرار معلوم آن جواهرات خیلی گران بها و سابقا هم جزو جواهرات سلطنتی بوده است من امیدوارم پس از آنکه مسئله جواهرات طی شد دیگر اسباب تعویق فراهم نیاید .

﴿ نمره ۱۷۵ ﴾

کاغذ سر بار کلی به سر ادوار کری مورخه ۱۲ ژویه از قلیک (آقا) در مراسله ۱۹ ماه گذشت اظهار نمودم بر گرام مارا که شاه قبول نموده مقدمات جلوگیری آمدن بختیاری و فدائیان را از اصفهان ورشت که در بکوفتی احتمال قوی

داشت فراهم کرد برخلاف اظهارات من حوادث طوری سر برآ
روی داد که در واقع همین مسئله نمونه خوبی است در اشکال
اینکه انسان پیش بینی صحیحی در اوضاع ایران نمی تواند
بکند . اطلاع من که برای من رسیده بود این بود که غنچه زبیدی
بختیاری از اصفهان بسترهای خود میراجعت کرده اند و ما بقیه
همین زود بها مرخص خواهند شد همین طور از قزوین ابتدا
از نهب و حرکت آنها خبر نرسید بلکه برخلاف مشهور
بود که فدائیان متفرق می شوند . تا هنوز من غرضه مذکور
فوق را امضا نکرده بودم که در ۱۷ ماه سکونت از ژنرال
فولبول اعلیحضرتی برای من تلگراف رسید که سردار احمد
برای خدا حافظی نزد او رفته و عازم طهران شده است .
اخبار هم شیوع پیدا کرد که رئیس بختیاریا با هزار نفر اسوار
برای اجرای مشروطیت رو بطهران میاید .
فاصله ده روز خبر رسید که سینه دار از قزوین حرکت
نموده و چندان مسافتی از طهران دور نیست .
آنکه در چند روز قبل پیشدار قبول کرده بود که خود را
از فدائیان خارج کرده و برای صلح طرف طهران بیاید
در صورتی که از طرف سفارت روس اثبات او را ضمانت نمایند
و مسبب سابق هم این مسئله را قبول کرده بود پس چرا ایشانکه
تلگراف از دست کراهم رسید فوراً جواب محاربه میسر کرده

و دستور العمل دادم که سردار احمد خاطرنشان نماید که برای
استقرار مشروطیت اقدامات لازمه میشود و اقدامی را که او در
نظر دارد عوض آنکه ممد کار بشود . بیشتر اسباب پیچیده کرا
فراهم خواهند کرد ولی قبل از اینکه این تلگراف به دست
کراهم برسد سردار احمد حرکت کرده بود . دستور کراهم
مطلب را بتوسط کاغذ سردار احمد رسانید .
در ۲۰ ماه وزیر امور خارجه با من ملاقات کرد و اظهار داشت
که دولت در همین زود بها امیر مفتح را که یکی از خوانین
شاه پرست بختیاری است بجلو سردار احمد خواهد فرستاد
من بجناب وزیر اظهار نمودم که این اقدام باعث شروع
به جنگ داخلی می شود که اساساً محل تلافی است علاوه بر
اقدامات لازمه برای جلوگیری از پیش آمدن سردار امیر
نمودم و اگر این اقدام بوقت بیفتاد آتوقتی سعی خواهیم کرد
که اجازه بدهند تا از طرف سفارتین ژنرال قونسولهای اصفهان
نزد سردار احمد رفته و نصیحت سخت نمایند که از بمبایشان
خود دست بردار شود . جناب وزیر قول داد که تا چند
روز دیگر عزیمت امیر مفتح را بتعویق اندازد .
در ۲۲ ماه کاغذ دست کراهم سردار احمد جواب غیر مساعد
فرستاد . همین ملاحظه بمسیر کراهم دستور العمل دادم تا
نزد سردار احمد که با ۷۰ نفر نزدیکتم رسیده بود رفته و باو

حالی نماید - که سفارتین - از اقدامات شاه در خصوص اجرای مواد پرگرام پیشنهادی دولتمندان وانی هستند و چون سردار احمد از این پیشنهاد سوء نیتی داشت لذا مشارالیه خاطریشان نمایند که این مواد پرگرام ابداً استقلال ایران لطمه آور نیست بلکه نصیحت دوستانه است که برای استقرار مشروطیت بشاه پیشنهاد شده است و احاریرا که انتشار یافته که این پرگرام برضد استقلال ایران است تکذیب نماید . در همانروز بر وفق همین تفصیل عساکر روسم بزرگال قونسول روس بمقیم اسفهان دستورالعمل فرستاد . بزرگال قونسولها در ۲۹ ماه با سردار احمد در قم مذاکرات نمودند سردار احمد در جواب اظهار نموده بود که این مشروطه بازپیچ اطفال است چرا که سعد الدوله هنوز وزیر و امیر بهادر جنگ نزد شاه و مخیر الدوله وزیر پست و تلگراف است و قول داده بود که تا ۲۸ ماه چند فقره تقاضا که با سایر ملین مشغول غریبات آن میباشد بزرگال قونسولها داده خواهد شد . خوب است که در خصوص مخیر الدوله ذکر شود . در موقعی که کابینه جدید تشکیل شد بموجب پیشنهاد خصوصی سفارتین مخیر الدوله که سابقاً در کابینه مرتجعین بود دوباره در سر کار خود باقی ماند . ما میدانیم که او مرتجع است ولی چون وزیر پست و تلگراف در ایران جزو کابینه محبوب

نی شوی و مخیر الدوله تجریسات خوبی در اداره کردن تلگرافخانه داشت لذا ما ایل نمودیم که او در سر کار خود بوده باشد . پس از آنکه نتیجه ملاقات بزرگال قونسولها با سردار احمد بما معلوم شد دوباره بانها دستورالعمل دادیم که سردار احمد تفصیل مطالب سابقه را که بانها دستورالعمل داده شده بود تکرار نمایند . و به علاوه اصرار موقع را در مد نظر او آورده و اظهار دارند که اگر سردار احمد بمصایح ما اعتنا ننماید خود را دچار مسئولیت مهمی خواهد کرد . بزرگال قونسولها گفته شد که سردار احمد اطلاع بدیده که آنها تاظهر ۲۹ منتظر تقاضای او خواهند شد . سردار احمد نظر بمذاکره با سایر ولایات وقت خواست و ما کما خبر کردیم که نگاهداری بزرگال قونسولها دو قم برای این کار مناسب نخواهد بود چون ما تا بک انمازه مطلع بودیم که این تقاضاها را بدولت ایران فرستاده اند و از منبع دیگر هم ممکن بود که بها خبر برسد . لذا بزرگال قونسولها دستورالعمل فرستاده شد که سردار احمد اطلاع دهند که دیگر ایشان . عطفی ندارند و در ۲۹ ماه از قم بطرف اسفهان حرکت کردند . در این ضمن خبر رسیده تقریباً ۹۰۰ نفر فغانی تا ۴۵ میلی طهران آمده اند . عدم موفقیت بزرگال قونسولها و این اقدام دولوپسرها از قزوین خیلی موقع شاهرا

و خیم نشان میداد و اضطراب فوق العاده بدرباریان روی آورده بود . در پای تخت باستان ۸۰۰ الی ۹۰۰ نفر قزاق ایرانی قشون دیگر نیست که محل اعتماد باشند .

برای اینصورت کار شاه زیاده زار و از این بدتر بشود اتفاق بختاریا از میان رفت و مابین ایل یکی و مصمم السلطه ایلخانی صلح برقرار شد . امیر مقخم که همراه شاه است هیچ احتمال داده نمی شود که بتواند عده زیاد را با خود همراه نماید . اشکال زیاد آن است که تمام وزراء باستان سعد الدوله همگی در يك حال غریبی هستند . سعد الدوله در ۲۵ ماه استخفاف داد بعد از او تمام وزراء از کار کناره گرفتند هر چند که شاه حکم کرد تا موقتاً وزراء متعددی امور بشوند فقط از میان آنها سعد الدوله به لحاظ جرئت مشغول کار خود بود و سایرین بیچوجه در اموری که رابعه مشولیت داشت مداخله نمیکردند . در این موقع باریک شاه مرا با همکار روسم به سلطنت آباد اعزام نمود و چون در تلگراف ۳ این ماه تفصیل این ملاقات را کاملاً اطلاع داده ام دیگر زیاده از این لازم نیست که بگویم شاه از ما تقاضای نصیحت میکرد و ما اظهار کردیم که تنویق شاه در اجرای نصایح ما که مکرر در زمستان گذشته پیشنهاد شده بود باعث این گرفتاریهای حاضر شده است . ما سعی نمودیم از سردار احمد

ممانعت نمائیم ولی بدبختانه موفقیت حاصل نکردیم حالانکه تجدائیم که چه نصیحتی بان اعلیحضرت کرده باشیم حاضریم حاکم در موقع لزوم اگر اتفاق یفتد حقوق خود را برای اصلاح بکار بزم . این ملاقات آثار غمناکی را در من و در مسو سایلین آشکار ساخت . روز بعد تلگراف دوم زویه شما در خصوص پیشنهاد بنفیر اکبر روس که از طرف سفارتین به سپدار و سردار احمد گفته شود که (فقط زمانی که می تواند از دخالت خارجی جلوگیری نماید) همانا تجارت از استقرار نظم است تا بمشروطه جدید وقت داده شود . حاکم به چشم چگونه کارها را اداره می نماید) رسید .

نظر به مضطرات جنگ که می اندازد متوقف بود هر چند که برای مسو سایلین دستور العمل فرستاده بود باز قبول کرد که بدو نفر نماینده از طرف سفارتین برای اطلاع مطالب حقوق خود بمهدار و سردار احمد فرستاده شود . همین مقصود صبح بروز ۴ این ماه مازور استوکیس و مسو بارتن اوسکی بطرف مهدار و مشر مجربیل و دومن اوسکی بطرف سردار احمد عزیمت نمودند . مازور استوکیس و مسو بارتن اوسکی در موقع جنگ عین قدائها و قزاقها که از کرج باین طرف آمده بودند بشاه آباد رسیدند . قزاقها چند قبری بسوا بطرف آنها شلیک کرده بودند ولی خوش بختانه بانهای آسیبی نرسیدند

و پس از اتمام دعوا بطرف سپهدان عازم شدند و به ملاقات
مازور استوکن و مستر جرجیل راوردی را که از ملاقات
سپهدار و سردار اسعد نوشته اند لذا تقدیم می نمایم .
چنانچه در تلگراف ۵ این ماه راوردت داده شد منظر کرات با
سردار اسعد و سپهدار اثری نبخشید ولی سپهدار به مازور
استوکن و یارن او سکی صورتی از تقاضاهای خود داد
(ملاحظه فرمایید یاد داشت مازور استوکن را) .
این تقاضاها بنظر من و همکار روس خیلی فوق العاده بود
و بهین جهت شاه اصرار می کردیم که این تقاضاها را برای
اصلاح اساس قرار بدیم لیکن دوقمره از این تقاضاها در
تحت زیر گرام مایبند و اجراء آن هم در این موقع بسیار
لازم بود یکی راجع به بیرون کردن خائنین مثل امیر بهادر
چنگ و شیخ فضل الله و مخاطر الملك و اشخاص دیگر
و دوم راجع بجزل مخیر الدوله وزیر پست و تلگراف
در جواب ما به سپهدار اظهار نمودیم که در این دوقمره
می توانیم شاه اصرار نمایم ولی در صورتی که او هم ما قول
بدهد که اگر شاه قبول نمود راضی گردد او باز همان مطلب
سابق را مکرر کرد که این مشروطه باریجه است و اظهار کرد
که نظر بهمدان روس و انگلیس در موقعی که ملت ایران
سمی دارد که حقوق خود را تحصیل کند امیدواریم که دول

خارجه در این امر دحالت نمایند . در ۱۰ این ماه پس از
آنکه سعد الدوله اطلاع داد که از طرف دولت به دو سردار
پیغام فرستاده شد و آنها را دعوت نمودند که برای مذاکرات
نمایند بفرستند . ما موقع را غنیمت شمردیم و بشاه اصرار
نمودیم که این اشخاص منفور ملت را از دور خود متفرق
نماید . اعطی حضرت شاه بما قول مضی داد در صورتی که
از طرف سپهدار و سردار اسعد بنوسط سفارتین قول
داده شود که پس از آنکه شاه اینها را اخراج کرد دیگر
آنها جنگ نخواهند کرد و از قشون خود خلع سلاح خواهند
نمود اشخاص مذکور را اخراج می نماید .
بعد از شنیدن این مطلب ما فوراً سردارها (که قشون آنها
در این موقع در شهریار بهم ملحق شده بودند) پیغام فرستاده
و بانها اصرار نمودیم که برای مذاکره نمایند اعزام دارند
و بانها اطمینان دادیم که هر يك از تقاضاهای آنها که موافق
مشروطیت باشد از طرف شاه قبول خواهد شد .
در موقعی که این پیغام دیروز صبح سردارها رسید چکی
از قرار معلوم روز پیش شروع شده بود هنوز باقی بود
این جنگ مابین فدائیان که عدده شان دوهزار نفر بود با ۵۰۰
نفر قزاق و با عدده از بختیاربهای امیر مخم و عدده از قشون
دیگر واقع شد و تا غروب طول کشید .

فراقها بندها حمله بردند بعد عقب نشستند .
امروز صبح جواب پیام ما رسید مفادش این بود که سردارها
در صورتی که بانها حمله برده میشود از فرستادن نماینده
ممنورند و تمام راه توسط قشون دولتی مسدود است و تقاضا
موده بودند که دولت ایران باید نماینده بفرستد . و اظهار
نموده بودند که فقط تا غروب آنها مسئول دفاع خواهند شد .
من این قضیه را با وزیر امور خارجه مذاکره نمودم ولی
گمان می کنم عجلاناً سفارتین ابداً نمی توانند کاری که منبر
نمر باشد صورت بدهند عقیده همکار روس هم این است
و مصمم شده ایم عجلاناً کارها را به اجرای طبیعی خودوا گذار
نمائیم .
(بارکلی)

❖ ضمیمه ۱ در نمره ۱۷۵ ❖

تقریباً يك ساعت ونیم با سردار اسعد صحبت نمودیم مابینشان
اطلاع دادیم که بقیه سفارتین این نمایش آنها خیلی بی موقع
و بیاساس مشروطیت مضرت است . مجمل دلایل سردار اسعد
این بود که مشروطیت وجود ندارد و سفارتین خیلی گول
خورده اند طریق اثبات مدعیات او وجود امیر بهادر وزیر
جنگ واقعی و استغای مستوفی الممالک و حضور سعد الدوله
و مخبر الدوله در کابینه بود . مابینشان یاد آوری نمودیم
که اگر نمایندگان سفارتین اعتنا نکنند سفارتین یقین خواهند

کرد که مقصود آنها اشکال ترائی در اوضاع است و شخصاً
اورا مسئول تابع خواهند دانست . سردار اسعد جدیداً برزوتست
کرده و اظهار داشت که او هیچ مقصودی جز استقرار
مشروطیت واقعی (برای این لفظ توضیح نداد) ندارد .

و گفت چنانچه در اصفهان جنگ بگردد با کسی نیز دعوا
ندارم و دلیل این مطلب بگاشان ترقش او است باوجود اینکه
هفته زیادی در آن نقطه با او همراه بودند و عاقبت هم يك
اشاره همراه می شدند . باو اصرار شد که ضدیت با
سفارتین را ترك و امت منزل خود مراجعت نماید

او جواب داد بدون اینکه کاری را اسعد دهد از مراجعت منزل
خود معذور است . سردار اسعد به سبب آنکه
بعضی از تقاضاهای او قبول شود برای مراجعت حاضر است
از آن تقاضاها فقط دو ضربه را عجلاناً می توانست ذکر کند

(۱) اخراج امیر بهادر جنگ و منع شش نفر دیگر
از متبیین معروف طهران

(۲) جوکلای جدید مجلس امنیت داده شود .

چونکه یقین داشت و کلاً دیگر جرئت اجتماع ندارند
بقیه تقاضاها را عجلاناً نمی تواند اظهار نماید تا اینکه با کمیته
که برای امروز بقم احضار کرده مشورت نماید .

تا این موقع غیر از يك نفر هنوز سایر اعضاء کمیته در قم حاضر

نشده اند سردار اسعد قول داد که ۲۸ ماه ژون سایر
قضاای خود را کنیا یشهاد خواهد کرد .
ما از ایشان سؤال کردیم که اگر قضاای ایشان قبول نشود
چه میکنند . در جواب چند بیت از اشعار فردوسی خواند
که مفاد آن مطابق است با مثل انگلیسی که میگوید
(فتح یا وست منترای) (۱) (این کلمات را امیرال مشهور
انگلیسی (ملن) در جنگ ترافل کار سروده است
یعنی یا فتح یا مردن با افتخار و دفن شدن در وست منترای
زیرا وست منترایی جایی است در لندن که مردان مشهور
انگلیس بمخارج دولت در آنجا دفن شده اند) .
ما خطر نشان نمودیم در عوض اینکه این تعاضات ایشان اسباب
دوام مشروطیت گردد موثر تعویق آن خواهد شد .
سردار اسعد جواب داد نتیجه این اقدام از دو صورت خارج نیست
یا مشروطه واقعی برقرار خواهد کرد یا اسباب دخالت
مستقیم خارجه فراهم خواهد آمد بهتر این است یکی از این
دو نتیجه حاصل شود . دلیل دیگر برای صلح این است
که حکم کرده است تا دیگر استمداد از اصفهان نخرند .
سردار اسعد یکوقتی در ضمن صحبت خود اظهار کرد که او
حاضر است مدتی در قم یا در جای دیگر توقف نماید تا مجلس

منتقد شود . باوجود اینکه اطمینان داشت که باین ترتیب
حالی هیچوقت مجلس منتقد نخواهد شد . مکرر اظهار
کرد که هیچوقت نمیخواهد با سفارتین ضدیت نماید و خیلی
منون خواهد شد اگر سفارتین بتوانند قضاای او را تحصیل
نمایند . در این قضاای شخصی او نیست بلکه راجع شریز
و مشهد و رشت و سایر نقاط ایران است که او از طرف آنها
نماینده است . سردار اسعد اظهار نمود که مقصود شخصی
ندارد و باز تکرار نمود دلیل دیگر برای فقدان مشروطیت
وجود استبداد در طهران است امروز برای او خبر رسید که
شاه املاک او را در بختیاری بامیر مخم بخشیده است
(امنا گراهم یو گو ایاولسکی)

مذاکرات متحد المال که از طرف سفارتین روس و انگلیس
در ۴ ماه ژویه سال ۱۹۰۹ با سپهبدار شده است
من و مسیو بارن اوسکی روز ۴ ماه ژویه سه ساعت بعد از ظهر
وارد کرج شدیم چون صبح آنروز بتوسط تلفون برای ملاقات
از سپهبدار درخواست وقت نموده بودیم بمحض ورود به کرج
سپهبدار ما را نزد خود پذیرفت . مسیو بارن اوسکی به
سپهبدار اطلاع داد که نمایندگان دولین مقیم طهران بایک پیغامی
که نتیجه مذاکرات لندن و بطرز یورج است مارا نزد شما
فرستاده اند . منم اظهار داشتم که سترچرچیل و روهن اوسکی

با يك جنين يقامی نزد سردار اسد رفته اند .

سپهدار اظهار نمود الار از سردار اسد که در روابط کریم است برای من کاغذ رسید . بعد مسیو بارن اوسکی ترجمه دستور الصلی که بها داده بودند بفارسی برای سپهدار قرائت نمود سپهدار بدقت کوش داد بعد از اینکه مسیو بارن اوسکی دستور العمل فوق را تمام خواند سپهدار ورقه را از او گرفته و شخصا قرائت نمود و پیش خود نگاه داشت .

پس از آنکه سپهدار دستور العمل را ملاحظه نمود از شاه شروع بشکایت کرد و اظهار داشت ابدأ نمیشود بشاه الطینان نمود هر قولیکه داده اند در اجرای آن طول میدهد که مثل نکردن محسوب میشود و در دور خود خائبن و مفیدین و ملاها را جمع نموده و تصایح این چند نفر را باراده سایر ایرانیان برتری میدهد . و زرای شاه ابدأ جواب تلکرافات ما را نمیدهند و پیش از ده تلکرافات مخابره شده و بهیچ يك از آنها جواب فرسیده است بعضی از وزرا خائنانند (ولی اسم نبرد) و زرا کینه ملتینرا در طهران برسمیت نشناختند (ایضا طلب راجع است به کینه ملتین که در طهران تشکیلات افه بود در ابتدا بعد الدوله آنها را برسمیت می پذیرفت ولی بداعتنا نکرد) سپهدار بعد اظهار نمود که میخواهد با سایر رؤسای ملتین در این خصوص مذاکرات لازمه نماید و برای

همین مقصود از نزد ما خارج شد .

يك ساعت و نیم بعد مراجعت نمود اظهار کرد ملتین خیلی متشکر از مساعی دولین معظمین که در واقع دو دولت عهد روی زمین آمد و برای اصلاح مبذول میدارند هستند .

بعد ازما سؤال نمود که آیا شاه از فرستادن شماها نزد من خبر دارد یا خبر من جواب دادم بقیه ندارم ولی گمان میکنم که اطلاع ندارد . مسیو بارن اوسکی گفت کسان میگویند که از آمدن ما شاه خبر نداشته باشد . سپهدار پرسید که مقصود از لفظ برقراری نظم چیست و اظهار نمود که حرکات قشون او همیشه از روی نظم بوده و خواهد بود قشون ملتی برای مقصودی آمده اند که هنوز آرمیل نیامده او و سردار اسد از حرکات قشون خود ضایعات نموده و نمی نمایند . اگر سفارتین ترقیبی بدهند که او با سردار اسد هر کدام با ۱۵۰ نفر آدم در شهر یا در یکی از باغات دور شهر آمده آنوقت با مشورت سایر ولایات ترقیب اساسی برای استقرار مشروطیت خواهند داد

من از سپهدار پرسیدم مقصود شما از استقرار مشروطیت چیست ؟ در جواب اظهار کرد بعضی چیزها است که ملتین مایلند تا آنها را معمول دارند . من گفتم اگر شما آنها را بخواهید ممکن است که سفارتین آنها را

بنظر شاه رسانیده و در قبولی آنها اصرار نمایند و در آن صورت سفارتین ضمانت اجرای آنها را خواهند کرد .
 سپهبدار چند فقره از آنها را اظهار کرد و ما خواست نمودیم که این مطالب را روی کاغذ بیاورد . سپهبدار دوباره از شاه بنای شکایت آغاز نمود و اظهار کرد از آوقتی که مشروطیت برپا شده شاه متصلا ساعی بوده که مشروطه را برهم زند . و حوادث سال گذشته را بسا خاطر نشان نمود .
 من گفتم از گذشته نباید شکوه کرد خوب است آنها را مینظور گذشته محسوب دارید . در همین ایام شاه تصایح دوستانه دولتم را قبول نمود و اغلب مواد پرگرام ما را بموقع اجرا گذارده بقیه را هم اجرا خواهد کرد .
 قانون انتخابات حاضر تمام مقدمات انتخابات مجلس میا است .
 منو باری اوسکی اظهار کرد که مجلس خیلی اهمیت دارد و قوی که بر رسمیت منعقد گردید آزمون می توانید تمام وزرا را تغییر بدهید . سپهبدار دو مرتبه مطلبی را که سابقاً گفته بود تکرار نمود (مقصود ملتیان هنوز بعمل نیامده است)
 بعد سپهبدار برای نوشتن تقاضاها از نزد ما خارج شد و فاصله يك ساعت با يك ورقه که در آن ۸ ماده از تقاضاهای خود نوشته بود وارد شد . برای اینکه ابدای جای سوء تفاهم باقی نماند ما خواست کردیم که آن تقاضاها را برای ما بخواند و او

تقاضاها را قرائت نمود . من سؤال کردم اشخاصی که اخراج آنها را تقاضا کرده اند بکنند . سپهبدار از روی ورقه دیگری که در دست داشت اسامی ذیل را قرائت کرد
 امیر بهادر شیخ فضل الله مفاخر الملك
 مقتدر نظام صبیح حضرت ملا محمد آملی
 ما اظهار کردیم که این تقاضاها را سفارت خواهیم برد و بعد جواب میدهیم که آیا ممکن است نمایندگان آنها را بنظر شاه رسانیده و درخواست قبول نمایند یاخیر . سپهبدار تقاضای جواب فوری نمود ولی ما گفتیم با احتمال اینکه شاید در آنها مذاکره بعمل آید خوب است تا سه روز منتظر باشید
 سپهبدار گفت توقف فزون هر روز مبلغ کلی خسارت بملیان وارد میاورد ولی تا ظهر سه شنبه منتظر خواهم شد و ما وقت را قبول کردیم . سپهبدار سؤال نمود که آیا می توانید قول بدهید که در این چند روزه اقدامات نظامی بر ضد ما نخواهد شد ما جواب دادیم که نمی توانیم چنین قولی را بدهیم ولی اگر بشما حمله کردند البته می توانید که جنگ کنید و ما خارج شدیم . از آوقتی که وارد قشون ملتیان شدیم در نهایت احترام با ما رفتار کردند هر سربازی که بعامیر رسید احترامات لازمه نظامی را بجا میاورد . من ابدای آثار یاس از شکست صبح در میان آنها مشاهده نکردم و از چند نفر

آنها سؤال کردم جواب دادند شکست نبوده بلکه بدون هیچ خسارت دعوی پیش قراول بوده است . وقتی که در مراجعت بطهران بشاه آباد رسیدیم در آنجا (بکایتن بری بنی زوف) فرمانده قرائهای ایرانی اطلاع دادیم که سپهدار ۵ ظهر سه شنبه اقدام نظامی نخواهد کرد

(امضا مازور استوکس آتیه ملینتر) (طهران)

❖ ضمیمه ۳ در نمره ۱۷۵ ❖

❖ ترجمه تقاضاهای ملتبان ❖

(۱) سپهدار و سردار اسعد هر کدام با ۱۵۰ نفر مجاهد مسلح در صورت ضمانت کافی برای مذاکره در مسائل قبل بطهران خواهند آمد و پس از آنکه از اجرای این تقاضاها اطمینان تحصیل میگردند مجاهدین را بمناسبت خود عودت خواهند داد .

(۲) قشون دول همجوار خاک ایرانرا تخلیه نمایند .

(۳) تا موقع انعقاد مجلس انجمنهای ایالتی و ولایتی و زرارای معین نمایند و بعد موافق قانون رفتار شود .

(۴) حاکمین و انتظامی که مردم از آنها سلب اطمینان کرده اند نفی بلد شوند .

(۵) تاکنون انتظامی که جزو قشون نبودند و بنایزگی بانها اسلحه داده اند لابا خلق اسلحه شوند .

(۶) وزیر جنگ مسئول تمام قشون و قورخانه مسلحت خواهد بود .

(۷) اداره تلگرافخانه از مخبرالاول گرفته شود .

(۸) تعیین حکام مشروطه باید بصوب انجمن ایالتی آن محل باشد .

❖ ضمیمه ۴ در نمره ۱۷۵ ❖

یادداشت در خصوص مذاکرات مستر جرجیل و مسپورومن اوسکی با سردار اسعد در ۳۰ ماه ژویه سال ۱۹۰۹ .

مسپورومن اوسکی ومن یک ساعت و نیم بعد از ظهر در همراهی دو نفر قراق روسی و دو سوار هندی و دو غلام سفارتین از قلمک حرکت نمودیم ساعت ۷ به حسن آباد که در ۳۹ مای طهران در راه قم و طهران واقع است رسیدیم در آنجا بامیر مخم و یک نفر صاحب منصب قراق ایرانی که با ۲۰۰ نفر قشون بودند ملاقات نمودیم . وقتی که ما بدیدن امیر مخم رغبتم اظهار کرد سردار اسعد در نقطه ایست مابین حسن آباد و دیاط کریم و میخواهم بدیدنش رفته ملاقات دوستانه نصایب قرار یراین بود که هر کدام از این خوانین با ۵ نفر سوار از اردوگاه خود بان نقطه ملاقات بروند . امیر مخم قبول کرد که در محبت او بملاقات سردار اسعد برویم و مال سواری برای ما و همراهان ما دادند . وقتی که سردار اسعد وارد

شد ما بتنهائی او را ملاقات نمودیم من آن کاغذ را که مأمور رسانیدن آن بودم برای سردار احمد خوانیم سردار احمد تا آخر گوش داد و آنوقت لقای ذیل را نمود .
 بمن اطلاع داده اند که این مشروطه که شاه داده است مشروطه صحیح نیست و اداً قبول ندارد که این قول خود را بموقع اجرا بگذارد چه ضمانتی داده می شود که شاه قولهایش که حالا میدهد بموقع اجرا خواهد گذاشت .
 من گفتم بسا اجازه داده شده است که اگر مسئله ضمانت پیش آید بشما بگوئیم که سفارتین حاضرند ضمانت لازم را تحصیل نمایند . سردار احمد جواب داد مخیر ما چیزی را که مایل نیستیم عبارت از ضمانت خارجی است او به چه وجه ضمانت خارجی مایل نیست . من فوراً بایشان اطمینان دادم که چنین (کاراتی) را ادا ما در نظر نداریم و حاضریم تا از شاه ضمانت لازم را تحصیل نمایم . سردار احمد اظهار نمود در این صورت مطلب خیلی توفیر دارد و او مایل است که باین ترتیب قبول نماید . سردار احمد چون ظاهر مایل نبود که در این مطلب مذاکره شود لذا مستشاران تغییر داده و باز تکرار نمود که بموجب راپورت های واصله از ولایات مردم بکلی از شاه طلب اطمینان نموده و بقول او اعتماد ندارند و همین تلاحظه گمان می شود که برای مجلس وکیل انتخاب

نخواهند حاکم کرد من گفتم اقدامات نظامی که از طرف شما و سپه دار شده در نظر ما علت این هیجان است و از قرار معلوم اقدامات طهران را بشما بد القا کرده اند .
 ما میتوانیم بشما اطمینان بدهیم که سعد الدوله و کبیته که برای ترتیب قانون انتخابات تشکیل شده بود بخوبی از عهده کار برآمده و پیش از آنکه شما و سپه دار بطرف طهران حرکت نمائید جای امیدواری بود که مشروطه صحیحی برقرار شود سردار احمد جواب داد تا وقتی که مذهبین اطراف شاه را گرفته اند هیچ ممکن نیست شاه اطمینان نمود آیا امیر بهادر جنگ با زهم رئیس کل قشون نیست ؟ من گفتم یکی از مواد بر کرام انگلیس و روس این است که امیر بهادر از کار خارج شود این مسئله و سایر مطالب دیگر را شاه قبول و اجرا کرده است مخصوصاً من شخصاً از سعد الدوله که واقفاً برای منافع ایران خدمت میکند پرسیدم که آیا برای اجرای کارها حضور امیر بهادر مانع است یا خیر او جواب داد که او دیگر در نزد شاه نفوذی ندارد و قدرتی هم در دست او نیست و هر وقتی که بخواهد از طرف او اقدامی بشود فوراً به سفارتین خبر خواهد داد . پس در این صورت دلیلی ندارد که خروج او را اصرار نمایم مشارالیه فقط فرمانده سیلاخوردیا است و کلی در نزد شاه بی نفوذ است . بعد سردار احمد

اظهار داشت که من به خیال جنگ نیامده‌ام بلکه مقصودم این است که مشروطیت را درست برقرار نسازیم و اگر جنگی واقع بشود ابتدا برای من تقصیری نخواهد بود به‌ویژه پیغام‌های من از شاه جواب نمیرسد یکدسته دور شاه را گرفته اند و نمیگذارند که اخبار صحیح باو برسد نزدیک طهران آمده‌ام برای اینکه بتوانم مستقیماً با شاه مذاکره نمایم و عده زیادی همراه دارم و ایلات فارس هم تماماً با من هستند .

ما اظهار نمودیم که از ترجمه فارسی پیغام خود سوادی نزد شما میگذاریم و بطهران مراجعت میکنیم وقتی که در ساعت يك خواستیم خارج شویم سردار اسعد بایك طرز مفردار معنی بخش گفت .

(Au revoir à Téhéran .)

(خدا حافظ ملاقات در طهران) امضا (جرجیل)

ضمیمه ۵ در نمره ۱۷۵

دستور الصلی که به مازور استو کس و مستر جرجیل داده شده بود . شما سعی کامل خواهید نمود تا سردار اسعد و سپه‌دار را ملاقات کرده و بانها بگوئید فقط چیزی که میتواند از دخالت خارجه جلوگیری نماید همانا استقرار نظم و دادن فرصت است بمشروطه که تازه برقرار شده . شما به آنها اظهار نمائید که پیشنهاد دولین متعاجن در ۲۲ آوریل بشاه و از اقدامات

شاه در خصوص اجرای آن پیشنهاد برای آنها شود تمامام پیدا شده است . شما بانها بگوئید که این پیشنهاد بشاه برای استقرار مشروطیت در شکل نصیحت دوستانه که برای نیل باین مقصود اینك بعضی اقدامات شده که اغلب آن اقدامات را شاه بقتل آورده است بدون دخالت دولت کبته ملتبان قانون انتخابات را بطور آزادی ترتیب داده و باامضاء شاه هم رسیده است .

از طرف وزرایی که متمم باشند هشتاد هج خدیشی در مقابل این اقدامات پیشنهادی ظاهر نشده است . اگر سردار اسعد و سپه‌دار درخواست ضمانت نمایند باید ضمانتی را که میخواهند بگویند تماماً سعی کامل نموده و آنها را تحصیل نمایم .

(امضا بارکلی مورخه ۵ ژوئیه ۱۹۰۹)

نمره ۱۷۶

مراسله سربار کلی بسرادوار کری مورخه ۱۶ ژوئیه از قلهك (آقا) افتخار دارم که مجملی از حوادث چهار هفته گذشته ایران بطور معمول لغا برای شما بفرستم

ضمیمه در نمره ۱۷۶

نبریز در نوزدهم ژون قسمتی از قشون روس مرکب از يك باطری توپ و تزر و دو دسته یاده بطرف روسیه مراجعت کردند در ۲۰ ماه ژون بقیه قشون اردوی خود را از نزدیکی رودخانه آجی بیاغ شاه حرکت دادند .

در ۲۸ ماه ژون ژنرال قونسول روس حکم رسید که دیگر عجلتاً قشون را خارج نمایند شهر سکونت دارد و اتفاق تازه روی نماده ستارخان و باقر خان هنوز در ژنرال قونسولگری عثمانی هستند و همین زودبها با ژنرال قونسول عثمانی خارج خواهند شد و دولت روسیه ضمانت خواهد کرد که بانها اذیتی نرسد و آنها در حرحه نوف خواهد کرد تا اینکه ضم در ایران برقرار شود . چون شش ماهی که تا رجب حمل قراچه داغی مشغول دعوا هستند به هیچ آمده اند اما در ۷ ماه ژویه ۱۵۰ نفر قراق روسی به باسمنج فرستاده شدند این قشون پس از چند روز به تبریز مراجعت کردند ولی ۶۰ نفر برای کسب اخبار در آجا بکذاشتند .

اجلال الملك قبل حکومت مکرر قبل استعفا نموده ولی تا حا کم جدید وارد نشود استعفا او را قبول نخواهند کرد فرما عمرمای جدید علاء الدوله در اوایل ژویه از اروپا وارد طهران شد یکی تا کون خبری از حرکت او بسمت تبریز نرسیده است .

دشت در ۲۸ ماه ژون برای قشون ملتان در قزوین از دشت استمداد حرکت کرد . در ۸ ماه ژویه قشون روس وارد انزلی شد و در ۱۰ ماه بطرف قزوین حرکت نمودند قشونی که وارد خواهند شد مرکب از ۵۰۰ نفر قراق

و ۳ هزار نفر پیاده است . در مدت حرکت قشون ملتان در طهران راه تردد دشت و طهران به پیچوبه بسته نشده و دست هم مرتباً بدون تعویق وارد و خارج میشود . **مشمه** در اواخر ماه مه در موطنی که لغتشاش شروع شد ژنرال قونسول روس بنوسط یکی از علماء معروف بنام سختی بانجمن فرستاد و علاوه از آن بنظام کاغذیم که بان اندازه سخت نبود بانجمن نوشت برای همین برونست بازارها بسته شد و مردم بکار گداری حمله کردند

در ۷ ماه ژون چندین قتل روی داد که منجمه راجع به یکریکی بود یکریکی یکی از قاتلینرا کشت و بعد برای آقاقل احترامات فوق العاده بعمل آوردند و تمام اعضاء انجمن حضور داشتند .

یکی از دوستان ایرانی مازور سایگی باو گشت احنمال قوی داده می شود که سوء فصدی از طرف تبعه (برنس دایزا) نسبت باو اتفاق یافتند که بشدت از او نفر دارند تمام اشخاص مهم یارک پناهیده شده و با پدهات اطراف فرار کرده اند .

۲۰ نفر را صورت نویسی کرده و برای اعدام آنها سمی کامل نمودند و در واقع زمان ترور شیوع یافته بود .

در دوموقع ۶ و ۸ ژون چون خبر زیادی در شهر درمیرفت لذا در قونسولگری انگلیس سنگر بندی شد برنس دایزا

و اجزاء او جهت اینکه از ارك خارج بشوند گذاشته و مکرر باو اظهار شد که مواظب خود باشد . چون ورود رکن الدوله احتمال تاخیر داشت و در صورت ورود او هم بیشتر آثارش با هیجان خواهند کرد لذا قونسولها تفصیل اوضاع را تلکگرافا بمسارین اطلاع دادند . برنس دایرا تقاضای فرستادن انحصار نامه نمود چون اوضاع خیلی متعطل بود و هیچ آهنگ بهبودی نداشت مگر اینکه در زمان در سر طبعه دعوا نماید مازور سابق موافقت نمود که يك همجو اقامتی لازم است احتیاج همین طور مداومت یافت و در ۱۶ ژوئن وانی حاکم رکن الدوله وارد شد خود را یکی بی اقتدار و دست بت مشاهده نمود شهر و تلکگرافخانه هنوز در دست متصرفین بود مازور یکی از رکن الدوله ملاقات کرده و او را خیلی وحشت زد دید مازور مشار الیه را پورتن داد که در ماه ژوئن دو دسته از رولوسینرها که عده هر يك مابین ۵۰ الی ۶۰ نفر بود از تبریز وارد مشهد شدند انجمن مشغول جمع آوری مبالغه بود . در ۱۸ ماه ژوئن برنس دایرا مراسله بفرمانفرما نوشته و تقاضاهای ذیل را نمود .

(۱) تخلیه نمودن مجاهدین تلکگرافخانه را و تسلیم کردن اسلحه خود .

(۲) دستگیر کردن قاتلین رئیس خدام و یکدیگر یکی .

در آخر مراسله از همراهی قونسول خانه ها در اینخصوص با حکومت قبول داده شد در ۱۹ ماه ژوئن این مراسله بانجمن اراذل گردید انجمن مراسله مزبوره را پاره کرده و فحش زیادی بفرمانفرما و هم به برنس دایرا دادند . یکمته از اراذل در چند هفته گذشته در ارك توقف نموده آنها را مرکز خود برای حمله بشهر قرار دادند . در ۲۲ ماه ژوئن از محله سهراب مسکین آجا در تحت فرمان شجاع التولیه حمله بمجاهدین آوردند از قراریکه می گویند حکومت شجاع التولیه را تحریک باین اقدام نموده است این اقدام اسباب شد که تمام محله ارك را غارت بکردند دو ۲۴ ماه ژوئن تبر زیادی انداخته شد . در شب آروز برنس دایرا خواست فراول به بانك روس فرستاده ولی اراذل رقیب آنها را مانع شدند يك توپ حاکم فرستاده شد و شروع به شلیک نمود کسی کشته نگردید و فوراً راه عبور فراول باز شد غارت و آتش زدن خانه ها بیشتر گردیده و از طرف انجمن استدعای کمک بممازور سابق شد مشارالیه انجمن را نصیحت نمود که با حکومت صلح نمایند

در ۲۵ ژوئن ملتبان طبران تلکگرافانی بانجمن حاکم و یانها نصیحت نمودند که اقدامی نکنند که مستمسک شکایت بشود . این تلکگراف اثر خوبی بخشید مذاکرات شروع شد و قرار

بر این گرفت که انجمن خلق سلاح نمایند و در عوض رؤسای
اراذل نیز خارج بشوند در این ضمن اراذل حمله بتلکرافخانه
بردند ولی عقب نشسته و دو نفر از آنها کشته شدند و در
در ۲۶ ژوئن ایالت در تحت حمایت روس و انگلیس درآمد
در ۳ ماه ژوئیه ایالت و برنس دایرا و دوقرا از اعصاب
مهم انجمن در قونسولخانه انگلیس مجلس کردند قرار بر
این شد که خلق سلاح بشود و حاکم حکومت و انجمن
صلح داده شد حکومت دومرتبه شروع بکار نمود مشروط بر
اینکه انجمن این قرارداد را تصویب نماید لهذا آنوقت تابحال
شهر خاموش است . . .
در ۱۰ ماه ژوئیه مازور سایکس تلگراف نمود که انجمن و
فرمانفرما متفقاً مشغول برقراری صلح و انتظام هستند فقط
۲۰ نفر فراول انجمن صلح است و اطینان از طرفین
حاصل مسکریده است . . .
❖ سلطان ❖ حمام الدوله در روز ۲۱ ماه مه اشخاص معروف
یرجند را دعوت کرده و اعلان شاه را قرائت نمود .
بوکلاء سابق انجمن گفته شد تا موقع انتخاب جدید آنها نماینده
انجمن خواهند بود . . .
انجمن ایالتی مشهد انتخابات جدید را قبول نکرده لذا همان
وکلاء قدیم سر جای خود باقی هستند . . .

انجمن ایالتی مشهد به حمام الدوله اطلاع داد که
مالیات سائی که توسط او جمع شده است خود او خواهد بود
و اینمطلب اسباب نگرانی او را فراهم نموده است .
❖ اسفهان ❖ شهر رویم رفت آرام است اگرچه در چند
موقع ایلات برخلاف نظم رفتار کرده اند .
❖ سلطان آباد ❖ در اول ماه ژوئیه کفیل و بس قونسولگری
اعلیحضرتی را پورت داد که در ایالت عراق بی نظمی مثل
رو باز دیاد است و دزدی همه روزه اتفاق می افتد الوار کاو
و کوسفند اعطای دهات را جایده اند و چندین ده را نیز غارت
کرده اند رعایا جرأت ندارد تا از خیابان خود خارج شوند
راه ها در کمال ناامنی و بهین زودیا یکی مسدود خواهد شد
بمجرد اینکه بختیارها بهم رسیدند انجمن محلی در اینجا
دایر شد . مکرر از طرف انجمن بحکومت اخطار شد که
قبل از حرکت از سلطان آباد حمام مالیه آنها که جمع نموده
است بدهد . اکثر اعضای انجمن از آخوندهای منصب
و اشخاص دذل تشکیل شده است رئیس علماء بختیارها را به
سلطان آباد دعوت نمود .
❖ یزد ❖ چندین سرق در طرق و شوارع یزد را پورت داده
شد در راه کرمان دست جات ایل عرب در دو نقطه که عده شان
۱۳۰ ۲۰۰ غرنده مشغول غارت کاروان هستند عده زیادی

شتر دزدیده شد صاحبان شترها خواستند يك بولي مایه گهات
و شترهای خود را پس بگیرند بالاخره نتیجه این شد که پولها
را اعراب گرفته و شترها را هم پس نداده اند
خسرو خان نامی چندی قبل سمن بود که از طرف تخت بردوا
بیاید . از قراری که بگزیید دو مرتبه مصمم چپاول شد ولی
اعالی تخت با او صراحتی نکردند . سوارهای حاکم تاتین
چندی قبل بطرف طهران فرار نمودند و در عرض راه تمام
دهاترا نجایید . زردشتی که زخم خورده و سابقاً راپورت داده
شده بود دو به بهودی گذاشته است مژدی و بازور از باربها
بول گرفتند که فی السابق نامی است و شکایت باربها بامورین
محللی ابتدا نتیجه نمی بخشد .

﴿ کرمان ﴾ نظام السلطه هنوز از طهران بطرف مکرمان
حرکت نکرده است . بشیر خاقن که در اوائل ماه ژون به
نایب الحکومت کی منصوب شد هر چه قدرت داشت برای اداره
کردن امور صرف کرده و کوتاهی نمی نمود ولیکن چون
مالیات وصول نمی شود لذا بامورین دولتی مواجب نمیرسد .
سرمایهائی که در قونسول حاکما و حامای اتباع خرج فراول
بودند تماماً فرار کرده اند . خود مکرمان آرام است
و دلیل هم این است که تمام اعالی معتبر ترك مقامت گفته
و متحداً در ضد اغتشاش و چپاول مقاومت نموده اند در خارج

شهر همه جا دزدی شوم دارد و اگر کسی مقاومت نماید
حتماً کشته خواهد شد .

در ولایتجان پس از آنکه رفعت الدوله حاکم باعراب دزدیده
بود و موقوفیت حاصل نمود غفلتاً از شهر فرار نمود و شهر را
و محلات عظیم را گذار کرد بلوچها مشغول غارت نرمشیراند
و تا ۱۰ ماه ژون ۱۸ نفر کشته شده قطعه میر بندرا گرفته
و در چند میلی کرمان دهبرا غارت کرده اند سه چهار نفر
از دهاتیها نیز کشته شده اند .

ایل افشار در میان خود بچند قسمت مختلف قسیم شده اند
ولی قونسول اعلیحضرتی کان میکند که آنها برای غارت
و چپاول کرمان متفق خواهند شد .

نصرتزائی در ۱۱ ژوبه از قونسول اعلیحضرتی رسید مشعر
بر اینکه بلوچها خیال دارند که در همین ژوبهها بطرف یم و
کرمان حرکت نمایند .

﴿ کرمان شاهان ﴾ در ۱۳ ماه ژون ظهیر الدوله وارد شد
و مشغول حکومت گردید .

﴿ شیراز ﴾ در اوائل ماه ژون اتفاق عمده میان جنگ قواصیا
با حکومت بود نظر باین اتفاق نزاع قواصیا با عطاء الدوله
قطع شده و در خصوص عزل او مذاکره هم در میان نیست
نصرت الدوله در ۳۱ ماه مه وارد شد و ادعای نمود که در

چند فرسخی شهر عده زیادی از قشقانی باو شیخون زده اند
ولی با يك خسارت فوق العاده آنها را عقب رانیده و در ۲۵
ماه بدون قوام الملك به دستور پل اطلاع داده که اگر ظل السلطان
به حکومت منصوب گردد پس از ورود او شیراز خود قوام را
برادرانش با اطمینان خاطر بطرف اروپا عزیمت خواهند نمود
در اوایل ماه زویه اوضاع خیلی هولناک گردید چونکه
سولت الدوله و سید عبد الحسین لادرا حکومت فقط برای
سرکوبی قوامها شیراز دعوت کرده بود بقیده فونسلها
حفظ و استقرار نظم بزل حکومت بود ولی اشکال در پیدا
کردن شخصی مناسبی است برای حکومت
بالاخره سفير انگلیس و شارژ دافتر روس زمین ظل السلطانرا
قرار داده اند هر چند که خود او هنوز در اروپا است
ولی حکومت ظل السلطان باندازه در اوضاع بهبودی حاصل
کرده و گمان می شود که از مخاطره عظیم جلو گیری شده است
(باند فارس)

(بو شهر) در ۴ ماه زویه ژنرال فونسل اعلیحضرتی را بورت
داده که رؤسای علماء نجف برای ملتیان باند فارس و جنوب
ایران مشغول اقدامات می باشند
در ۵ ماه زویه انجمن محلی برای بازور کاکس کاغذی نوشته
و در آن کاغذ اعلان نموده بود که نظر بحوادث غایت مختلفه

ایران انجمن مصمم است که تمام ادارات دولتی را بانضمام کمرک
فرا تحت تصرف خود بگیرد و عایدات کمرکرا هم بنام ملت
در بانک شاهنشاهی خواهد گذاشت بملوه انجمن قول داده
بود که بعد از ارائه اسناد کاتبه و جوهات اصل و قرع مطالبات
استقراضی که باید از عایدات کمرکی پرداخته شود کارسازی
خواهد داشت از قرار معلوم این اقدام انجمن بر وفق
دستور العمل نجف و تبریز است و مقصود اصلی فقط معانت
از وصول عایدات کمرکی است بدست شاه مازور کاکس جواب
داده که بقیده شخصی من این اقدام انجمن نایک اندازه ته
روی است چونکه ابدأ احتمال اغتشاش و ضدیت از طرف
مستبدین در بندر محسوس نیست و احتمال دارد منتج نتیجه
بشود که رفع آن مقصود عمده دولت انگلیس بوده باشد

این جواب بطریق غیررسمی بوده تا اینکه در اینخصوص
از سفارت انگلیس دستورالعمل لازمه برسد سفارت اعلیحضرتی
جواب فوقرا تصدیق نمود بملوه به مازور کاکس دستورالعمل
داد که در موقع بانجمن اطلاع بدهد که پس از استقرار
مشروطیت آمدن بخبارها و قشون قزوین بطهران باعث این
اغتشاشات شده است

(بندر عباس) اوضاع ناگواری که در این ایام در این نقطه
شیوع داشت در ماه مه رویه بهبودی گذاشت بجهت آنکه

سید عبدالحسین لاری در ققنه دیگر سرگرم بود و شهر را تهدید نمی نمود فقط در بندر عباس باملهای خود احکام عذبه صادر میکرد که برای او اسلحه خریده و بلار حمل نمایند . حکومت بنادر مصمم شده بود که ۲۰۰۰ نفر سرباز برای محافظت شهر اعزام دارد ولی نایب الحکومه عجانا و خود آنها را لازم ندیده و جواب رد داد .

لنکه ﴿ نظر اینکه سید عبدالحسین در لار از نصرالدوله دفاع می کند لذا آدمهای خود را از حوالی لنکه خارج نموده است و از انوقت تا کنون این نقطه آرام است .

چون نایب الحکومه حضور حاجی علی لادیرا محل نظم و رفاقت عموم دید باین جهت او را از شهر خارج نمود .

(مازور استوکس آتش میبیز)

﴿ نمره ۱۷۷ ﴾

کاغذ مستر ابرون برادر واری مورخه ۲۸ ژو به از پترزبورغ (آقا) در این مدت دبروزه چندین مرتبه وزیر امور خارجه در خصوص اوضاع تبریز بامن صحبت کرده است .

در ۱۸ این ماه جناب وزیر بمن اطلاع داد که اوضاع تبریز خیلی خراب است و در طهران به شارژدافروس دستور العمل داده شده که بدولت ایران لزوم وفوریت فرستادن حاکمرا با عده قشون کافی برای انتظام آذربایجان خاطر نشان نماید والا

در صورت عدم اقدام دولت روس مجبور خواهد شد که برای حفظ منافع خود مستقلا اقدامات لازمه نماید .

من سوال میکردم علت این اقدامات چیست وجه حادثه اتفاق افتاده است . مسو ایزولسکی جواب داد که ستار خان اعلان کرده که حکومت آذربایجان باو واگذار شده است و دولت روسیه این مطلب را به چوچه نخواهد پذیرفت و بملاوه بتوسط فدائیه که بلباس پلیس متلبس هستند از اهالی جیرا پول گرفته می شود و همچنین مرد مرا به بجان و برضد حضور قشون روس تحریک میکنند .

وزیر امور خارجه بمن فهماند که اگر دولت ایران عاجز شود حکه فوراً نظم و قانون را برقرار دارد دولت روسیه مجبور خواهد شد که اقدامات لازمه بعمل آورد .

روز بعد در همین خصوص جناب وزیر دو مرتبه بامن صحبت نمودند ولی ایندفعه اوضاع آنجا اقدر در نظرشان مهم جلوه نمیکرد . سفیر کبر عثمانی بایشان اطلاع داده بود که دستور العمل به زفرال قونسول عثمانی مقیم تبریز داده شده که به ستار خان و باقر خان اعلام دلرد که بهتر است آنها از تبریز خارج بشوند و اگر آنها عایل بخروج نباشند دیگر بانها اجازه توقف در قونسولگری داده نخواهد شد .

مسو سازانوف کفیل وزارت امور خارجه دبروز بمن گفت که

من از حرکت مخبر السلطنة حاکم جدید بطرف تبریز پیخبرم
و هنوز بمن اطلاع داده نشده است و خبر بدی نیز در این
جنگه روزه اخیر برای من نرسیده است . مسبو از ولکی
مکرراً بمن گفت که نظر بحركات شاهسونها احتمال خطرات
بزرگی در اردیل داده می شود .

(امضا : ابو ابرون)

❖ نمره ۱۷۸ ❖

تلگراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۳ او از قلهک
همکار روس مطابق دستور العمل دولت متبوعه خود در
خصوص اغتشاش شاهسونها دو مرتبه اخطار سخت بدولت ایران
خواه نمود و در تلگراف ۲۲ ژوئیه راپورت از دادام .
سفارت روس مراغه بدولت ایران فرستاده و در آن مراغه
بدولت ایران اخطار مینماید که اگر تا مدت دو روز دیگر یک
فرمانکام لایق و کاردار همراهی بشماره قشون کافی بآردیل
اعزام ندارد خود دولت روس مجبور است که یکصد قشون
بانقطه کبل دارد . در خصوص اعزام حکومت و قشون
من بامسبوسالین مساعدت می نمایم .

❖ نمره ۱۷۹ ❖

تلگراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۳ او از قلهک
من خیلی مایوسم که مسئله جواهرات سلطنتی ما بین دولت

ایران و شاه حتم شود مگر اینکه بهر دو طرف ما فشار سختی
یاوریم . من و همکار روسم ترتیبی پیشنهاد نموده و هر
دو طرف را بقبول آن اصرار می نمایم و آن ترتیب این است
که دولت ایران مواجب محمد علی میرزا را تا پنجاه هزار تومان
اضافه نماید و آموختن او هم جواهرات را تسلیم دولت ایران کند .

❖ نمره ۱۸۰ ❖

تلگراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۳ او از قلهک
اداره تلگرافخانه بمن اطلاع داد استعدادهایکه از بوشهر
اعزام شده بود دیروز بشیراز وارد شد . در موازده
میلی شهر صولت الدوله با قشونی که عده آنها افلاکو هزار نفر
است اردو زده اند . من بقونسول اعلیحضرتی دستور العمل
دادم که سعی نموده و از پیش آمدن صولت الدوله جلوگیری
نماید . صولت الدوله قبول نموده است که تا سه روز دیگر شهر
را تصرف نماید . صولت الدوله اصرار دارد که بحکومت
علاء الدوله تنصیر داده بشود من این مطلب را بنظر دولت
ایران خواهم رسانید .

❖ نمره ۱۸۱ ❖

تلگراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۳ او از قلهک
(راجع است بتلگراف سوم ماه او من)

شارژ دافر روس بمن اظهار کرد که دولت ایران باو قول

داده که تا امشب مراسله سفارت خواهد فرستاد که در آن
مراسله حرکت حکومت مقتدری بایک عده قشور را برای اردبیل
اعلان خواهد داشت .

❖ نمره ۱۸۲ ❖

تلفکراف مستر او برون برادوار سکری مورخه ۴ ماه او از
طرز بدو رخ . کفیل وزارت امور خارجه بمن اطلاع داد
که برای اعزام قشون بسمت اردبیل تهیه دیده نشده است و
اینستله هم اندر فوریت ندارد کاری که تا کنون شده این است
که اساساً مصمم شده ایم اگر دولت ایران از استقرار انتظام
اردبیل عاجز بماند دولت روسیه اردوئی بمن بفرستد
فرستاد . اینستله تا سه چهار روز دیگر دوباره در تحت
مذاکره خواهد آمد . (تلفکراف سوم ماه او سر بار کلی را
ملاحظه فرمائید)

❖ نمره ۱۸۳ ❖

تلفکراف سر بار کلی برادوار کری مورخه ۵ ماه او از قلمت
تبیجه مذاکرات مابین سفارتین و شاه سابق و نماینده کمیته
ملتان این شد که پروتوکل ذیل را از طرف کفیل وزارت امور
خارجه و بعضی از اعضای کمیته و مترجمین سفارتین با هم رسیده
(ماده اول) بعد از رسیدگی در حضور نمایندگان سفارتین
باید تمام جواهرات سلطنتی که در نزد اعلیحضرت است تسلیم

بباید . (ماده دوم) باید اعلیحضرت تمام اسناد راجعه به
جواهرات سلطنتی که گرو گذاشته شده بدولت ایران تسلیم نموده
و اگر دولت ایران خواست آنها را می تواند از سکرو
خارج نماید .

(ماده سوم) دولت ایران سالی ۷۵ هزار تومان بان اعلیحضرت
خواهد داد و نصف آن مبلغ در اول سال بتوسط بانک روسی
کارسازی خواهد شد .

(ماده ۴) دولت ایران صورتی از جواهرات مفقوده نزد
سفارتین خواهد فرستاد سفارتین تمام اطلاعات ممکنه را از شاه
تحصیل نموده در صورتی که نزد اعلیحضرت یا همراهان او
بوده باشد سعی کامل خواهند نمود که آنها را پس بگیرند .
(ماده ۵) اگر اعلیحضرتی بعد از سیم ماه او در جواهر را
بفروشد قیمت آن جواهر از واحد سالیانه آن اعلیحضرت
کسر خواهد شد .

(ماده ۶) اعلیحضرت باید قبل از ۱۷ ماه او از طهران
حرکت نماید .

مفاد ماده اول دبروز بعد آمد و بعد از فشار بسیار شاه حاق
مقدار زیادی از جواهرات را که تا کنون ادعای مالکیت شخصی
می نمود تسلیم کرد .

نکراف سرادوار کری به سربار کلی مورخه ۵ ماه او از وزارت خارجه لندن . در ضمن صحبت با وزیر امور خارجه روسیه من گفتم که توقف زیاد قشون روس را در ایران خیلی بد میدانم چونکه مداومت توقف آنها سبب ازدياد هیجان بر ضد روسها خواهد گردید .

مسو ایزولسکی جوابداد من و فرما فرمای تقاضا هر دو خیلی مایلیم که هر چه زودتر ممکن بشود قشونرا از ایران خارج نمایند . ولی در خصوص قشون تبریز تا مدتی که حاکم مقتدری ضمانت امنیت آجا را تمساید خیلی مشکل است که قشون خارج بشود .

در خصوص قشون قزوین هم اظهار نمودند که اوضاع در طهران طوری غیر معلوم است که خروج آنها عجلای امکان پذیر نیست . وزیر امور خارجه اظهار نمود یکی از حرکتها که بدی اوضاع حاضر را شل میدهد این است که یکمتر ففتری روسی را که مرتکب جانیهای بیشمار است رئیس پلیس طهران کرده اند . من گفتم دولت روسیه باید تدبیر نماید که چه اقدامی باید از طرف دولت ایران در شمال بشود که بتواند اسباب اطمینان دولت روسیه را فراهم آورده و قشون خود را خارج نماید . آنوقت ما هم اتفاق در اصرار بدولت ایرا

در اجرای آن اقدامات خواهیم کرد .

نکراف ستر او برون سرادوار کری مورخه ۶ او از بطرز بودغ (حرکت شاه سابق از طهران) (خواهش دارم که بنکراف دیروز طهران مراجعه فرماید) .

من امروز عصر با مسو سازانوف صحبت داشتم جناب ایشان اظهار نمودند که دولت امپراطوری خیلی مایل است که محمد علی فوراً از طهران حرکت نماید ولی می گرسد که بعد از حرکت محمد علی مجلس قرارداد خود را در خصوص مواجب او نکول نماید و همچنین اظهار نمودند که اعضای مجلس برای این قرارداد لازم است . علاوه شاه سابق مبلغی زیاد به بانک روسی در طهران مقروض است این مطلب هم اسباب اشکال خواهد شد . مسو سازانوف گفتند این مسائل را باید با وزیر مالیه مذاکره نمایم .

نکراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۷ او از طهران در پنجم این ماه ظل السلطان از رشت بطرف طهران حرکت کرد .

نکراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۸ ماه او از قلهک

دولت ایران عین الدوله را بحکومت شیراز منصوب نموده
است ممکن است قسمتی از مستحقین قونسولگری خارج
بشوند بدون آنکه از رفتن آنها احتمال خطری داده شود
من اجازه بحرکت قسمتی از قشون داده‌ام و ابدوارم بعد از
ورود حاکم جدید بقیه نیز بتوانند خارج بشوند .
(به تلگراف سوم ماه او من راجع است)

❖ نمره ۱۸۸ ❖

کاعذ مازور کاکس ژنرال قونسول دولت انگلیس در بغداد فارس
بسرادوار سکری مورخه ۱۸ زویه از بوشهر .
(آقا) افتخار دارم یادداشتی که ویس قونسول اعلیحضرتی
راجع بحالت حاله راههای تجارتی که در تحت منطقه ماموریت
من است ترتیب داده و مخصوصاً راه بوشهر بشیراز را بملاحظه
شما برسانم . من میدانم که دولت اعلیحضرتی از مراتب
نا امنی تمام راههای عمده جنوب ایران بواسطه اغتشاش و
مرج و مرج که در این مه نال اخیر شیوع پیدا نموده کاملاً
آگاه است . اوضاع باینخت بدرجه رسیسه است که ممکن
است شروع یک اقدام قطعی بصورت اتفاق باحکومت مرکزی
بهر شکل ممکن باشد برای برقراری نظم و دادن مساعدت برای
اجرای اصلاحات از طرف ما بشود ابدوارم در این موقع فرماندهان
این یار داشت در خصوص اوضاع تجارتی بی مناسبت نباشد .

(امضا کاکس و ژنرال انگلیس در خلیج فارس و
ژنرال قونسول اعلیحضرتی مقیم فارس)

❖ ضمیمه در نمره ۱۸۸ ❖

یادداشت راجع باغتشاش تجارت در جنوب ایران .
اوضاع کنونی جنوب ایران زیاده از حد امپاب ضرر و خسارت
منافع انگلیس است و این مطلب مخصوصاً در فارس بیشتر حکم
فرما است نتیجه جنگ دو ساله مابین قشقایی و لر و ایل عرب
در نزدیکی شیراز و راههایی که باین شهر می آید این است
که اولاً حمل مال التجاره از شیراز بقاطی که همیشه از شیراز
خریداری متاع می نمایند غیر ممکن شده و ثانیاً نظر بهمین معنی
مال التجاره زیاد در خود شیراز جمع شده است شیراز مانند
بوشهر چندین سال است که تجارت آنجا کائناً با بول انگلیسها
دوام دارد و در اینزمان اغتشاش میبایست که بول داده بشود
و برای تحصیل بول تجار ناچارند که مال التجاره را بقیمت نازل
فروخته و از آنطرف هم تمام تجارتخانههای انگلیس اشکالات زیاد
در تحصیل مطالبات خود دارند و اگر هم وجهی از آن مطالبات
دریافت نمایند غالباً نصف یا کمتر از نصف است .

بعلاوه اغتشاش و نا امنی اطراف شیراز و راههای اصفهان بدی
زراعت و اشکالات سیاسی بیشتر موقع تجارت جنوب ایران را
دچار اشکالات نموده است مداومت اوضاع باین شکل در

مدت دو سال بیشتر از تجار ایرانی را در شکست کرده و ابداً
امید به بودی پرده نمیشود در رسیدگی بسیاری از (پاکروت)
های بوشهر که من حضور داشتم معلوم شد تا چه اندازه
خسارت به تجارت خانای انگلیس وارد شده و چطور سرمایههای
انگلیس از دست رفته است .

يك تجارتخانه انگلیس که پیش از ۵۰ سال در بصره و بوشهر
برقرار بود شعبه بوشهر خود را میخواهد ببندد (داود ساسون
و کبانی) از قراری که اطلاع حاصل نمودهام فقط اداره
بوشهر او زیاده از ۵۰ هزار لیره مطالبات لاوصول دارد .
و در يك موقعی این تجارتخانه خیال داشت که اگر اقدامی
برای امنیت راه نشود بکلی از ایران قطع تجارت نماید .
(وینکسون و کبانی) در بوشهر مطالبات زیاد دارند و اوضاع
آنها در اسفهان هم خیلی بد است .

(لی وینکسون زبون و کبانی) تجارتخانه جدید است که
تا بحال مبالغ زیادی منضر شدهاند . (کری پول و کبانی)
دیگر مال التجاره وارد نمی نمایند و فقط عامل حمل و نقل
کشتی ها است . در این سه ماه اخیر مال التجاره خیلی
کم وارد شده است .

واردات منجستر بوشهر از سال ۱۹۰۸ . الی ۱۹۰۹ . از
۴۳۹۹۳۷ لیره ۳۱۸۳۷۵ لیره تخفیف یافته است

سال ۱۹۰۹ . تا ۱۹۱۰ . خیلی بدتر خواهد بود .
و فقط در سه ماه اول ۱۹۰۸ . لیره وارد شده است .
مسئله که تمام کارها بسته بوجود او است عبارت است از امنیت
راههای کاروان و امنیت این مطلب را تمام مأمورین خاطر نشان
کردهاند حتی در موقعی که ایالت فارس نسبتاً منظمتر بوده است
تا چه رسد باین موقع . اعلان مشروطیت و شروع بمقدمات
آن خود بخود تغییری در اوضاع نخواهد داد و ابداً در امنیت
راه بوشهر و شیراز و بندر عباس و حکمران بودی حاصل
نخواهد شد . چندین سال طول دارد تا فارس را بحالت
امنیت و آسایش بر گردانند (پول گرفتن بنوسط خوانین
در راهها) . رؤسای محلی در مسافت ۱۸۰ میلی راه
بوشهر بشیراز از حکومت فارس مستقل شدهاند و متعل با یکدیگر
مشغول جنگ هستند و همه هفت راهها را مسدود نموده مشغول
جیاول اند . باوجود قرارداد محقق سال ۱۹۰۳ . که
دولت ایران کرده است بر خلاف ماده ۴ ایلات مسلح پول
راهداری میگیرند و مبلغ آن همه روزه در تزیاید است
(صورتی از این راهداری ملفوف است) در دم دروازه
بوشهر مبلغ يكفران بنوسط کلاتر گرفته میشود .
در ۱۹۰۷ ما پروتست کردیم حکومت محلی در جواب اظهار
نمود که بمن دلی ندارد و وزیر مالیه این پول را جزء

عایدات محسوب میباشد و باید حکومت این پول را جمع آوری نماید امکن دولت ایران این پول را منظور ندارد آنوقت جلوگیری خواهد کرد در تمام راهها کاروانرا اذیت می نمایند .

این ایام در تمام راپورت های تجاری گفته شده که بواسطه زحمت و کثرت دزدی تمام تجار مهم انگلیس در ایران راه شب را ترك کرده اند ولی خان انگلی قاطر چها را مجبور می کنند که از راه شب و دالکی عبور نمایند چندی قبل بواسطه رشوه زیادی از حاکم اجازه گرفته که کاروان باید فقط از این راه نرود نمایند . در همین ایام خان جلایه راه داری میان ۵۰ تومان از کاروانی که مرکب از ۷۰ قاطر بود در نزدیکی بوشهر پول گرفت .

﴿ اوضاع راه معمولی ﴾

راه سلطانی که از برازجان و دالکی و کازرون می گذرد و سالهاست که محل عبور بوده در این دو ماه اخیر بواسطه نزاع مابین خان کمارج و دالکی و خان برازجان مسدود شده است . از قرار راپورت نزاع در سر راه کاروان بوده و خیلی جنگ سخت کرده اند مخاطرات اوضاع حایه از شلیت کردن به کفیل ژنرال فونسلگری روس درصیت قزاق بخوبی آشکار می شود . قاطر افغانه کنار تخت مرکز جنگ بوده است

در ۱۹۰۸ اغتشاش قدری بالا گرفت و درین کمارج و کازرون شروع گردید در ۱۹۰۷ نزاع در میان ایل قشقایی و کازرون و شیراز بود و چندین مرتبه پست بسرقت رفت . اینراه معمولی طوری بسته شده که تجار ایرانی شیراز در این ایام اخیر سعی دارند که با ایل قشقایی قشقای قراری بدهند که کاروان از راه فیروز آباد عبور نماید . راه فیروز آباد از خاک دشتستان و تنگستان که مردمان بسیار وحشی دارد می گذرد . بواسطه نبودن بیم تلگراف در این راه و احتمال دزدی بدون امکان تحصیل غرامت با اشکالات زیاد از قیل فقدان اسباب حمل و آذوقه و سایر چیزهای دیگر اسباب این می شود که تجار انگلیسی اطمینان نمی کنند که مال التجاره خود را از این راه عبور دهند .

﴿ فقدان وسیله حمل و نقل ﴾

اشکال تازه فقدان قاطر برای حمل مال التجاره است دزدها و مستعطفین راه باندازه قاطر چها را در این دو سال اخیر صدمه زده اند که عدم زیادی از آنها بکلی این راه را ترك کرده و در راه یزد و رشت مشغول کار شده اند و نتیجه این شده که در موقعی که نسبتاً راه ها امن میشود تجار نمیتوانند وسائل نقلیه تحصیل نمایند در صورتی که سال ۱۹۰۵ ۵۰۰۰ الی ۷۰۰۰ قاطر همیشه در راه مشغول حمل بودند

حالا در ۱۹۰۹ از قرار واپورت تجار حمل و نقل انگلیس و رئیس قطر چیمای ایرانی فقط ۲۰۰۰ الی ۳۰۰۰ قطر مشمول میباشند .

تقریباً هزار و پانصد قطر از شیراز راه بوشهر را ترك کرده و در راه رشت و سكرمانشاهان (كه در منطقه نفوذ انگلیس نیست) مشمول حمل و نقل میباشند در ماه مارس الی ماه ژون ۱۹۰۹ هیچ كاروان بزرگ از شیراز به بوشهر نرسیده است و احسركر هم آمده باشید از راه فبروز آباد آمده بود .

❖ قیمت حمل و نقل ❖

قیمت حمل و نقل پاندازه بالا گرفته كه زحمت فوق العاده برای تجارت تولید كرده است .

جدول ذیل ترقی قیمت حمل و نقل را از آنوقتی كه شروع بافتشانی شده نشان میدهد

قران ❖ جدول ترقی قیمت حمل و نقل ❖

۱۹۰۰	۱	۹۰۰-۸۰۰-۶۰۰
۱۹۰۱	۲	۹۵-۸۰۰-۸۰-۱۰۰۰-۱۰۰۰-۱۱۰
۱۹۰۲	۳	۸۰
۱۹۰۴	۴	۸۰-۹۰
۱۹۰۵	۵	۸۵-۹۵-۷۵-۱۵-۱۱۰
۱۹۰۶	۶	۱۵۰-۲۲۰-۱۴۰-۱۵۰
۱۹۰۷	۷	۱۶۰-۱۲۰-۹۰-۱۴۰
۱۹۰۸	۸	۱۴۰-۱۶۰-۱۷۰-۲۲۰
۱۹۰۹	۹	۲۰۰-۲۵۰-۳۰۰

ببابت اخیری از يك لیره و ۹ شلینگ به ۳ لیره و ۳ شلینگ قیمت حمل و نقل ترقی کرده است .

(کبابهای بیه)

دلیل دیگری که خرابی تجارت در راه شیراز را نشان میدهد تزیاید نرخ کبابهای انگلیس است . سابقاً اغلب کبابهای بیه از منجنق به شیراز مال التجاره مقوم بعد لیره را به ۱۵ شلیک قبول میکردند در سال ۱۹۰۷ قیمت بسی شلیک رسیده و در ۱۹۰۸ بواسطه دزدی زیاد قیمت از ۴۰ شلیک تجاوز نمود و حبای کم کبابی قبول میکرد .

در اوائل ۱۹۰۹ کبابی ابدأ از انگلستان مال التجاره شیراز را قبول میکرد و مانند اوقات جنگ ۵ الی ۱۰ لیره برای هر صد لیره مطالبه می نمودند .

تبعه این است که خسارت دزدی به کبابها و به مشتریان ایرانی وارد آمده بلکه تماماً به تجار انگلیسی وارد می شود ﴿ تادیبه خسارت اموال مسروقه در راهها ﴾

تا سال ۱۹۰۹ حکومت قدس مکرر فرامت اموال مسروقه را میداد لیکن در این ۱۸ ماه اجبر ادعای خسارت برای مال التجاره انگلیس که در راه بو شهر و شیراز برفت رفته و قیمت آن ۴۸۱۰۰ تومان است از طرف دولت ایران نرسیدگی و نه پرداخته می شود .

﴿ امید برقراری نظم ﴾

باندازه بی نظمی در راه بو شهر و شیراز حکم فرماست

امکان ندارد هیچ حاکمی اقدر هوذ و قوه داشته باشد که بتواند نظم را در آن سامان برقرار نماید . ایرانیانی که در این راه مشغول تجارت هستند فقط سامورین انگلیس امیدوارند و گمان نمی کنند که هیچ کس اقدر قدرت داشته باشد که راه را امن نموده و این مایه های غیر قانونی را رفع نماید .

از دو سه نفر تجار عصر بو شهر من جمله سیدی است که در چند روز قبل من گفت که عقیده او اوصاف منتر خواهد شد و بفر از اینکه تبعه و بیم بیکدی هم خواهد داشت تجارت ایرانی را هم حراب و تبعه خسارت سرمایه انگلیس وارد خواهد نمود .

بی نظمی راه ها اسباب این شده است که عبادان کمرکی باندازه کم شده است که هیچ وجه برای پرداخت مرهل استقرار انگلیس و ملک شاهی کفایت ندارد .

(امضاء چیت)

● جدول و جوامع نیکوکار و اشخاص متفرقه دیگر -

مهر ۱۹۰۷		مهر ۱۹۰۹	
شماره	مهر	شماره	مهر
۱۸	-	۱	۳
رای ۲۵ قطر	-	رای يك رأس قطر	۱
دم دروازه	-	رای ۲۵ رأس قطر	۱
برون دروازه	-	رای ۲۵ رأس قطر	۱۰
جفاوك	-	رای يك رأس قطر	۵
احمدی	-	رای ۲۵ رأس قطر	۶
ایاوندی	-	رای ۲۵ رأس قطر	۲
چاه خانی	-	رای يك رأس قطر	۱
خوشاب	-	رای ۲۵ رأس قطر	۱۰
برارخان	-	رای ۲۵ رأس قطر	۱۰
نك برارخان	-	رای ۲۵ رأس قطر	۱
قراول خاه	-	رای ۲۵ رأس قطر	۵
سكند	-	رای ۲۵ رأس قطر	۴
دالکی	-	رای ۲۵ رأس قطر	۴
روح تارکاه	-	رای يك رأس قطر	۲
بل دالکی	-	رای ۲۵ رأس قطر	۴
دریا قای	-	رای ۲۵ رأس قطر	۲
ککل مایو	-	رای ۲۵ رأس قطر	۱۰

خانہ کتبہ

— از مال التجاره واه بوشهر و کازرون میگیرند *

[illegible]

تقریباً ۱۵ گران برای یک داس فاطر گرفته میشود .
جدول فوق نشان میدهد که از سال ۱۹۰۷ تا سال ۱۹۰۹ برای

يك راس قاطر مبلغ پانزده قران و سه شاهی ترفی کرده است و همچنین راه داری و مالیاتهای غیرقانونی را ~~كه~~ تاكازرون گرفته میشود اراکه می نباید طریقه دیگری که در سر راه ها طایفه دزدان با صاحبان املاك برای خود اتحاد کرده اند اینست برای قاطر چها اجازه نمیدهند تا از جای دیگر ~~حمل~~ ~~علاوه~~ نمایند بلکه مجبورند ~~كه~~ از ارباب دهات قیمت گران خریداری نمایند .

تفصیل عهد نامه که دولت ایران بست و هر روز بواسطه مالیاتهای غیر قانونی از آن عهد نامه تخلف می ورزند از اینقرار است ۱۰ ماده ۳ فرمان اعلیحضرت شاه مورخه ۲۸ فوریه ۱۹۰۹ که بموجب آن ماده تمام مالیاتهای داخلی از قیل مالیات حانات راه داری میدانکاری قبانکاری و نظیر این قسم مالیاتها بکلی ممنوع است .

۲۰ ماده ۳ قوانین گمرکی .

۳۰ ماده ۳ عهد نامه تجارنی ۱۹۰۳ انگلیس و ایران ~~كه~~ بموجب آن دولت ایران عهد کرده که مالیاتهای راه داری را موقوف نموده و من بعد هم از مالیات بندی سر راهها معافیت نماید . . . (امضا جيك)

❖ نمره ۱۸۹ ❖

تلگراف سر بار کلی به سرادوارگری مورخه ۹ ماه او از قلهك

تلگراف ذیل را کفیل ژنرال قونسولگری اعلیحضرتی مقیم تبریز برای من معابر کرده است . از ژنرال قونسول روس اطلاع پیدا کردم که یکی از خوبان خان ماکو دو بایزید بوسی قونسولگری روس پناهنده شده و می خواهد خوانین ماکو را بحضایت روسیه وارد نماید تا از حملات ملتان که منظور دارند فراغت تحصیل نمایند .

میسو سابلین از دولت متبوعه خود اجازه خواسته تا به همراهی من بدولت ایران اصرار نمائیم که اعلان عفو عمومی را منتشر نماید . تا باین ترتیب اقدامات اغتشاش کارانه ملتان مثل اینکه میخواهند بخان ماکو حمله نمایند رفع شده و دیگر سفارتین خصوصاً سفارت روس تا باین اندازه از حمایت خواستن مستبدین دچار زحمت نباشند من کاملاً با این پیشنهاد میسو سابلین موافق هستم و گمان میکنم که خوب است این عفو عمومی بطوری که در برگرام پیشنهادی ما بمحمد علی میرزا بود انجام گیرد .

❖ نمره ۱۹۰ ❖

تلگراف سر بار کلی سر ادوارگری مورخه ۹ ماه او از قلهك دولت ایران مابین رشت و طهران در منجیل حرکت ظل السلطان را توقیف کرده است . سر ظل السلطان بنوسط يك مراسله از من خواسته نموده است که در این

امرد خالت نمایم ولی من هیچ اقدامی را قبول نکردم .

﴿ نمره ۱۹۱ ﴾

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۰ ماه او از قلمك
(حکومت فارس) در تلگراف هشتم این ماه تعیین حکومت
عین الدوله را راجورت دادم حالا از قرار معلوم دولت ایران بنا
برای تقی زاده که بتارگی از تبریز وارد شده است خیال
تغیر آن را در نظر دارد . بد بختانه نتیجه این سلب اطمینان
این شده که اوضاع شیراز دوباره قدری مضطرب شده است .
من بدولت ایران اصرار بمنصایم که بدون تاخیر حکومت
مقتدری را تعیین نمایند ولی اگر همان حکومت عین الدوله
منسوب شود بهتر خواهد بود .

﴿ نمره ۱۹۲ ﴾

تلگراف سرادوار کری به مسر او برون از وزارت خارجه لندن
در خصوص پیشنهادیکه در تلگراف ۹ ماه او از طهران
شده بود عقیده دولت روس را تحصیل نماید .
به کبیل وزارت خارجه اطلاع بدهید که اگر دولت روسیه
بنمایند مقیم طهران خود بهمینطور دستور العمل بدهد دولت
اعلیحضرتی سر بار کلی دستور العمل خواهد داد که بدولت
ایران اصرار نماید که پیشنهاد جنوعوموسی را بموقع اجرا بگذارند
بنظر من این پیشنهاد خیلی مفید باشد .

﴿ نمره ۱۹۳ ﴾

تلگراف سر بار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۱ ماه او از قلمك
ملتان ظل السلطان را برشت عودت دادند و دراجا
نوبت نمودند . دومرتبه پسر ظل السلطان ازمن درخواست
دعای نمود و اظهار داشت که دولت میخواهد وجوه قدیمه
از او حراً بگیرد . اگرچه بقیده من ظل السلطان در صورتی
که برخلاف نصایح ما عمل نمود قانوناً نمی تواند از ما تقاضای
حمایت نماید ولی باوجود این خیال دارم بدولت ایران اطلاع
بدهم که خوب است بگذارند ظل السلطان سالماً از ایران
برگردد . در موقع ارسال این نوشته خیال دارم حکه از
همکار روسم استمداد نمایم .

﴿ نمره ۱۹۴ ﴾

تلگراف سر بار کلی به سر ادوار کری مورخه ۱۲ ماه او از قلمك
همانطوری که در تلگراف ۱۰ این ماه خود پیش بینی
کرده بودم دولت ایران حکومت فارس را تغیر داد و در عوض
عین الدوله سهام الدوله را که تاکنون بحکومتی جزو منصوب
می شد بجای او معین نمود .
علامانی مقارن ورود تقی زاده ظهور کرده است من جمله در
جای اینکه حکومتها را باشخصن تجربه دیده قدیم بدهند
میخواهند اشخاصی را سر کار بیاورند که دخیل حکمرانی سابق

نبودند و امیدوارند که باین ترتیب می‌توانند از دشواری
حکام که از قدیم الایام در ایرانی حکم فرما بوده جلو گیری
نمایند .

❖ نمره ۱۹۵ ❖

تلفکراف ستر اوبرون سرادوار کری مورخه ۱۲ ماه او ار
سن بطرزبورخ . کفیل وزارت امور خارجه بمن اطلاع داد
که امیدوار است تا فردا امیراطور اقامت شاه معلوم را در (کیو)
نصوب نماید . دولت روسیه منحل مخارج آن اعلیحضرت
خواهد شد . کشتی حاضر خواهد بود تا او را به بطروسکی
حرکت بدهد و به مسو سالیس بمصمون فوق دستور العمل
داده شده است .

❖ نمره ۱۹۶ ❖

تلفکراف سرادوار کری به سو بار کلی مورخه ۳۱ ماه او از وزارت
خارجه لندن . شما میتواند با محبت همکار روس خودتان
تحصیل غنوی عمومی نمائید .

❖ نمره ۱۹۷ ❖

تلفکراف سر بار کلی سرادوار کری مورخه ۱۳ ماه او از قلمک
(خواهش دارم تلفکراف ۱۲ ماه او ستر اوبرون را ملاحظه
فرمائید . ما بدولت ایران اعلان خواهیم کرد که اعلیحضرت
شاه سابق در ۱۸ ماه حرکت خواهد کرد و در حراست بینمایم

که نمیه حمل و قل را آماده نمایند .

❖ نمره ۱۹۸ ❖

مراسله سر بار کلی سرادوار کری مورخه ۱۹ زویه از قلمک
(راجع است به مراسله مورخه ۱۷ ماه ژون)

افتخار دارم که لما ترجمه قانون انتخابات جدید را که بتاریخ
اول زویه منتشر شده است تقدیم دارد .

❖ ضمیمه در نمره ۱۹۸ ❖

❖ قانون انتخابات ❖

❖ مقدمه ❖

چون بر حسب اقتضات وقت بارة از مواد طمانانة انتخابات
اعضاء مجلس شورای ملی لازم التغير دیده شد بموجب امر
اعلیحضرت شاهنشاهی جمعی از خبر حواهان ملت با اتفاق امضاء
مجلس شورای مملکتی کمیونی مرکب از ۲۰ نفر با کثرت
آراء تشکیل دادند که طمانانة جدیدی ترتیب دهند چون در
قانون اساسی چهار ماده راجع بامر انتخابات اشاره شده بود
و تغییر آنمواد با اصول مزبور مخالفت می نمود محض دفع
این منظور کمیون مزبور مواد مهمه نظامنامه را که تنظیم
کرده بود آراء خبر اندیشان مملکت مهمه ایران عرضه داشت
مراکز مهمه مملکت در این باب حق نظر خودشانرا بمرکز
آذربایجان نمویس نمودند عفتلای آمرکز عمده تغییر مواد

اربعه را تصویب و ملاحظات خود را در مواد مهمه دبیر
یشنهاد کردند علیهذا با رعایت ملاحظات مرکز آذربایجان
این نظامنامه تحریر و تنظیم شد در تحت این ملاحظه که مجلس
شورای ملی بعد از آنکه بمبارکی افتتاح یافت بموجب اختیاریکه
در قوانین اساسی برای او مقرر است در استقرار یا جرح
و تعدیل هر یک از مواد نظامنامه آنچه صلاح داند منظور فرماید

فصل اول

عده نمایندگان ملت و تقسیم آن بایالات و ولایات

(ماده ۱) عده نمایندگان ملت برای مجلس شورای ملی
در سالک ایران ۱۲۰ نفر تعیین می شود .

ماده (۲) تقسیم نمایندگان ملت نسبت بجمعیت تخمینی ولایات
و اهمیت معنی از قرار شرح جدولی است که باخرنظ - امانه
منظم شده است .

ماده (۳) چون بواسطه فقدان اسباب لازمه محل انتخابات
قطر در شهرهای بزرگ و کوچک خواهد بود لهذا از غالب
بلوکات و ایلات که حاکم نشین آنها شهریت ندارد در این نظامنامه
اسم برده نشده لیکن اهالی بلوک و ایلات هر ولایت بامانستن
شرایط مقررده می تواند در یکی از شهرهای انولایت حاضر شده
بانتخابات شراکت نمایند .

فصل دوم شرایط انتخاب کنندگان

(ماده ۴) انتخاب کنندگان اشخاصی خواهند بود که دارای
شرایط ذیل باشند .

۱ . تبعه ایران باشند . ۲ . لااقل ۲۰ سال داشته باشند
۳ . معروفیت معنی داشته اگر بومی باشند وطن آموخته
نباشد لااقل ۶ ماه قبل از انتخاب در محل انتخاب یا توابع
آن سکنا داشته باشند . ۴ . لااقل دارای ۲۵۰ تومان
علاقه ملکی یا ده تومان مالیات بده باشند یا ۵۰ تومان عایدی
سالانه داشته و یا تحصیل کرده باشند .

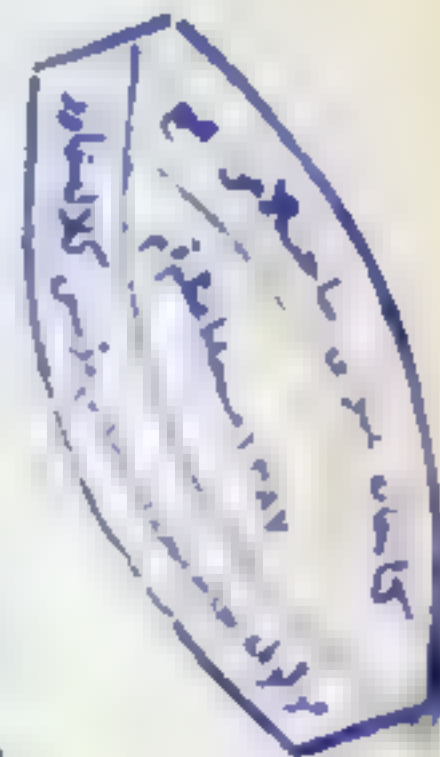
(ماده ۵) اشخاصی که از حق انتخاب محروم
۱ . قنوان . ۲ . اشخاص خارج از رشد و انوائیکه
در تحت قیمومت شرعی هستند . ۳ . تبعه خارجه
۴ . اشخاصی که خروجشان از دین حقیق اسلام در
حضور یکی از حکام شرع جامع شرایط بوثبت رسیده باشد
۵ . اشخاصی که کمتر از ۲۰ سال داشته باشند

۶ . ورشکستگان بتقصیر .

۷ . مرتکبین قتل و سرقت و مفسدین که مستوجب مجازات
قانونی اسلامی شده اند و معروفین بارتکاب قتل و سرقت و غیره
که شرعاً برائت خود را حاصل نکرده باشند .

۸ . اهل نظام بری و بحری که مشغول خدمت اند .

(ماده ۶) اشخاصی که بشرط از انتخاب محروم اند

۱۵. حکام و معاونین حکام در قلمرو مأموریت خود

۲۰. مستخدمین نظمیه و ضبطه در محل خدمت .

فصل سوم

شرایط انتخاب شوندگان

(ماده ۷) انتخاب شوندگان باید دارای صفات و مقامات ذیل باشند .

۱۰. متدین بدین حضرت محمد بن عبدالله ص باشند مگر نمایندگان ملل مسیحی و زردشتی و یهود که آنها هم باید در دین خود ثابت العقیده باشند . ۲۰. تبعه ایران باشند

۳۰. لااقل خط و سواد فارسی باندازه کافی داشته باشند . ۴۰. معروفیت محلی داشته باشند .

۵۰. در امور مملکتی با بصیرت باشند .

۶۰. معروف با امانت و درستکاری باشند .

۷۰. سن آنها کمتر از ۳۰ و زیاده از ۷۰ سال نباشد

(ماده ۸) اشخاصی که از انتخاب شدن محروم اند .

۱۰. شاهزادگان بلا فصل پسران ابناء و اخوان و اعمام پادشاه

۲۰. نسوان . ۳۰. تبعه خارجه .

۴۰. اهل نظام بری و بحری که مشغول خدمت اند .

۵۰. اشخاصی که مشغول خدمات دولتی هستند مگر اینکه

برای مدت نمایندگی از شغل خود استعفا دهند .

۶۰. ورشکستگان به قصور . ۷۰. مرتجعین قتل و

سرفت و مقصرینی که مستوجب مجازات قانونی اسلامی شده اند

و معروفین بارتکاب قتل و سرفت و غیره که شرعاً برائت خود

را حاصل نکرده باشند . ۸۰. کسانی که ستان از ۳۰

کمتر و از ۷۰ بیشتر باشد . ۹۰. اشخاصی که خروجه شان

از دین حنیف اسلام در حضور یکی از حکام شرع جامع الشرایط

به ثبوت رسیده باشد و یا منظره رفق باشند .

فصل چهارم

در تشکیل انجمن نظارت

(ماده ۹) در هر مرکز انتخاب هیئتی باسم انجمن

نظارت موقتاً تشکیل می شود که مراقب و مسؤول صحت انتخابات

خواهد بود .

(ماده ۱۰) انجمن نظارت در محلهائی که انجمن ایالتی یا

ولایتی موافق قانون برقرار است مرکب خواهد بود از ۳ نفر

از اعضاء انجمن ایالتی یا ولایتی و چهار نفر از محترمین محل

در تحت ریاست حاکم این چهار نفر محترمین را انجمن ایالتی

یا ولایتی بتصویب حاکم از غیر اعضاء خود معین خواهد کرد

(ماده ۱۱) در محلهائی که انجمن ایالتی یا ولایتی

موافق قانون هنوز تشکیل نیافته انجمن نظارت مرکب از علماء

معروف محل و یک نفر از شاهزادگان و دو نفر از معتبرین تجار

(در هر جا که یکی از اشخاص مذکوره باشد بوضوح اوراق با تجار معین میشود)

(ماده ۱۲) در شهر های بزرگ بجهت دادن تفرقه اجمن نظارت میتواند در هر محله شعبه جداگانه تشکیل نماید مرکب از کدخدا و ۵ نفر از مستمدين محل .

(ماده ۱۳) اجمن نظارت از میان اعضاى خود يك يا دو نفر منشی انتخاب می نماید .

(ماده ۱۴) اجمن نظارت يك هفته بعد از انجام انتخابات متفرق می شود .

❖ فصل پنجم ❖

(طریقه انتخاب)

(ماده ۱۵) انتخاب در کلیه ممالک ایران بطرز دو درجه خواهد بود .

(توضیح اول) مراد از انتخاب دو درجه آنستکه بابتداء در محله های يك شهر یا در شهر های يك حوزه انتخابیه عده معینی را انتخاب می نمایند که منتخب نامیده می شوند و بعد این انتخاب شدهگان درجه اول در مرکز حوزه انتخاب جمع شده از میان خود عده مطلوبه را ثانیاً انتخاب می کنند و این انتخاب شدهگان درجه ثانی نامیده خوانده میشوند .

(توضیح دوم) مراد از حوزه انتخابیه آنستکه از مملکت

است که موافق تقسیم نظامنامه يك یا چند قریه مشترکاً انتخاب کرده مستقیماً بصویت مجلس شورای ملی می فرستند اعم از اینکه آنست در تحت يك یا چند حکومت باشد مرکز حوزه آن نقطه است که انتخاب درجه ثانی حوزه دو آنجا واقع می شود .

ماده (۱۶) انتخاب درجه اول و ثانی کلیتاً بطرز انتخاب جمعی خواهد بود مگر در محلهائی که موافق تقسیم نظامنامه بیش از يك نفر حق انتخاب نداشته در این صورت با انتخاب فردی عمل می شود .

• توضیح • مراد از انتخاب جمعی آن است • يك از انتخاب کنندگان در ورقه رای بحدت مجموع انتخاب شوندگان آن محل اسمی اشخاص می نویسند • مراد از اسباب فردی آن است هر يك از انتخاب کنندگان در ورقه رای اسم يك شخص را می نویسند •

ماده • ۱۷ • انتخاب درجه اول باکثريت نسبی و انتخاب درجه ثانی باکثريت تام خواهد بود •

• توضیح • مراد از اکثریت تام آنستکه بیشتر از نصف رای دهندگان درباره کسی رای داده باشند •

ماده (۱۸) در انتخاب درجه اول اشخاصی که نسبت بحدت کلیه انتخاب کنندگان حوزه انتخابیه اکثریت تام حاصل

ممکنست مستثنی از انتخاب درجه ثانی بوده بسمت عضویت مجلس شورای ملی قبول می‌شوند.

ماده (۱۹) در انتخاب درجه ثانی اگر دفعه اول و دوم در باره کسی اکثریت نام حاصل نشد دفعه سیم همان شخص با اکثریت نسبی منتخب خواهد بود.

ماده ۲۰ در صورت تساوی آراء بین دو یا چند نفر هرگاه انتخاب يك نفر از آنها محل حاجت باشد آن يك نفر بحسب حکم قرعه معین می‌شود.

ماده ۲۱ در انتخاب درجه اول همه انتخاب شوندگان هر حوزه انتخابیه سه مقابل همه نمایندگان خواهد بود که برای آن حوزه در ماده دوم معین شده است.

ماده ۲۲ در حوزه انتخابیه طهران انتخاب درجه اول از محله که هر يك در تحت ریاست يك كدخد است بعمل خواهد آمد موافق تقسیمی که انجمن نظارت معین خواهد کرد ماده ۲۳ در حوزه انتخابیه ایالات و ولایات انتخاب درجه اول در تمام شهرهای آن حوزه با اکثریت نسبی بعمل خواهد آمد بعد این متخین درجه اول در موعده بیکه انجمن نظارت مرکزی معین می‌کند در مرکز حوزه حاضر شده مجتصفاً از میان خودشان بیده که در ماده دوم بجهت آن حوزه تصریح شده است با اکثریت نام نماینده انتخاب خواهند کرد

ماده (۲۴) پنج ایل عمده شاهسون، آذربایجان، بختیاری، قشقایی، ایلات خمه فارس و ترکمان موافق تقسیم نظامنامه هر کدام يك نماینده مستقیماً بعضویت مجلس شورای ملی می‌فرستند. طرز انتخاب ایلات هم دو درجه است لیکن همه متخین درجه اول هر ایل و مرکز انتخاب درجه کانبرا وزارت داخله معین خواهد کرد در این مورد انتخاب درجه ثانی بحکم قرعه خواهد بود.

ماده (۲۵) در صورتی که انتخاب شده‌گان شهرهای جزو در موعده‌ای که انجمن نظارت مرکزی برای حضور آنها معین کرده در مرکز آن حوزه حاضر نشوند برای آن دوره حق انتخاب از آنها ساقط است و همان عده که در سر موعده حاضر شده‌اند نمایندگان آن حوزه را از میان خودشان انتخاب خواهند کرد ماده (۲۶) هر يك از انتخاب گشته‌گان زیاده بر يك مرتبه حق رای دادن ندارند مگر در صورتی که تجدید انتخاب لازم شود.

ماده ۲۷ در درجه اول انتخاب گشته‌گان مجبور نیستند که حتماً از ساکنین محل خود انتخاب کنند.

فصل ششم

دادن تعرفه برای تشخیص انتخاب گشته‌گان

ماده (۲۸) انجمن نظارت اعلانی مرتب نموده بمناسبت

اهمیت محل از ۵ الی ۱۰ روز قبل از موعد انتخاب اشتهای میدهد
 ماده (۲۹) اعلان مذکور مطالب ذیل را دارا خواهد
 بود . ۱ . شرایط انتخاب شوندگان و انتخاب کنندگان
 ۲ . محل و اوقتها که انجمن نظارت یا شعب آن
 ورقه تعرفه خواهد داد . ۳ . مکان و زمانی که
 انجمن نظارت برای اخذ رای حاضر خواهد بود .
 ۴ . عدم نمایندگی برای که صاحبان تعرفه باید متخلف نمایند
 ماده (۳۰) اشخاصی که شرایط انتخاب کردن را دارا
 هستند اگر در ظرف مدتی که انجمن نظارت بجهت گرفتن
 تعرفه معین نموده است تعرفه نگیرند حق انتخاب برای آن
 دوره از آنها ساقط است .
 ماده (۳۱) تعرفه که با انتخاب کنندگان داده میشود محتوی
 فقرات ذیل خواهد بود . ۱ . نمره و تاریخ .
 ۲ . اسم دارنده تعرفه و اسم پدر او . ۳ . شغل
 و منزل . ۴ . زمان و مکانی که ارنده تعرفه باید حاضر
 شود رای خود را بدهد . ۵ . ساعت افتتاح و اختتام
 مجلس انتخاب . ۶ . مهر یا امضای اعضای انجمن نظارت
 ماده ۳۲ . انجمن نظارت یا شعب آن تمام تعرفه هائی
 را که میدهد بترتیب نمره در کتابچه مخصوص ثبت
 خواهد نمود .

❖ فصل هفتم ❖

(در اخذ و استخراج آراء و تعیین انتخاب شدگان)
 ماده ۳۳ . بنسبت اهمیت محل مدت اخذ رای از
 يك الی سه روز خواهد بود بنحی انجمن نظارت .
 ماده ۳۴ . پس از اخضای موعدی که انجمن نظارت برای
 اخذ رای معین میکند دیگر ورقه رای از کسی قبول نخواهد شد
 ماده (۳۵) دادن رای باید مخفی باشد و از این جهت
 باید دارنده تعرفه قبل از دخول بمجلس انتخاب اسم يك یا
 چند نفر متخین خود را مطابق عددی که اعلان شده است
 روی کاغذ سفید بی نشان نوشته لوله کرده باخود داشته باشد .
 ماده (۳۶) پس از حضور اعضای انجمن نظارت و
 افتتاح بمجلس انتخاب در ساعتی که اعلان شده قبل از شروع
 بگیردن ورقه رای رئیس انجمن نظارت جبهه را که برای
 ضبط اوراق رای معین شده است در حضور اعضای انجمن و
 حاضرین از انتخاب کنندگان باز نموده خالی بودن آنرا مینماید
 ماده ۳۷ . هر يك از دارندگان ورقه تعرفه پس از
 ورود بمجلس انتخاب در کمال آرامی تعرفه و ورقه رای
 خود را یکی از اعضاء که برای اینکار معین شده میدهد
 ماده ۳۸ . گیرنده تعرفه نمره تعرفه را بصوت بلند
 می گوید تا منشی انجمن نمره را در کتابچه ثبت تعرفه پیدا

کرده نشان کند پس از نشان کردن نمره گیرنده تعرفه آنرا ابطال نموده بصاحبش رد می‌نماید و ورقه رای او را بدون نگاه کردن در جبهه انتخاب می‌اندازد صاحبان تعرفه با احتیاط مواردی که تجدید انتخاب لازم شود تعرفه باطله خود را نزد محفوظ خواهند داشت .

ماده ۳۹ . انتخاب کننده کار پس از دادن ورقه رای و پس گرفتن تعرفه باطله در صورت نسکی جای و اختلال نگذارد و ترتیب انتخاب بامر رئیس از مجلس انتخاب خارج خواهند شد .
ماده ۴۰ (در محاماتی که انتخاب در يك روز تمام نمی‌شود در حتم مجلس امروز تمام اعضاء با احتیاط لازمه در دوپ جبهه را هر کرده روز بعد همان اعضاء آنرا باز میکنند .
ماده ۴۱ . بعد از اعلان انجام انتخاب رئیس انجمن جبهه اخبار را در حضور اعضاء و حاضرین انتخاب کنندگان خالی بپوشد امر باستخراج آراء می‌نماید .

ماده ۴۲ (پسگی از اعضاء اوراق انتخاب را شمرده عدد آنرا با عدد رای دهندگانی که نمره تعرفه آنها در کتابچه ثبت تعرفه نشان شده است تطبیق می‌کنند در صورت زیادتی اوراق رای بعد اوراق زائده از کتابچه بر داشته شده باطل میشود و تبعه در صورت مجلس نوشته میشود .

ماده ۴۳ (اوراق انتخاب را بلی از اعضاء بصوت بلند

بلك بك خوانده بلك نفر دیگر از اعضاء میدهد و سلفر دیگر از اعضاء اسامی را بر تریبی که خوانده می‌شود در ورقه بزرگی می‌نویسد .

ماده ۴۴ (هرگاه در اوراق انتخاب زیاد یا کمتر از عدد معینه اسمی نوشته باشند قصی در امر انتخاب حاصل نخواهد شد در صورت اول آمده اسمی که زیاد نوشته شده از آخر ورقه خوانده نخواهد شد .

ماده ۴۵ (از اوراق رای آنچه مفید یا لا فایده باشد یا آنکه صحیحاً معرفی انتخاب شده را نماند یا اعضاء انتخاب میکنند را داشته باشد یا بیش از يك ورق باشد محسوب نخواهد شد ولی غیر صحت صورت مجلس میشود .

ماده ۴۶ . بلافاصله بعد از شماره و استخراج آراء رئیس کتبه را بصوت بلند اعلان می‌نماید و اوراق اخبار را مضموم می‌کند بآنها آنهایی که در ماده قبل ذکر شده که ضمیمه صورت مجلس می‌شود .

ماده ۴۷ (صورت مجلس انتخابات را در سه نسخه تحریر نموده با اعضاء انجمن نظارت میرساند يك نسخه بحکومت نسخه دیگر توسط حکومت بمجلس شورای ملی و نسخه ثالث با کتابچه ثبت اوراق تعرفه بانجمن ایالتی یا ولایتی مرکز حوزه فرستاده میشود .

ماده (۴۸) اشخاصی که ورقه تفرقه ندارند حق دخول بمجلس انتخاب ندارند .

ماده ۴۹ . دخول در معوطه انتخاب با داشتن اسلحه اکیداً ممنوع است .

ماده ۵۰ . اسامی انتخاب شدگان درجه اول و دوم بعد از اتمام انتخابات از طرف حاکم محل در روزنامه اعلان میشود .
ماده ۵۱ . انتخاب شدگان در شهرهای حزو باید باامضای انجمن نظارت از محل اعتبارنامه در دست داشته باشند و انجمن نظارت مرکزی ارائه بدهند و همچنین نمایندگان که در مرکز حوزه انتخابیه برای عضویت مجلس شورای ملی منتخب میشوند باید باامضای انجمن نظارت مرکزی اعتبارنامه در دست داشته تسلیم دفتر مجلس شورای ملی نمایند .

فصل هشتم

در شکایات راجعه باتخابات

ماده (۵۲) اگر از انتخاب کنندگان و انتخاب شوندهان کسی حین انتخاب شکایت یا ابرادی راجع باتخابات داشته باشد مانع از انجام انتخاب نخواهد شد ولی شرح آن شکایت باید در صورت مجلس درج شود .

ماده ۵۳ . شکایات و ابرادات راجعه باتخابات باید در ظرف یک هفته بعد از ختم انتخابات بانجمن نظارت اظهار شود تا انجمن

در مدت مذکور حاکم بدو نتیجه رسیدگی و صورت مجلس خود نمیدهد (ماده ۵۴) مشکبان را حدت کرار حکم انحصار هارت رسمی باشد می تواند پس از افتتاح مجلس شورای ملی شکایات خود را در ظرف ماه اول بمجلس شورای ملی اظهار نمایند و حکم مجلس شورای ملی قاطع خواهد بود .
شکایات راجعه باتخابات که بعد از افتتاح مجلس شورای ملی بعمل می آید باید در ظرف ماه اول بعد از وقوع آن انتخابات بمجلس شورای ملی برسد .

(ماده ۵۵) هرگاه یکی از متخین یا نمایندگان بوسیله تطبیع یا تهدید انتخاب شود پس از ثبت بانجمن نظارت یا مجلس شورای ملی انتخاب آن منتخب یا نماینده علاوه بر مجازات که قانون درمارة او معین خواهد کرد از درجه اعتبار ساقط خواهد بود (ماده ۵۶) حق اعتراض بر انتخابات را اشخاصی دارند که حق انتخاب کردن داشته باشند

(فصل نهم در مواد مجتله)

(ماده ۵۷) هرگاه نصف بملاده يك نفر از نمایندگان مات که ۹۱ نفر باشد در طهران حاضر شدند مجلس افتتاح میباشد و رأی آنها با کثرت مناط اعتبار و اجرا است (ماده ۵۸) ابتدای دوره انتخابیه دوساله از روزی است که مجلس شورای ملی افتتاح می شود

حوزه انتخاب	مرکز حوزه	تعداد کل	تعداد مستقیم	کل جمع حوزه و ...	تعداد کل حوزه و ...
شهر مشهد	شهر مشهد	۱۱	۳۳	۱۲	۱۲
	فرمان			۲	۲
	نخورد			۲	۲
	بم			۱	۱
	میدان و حریر			۱	۱
	بنا			۲	۲
	برور			۲	۲
	جی			۱	۱
	زشر			۱	۱
	زاد حیدری			۲	۲
سیستان و قباستان	مرکز احمد	۱	۳	۱	۱
	مرکز احمد			۲	۲
شهر	شهر	۸	۲۵	۱۰	۱۰
	فرمان			۲	۲
	فرمان			۲	۲
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
فغانی	مرکز احمد	۱	۱		
بلان حه	مرکز احمد	۱	۱		

حوزه انتخاب	مرکز حوزه	تعداد کل	تعداد مستقیم	کل جمع حوزه و ...	تعداد کل حوزه و ...
شهر	شهر	۶	۲	۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
کرم	کرم	۵	۱۰	۸	۸
	فرمان			۲	۲
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
احمد	مرکز احمد	۱	۳	۲	۲
	مرکز احمد			۱	۱
شهر	شهر	۳	۱	۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
شهر	شهر	۳	۹	۵	۵
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
	فرمان			۱	۱
شهر	مرکز احمد	۱	۱		

حوزه شایه	کلیه کتب حوزه	کتابخانه	کتابخانه	کتابخانه	کتابخانه
روح حرد	روح حرد	۶	۲	۶	۶
حس و ظاهر	روح حرد	۶	۲	۶	۶
ساده و زرد	ساده	۳	۱	۳	۱
سخت و معارف	سخت	۳	۱	۳	۱
شاهزاد و سعاد	شاهزاد	۳	۱	۳	۱
عراق	سخت	۶	۲	۶	۶
شوش	شوش	۹	۳	۹	۳
فرور و دماوند	فرور و دماوند	۳	۱	۳	۱
شاهزاد	فرور و دماوند	۶	۲	۶	۲
۳	۳	۳	۱	۳	۱

حوزه شایه	کلیه کتب حوزه	کتابخانه	کتابخانه	کتابخانه	کتابخانه
روح حرد	روح حرد	۶	۲	۶	۶
حس و ظاهر	روح حرد	۶	۲	۶	۶
ساده و زرد	ساده	۳	۱	۳	۱
سخت و معارف	سخت	۳	۱	۳	۱
شاهزاد و سعاد	شاهزاد	۳	۱	۳	۱
عراق	سخت	۶	۲	۶	۶
شوش	شوش	۹	۳	۹	۳
فرور و دماوند	فرور و دماوند	۳	۱	۳	۱
شاهزاد	فرور و دماوند	۶	۲	۶	۲
۳	۳	۳	۱	۳	۱

مراسله سوار کلی برادر کوی مورخه ۲۴ ژوئیه از قلمک
(اقا) در اتمام مراسم ۱۴ این ماه خود اقامت دارم
از راپورت اینک قشون ملتبان در ساعت ۶ صبح ۱۳ ماه وارد
طهران شدند . یادداشت ملغوف متر جرجیل وقایع و
اتفاقات ورود و جنگ بعد از ورود قشون ملتبان متضمن است
حدازاینکه بتوسط تلفون این واقعه بمن اطلاع داده شد
من مازور استوکس و میو جرجیل را بشهر فرستادم ماموریت
اولی آن بود که نظارت در ورود متحصنین نماید و ماموریت
شخص ثانی آنکه از اتفاقات اطلاع حاصل نموده راپورت
آنها را برای من بفرستد . بر دو نفر گفته شد که اگر
ممکن بشود نزد سپهدار و سردار اسد رفته و لزوم نگاهداری
نظم را بانها خاطرنشان نمایند .
چیزی که بتوسط تلفون پیش از قطع سیم آن بمن رسید اطلاع
میداد که ملتبان شهر را تصرف نموده و نظم بخوبی برقرار است
سد معلوم شد که این مطلب صحیح نبوده فقط قسمتی
از شهر در تصرف آنها است و در نقاط دیگر شهر جنگ در
کوچه ها شدت دارد .
چندی بعد میو جرجیل و میو اورتورا که میو سابلین بشهر
فرستاده بود راپورت دادند که سپهدار و سردار اسد اطمینان

حوزه انتخاب	مرکز حوزه	عده نمایندگان	عده مستحقین	عده حاضرین	عده غایبین
حوزه ۱	حوزه ۱	۲	۶	۶	۶
حوزه ۲	حوزه ۲	۲	۱۳	۱۳	۱۳
حوزه ۳	حوزه ۳	۲	۶	۶	۶
حوزه ۴	حوزه ۴	۲	۶	۶	۶
حوزه ۵	حوزه ۵	۲	۶	۶	۶
حوزه ۶	حوزه ۶	۲	۶	۶	۶
حوزه ۷	حوزه ۷	۲	۶	۶	۶
حوزه ۸	حوزه ۸	۲	۶	۶	۶
حوزه ۹	حوزه ۹	۲	۶	۶	۶
حوزه ۱۰	حوزه ۱۰	۲	۶	۶	۶
حوزه ۱۱	حوزه ۱۱	۲	۶	۶	۶
حوزه ۱۲	حوزه ۱۲	۲	۶	۶	۶
حوزه ۱۳	حوزه ۱۳	۲	۶	۶	۶
حوزه ۱۴	حوزه ۱۴	۲	۶	۶	۶
حوزه ۱۵	حوزه ۱۵	۲	۶	۶	۶
حوزه ۱۶	حوزه ۱۶	۲	۶	۶	۶
حوزه ۱۷	حوزه ۱۷	۲	۶	۶	۶
حوزه ۱۸	حوزه ۱۸	۲	۶	۶	۶
حوزه ۱۹	حوزه ۱۹	۲	۶	۶	۶
حوزه ۲۰	حوزه ۲۰	۲	۶	۶	۶

جواب سیدالدوله رئیس الوزره نظامنامه انتخابات میمون که در حین رسیدن عایه در مجلس
مخصوص ترتیب داده شده و مشتمل بر ۹۳ ماده میباشد تصحیح است فوراً در مجلس تصویب
و منتشر نمایند وزیر داخله بر ملائمه در مدینه و در حین رسیدن و ولایت
۱۲ حین لاخر ۱۳۲۷ (بخود من شده فضا)

کاملی از بابت امنیت منطقت اتباع خارجه که در تصرف ملتبان است بانها داده اند . در تمام مدت جنگ البته خطر خوردن تیر است ولی اقدری که من اطلاع دارم فقط يك نفر خارجه انهم اطربشی تیر خورده و زخم او هم خیلی جزئی بوده است ملتبان ایداً غارت نمیکردند ولی سوارهای غیر منظم شاه يك خانه انگلیسرا بکلی غارت کردند و فقط همین سوارها بودند که بر تنکب چاول می شدند .

باین ترتیب اطمینانی که از طرف رؤسای ملتبان به نمایندگان سفارتین داده شده بود بموقع ثبوت رسید . بعد از اینکه جنگ در شهر شروع شد داپورت بمن رسید که شاه خیال توپ بستن طهرانرا دارد مسو سابلین ومن متفق شدیم که متحداً در این خصوص بشاه پروتست نصائیم من سوادى از مضمون آن پروتست نوشتم و بعد باتفاق يك نویس نمودیم در این ضمن اطمینان خصوصی از طرف شاه بهمکار روس من داده شد که شهر را بتوپ نخواهد بست . لیکن در صبح زود فردای آنروز ما صدای توپ را از طرف قصر قجر شنیدیم و معلوم شد که شاه قرض قول کرده است .

چند ساعت بعد اعلیحضرت شاه ینام بما فرستاد که خیال داشته است قبل از توپ بستن شهر ۲۴ ساعت باتجماع خارجه وقت بدهد برای اینکه از شهر خارج بشوند ولی چون رولوسینرها

بمبارت او حمله آوردند لهذا مجبور شد حمله فوراً شروع به بمباردمان نماید . من و همکار روس من فوراً بسلطنت آباد رفتم و استعفا از شاه نمودیم که دست نگاه داشته و اعلان متار که بدهد تا اینکه شروع بمذاکرات شود . در جواب شاه شروع بشکایت نمود از اینکه ما مکرر دست او را بسته و نگذاشتیم که به رولوسینرها حمله بیاورد آنها حالا بطهران وارد شدند و حمله بمبارت او مباورند و گفت آیا شما در اینموقع هم میگوئید که من آنچه از دستم برمیاید نکنم ؟ وبالاخره شاه اظهار نمود که او فقط در صورتی اعلان متار که خواهد داد که رولوسینرها ترانسلمحه نمایند . جز برای خلاصی تبریز ما در موقع دیگر معانت از شاه نمودیم که اقدامی برای دفع رولوسینرها بنساید ولی من مباحثه در اینمطلب را لازم نمیدانستم و فقط بشاه خاطر نشان نمودم که کار سفارتین از وقتی که او مشروطه را برقرار ساخته جز صلح دادن طرفین نبوده است بدبختاء رولوسینرها نصیحت ما را قبول ننموده اند حالا باید که رفع غائله بشود و بقیه ما فقط امیدواری همان اعلان متار که از طرف آن اعلیحضرت است . شاه حکمت این ممکن نیست چون او نمی تواند با قشون محصور خود حمله اتصالاً و چار حملات مستند مذاکره نماید .

در اینصورت ناچار باید اول رولوسینرها ترك صلاح نمایند
ما جواب دادیم بی فایده است انتظار اینکه فاتح واضح باین اقدام
شود. ولی اگر آن اعلیحضرت اعلان مشار که برای مذاکرات
بدهد ما گمان میکنیم که بتوانیم این پیغام را هم بقشون دولتی
و هم به رولوسینرها برسانیم. شاه ابد قبول این مطلب نموده
و در مرتبه اظهار داشت که رولوسینرها باید اول تسلیم بشوند
در موقع خارج شدن از سلطنت آباد ما سعدالدوله را ملاقات
نمودیم و بعد از اینکه او از حاصل شدن نتیجه از این ملاقات
اطلاع یافت از ما خواست نمود که نتیجه این ملاقات را به سپهسالار
و سردار اسعد اطلاع دهیم تا اینکه او اعلیحضرت شاه را
ملاقات نماید.

متر جرجیل و مسیو یارن اوسکی که از صبح زود آنروز بپا
بخواستش شاه بطرف شهر رفته بودند تا شاید بتوانند ملتبانرا
و اداری بمذاکره نمایند مجبور شدند بواسطه جنگ سختی که
در اینموقع در کار بود مراجعت میکنند. نتیجه ملاقات
سعد الدوله با شاه این شد که تشکیل يك هیئتی برای مذاکره
بملتبان داده شود ولی اشغال اول این بود که بنی از اعضا
قبول این ماموریت را نمی نمودند بعد از اینصورت بالاخره این
هیئت تشکیل یافت بدو توانستند که داخل شهر شوند دو روز
بعد وقتی آنها نتوانستند داخل شهر بشوند که شاه سفارت روس

منتحن گردیده و کولونل لیاخت تسلیم شده بود.
چند ساعت بعد از ملاقات ما با شاه اخبار شوم پیدا نمود
که کولونل لیاخت که مشغول دفاع قزاق خانه بود نمیتواند
بیش از این دفاع از آنجا نماید. همکار روس من ایدوار
بود که قبل از اینکه کولونل لیاخت تسلیم بشود شاه منتحن
گردد که در آسودرت ماموریت کولونل لیاخت باین عمل تمام
شده و بیش از آنکه او مجبور تسلیم واقعی گردد بتواند با رؤسای
ملتبان قراری در کار خود بدهد.

و درواقع وقتی گمن مسیو سابلینرا در عصر ملاقات نمودم گمان
میکرد که شاه در همین شب منتحن خواهد شد مشارالیه بمن
گفت که او مسیو اورنو را برای گفتگوی در تسلیم کولونل
لیاخت نزد سرداران فرستاده است. مسیو اورنو به بهارستان
که مرکز ملتبان بود رفت و خواست از سرداران نمود که از
حمله بقزاق خانه دست نگاه دارند و از آنها سؤال نمود که
در صورتی که قزاق و صاحب منعیان آنها ترك اسلحه نمایند
در حق آنها چه رفتار خواهد شد. آیا اجازه داده خواهد
شد که باز هم در خدمت دولت آینده ایران باشند؟
و آیا رؤسای ملتبان میتوانند تا آن اندازه که ممکن است
ضمانت امنیت آنها را بنمایند؟
باین سؤالات سرداران جواب دادند که ملتبان همیشه مشغول

دفاع از خود بودند و بعد از اینکه صاحب منصبان و تاین بریگاد قزاق اسلحه خود را تسلیم نمایند دیگر برای ملتیان لازم نخواهد بود که دفاع از خود نمایند .

قزاقها ازاد خواهند بود یا بمنزلهای خود بروند و یا اینکه در قزاقخانه بمانند و بملأه سرداران اظهار نمودند که دولت مشروطه قشون منظم را لازم خواهد داشت و باینجهت قزاقها را انگاه خواهند داشت و مثل سابق مواجب بانها داده خواهد شد و بعد از اینکه اسلحه خود را تسلیم نمودند تا قدری که ممکن است امنیت آنها حمایت میشود . سیو اورنو با این جواب به زر هکنده مراجعت نمود ولی بواسطه بباردمان از قصر قجر توانست روز بعد که ۱۵ بود برای اتمام مذاکرات به طهران برود و جنگ در قسمتی از نقاط شهر مداومت داشت .

سیو سابلین از این ترتیبی که ملتیان نسبت به بریگاد قزاق اظهار داشته بودند راضی نشده ما قرار دادیم مستر جرجیل و بارن اوسکی در صبح زود فردای آنروز که ۱۶ باشد خود را هر طور است به بهارستان رسانیده و سعی نمایند که قول کتبی صحیحی تحصیل نمایند .

مقارن با حرکت آنها شاه با خانواده خود و عده از انبام او که نایب السلطنه امیر پسادر جنگ مفاخر الملک مجلل السلطنه داخل آنها بودند بسفارت روس متحصن شدند .

ما فوراً بهمدار و سردار اسدرا از اینمطلب بتوسط تلگراف مطلع ساخته و سعی نمودیم که این قمره در قدر بیشتر ممکن است انتشار یابد . در اینموقع ماموریت کولونل لیاخت دیگر تمام شد و میتوانست با اقتضای تسلیم شود .

سیو جرجیل و بارن اوسکی موفق شدند که خود را به بهارستان رسانیده و از رؤسای ملتیان يك سند کتبی تحصیل نمایند که صاحب منصبان روسی و بریگاد قزاق عجلاناً مثل سابق در تحت فرمان وزیر جنگ مشغول خدمت بدولت جدید باشند .

مستر جرجیل و بارن اوسکی کولونل لیاخت را از این نوبت مطلع ساخته و از او تقاضا نمودند که به بانک شاهنشاهی رفته يك نفر از رؤسای بختیاری بان نقطه فرستاده خواهد شد که او را همراهی تا بهارستان نماید . بانک برای این کار نقطه مناسبی بود بجهت آنکه مابین معمل دودسته مخالف واقع شده بود کولونل لیاخت با مستحقین قزاق به بانک رفت و بعد از اینکه یوسف خان برادر سردار اسد هم بان نقطه وارد گردید کولونل لیاخت با او در يك کالکه نشسته به همراهی بختیاری و فدائیان و دو ترجمان سفارتین به بهارستان رفته خود و بریگاد قزاق را بخدمت دولت جدید واگذار نمود .

این مطلب قابل ذکر است که در تمام طول راه تا بهارستان مردم فریاد تمجید باو می نمودند . تا مدتی در بعضی نقاط

شهر تیر انداخته می شد ولی تا شب شهر کاملاً خاموش گردید
مجلسی از رؤسای ملتیان که اسم آنرا مجلس عالی فوق
الماده گذارده بودند عصر در بهارستان تشکیل یافت .
این مجلس مصمم اعلان خلع محمد علی و تعیین ولیعهد سلطان
احمد شاه به جانشینی او و نیابت سلطنت عند الملك بطور
موقتی گردید . همین مجلس سپهبدار را بوزارت جنگ و
سردار احمد را بوزارت داخله منصوب نمود و بلاوه بك
كیته ۲۰ قری از ملتبان مهم برای راه نمائی وزرا انتخاب شدند
اعلان تغییر سلطنت فوراً منشر نگردید بجهت اینکه كیته مایل
بود که بدو محمد علی را بنوسط يك هیئتی از این تغییر مطلع
سازد خیال كیته در فرستادن این هیئت برای فردای آئروز
بود و در صبح فردای آئروز سپهبدار و سردار احمد تلگرافی
بسفارتین فرستاده و از خیال كیته اطلاع دادند و از ما خواهش
کردند که اطلاع از محمد علی میرزا حاصل نمایم که چه وقت
هیئت مذکوره را خواهد پذیرفت . همکار روس من این
پیام را بشاه سابق اظهار نمود شاه جوابداد که رفتن من از
سلطنت آباد استغفا است و باینجهت برای من غیر لازم است
حکمه پذیرائی از هیئت نمایم .

ما این جواب را بر رؤسای ملتبان تلگراف نمودیم .
هر چند که در تلگراف سرداران اسم جانشین شاه برده نشده

بود ولی محمد علی اطلاع داشت که ولیعهد انتخاب شده است
بك صورت خیلی رفت انگیزی ظاهر شد وقتی که اعلیحضرت
به همکار روس من اظهار نمود که نخواهد گذاشت بمرحوبه او
از پدر و مادر خود جدا شود و تا بك مدتی وافماً همچو بنظر
میامد که او در اینخصوص ایستادگی خواهد کرد .
مادر ولیعهد که قه گاهی بنزد بك در پیدا میشد از غصه بكلی از
خود رفته بود . بالاخره شاه از مسیو سالین تقاضا نمود که
یکی از این دو قسم را با رؤسای ملتبان قرار بگذارد .
(۱) اینکه اگر ولیعهد را به تخت خواهند نشاند اجازه باو
داده شود چند وقتی بامادر خود مسافرت نماید .
(۲) اینکه اگر ممكن میشود بپر دوم را بشاهی انتخاب
نمایند . مسیو سالین از نزد آن اعلیحضرت خارج شد و
بطوری بشاه معلوم نمود که او سعی خواهد مكره رضایت
كیته را به یکی از این دو شق تحصیل نماید ولی بعد از آنكه
ما اینمطلب را باهم مذاکره کردیم تصور نمودیم ~~حکمه~~ این اقدام
اسباب خطر برای سلطه قاجاریه خواهد بود و دلیل یم ما
آن بود که بواسطه تردید محمد علی میرزا در این ~~حکمه~~ بپر
بزرگ خود را اجازه قبول پادشاهی دهد ممكن است ملتبان
موقتی بدست آورده دیگر را برای این مقام پیداکنند .
ما حس نمودیم که مسافرت ولیعهد را ابدأ قبول نخواهند کرد

بجهت اینکه ما اطلاع داشتیم که ملتان سعی هستند این طبل را
از تره اشخاصی که فعلاً در اطراف او میباشند خارج کنند
و ترتیب ثانیا چنانچه ملتانهم قبول نمایند ممکن است خود
ولعهد بعدها از اقدام پدر خود متأسف شده و در آموختن
شاید در چندین سال دیگر به ادعای تاج و تخت خود برخیزد
با اینجهت ما مصمم شدیم که این پیشنهادهای محمد علی را
مطرح مذاکره قرار ندهیم و زود معلوم گردید که ما خوب
شد این اقدام را نکردهیم بجهت اینکه شاه چندی نگذشت که
به میوسابین اطلاع داد که هیچوجه در اینخصوص اقدامی
ننماید که احتمال خطر برای سلطه فاجار به خواهد بود .

اعلان تغییر سلطنت در عصر امروز انتشار یافت و اطلاع
رسمی در روز بعد که ۱۸ ماه ژویه باشد - بفسارتین [داده شد
سوازی از هر دو اعلان لغأ فرستاده شد ملاحظه خواهد نمود
که در مرسله سفارت نوشته شده است ~~که~~ محمد علی مطلع
گردید در صورتی که در اعلان اظهار شده است که محمد علی
بعل خود استعفا ~~کرده~~ .

در همانروز که ۱۸ ماه باشد شاه کوچک از سفارت روس خارج
شد و با همراهی منتهضین سفارتین بسلطت آباد حرکت
نمود و در آنجا پذیرائی از هیئت مجلس عالی نموده و باو
رسماً اعلان شد که بمقام شاهی رسیده است .

وقایع این مجلس رسمی که بقلم مازور استوکی نکاتت شده
در صورتی که شخصاً حضور داشته است لغأ ارسال میدارم
سه روز بعد که ۲۱ ماه باشد همکار روس من و من رسماً به
وزارت خارجه اطلاع دادیم که دولتن سلطان احمد راث هی ایران
خواهند شناخت . پیش از انعام این مرسله من مایلم که
اظهار رضایت خود را از خدماتی که مازور استوکی و مشر
جرجیل و مازور اوگونر (مونسول اعلیحضرتی مقیم میباشان
که در اینموقع در طهران بود و بخود را برای خدمات حاضر
نمود) در این افتشاش اخیر کرده اند بنمایم .

هر سه این اشخاص کارهای خیلی مفید در شهر نموده در
صورتی که خطر زیادی محتمل بود همچنین من مایلم ~~که~~
ذکری از خدمات دکتر اسکات (اجزاء کیانی هند و اروپا)
بنمایم بواسطه واقع شدن خانه او در محلی که محل تیر
بانجا انداخته می شد بفسارت آمده و در آنجا خدمت خوبی
برخام خوردگان که بفسارت آورده بودند نمود من اجازه
بدکتر تلکان ندادم که به کمک دکتر اسکات برود زیرا که
دخول بفسارت خیلی خطرناک بود و من مایل نبودم که کسی
بی تأیید مورد خطر واقع گردد بهین جهت دکتر اسکات
به تنهایی کار می نمود بالاخره من مایلم که تذکری از عقل و
آرامی اتباع انگلیس بنمایم در صورتی که چندین خانه اتباع

انگلیس در معركة جنگ واقع شده بود و خسارت فوق العاده
بآنها وارد آمد معذلك در اين مدت سه روز جنگ يك خبر موجب
نگرانی از انباء انگلیس بمن راپورت داده نشد
(امضا بارهلی)

❖ ضمیمه (۱) درنمره ۱۹۹ ❖

یادداشت مستر جرجیل مورخه ۱۶ ماه ژویه ۱۹۰۹ .
در ۹ ماه ژویه سپهدار با ۱۰۰۰ نفر تمام از حکرچ بطرف
جنوب شرقی که رباط کریم باشد حرکت نمود در آن نقطه
سردار اسعد را حکه با ۱۲۰۰ نفر بختیاری اردو زده بود
ملاقات کرد . امیر مفخم که یکی از رؤسای بختیاریهای
طرفدار شاه بود با ۲۰۰ نفر در همان موقع برای مصاف
سپهدار پیش آمد صبح زود روز بعد قشون مختلط سپهدار
که مرکب از قهقازی و ایرانی بود (من اینهارا بواسطه نبودن
اسم پتری فدائی مینامم) با بختیاریهای امیر مفخم مصادف
شده بودند و گمان کردند که ایشان بختیاریهای سردار اسعد
هستند این بختیاریهای دولتی که بیرق قرمز ملتبانرا همراه
داشتند سعی نمودند که فدائیهارا گول زده و آنها را مجبور
بخلع سلاح نمایند ولی این خدعه آنها قورا معلوم حکرید
جنگ سختی در گرفت و دولتیان عقب نشستند در عصر همان
روز سردار اسعد بان نقطه وارد گردید فدائیان گمان کردند

که آنها همان بختیاریهای دولتی هستند و شروع به تیر انداختن
بطرف آنها نمودند . نقر از آنها را مقنول و عده زیادبرا هم
مجرورح کردند اشتباه زود معلوم گردید و دوقشون ملی در
بادامک ملاقات نموده و در روز ۱۱ و ۱۲ ایشان با حملات
بی دربی قشون دولتیرا که مرکب بود از ۳۰۰ نفر قزاق در
تحت فرمان کاپیتن زبولسکی با عده از سوارهای غیر منظم شاه
و بختیاریهای دولتی و چندین عراده توپ پس نشاندند
و باوجود شلیک توپ سختی حکه از طرف دولتیها بایشان
میشد نقاط خود را به خوبی نگاه داشتند . در شب ۱۲
ماه ژویه تمام قشون ملی از مابین قزاقا و سوارهای شاه که
در شاه آباد و احمد آباد و یافت آباد گذاشته شده بودند
گذاشتند و توانستند که بی خبر قشون دولتی عبور نمایند و در
ساعت ۹ صبح ۱۳ ماه ژویه تمام قشون ملی از دروازه یوسف
آباد که در شمال شهر واقع است وارد طهران شدند .
آنها به ردیف سه تری از سفارت انگلیس گذاشتند و بعد
به سه دسته قسمت شده و بطرف بهارستان رفته بدون هیچ
ممانعه بانجا رسیدند از سربازانی که در قراول خانها بودند
بی اشکال خلع سلاح نمودند اگرچه در قراول خانه روبروی
سفارت انگلیس سه نفر کشته شدند .
سربازانی حکه قراول میدان توپخانه بودند تیر بطرف دسته

فدائیان که از سفارت انگلیس بطرف میدان میرفتند انداختند و دروازه‌های میدانرا هم فوراً بستند . به‌تیارها سه دروازه شمالی و سه دروازه غربی شهر را تصرف نمودند ولی سه دروازه شرقی شهر در دست قزاقها ماند .

در صبح همانروز کاپیتان زبولسکی با ۴۰۰ نفر قزاق از یکی از دروازه‌ها داخل شهر شد و خود را به گلوله‌باران که در تمام اینمدت در قزاقخانه با ۴۰۰ نفر قزاق بود ملحق ساخت مابقی قزاقها صحنه ۴۰۰ نفر بودند در تحت ریاست کاپیتان بری یتوزوف در سلطنت آباد یش شاه بودند

بلاوه قزاقها ۲۰۰۰ نفر قشون دیگر که در تحت ریاست امیرهادر بود ابتدا داخل جنگ شدند و نزد شاه بودند .

در تمام مدت این سه روز جنگ ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ قزاقها در قزاقخانه مشغول دفاع بودند و ۳۰۰ نفر قشون غیر مظف‌شاه میدان توپخانه را در دست داشتند و قشون عمده سپه‌دار و سردار اسعد مابقی شهر را متصرف بودند و مرکز آنها در بهارستان بود . در صورتی که یکصد فدائیان از حاکم گذشت مندرجاً هرچه ممکن بود نزدیک قزاقخانه آمده و موزر خود را با اثر زیاد بکار می‌بردند و در ششم شب میباید داشتند در ۱۴ ماه شاه اظهار نمود که خیال دارد باتمام قوای خود حمله بشهر یساورد و اگر موفقیت حاصل نکرد متحصن

بسفارت روس خواهد گردید این حمله‌مبدل بشکست شد باین شکل که کاپیتان بری یتوزوف از تپه‌های نزدیک نصر فجر محله بهارستانرا بتوپ بست و با کمک توپ عده از سوارهای غیرمظف‌شاه یورش بدروازه دوشان تپه آوردند ولی به‌تیارها طوری مدخل دروازه را حفظ کردند که سوارهای شاه باکمال بی‌نظمی فرار نمودند در صورتی که بیباردمانهم ابتدا اثری نبخشید . در همان موقع گلوله‌باران بسیار سی نمود که بهارستانرا بتوپ پیچید ولی درجه‌بندی توپچیان باینی خیلی ناصحیح بوده باشد که چندین گلوله در بالای بانک شاهنشاهی ترکیه و یک گلوله اطبقرا که من در آن بودم سوراخ کرده داخل شد بدون آنکه خرابی زیادی وارد آورد .

من شب را در بانک شاهنشاهی بسر مردم واز روی تجربه دانستم که به‌باید داخل فدائیان در شب هنگامی که آنها بنزدیک نقاط دوتایان رفته و شب میباید داشتند چگونه طرف مقابلرا مرعوب و ضایع بساخت . جنگ سختی در نزدیکی خانه مستر باکر واقع شد (که خسارت فوق العاده بواسطه گلوله‌های توپ بانجا رسید) در این حمله فدائیان حاکمرا تصرف کرده بودند و بنزدیکی قزاقخانه حمله می‌بردند

برای کسی که در طهران بود و اوضاع را مشاهده می‌نمود خوب واضح میگردید که برای قشون شاه اگرچه ممکن بود

واسطه زد و خورد مختصر جنگ را طولانی نمایند ولی غیر ممکن بود که ملتبانرا از نقطه خود خارج سازند در صورتی که عده کثیری از طرفداران شهریم به ملتبان ملحق شده بودند ولی صاحب منصبان ایرانی بازم به شاه اطینان میدادند که فتح با او خواهد بود و همین جهت روز بعد که ۱۵ باشد سوارهای شاه مجدداً می نمودند که هجوم بدروازه ها بساورند اما قزاقها فقط مشغول دفاع بودند هر حمله دواتیان می نمودند فدائیان آنها را با خسارت فوق العاده پس می نشاندند

در همانروز عده از بختیارهای دولتی خواستند خود را بیک خانه که نزدیک سفارت انگلیس بود برسانند جنگ سختی مابین آنها و فدائیان در گرفت رئیس غلامهای سفارتی که در دم درب معمولی سفارت ایستاده بود تیری برانش خورد ولی خوش بختانه زخم خطرناک نیست و او به بهبودی است تقریباً ۱۵۰ هر از ارمانه که در این محله سکنا دارند چون خود را در معرض خطر دیدند سفارت متحصن شدند مازور استوکی و مازور او کوزر (قونسول اعلیحضرتی مقیم سیستان که از راه طهران میخواست بمأموریت خود برود) مأمور نظم در سفارت شده بودند دکتر اسکات و ستر باکالی با عیال و اطفال خود سفارت آمده بودند چون خانه های ایشان در محل دهوا واقع شده بود و برای

آنها تا بلك اندازه احتمال خطر میرفت مقتولین و مجروحین این نقطه شهر زیاد بودند و مجروحین را منحل سفارت میاوردند و دکتر اسکات مریضخانه موقتی در سفارت تریب داده بود . من در ۱۵ ماه بانجارتنه و در آنوقت ۱۰ نفر تحت معالجه بودند ولی روز بعد عده ایشان به ۱۵ نفر رسید و بعضی از آنها هم در این بین مردند زخم بعضی از آنها خیلی سخت بود و من می توانم بگویم آن طرز شایسته جکه دکتر اسکات باین مجروحین رسیدگی میکرد و به تنهایی هر قدر برای او ممکن بود درد و الم آن بیچارگانرا تخفیف میداد زیاده از حد قابل تمجید است .

در ۱۵ ماه چند کاوله توپ بیرون باغ سفارت ترکید و یکی از آنها در خود باغ افتاد ولی ترکید خسارت بمسارت سفارتی وارد نیامده است . در ۱۶ شاه سفارت روس متحصن شد و جنگ خانه پذیرفت . من مایلم این مطلبرا اظهار دارم که در تمام مدت این سه روز جنگ عموم اتباع انگلیس در طهران آرامی فوق العاده از خود بروز دادند اجزاء بانک شاهنشاهی و اداره تلگراف خانه هند و اروپا و همچنین کمیانی هند و اروپا تمام در شهر بودند و اغلب آنها مثل همیشه باده خود میرفتند باوجودی که در آنمعالات جنگ بود ولی من از هیچکدام آنها يك كلمه شکایت نشنیدم

خبر نگاران جراید مستر فریزر مخبر تابنر و ملوئی مخبر
رویتر فر تمام اینمدت در شهر بودند حتی در سنگره‌ها هم
رفته و جنگ را تماشا میکردند

من می‌توانم این عقیده ثابت خود را اظهار بدارم که در
تبیح وقت هیچ خارجه در موقع خطر واقع نگردیده است
بهر از امکان خوردن تبر هوایی که آهم با احتیاط معموله
خوف مخاطره بود .

قدائیس و اعتبارها احترام فوق‌العاده از خارجه می‌نمایند و کسی
که من از بانک سفارت میرقم یک طرف را در دو تیان و یک
طرف آنرا ملتیان در دست داشتند و ابدأ احتمال خطر برای
من نمیرفت که در موقع که من به بهارستان رفتم خیلی سلوک
محترمانه از طرف ملتیان مشاهده نمودم جمعیتی که در دروب
مجلس تجمع شده بودند همیشه (هورا) برای غلام و سوارهای
سفارت می‌گفتند (برجیل)

❖ ضمیمه (۲) در تیره ۱۹۹ ❖

❖ اعلام نامه ❖

بچون اوضاع مملکت ایران نشان میدهند که استقرار علم و
امانت مملکت و برقراری حقوق و اطمینان قلوب ملت بدون
تغیر سلطنت ممکن نبود و چون شاه سابق از نظر ملت نسبت
بخود کاملاً آگاه بود باینجهت در سفارت روس در تحت حمایت

انگلیس و روس منحین نگردیده و بیل خود از تاج و تخت
ایران استعفا نموده است

لهذا در نبودن سنبا و مجلس شورای ملی نظر بمرور موقع
مجلس فوق‌العاده عالی در جمعه ۲۷ جمادی الاخره ۱۳۲۷
(۱۶ ژوئیه ۱۹۰۹) در عمارت بهارستان طهران تشکیل یافت
اعلیحضرت همایونی (سلطان احمد میرزا) ولیعهد ایران به
شاهنشاهی ایران انتخاب گردیده است

عملاً بملکیت سلطنت به جناب عضد الملك واگذار شده تا اینکه
بعد از اقتضای بارلمان بموجب ماده ۳۸ قانون مشروطه راجع
به نیابت سلطنت و بر حسب مقتضیات وقت ترتیب قطعی داده
شود . (امضا بهدار اعظم وزیر جنگ)
(علی قلی وزیر داخله)

❖ ضمیمه (۳) در تیره ۱۹۹ ❖

❖ اخطار رسمی از طرف دولت ایران ❖

چون اغتشاش ایران و بی‌نظمی ولایات محتاج به تشکیل
ادارات دولت بود و در این عقیده تمام ایرانیان متفق بودند
و نظر بمقتضیات زمان و اوضاع مملکت و تفر مردم از محمد
علی میرزا ممکن نبود که حقوق و امنیت ملت را بدون تغییر
سلطنت تحصیل نمود باینجهت در نبودن شاه و مجلس شورا
یک مجلس فوق‌العاده عالی در ۱۶ ماه ژوئیه در بهارستان طهران

تشکیل یافت .^۱ اعضاء این مجلس که رؤساء مجاهدین و علماء و شاهزادگان و اعیان و اشراف و عده از وکلاء سابق هستند با اکثریت آراء معظم خلع محمد علی میرزا شدند و بموجب ماده ۳۶ و ۳۷ قانون اساسی اعلیحضرت سلطان احمد میرزا را بسلطنت انتخاب و بنابت سلطنت موقتاً بخدا الملك داده شد بعد از افتتاح پارلمان بموجب ماده ۳۸ قانون اساسی ترتیب قطعی راجع به بنابت سلطنت داده خواهد شد لهذا بموجب این مراسله رسمی بشما اطلاع از خلع محمد علی میرزا و جلوس (سلطان احمد میرزا بسلطنت ایران میدهم .

❦ ضمیمه (۳) درنمره ۱۹۹ ❦

بادداشت مازور استوکی در تفصیل پذیرائی نمودن هیئتی از طرف دولت موقتی از سلطان احمد شاه .
بعد از آنکه محمد علی بفسارت روس منحصر گردید و قبول نمود که پذیرائی نماید از هیئتی که مامور اعلام جلوس پسر او سلطان احمد بسلطنت ایران بودند در روز ۱۷ ماه ژویه سلطان احمد بشاهی ایران اعلان کردید
در ساعت ۱۰ صبح روز ۱۸ ماه ژویه هیئتی از طرف دولت جدید در سلطنت آباد متظر ورود سلطان احمد شاه شدند
هیئت مذکوره مرتب بود از قایم السلطه عند الملك و علماء

و اعیان ذیل : آقای بهمانی (پسر سید عبدالقادر مجتهد)
آقای امام زاده (پسر مرحوم امام جمعه و برادر امام جمعه حایه طهران) نظام الملك موقتی الدوله
(سابقاً ناظر مظفر الدین شاه بود) علاء الدوله
علاء الملك . سلطان احمد شاه با مستحفظین قزاق روس و سوار هندی از سفارت روس در کالکه حرکت نمود در کالکه دوم موقتی الملك ناظر ولیعهد و ظل السلطه پسر عموی محمد علی و دو نفر شاهزاده قاجار دیگر بودند
سپو اسیرنوف که دوش سال است معلم شاه جدید است در کالکه خودش همراه موصکب سلطنتی بود و بعضی این آمده بود که بمستحفظین بگوید چه موقع مراجعت نمایند
در ورود بسلطنت آباد مستحفظین مراجعت کردند اعلیحضرت شاه در ب عمارت از کالکه در آمده و بطرف عمارت پیاده حرکت نمود تقریباً سی ذرع عمارت مانده عند الملك رئیس ایل قاجار شاه را پذیرائی کرد و بایک طرز خوش و مهربانی چند کلمه نطق نموده شاه را بدخول عمارت دعوت نمود
رفسار شاه حران حبلی موفرا به بود ولی در اول يك اندازه بنظر عصبانی (نرو) میامد این هیئت اعلیحضرت شاه را در عمارت ملاقات کردند و فقط ایرانی در آنجا اجازه دخول داشت و خطابه ذیل را برای او قرائت نمودند

اعلیحضرت همایونی سلطان احمد شاه خداداده ملکه و سلطانه
چون سلطان شما والا حضرت شاهزاده محمد علی میرزا از
شغل مهم سلطنت بموجب ماده ۳۶ و ۳۷ قانون اساسی مصاف
شده اند مجلس فوق العاده که در ۲۷ جمادی الاخر
(۱۶ ژوئیه) در غمارت بهارستان منعقد گردید. سلطنت را
اعلیحضرت همایونی شما تقویض کرده است. اعلان در این
خصوص منتشر و ثبات سلطنتهم موقعا بجناب عضدالملکوا گذار
شده است تا اینکه بعد از انعقاد مجلس شورای ملی بموجب
ماده ۳۸ قانون اساسی ترتیب قطعی در اینخصوص داده شود
این ابلاغ را نمایندگان مجلس فوق العاده عالی از طرف
مجلس مذکور پایه تریز اعلیحضرت همایونی شما آورده اند
و ما که اینجا حاضریم از طرف تمام رعابای شما تبریکات
صمیمی خود را تقدیم نموده و از خداوند درخواست می نمائیم
که سلطنت مشروطه اعلیحضرت شما با هر نوع خوشی و آسایش
برای آباء ایران زینت بخش گردد و ترقی و سعادت مملکت
در زیر سایه عنایت شما بسرحدازدهاد و تکمیل برسد
این بذرائی بسیار ساده بود و اشخاصی که حضور داشتند
هیچ يك با لباس رسمی نبودند و بهم رفتن بیش از ۳۰ نفر
حضور نداشتند و چنین بنظر رسید که بغیر از دو نفر علماء
اشخاصی که انتخاب شده بودند و حضور بهر رسانیدند یا از ایل

قاجار یا از دوباریان بودند. سرداران ملی و رؤبای ملتیان
حضور نداشتند بعد از این مجلس شاه چند روزی در سلطنت
آباد اقامت کرده و بعد به طهران عزیمت نمود
﴿ نمره ۲۰۰ ﴾
تلگراف حربار ملی به سرادوار کری مورخ ۱۷ ماه او از قلهك
دو مطلب دیگر راجع بحركت شاه سابق علاوه مطالبه
مربوط به مستمری و جواهرات سلطنتی است. پسازکی روی
داده است. • آندو مطلب یکی فروش شخصی شاه سابق بیات
روس است. دیگری تقصیرات و دعاوی انبسام اوست
مطلب آخری در مجلسی که مابین نماینده دولتی و نمایندگان
دولت ایران که در ۱۵ و ۱۶ ماه او منعقد گردید. بالاخره
تسویه شد. مطلب اول را نمایندگان دولت ایران باین طور قبول
نمودند که اعلیحضرت شاه تمام املاك خود را بدولت ایران
واگذار نماید و در عوض دولت ایران جزئی اسافه بر مستمری
او نموده و فروش او را هم بیات استخراضی قبول نماید •
بد بختانه اشکالی روی داده است که ما بجهت درخواست دستور
العمل از دولتی خود شده ایم و من و همکار روس من. بانمایندگان
دولت ایران قرار گذاشتیم که بحركت شاه سابق موقعا جمعه
تعیین نمایند •
دولت ایران از ما تقاضا نموده است که ما قراردادی بنمائیم که

هرگاه بدولتین ثابت شود که شاه منقذ مشغول تحریکات در ایران است دولت ایران از اداء منقذی او معاف باشد
طبیعی است که دولت ایران سعی نماید که جلوگیری از این قبلاحتیالات بشود ولی مسئله امر مشکلی است و من گمان نمی کنم که دولت روسیه این پیشنهاد را قبول بنماید زیرا
اولا ممکن است باین ترتیب منقذی شاه سابق قطع سکردد و دولت روسیه مجبور به نگاهداری از او بشود بجلاوه این
مطلب ممکن است بعدم خلوص نیت روسیه تغییر کرده

نمره ۲۰۱

مراسله سرادوار کری به سر بارگلی مورخ ۱۷ ماه او از وزارت خارجه لندن (آقا) سفیر ایران امروز از من ملاقات کرد و از احساساتی سککه در ایران بواسطه مداومت توقف قشون روس در سبلت و مخصوصا در قزوین ظهور بهم رسانیده است بیان نمود و شکایت کرد سککه قشون روس در قزوین مورد سوءظن واقع شده اند از اینکه شاید بطرف طهران حرکت کنند و این سوء ظن بواسطه اردو زدن آنها در ۸ میلی خارج قزوین بطرف طهران است در صورتی که اگر مقصود حفظ الصحه باشد ممکن بود که قشون اردوی خود را در ۸ میلی از قزوین بسمت رشت قرار دهند من سفیر ایران گفتم که این مسائل کاری است که باید بین دولت ایران و دولت

روسیه مذاکره شود ولی هیئت منقذ می تواند بگویم سککه وقتی مسو ایزولکی اینجا بود اظهار میل در خارج کردن قشون روس از قزوین می نمود و توضیح داد که اشکال اقدام باین کار این است که هیچ کس هنوز هم مطمئن از استقرار نظم ثابتی نیست و مشارالیه گمان می نمود که خیلی کار بدی خواهد شد بعد از آنکه قشون خارج شدند زیرا مجبور بودند دادن آنها بشویم و نمیخواست چنین امانی روی دهد با وجود اینکه خیلی از اتباع روس در ایران اظهار خوف کرده اند و اصرار نمودند که قشون روس طهران فرستاده شود ولی دولت روس اعتنائی نکرده است و خود داری آندولت بموقع ثبوت رسیده است باز هم در ایران بی نظمی بسیار است مثلا شکایات زیاد از نا امنی راه های جنوب و خساراتی که بتجارت انگلیس وارد میشود بمن میرسد اگر بهیچ قسم شکایات از شمال ایران برای روسیه برسد خیلی برای او مشکل خواهد بود که قشون خود را خارج نماید

من سفیر ایران گفتم که دولت متوجه او خوب است اقدامات لازمه را با دولت روس مذاکره نماید هرچند محتمل است که دولت روسیه بعد از این اغتشاشاتیکه روی داده است مایل به اقدام در اینخصوص نباشد تا آنکه مسو با کلاوسکی بعد از رسیدن بطهران رابودنی از اوضاع بدهد

سفیر ایران اهمیت زیاد با تنظیم کاملی که در طهران و فروین
برقرار است میداد من گفتم که اگر اوضاع سابقه هم بطور
حالی بود هیچوقت دولت روسیه قشون نمی فرستاد ولی چون
قشون فرستاده شده است و آنها هم در آن نقطه هستند
دولت روسیه ملاحظه از خارج کردن آنها دارد تا آنکه
مطمئن شود که اوضاع بهطور رو به بهبودی خواهد رفت .
(امضا ادوار کری)

❖ نمره ۲۰۲ ❖

تلگراف سرادوار کری به سربار کلی مورخه ۱۷ ماه او از وزارت
خارجة لندن . اگر شما ابرادی نمی بیند ابتداء کی کنید
که گرفتن واداری فوراً برداشته شود (مراجعه کنید به
مراسله ۱۸ ماه گذشته ژنرال فونسول اعلیحضرتی مقیم نوشهر)
من اقدامی نخواهم کرد تا اینکه اطلاعی از مذاکرات
شما با ژنرال فونسول حاصل نمایم ولی انعام اینستکه اهمیت
فوق العاده دارد .

❖ نمره ۲۰۳ ❖

تلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۸ او باز قلهک .
محمد علی میرزا قبول نمیکند که املاک خود را بهترینی که
در تلگراف سابق ذکر شد واگذار نماید مفاد آن ترتیب
مجملاً از ایقرار است .

دولت ایران فروض اورا که تقریباً ۱۰,۴۰۰,۰۰۰ تومان از
قرار فرع صد ۱۲ است بمقدار خود میگیرد و مسنری اورا
۹۰,۰۰۰ تومان در سال قرار میدهد اعلیحضرت در عوض
املاک خود را که عائدی آن از ۵۰ الی صد هزار تومان
نخستین شده است بدولت ایران واگذار می نماید .

از قضا نظر مایه این ترتیب خیلی بحال شاه سابق مفید خواهد
بود و چیزی که دولت ایرانرا مجبور بقول این ترتیب نمود
(اولاً) ترس اینکه شاید شاه سابق بواسطه املاک خود تحریکات
در ایران بنماید (ثانیاً) احتراز از آنکه املاک بدست خارجه
بیفتد . باین ترتیب منافع مشروع شاه سابق محفوظ مانده
و در عوض این ضرر مالی منافع سیاسی زیادی بدولت ایران
رسیده است بانک روسیه صرفه برده است برای اینکه دولت
ایران ضمانت قرضی را نموده است که رهن آن انقدر کم
نظر میاید کفایت فرع آنرا نمیداده است و علاوه ارزشمندی
که این نوع ضمانتها حتماً دارا خواهد بود راحت شده اند

اعلیحضرت باز هم قبول نمیکند در صورتی که ماسمی کرده
و باو حالی نمودیم که این ترتیب شصت بحال او میباشد
خواهد بود .

همکار روس من و من امیدواریم که از دوتین منوغبین
خودمان برای ما دستور العمل برسد که ما اعلیحضرترا مجبور

قبول بنمائیم . مسو ساجینهم که کاملاً موافقت با این عقیده
ما دارد تلگراف به پترزبورغ نموده و اجازه برای این
اقدام خواسته است .

باید باعلیحضرت یادآوری شود که حمایت متحدان که ما بشان
کرده شده است راجع بشخص او بوده و باینجهت ما میتوانیم
باو بجهانیم که اگر بازهم این ترتیب را قبول نکند نه فقط از
اضافه مستمری محروم خواهد بود بلکه اگر دولت ایران
خود را مؤول قروض او به بانک روس نماید بمقتضوری که
دولت ایران الانهم با بعضی شرایط مایل است اجازه بدولت
ایران داده خواهد شد که املاک او را توقیف نماید بدون
اینکه ازطرف سفارتین پروتست بشود .

❖ نمره ۲۰۳ ❖

تلگراف سر ادوار کری به متر اوپرون مورخه ۱۹ او از
وزارت خارجه لندن (دولت اعلیحضرتی کاملاً شریک عقیده
سربار کلی است که در تلگراف ۱۸ ماه خود در خصوص
املاک شاه ساق اشعار داشته بود

شما خوب است اینمطلب را بدولت روسیه اطلاع داده و تقاضا
نمایند که بشاوارز دافر خودشان اجازه بدهند متحداً مذاکره
را که در جمله آخر تلگراف مذکور بود باعلیحضرت
بنمایند

❖ نمره ۲۰۵ ❖

تلگراف سربار کلی سر ادوار کری مورخه ۲۲ ماه او از قاهره
فرمانفرمای جدید مخبر السلطه به تبریز وارد گردید

❖ نمره ۲۰۶ ❖

تلگراف سربار کلی سر ادوار کری مورخه ۲۳ ماه او از قاهره
تبریز . کفیل ژنرال فونسولگری اعلیحضرتی بمن
اطلاع داده است که ۳ دسته قشون روس که هر دسته ۸۰
نفر بودند از تبریز به قراداغ رفتند این استعداد که رئیس
انامازور و صاحب منصبان انامازور داخل آن هستند برای
حمایت از دعائی که اقوام رحیم خان غارت می نمایند عازم
شده اند . احکام اکیده صاحب منصفان صادر شده است که
اسباب هیجان اهالی نشوند و مداخله در کارهای اداری
ننمایند .

❖ نمره ۲۰۷ ❖

مراسله سر ادوار کری به سربار کلی مورخه ۲۳ ماه او از وزارت
خارجه لندن . (آقا) مراسلات ۱۲ و ۱۳ ماه گذشته شما
که راپورت حوادث اخیر ایران بود از زمان قبول شاه
برکرام رفو دم دولین انکلیس و روسرا ناخلع او واصل
گردید . من اظهار تشکر زیاد خود را از این راپورتهائی
که با دقت کامل خوانده ام می نمایم و بهلاوه رضایت خود را

از اهل مرتبه لسانی که شما در تمام اینست نشان داده اید
اطهار مبدارم .

من با امتان از خدمات شایان آقاییان مذکور در مراسله آخری
شما اطلاع حاصل نمودم چون اغلب این اشخاص مستخدم
دولت هندوستان هستند من مطبوعاً باستحضار (وی گنت مودلی
بلاک برن) رسانیدم . حرکات عاقلانه و اطوار مردانه اتباع
انگلیس مقیم طهران در اینست بر زحمت تاثیر زیادی بدولت
اعلیحضرتی نموده است (امضا ادوار کری)

❖ نمره ۲۰۸ ❖

تلگراف سربار کلی سرادوار کری مورخه ۲۳ او از قلمک
❖ املاک شاه سابق ❖

تاریخ دافر روس بمن اطلاع داد که بقیه زرال فونسل
روس در تبریز املاک شاه سابق در آذربایجان بیش از ۳۰۰۰۰۰
تومان در سال عائدی ندارد و تسلیم نمودن شاه املاک خود را
بشروطی که پیشنهاد شده است تسهیل در حرکت او خواهد داد
بجهت اینکه ما انوقت می توانیم بدولت ایران اصرار نصائیم که
ترك بعضی دعاوی متفرقه خود را از قبیل حواهرات تفك اسب
الاغ و زمین و غیره که در صورتی که نزد ما فرستاده شده درج
است . ترتیب دیگر غیر از این شکل نیست که اجازه
شما در روس داده بشود که مسئله قرض بانک روس را برای

بعد بگذارد تا در آن فرادی داده شود

❖ نمره ۲۰۹ ❖

تلگراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۲۵ ماه او از قلمک
عنو عمومی (راجع به تلگراف ۱۳ ماه او شما)
در جواب یادداشت متحد سفارتین مراسله طولانی و غیر شافی
از طرف دولت ایران فرستاده شده است دولت ایران اظهار
میدارد که اهمیت عنو عمومی بر آنها واضح است و در موقع
اعلان خواهند نمود .

❖ نمره ۲۱۰ ❖

تلگراف سربار کلی به سرادوار کری مورخه ۲۵ ماه او از قلمک
❖ املاک شاه سابق ❖

خواهش میکنم به تلگراف من مورخه ۲۴ ماه او رجوع نمایند
تلگراف ذیل از زرال فونسل تبریز رسیده است
عائدی املاک آذربایجان بر حسب تعبیر غله تفاوت پیدا میکند
من از منبع موثق اطلاع حاصل نموده ام که در موقع نظم و
آسایش عائدی املاک تحمیل ۵۰۰۰۰۰ تومان است از این ۵۰۰۰۰۰
سی هزار تومان جنس و مافی نقد است زرال فونسل روس
این طور تلگراف می نماید قیمت گندم بعد از استقرار مشروطیت
به نرخ معمولی برگشت نمود و عایدی شاه از این املاک فقط
قسمت اربابی است

❖ نمره ۲۱۱ ❖

تلگراف سرادوار کری به سربارکلی مورخه ۲۶ ماه او از وزارت خارجه لندن . شما خوب است بانه ق مسمو سابلین بدولت ایران اصرار در دادن عفو عمومی بخنید (ملاحظه نمائید تلگراف دبروز خودتانرا)

❖ نمره ۲۱۲ ❖

تلگراف سربارکلی سرادوار کری مورخه ۲۷ او از قلهک . و پس قونسول اعلیحضرتی متبم رشت تلگرافی بمن فرموده مشعر بر اینکه ظل الطهارا خلاص کرده اند مشهور است که شاهزاده ۳۷۰۰۰۰۰ تومان بمنوان ضمانت پرداخته است

❖ نمره ۲۱۳ ❖

تلگراف سربارکلی به سرادوار کری مورخه ۲۷ ماه او از قلهک مجلس عالی پسر کوچک محمد علی محمد حسن میرزا را ولعهدی انتخاب نموده اند

❖ نمره ۲۱۴ ❖

تلگراف سربارکلی سرادوار کری مورخه ۲۷ او از قلهک
❖ اوضاع تبریز ❖

اعضاء کتبه بمن اطلاع دادند که ۲۰۰ نفر قراق ایرانی و تقریباً ۱۰۰ سوار دیگر در هفته آتیه برای حکومت به تبریز حرکت خواهند نمود . آنها پس اطمینان دادند که

تنخواه لازمه برای فرستادن این قوه داده خواهد شد

❖ نمره ۲۱۵ ❖

تلگراف منتر اوپرون سرادوار کری مورخه ۲۷ ماه او از پترزبورغ . املاک شاه ساقی . شارژدافر روس راپورتی برای دولت روسیه فرستاده است مشعر بر اینکه دولت ایران حالا راضی شده است که در صورت فوت محمد علی میرزا سالی ۲۰۰۰۰ تومان بخانواده او منعمی بدهد

گفیل امور وزارت خارجه بمسمو سابلین تلگراف نموده است که دولت روسیه این ترتیب پیشنهاد شده را در تسلیم املاک بدولت ایران قبول می نماید . مشروط بر اینکه دولت ایران مسائل واجبه بمنعمی و غیره را کتباً قبول نماید .

مسمو سارائوف بمن گفت بمنضم اینک دولت ایران قول لازمه بدهد دستورالعمل بمسمو سابلین خواهد فرستاده که همانطور که سربارکلی در تلگراف ۱۸ خود پیشنهاد نموده بود پشاه فشار بیاورد .

❖ نمره ۲۱۶ ❖

مراسله سربارکلی سرادوار کری مورخه ۳۱ ژویه از قلهک (آقا) اقتحار دارم که راپورت بدم . امروز صبح در ساعت ۱۱ اعلیحضرت سلطان احمد شاه دفته اول بود که از سفر پذیرائی نمود .

نایب السلطنه عند الملك رئیس محترم ایل قاجار تقریباً ۸۰ سال دارد و بایک طرز موقرانه از طرف شاه جوان ۱۳ ساله مشغول پذیرائی بود . سفير آلمان از طرف سفيرای ديکس در يك نطق مختصری تبریکات همکارانشرا بحضور شاه تقديم نمود وبعد از طرف امپراطور و دولت آلمان دو مرتبه شاهرا تبریک گفت . نایب السلطنه از طرف شاه با چندین الفظ بنسبیده از اظهارات دوستانه ادای تشکرات صمیمانه نمود و بمقدم السفرا (دوداین) اطمینان داد که مقصود بزرگ دولت شاه عبارت از دوام و تقویت روابط دوستانه است که خوشبختانه مابین دولت ایران و دول خارجه برقرار است

بعد نایب السلطنه شاه را نزد يك به يك از سفر برده و آنها نیز اجزاء خود را بشاه معرفی نمودند و از طرف پادشاهان خود جواب احوال برسی رسماً دادند .

وقتی که نوبت بمن رسید موقع را غیبت شمرده تبریکات صادقانه اعلیحضرت پادشاه و دولت اعلیحضرتی و نایب السلطنه هندوستانرا تقديم حضور شاه نمودم . نایب السلطنه در جواب از من خواستار نمود که تشکرات صمیمانه شاهرا در عوض با اعلیحضرت پادشاه انگلستان تقديم نمایم و بعلاوه نایب السلطنه اظهار نمود که در ۳۰ سال قبل در یکی از مسافرتهاى ناصر الدین شاه بفرنگ افتخار داشتم که با اعلیحضرت پادشاه انگلیس ملاقات

گرفته در حضور ملکه (ویکتوریا) معرفی شده ام . بعد در اطاق دیگر دو مرتبه نایب السلطنه از سفرا پذیرائی نمود . باید این ملاقات والا حضرت عند الملك در این سن زیاد و متعاده نبودن بزندگانی رسمی و عدم معاشرت با خارجه خیلی اسباب زحمت ایشان شده باشد باوجود این با يك طرز دلربائی ممتاز و شایان دقت نظر از سفرا پذیرائی نمود . غیبت درباریان عمده که دائماً در این قسم مجالس حضور داشتند و اسباب کلی اضطراب سلطنت ظالماته محمد علی را فراهم نمودند بی اندازه در اینموقع آشکار بود . دو نفر رئیس ملت که این تغییرات کبرا بطهور رسانیدند حضور نداشتند .

❖ نمره ۲۱۷ ❖

مراسله حرار کلی به سرادوار کری مورخه ۱۰ ماه او از قاپک (آقا) پس از آنکه ملتیان طهرانرا تصرف نمودند در واقع زمام دولت بدست کمیته ۲۵ نفری افتاده است که برای راه نمائی وزرا ایشانرا مجلس عالی انتخاب نموده است . کمیته تشکیل شده ولی هیچ يك از وزراء بدون مشورت کمیته نمی تواند در امری اقدام نماید . این کمیته روی هم رفته خوب از عهده اداره امور برآمده است . پس از اختتام جنگ فوراً نظماً برقرار نمودند

و تا بحال بشیر از حرکات قشون شاه که متفرق شده اند و در بعضی از نقاط اسباب اغتشاش را فراهم می نمایند کسی در مقام اغتشاش نیست و نظم برقرار است .

وقت انعقاد مجلس هنوز تعیین نشده ولی کتب لزوم انعقاد فوری مجلس را بخوبی حس کرده و انتخابات بروقی قانون جدید در جریان است در عموم ولایات تغییر دولت از طرف اهالی بخوبی پذیرفته شده است عجانا دولت نظر به تنقیح ماله نمی تواند برای رفع اغتشاش بعضی نقاط اقدامات مجدانه نماید ولی بواسطه بعضی تدابیر در شهرهای عمده ایالات اغتشاش را که احتمال فساد و اغتشاش در باره آنها میرفت ساکت نموده و در بعضی مواقع خطرات بزرگ قریب الوقوع را بهمین ترتیب رفع کرده است .

تعیین حکام ولایات برای دولت مسئله مشکلی شده است و جهت اشکال این است که در میان اشخاص لایق بندرت کسانی پیدا می شوند که عاری از دزدی و تقلب بوده و بدورستی و جدیت خدمت نمایند . عجانا آراء بدو طریق تقسیم شده است بصیها مایلند که اشخاص قدیم با تجربه را دومرتبه انتخاب نموده و بعضی دیگر گمان میکنند اشخاص جدید که سابقا در کارهای عمده دولتی نبوده معین شوند اشخاصی که دارای عقیده اولاند دلیل و برهانی که افاده می نمایند این است که

تا چندین سال دیگر نظم و لایا ترا فقط بتوسط نفوذ شخصی میتوان نگاهداری کرد و اشخاصی که سابقا قصدی لمورد صحت بودند البته نفوذشان زیاده از کسان جدید نخواهد بود

و کسانی که دارای عقیده ثانوی هستند بگویند که بتوسط اشخاص جدید عادات بد را از قیسل ریشه گیری و چیزهای دیگر آسانتر می شود رفع کرد . و نظریه این اختلاف آراء همین حکومت فارس هنوز متوقف افتاده است .

پس از آنکه معلوم شد که مقتضایها علاء الدوله را نمی پذیرند عین الدوله را بحکومت فارس تعیین نمودند لیکن پس از ورود نفی زاده نفوذ خود را نفورا بکار برده و اظهار نمود که عین الدوله مجسمه اطاعت سابق است که ما میخواهیم آنرا اصلاح نمائیم .

حکومت تبریز هم بهمین اشکالات دچار است و ملتیان اصرار دارند که مخیر السلطنه را تعیین نمایند هر چند که همکاری و حسن من اظهار عدم رضایت از تعیین او نموده و منهم بالو همراهی نبودم ملتیان همان اعتراض که بعین الدوله می نمایند در حق علاء الدوله هم دارند . ولی در این موقع صلاح دولت ایران این بود که برخلاف میل روسیه حرکت نموده علاء الدوله را بحکومت تبریز رساند .

دولت ایران در مسئله تعیین حکام به عقیده من بطور عاقلانه رفتار

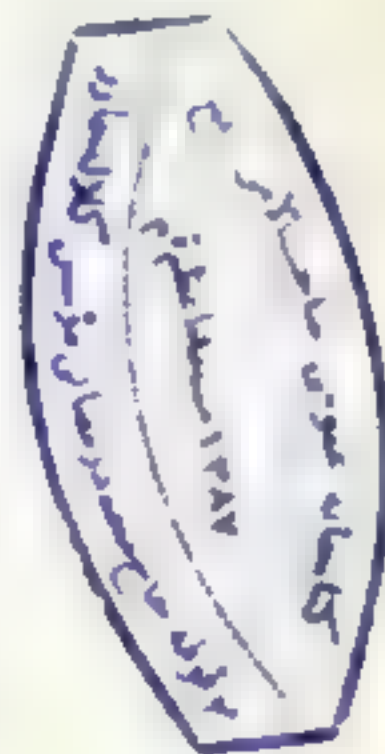
نکرده است. در چند مسائل دیگر هم هست که اسباب
عجب جویی شده است از آنجمله بزور پول گرفتن از بعض
متدینان است که سابقاً متصدی امور بودند و اعدام شیخ
فضل الله و اشخاص دیگر.

من صحیحاً اطلاع ندارم که از کسی جرأ پول گرفته باشند
ولی بالفرضهم اگر این مطلب صحیح باشد بطریقی که این
اشخاص پولها را جمع نموده اند این اقدام در حق آنها ظلم نیست
بلاوه اینکه دولت در اینموقع ابداعائی ندارد.

نظر باغشاش ولایات چیزی اموال و وصول نمیشود و تا مدتی
نخواهد شد و در واقع بیشتر از مالیات امسال تا کنون خرج
شده است و سایر منابع عایدانم در رهن است.

در ابتداء دولت ۳۰۰۰۰ تومان باشکال زیاد از تجار داخله فرض
کرد و تا بحال آن پول تمام شده است.

دو هفته قبل یکی از اعضای مهم کینه بن اظهار نمود که دولت
یکی از ایندو اقدام مصمم شده است (اولی) توجیه اجباری
و دومی استقراض از بانک مشار الیه اظهار نمود که برای
هر دو این اقدام ممکن است اعتراض بشود. اقدام اول اثر
بد خواهد بخشید و وسیله بدست متدینان خواهد افتاد و اقدام
ثانی بر خلاف قانون است برای اینکه بدون تصویب مجلس
نمی توان نقد استقراض را بست.

از قرار معلوم چند از این ملاقات دولت مصمم شده است که
بطریق اول رفتار نماید و باین ترتیب تا يك مدتی می تواند
امور دولتی را اداره نمایند ولی اغلب اشخاصی که مستحق پول
گرفتن می باشند در تحت حمایت خارجه هستند و گمان میکنم
که پیش از انعقاد مجلس دولت مجبور بشود که استقراض نماید
اشخاصی که اعدام شده اند عبارت از مفاخر الملك

صالح حضرت میر هاشم شیخ فضل الله و آخودان
باشی است. اشخاص فوق در محکمه مخصوصه محاکمه
منحل شده است محاکمه شدند و هر چند راپورت محاکمه
آنها که چاپ شده بود کافی نبود لیکن انسان می تواند اطمینان
نماید که باستاء آخودان باشی که قصیر او فقط عبارت از این
بود که در بیاردمان مجلس سال گذشته او اول شخصی بوده
که شایک بمجلس کرده است سایر اشخاص دیگر مستحق
رحم نبوده اند.

مفاخر الملك صلیح حضرت میر هاشم تماماً منهم
قتل بودند. شیخ فضل الله مرتکب این جنایت نشده بود
ولی یکی از دشمنهای بزرگ مشروطیت بود و هر چند که
راپورت محاکمه او چاپ نشد ولی گمان می شود که برای
استقرار محمد علی میرزا مشغول تحریرات بوده است
مخاطرات چنین تحریک بر واضح است.

شیخ فضل الله برای مملکت خود خطر بزرگی بود
خوب شد که ایران او را از میان برداشت

(امضا بارکلی)

﴿ نمره ۲۱۸ ﴾

مراسله سربار کلی به سرادوار بکری مورخه ۱۲ ماه لو از قلهک
(آقا) افتخار دارم که سوادی از مراسله کفیل زنرال
فونسول اعلی حضرتی مقیم تبریز راجع به عقیده عموم بعد از
بهم خوردن دولت شاه سابق و تأثیرات این خبر در اوضاع
تبریز را لفا برای شما ارسال دارم . (بارکلی)

﴿ ضمیمه در نمره ۲۱۶ ﴾

مراسله متر اسارت کفیل زنرال فونسولگری تبریز سربار
کلی مورخه ۲۵ ژویه از تبریز .

(آقا) استضاء محمد علی شاه از طرف عموم طبقات مردم
در کمال خوشوقتی پذیرفته شد . چون مردم اخدر منتظر
و مسلوب الاطمینان بودند که ابداً امید صلح باقی نبود

در ۲۲ ماه ژویه اجلال الملک کفیل حکومت مهمانی رسمی
بافتخار جلوس سلطان احمد شاه داد و از آنروز بعد شب و روز
مردم مشمول خوشحالی و جرجاعی و آتشباری هستند .

ستارخان و باقرخان که باخاق محمد علی یک زنرال فونسول
سابق عثمانی برای تهیه یروز رفتن از تبریز از زنرال فونسولگری

عثمانی خارج شده بودند بعد از این واقعه خیالات خود را
تغیر داده اند .

محمد علی بیگ در ۲۲ این ماه بتهائی حرکت کرد ستارخان و
باقرخان بحالۀ درخانه های خود ساکت نشسته و لزقرار معلوم
خیال خارج شدن ندارند تمام محرمین ملت بخروج ایشان
مایل هستند خیلی خوب است بیگ بهانه و تزیینی آنان را خارج
نمایند . در تبریز عده زیادی از ملایان متدل هستند که
اگر ستارخان و باقرخان بیرون بروند میتوانند جلوسگیری از
اراذل که پیشتر آنها فدائیهای مسلح هستند بجایند .

بحالۀ بر ضد روس ها هجانی نیست و احتمال هم نمیرود که این
عاقبت عمویت پیدا نماید مگر اینکه قشون روس پس از ورود
حکومت با استعداد کافی شهر را تخلیه نکند . انجمن که در
اوائل این ماه انتخاب شده با کفیل حکومت شهر را بطور
تفاق اداره می نمایند ولی حضور قشون روس بحالۀ کافی است
که از اغتشاش جلوگیری نماید تمین غیر السلطه بحکومت رضای
خاطر عموم را تحصیل کرده است چونکه معروف بکفایت و
تجربه پروری است . ظاهراً غیر السلطه از برلن از راه
جلفا مستقیماً به تبریز خواهد آمد و امید است که استعداد کافی
از طهران برای او فرستاده شود البته بدون استعداد نمی تواند
از فدائیهای تبریز جلوگیری کرده و نظم را در ایالت برقرار

نماید اوضاع پلک خیل ناگوار است و استننا راه جلفا تمام راهها ناامن و شاهسونها تمام عرض راه طهران را از میان ناخاجی آقا جاپیده و اطراف اردبیل را غارت کرده اند محمد قلیخان صکه یکی از رؤسای شاهسون و قاجاقی معروف است از طرف سپهسالار بمحکومت اردبیل منصوب گشت و با ایل خود وارد شهر گشت و خیال چپا ول داشته است عده زیادی از مردم بآرشید للک حاکم سابق که از طرف محمد علی میرزا منصوب بود بقونسولخانه روس متحصن شدند و شهر را بنصرف قلیخان دادند ولی ورود صد فقر قزاق روسی بمحله از اغتشاش جلو گیری کرده است .

مایین رحیم خان و شاهسونها در قرارداد مختصر چکی روی داده ولی صلح دومین ایشان برقرار گردید . (امهارت)
(نمره ۲۱۹)

مراسله سربلرکلی به سرادولرکری مورخه ۱۲ ماه لو از قلعهک (آقا) افتخار دارم سوادى لزیرونوکل که در تلکراف پنجم ماه از ذکر کرده بودم برای شما بفرستم .

لازم نیست شما را زحمت داده تمام مذاکرات را که نتیجه آن امضاء این پروتوکل است برای شما بنویسم همین قدر کافی است که در اوایل مذاکرات من و همکار روسم حتی الامکان خود را کنار کشیده و کار را بعهده نماینده ایران و نماینده شل

سابق وا گذار کردیم که خودشان ترتیب بدهند . پس لژی آنکه مذاکرات آنان ابدأ منتج نتیجه نشد آنوقت ما دخالت نمودیم اهمیت خارج شدن فوری محمد علی میرزا بر هیچ کس پوشیده نیست و بهمین ملاحظه بطرفین اصرار کردیم که ترتیب فوری داده شود .

قسمتی از جواهرات سلطنتی را شاه سابق با اسباب شخصی خود بصفارت روس برده و جز اینکه جواهرات مذکور را جبراً از شاه بگیریم چاره دیگر نبود مگر اینکه بدولت ایران اصرار نمائیم که مواجب او را زیادتى نمایند پولی که دولت ایران بدو پیشنهاد کرده بود عبارت از مبلغ ۲۵۰۰۰ تومان است این پول با وجود فقر ایران کم است و بالاخره نتیجه این میشود که شاه سابق قهراً محتاج روسیه شده و دولت روسیه هم قبلاً قول همراهی داده بود .

در جواب تصاع ماگپنه قبول نمود که در صورت قبول پروتوکل مواجب شاه را ۷۵۰۰۰ تومان اضافه نماید از آنطرف شاه سابق باصرار ما تسلیم شده و چندین جبهه که قسمتی از جواهرات سلطنتی در آن بود برای تقشیر بدولت ایران وا گذار نمود هنوز نتیجه ماگپنه نشده ولی ما میترسیم که قسمتی از این جواهرات سلطنتی را گرو گذاشته یا فروخته باشد در این صورت نمایندگان مجبور خواهند شد توضیحات و اسناد

جواهرات گروی را از شاه مطالبه نمایند .
من امید دارم که دولت ایران چون مایل بحرکت فوری شاه
سابق است چندان سخت گیری نکرده در انجام ترتیبات ناخیر
نمایند .

پیش از اینکه پروتوکل را امضاء نمایم اصرار خواهیم نمود
که وزرای ایران آن را بدو امضاء نمایند و برای بیل
این مقصود رفق محمد علی را بعنوان کرونگاه خواهیم
داشت .

چونکه اگر وزرا این پروتوکل را امضاء نمایند آنوقت مشکل
است که مجلس این ترتیب را بهم بزند .
مسائل دیگر هم هست که باید ترتیبی بآنها داده بشود از
قبیل ادعای شاه سابق از رسیدن حقوق سالهای گذشته خود
و مطالبات بانک ها از شاه سابق .

ادعای شاه سابق برای رسیدن حقوق او در زمانیکه به طور
استبداد سلطنت می نمود از طرف دولت ایران قبول نخواهد
شد .

از قراریکه می گیرند شاه سابق ۳ کرور تومان بیانک روسی
و ۱۵۰ هزار تومان هم بیانک شاهنشاهی مقروض است .
در مقابل مطالبات اولی املاک شخصی خود را فروخته
و طلب درمی چون در زمان انقضاء مجلس گذشته بوده است

لذا در جزء قروض دولتی محسوب خواهد گردید .
در صورتیکه مجلس طلب بانک شاهنشاهی را قبول نمود ناچار
مبلغ فوق را از مواجب سالانه شاه کسر خواهند کرد .

(مارکلی)

(ضمیمه در نمره ۲۱۹)

پروتوکل مورخه ۲۱ ژوئیه ۱۹۰۹

نظر بحوریت حرکت محمد علی میرزا شاه سابق ایران که در
این موقع در تحت حمایت روس و انگلیس است نمایندگان دولت
ایران و نمایندگان سفارتین موافقت می نمایند که پروتوکل ذیل
را ترتیب بدهند .

این پروتوکل منوط بتصویب دولت ایران از یک طرف و دو
قر نمایندگان دولتهای طرف دیگر است .

ماده (۱) محمد علی میرزا تمام جواهرات و اشیاء دیگر سلطنتی
که هنوز هم در تصرف اوست بدولت ایران رد خواهد
کرد جواهراتی که باید بدولت ایران رد بشود پس از رسیدگی
در حضور نمایندگان دولتهای معلوم خواهد شد .

ماده (۲) محمد علی میرزا تمام اسلحه راجعه بجواهرات سلطنتی
که در باگها یا محلهای دیگر رهن گذارده و در مقابل
بول گرفته است آنها را بدولت ایران رد خواهد کرد .
دولت ایران می تواند ببیل خود آن جواهرات را بپول داده و پس

بگیرد .

ماده (۳) دولت ایران برای محمد علی میرزا مستمری سالیانه که مبلغ آن ۷۵۰۰۰ تومان است تعیین خواهد نمود که هر شش ماه بپوشش ماه متوسط بانک استراشی ایران در طهران پیشکی کار سازی دارد .

ماده (۴) پس از آنکه دولت ایران از تمام جواهرات و اشیایکه بتصرف او داده شد صورتی ترتیب داده فهرست ثانوی از اشیاء مفقوده را بسفارتین ارائه خواهد داد سفارتین از محمد علی میرزا توضیحات دقیقه و تمام جزئیات ممکنه را در خصوص همین جواهرات و اشیاء مفقوده خواهند خواست . در صورتی که از آن جواهرات و اشیاء در پیش محمد علی میرزا و با اتباع او که در سفارت روس متحصن می باشند پیدا بشود و با اینکه آن توضیحات صحیح نباشد سفارتین هر چه از دستشان بر آید مضایقه نخواهند کرد تا آن جواهرات و اشیاء سلطنتی را تحصیل و بدولت ایران تسلیم نمایند .

ماده (۵) هرگاه پس از تاریخ این پروتوکل در محضر سفارتین معلوم گردد که محمد علی میرزا جواهر و یا اشیاء سلطنتی را فروخته است پول آن را دولت ایران از مستمری او کسر خواهد نمود .

(از تاریخ پروتوکل)

ماده (۶) محمد علی میرزا هر چه زودتر ممکن بشود از طهران بخارج حرکت خواهد کرد ولی زیاده از ۱۵ روز بعد از تاریخ پروتوکل دیگر در طهران اقامت نخواهد نمود تحریر را در زرگده بتاریخ سوم ماه او ۱۹۰۹ .

(اعضاء مجلس فوق العاده)

وثوق الدوله حبیقلی دکتر ابراهیم دکتر حکیم الملک
اسدالله — مشار السلطه کبیل وزارت امور خارجه
موفق الدوله — وزیر دربار
چرجیل برن اوسکی

(نمره ۲۲۰)

مراسله سربراهلی بسلطانوردکری مورخه ۱۳ او از قلعه
آقا اقتدار دارم که لغاً بجهلی از حوادث چهار هفته اخیر را بطور معمول قدیم تمام بطور
ضمیمه در نمره ۲۲۰

حوادث اخیر از ۱۹ ژون الی ۶ ماه او ۱۹۰۹
طهران — کابینه سعد الدوله از ترس خبر ورود قشون ملی
اصفهان و قزوین در ۲۴ ماه ژون استعفا نمودند ولی نظریه محکم
شاه که موقتاً مشغول باشند عجبالتاً در سر کار خود هستند .
سفارتین مترجمین خود را نزد وزرا فرستادند که مابین آنها
اتفاق را باید از نمایند چوئکه فرمانفرما مخصوصاً بطور دیوانگی

رفتار می نمود . ژنرال قونسول های روس و انگلیس مقیم
اسفهان در ۲۹ ماه یوم وارد شدند تا سردار اسعد را وادارند که
از پیش آمدن خود صرف نظر نماید . ولی حوادث متعاقبه
نشان داد که اقدامات آنها منتج نتیجه نشده است در ۲۸ ماه
قشون سپهدار که مرکب از مجاهدین قفقازی و ایرانی رشت و
قزوین بود به یکنی امام که در ۱۵ میلی مسافت طهران واقع
است رسیدند . چهار روز قبل هم یک اردوی
فراق در تحت فرمان کاپیطن زابولسکی بکرج فرستاده شده است
در اول ماه ژویه سردار اسعد از قم حرکت نمود و این حرکت
اساساً تصحیح عموم گردید رای آنکه کل می شد اخطار شدید
سفارتین او را از حرکت باز خواهد داشت .

در طهران بازارها بسته و عموم بخارج شهر حرکت می نمودند
روز بعد نمایندگان روس و انگلیس ملاقات حزن آمیزی در
سلطنت آباد از شاه نمودند و بآن اعلیحضرت اظهار داشتند که
اگر تصایح دولین را زودتر قبول می گردید کار با عجبائی کشید
با وجود این سی کامل خواهند نمود که این بحران بصلح و
مسالمت خاتمه پذیرد

در (۳ و ۴) ماه ژویه اتفاق مهمی روی داد سردار اسعد به
رباط کریم وارد گردید و قزاقها فرمان دادند که از کرج
عقب نشینند و بعضی اینکه قزاقها از کرج عقب کشیدند فوراً

سپهدار آن نقطه را تصرف نمود نظر باینکه قشون ملی سربا
بزدبک بای تحت رسیدند نمایندگان مصمم شدند که مطابق
دستور العمل دولین خود بژد دو غرر میس نمایند اعزام دلر تالدا
مستر جرجیل و رومن اوسکی ژد سردار اسعد و مازور استوکی
و بلرون اوسکی به پیش سپهدار فرستاده شد . دست پندید
از ظهر روز چهارم ماه ژویه نمایندگان حرکت کردند ولی
آنها باینکه ژد سپهدار می رفتند در شاه آباد که در یازده میلی
شهر واقعست و (محلی است که قزاقها در آن نقطه لودو زده اند)
دیدند که دسته از قشون سپهدار قزاقها حمله ورند و در این
بین قزاقها چند تنی اسیر و بزرگان شربت کردند
این بود که مجبور شدند بحرکت دست کشیده توقف نمایند
از قرار معلوم این زد و خورد فقط عبارت از یک نزاع پیش
قراولی بوده فراق ها محل خود را نگاه داشته و خسارت کلی
بعلنیان وارد آوردند و یک عراده توپ هم تصرف کردند .
نمایندگان پیغام خود را بسردار اسعد و سپهدار اظهار کردند
ولی نمری نه بخشید .

در ۶ ماه ژویه سفارت روس بدولت ایران اطلاع داد که قشون
روس بقزوین وارد خواهند شد نه برای اینکه در این نزاع
داخلی دخالت کرده بلکه محافظت آبساع روس و حارجه را به
عهده خواهند گرفت . در ۹ ماه ژویه سپهدار با هزار نفر

لذکر ج بطرف رباط کریم حرکت نمود این قشون از سمت قزاق
ها که در شاه آباد بودند گذشته و از طرف جنوب شرقی به
رباط کریم که سردار اسعد با هزار و دویست نفر بختیاری در
آن قطعه بود وارد شدند با وجود اینکه امیر منعم اقدامات
خادعانه برای حمله بقشون سپهدار نموده بود این دو دسته
قشون ملتبان متحداً تا سه روز در آن محل مشغول دفاع بودند
با وجود اینکه بمبارده سختی از طرف قشون دولتی بآنها می شد
در شب ۱۲ ماه ژوئیه تمام قشون ملتی از میان قزاق ها و سایر
قشون دولتی بدون اینکه آنها خبردار شوند گذشته و در ساعت
۶ صبح روز ۱۳ ماه ژوئیه از دروازه یوسف آباد داخل طهران
شده و از مقابل سفارت انگلیس گذشته و به قسمت منقسم و
بدون هیچ مانعی به بهارستان رسیدند سربازهای را که مستحفظ
قراولخانه ها بودند بدون هیچ اشکالی خلع سلاح نمودند اگر
چه در قراولخانه رو بروی سفارت انگلیس دو سه نفر مقتول
و مجروح شدند سربازهای که در میدان توپخانه بودند بدست از
قشون ملتبان که از خیابان علاء الدوله بطرف میدان میرفتند
شلیک کرده و تمام درهای میدان را بستند .

بختیارها فوراً سه دروازه شمالی و سه دروازه شرقی شهر
را متصرف شدند ولی سه دروازه غربی در تصرف قزاقها ماند
در صبح همان روز کاپیتان زاپولسکی با ۴۰۰ نفر قزاق

از یکی از آن دروازه ها داخل شهر شده و خود را بکولونل
ایاخف که با ۴۰۰ نفر قزاق در قزاقخانه بود ملحق نمود
بقیه قزاقها که ۳۰۰ نفر بودند محض محافظت شاه بسلطنت
آباد رفتند بعلاوه این قزاقها دو هزار نفر قشون دیگر که
در تحت فرمان امیر بهادر در سلطنت آباد بودند ابداً دخیل
جائ نشدند .

در تمام مدت ۳ روز جنگ که ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ ژوئیه باشد
قزاقها در قزاقخانه مشغول دفاع بودند و تقریباً ۵۰۰ نفر
از قشون غیر منظم شاه میدان متقی را متصرف بودند .
قشون سپهدار و سردار اسعد بقیه نقاط شهر را متصرف نموده
و بهارستان را مرکز خود قرار داده بودند عددی از مجاهدین
جسور بتزیدیک قزاقخانه رفته و با موزر که خوب بکار می
برد خسارت های بطرف مقابل وارد می آوردند و شبها هم
بصوب می انداختند .

در ۱۴ ماه شاه اظهار نمود که میخواهد با تمام فوج خود
حمله آخری را بشهر کرده در صورتیکه موفقیت حاصل نگردد
بفلوت روس متحصن گردد این حمله ابدی نه بحسب
کاپیتان پری بی ژوف از تپه های قصر فجر بهارستان را بمبارده
میکرد و به حمایت نوب عده از قشون شاه بدروازه دوشان تپه
حمله آوردند بختیاری ها در دروازه را فتح کردند و دسته قشون

شاه که حمله ور بودند بکلی متفرق شدند و از آنطرف هم بمباردمان بهارستان ابداً نتیجه نخبید در همین موقع کلل لیاخت سی داشت که بهارستان را بمبارده نماید لیکن توپها خیل ناقابل بودند چونکه اغلب گلوله ها به بانک شاهنشاهی می خورد بدون اینکه خسارت زیاد وارد بیاورد.

باوجود این صاحب منصبان ایرانی بشاه اطمینان میدادند که فتح بالاخره با او خواهد بود و به این جهت روز بعد (یعنی ۱۵ ماه ژوئیه) باز قشون شاه بدروازه ها حمله کردند ولی نزاع ها فقط مشغول دفاع بودند هر دفته که از قشون شاه حمله می شد با خسارت زیاد پس می نشستند در همان روز عده قلیلی از بختیاری های دولتی سی نمودند که خود را بمخانه که نزدیک سفارت انگلیس بود رسانند و باین جهت جنگ طولانی مابین آنها و فدائیان در گرفت.

عده مقتولین در این سه روزه جنگ معلوم نیست ولی کان نمی شود که زیاده از ۳۰۰ نفر باشند.

در ۱۹ ماه ژوئیه شاه در تحت حفاظت مستحفظین روس و انگلیس در سفارت روس متحصن گردید و مترجمین سفارتین برای صلح مابین کولونل لیاخت و ملتیان بطهران فرستاده شدند و آنها در اقدام خود موفقیت تحصیل نمودند.

در همان روز مابین قزاقها و بختیارها صلح برقرار

گردید و روز بعد شهر بحالت معمولی خود عودت کرد. در ۱۷ ماه مجلس عالی حلع محمد علی و انتخاب سلطنت و تعیین ولیمهد سلطان احمد شاه را اعلان نمود عهده الملك موقتاً به نیابت سلطنت منسوب و کمیته ذیل را بمحاله تا افتتاح مجلس شورای ملی تعیین نمودند.

- (۱) وزیر جنگ سپه دار (۲) وزیر داخله سردار اسعد
- (۳) وزیر امور خارجه ناصر الملك (۴) وزیر مایه مستوفی العمالك
- (۵) وزیر عدلیه فرمانفرما (۶) وزیر علوم صنیع الدوله
- (۷) وزیر دربار موقی الدوله (۸) وزیر پست و تلگراف سردار مصور.

تلگراف ناصر الملك بخاره شده و او را بمراجعت ایران برای اشتغال بکار خود دعوت نمودند.

در غیاب ناصر الملك کفالت وزارت امور خارجه را رسماً بمعهده مشار السلطه معاون وزارت خارجه واگذار نموده و سفارت خانه ها را هم از این مطلب مطلع ساختند.

چندین انتخابات خوبی هم صورت گرفت از قبیل انتخاب رئیس معروف دولتیفرهای قنقاز موسوم به یرم ریاست پلیس. علاء الدوله که چند روز قبل وارد طهران شده بود بحکومت فارس معین گردید عبر السلطه که در موقع بمباردمان مجلس در ماه ژون (۱۹۰۸) حاکم آذربایجان بود در این موقع

دومرتبه بمحکومت آن ایالت منصوب و تفکراتی باو عماره نمودند که مستقیماً از اروپا به تبریز عازم گردد .
حکومت اسفهان مصمم السلطه تصدیق شد .

سعد الدوله و مخبر الدوله سفارت انگلیس متحصن شدند لیکن پس از محصل اطمینان که کسی با آنها کاری ندارد از سفارت خارج گردیدند ولی سعد الدوله بعد از آن خود را در تحت حمایت روسیه در آورده است دولت موقت رسماً تغییر سلطنت را بسفارت خانه ها اعلان نمود .

سفارتین روس و انگلیس شناسائی خود را در خصوص سلطان احمد شاه رسماً اظهار کردند .

سفارتخانه های دیگر نیز بهمین منوال عمل نمودند .

در ۲۱ و ۲۲ ماه ژویه شهر را چراغانی و روز نامه ها دو باره شروع با انتشار گردید .

در ۲۶ ماه ژویه مفاخر الملک را که یکی از مستبدین معروف بود دستگیر و دو روز بعد از محاکمه در محضر محکمه محصوص در باغ شاه تیر بارانش کردند در همان محکمه سه نفر دیگر از مستبدین معروف را که عبارت از صنیع حضرت رئیس اراذل مسلح که محمد علی جمع کرده بود و شیخ فضل الله بود محاکمه و در محضر عام در میدان توپخانه بدار آویختند .

چند نفر دیگر هم دستگیر شدند که در میان آنها حاجی محمد الدوله

و امیر نظام وزیر مالیه سابق بود .

در این ضمن کمیته ملتشیان که حبیبعلی خان نواب روح آنت از طرف دولت برای تصرف جواهرات و سایر اشیاء متعلق بدولت اقدام نمودند که محمد علی میرزا آنها را همراه خود بسفارت روس برده بود

قدمت زیادی از آن جواهرات را بی زحمت از محمد علی میرزا پس گرفتند ولی او میخواست که قسمت دیگر از جواهرات را نزد خود نگاه دارد کینه پیشنهاد نمود که مبلغ ۵۰۰۰ لیره بموجب سالیانه بمحمد علی میرزا خواهد داد ولی بعد از مذاکرات طولانی که سفارتین نمودند در ۳ ماه او پروتکل امضا کردید که بموجب آن سالی پانزده هزار لیره بمحمد علی میرزا داده خواهد شد و باید در مقابل این اوم تمام جواهرات سلطنتی را تسلیم داده و در ۱۷ ماه او از طهران حرکت نماید در ۴ ماه او محمد علی میرزا بقیه جواهرات سلطنتی را تسلیم دولت نمود در ۳۱ ماه ژویه اعلیحضرت سلطان احمد شاه با همراهی عضد الملک نایب السلطه که از طرف آن اعلیحضرت سیزده ساله نطق میکرد از سفر اولین دفعه پذیرائی را نمودند در ۴ ماه او کلل لیاخت از طهران بروسیه حرکت کرد .
اغلب اتباع مستبد محمد علی همراه وی سفارت روس آمدند که در میان آنان امیر بهادر و نایب السلطه هم هست .

عده سیلاخوری در زمین های اطراف سمرقند چادر زده بودند ما اشکال آنها را حرج کردند و برخی از آنها در خیال عارت دهان اطراف بودند و بدین جهت عده بخیساری برای متفرق ساختن آنها از شهر فرستاده شد . اوصاف معموله شهر و فرار و اختاپ پاره مر و کین طهران موافق قانون اخانات جدید در حیران است .

در ۵ ماه او ظل السلطان رشت وارد شد و بطرف طهران عربت نمود و بی در مسجیل از طرف دولت توقیف گردید . در ۶ ماه او نفی داده وارد طهران شد .

(جرجیل)

۶ ماه او از قنیه (تبریز) عجز السلطه که بمحکومت آذربایجان منصوب شده است هنوز وارد تبریز نگشته انحصار مایل است صمد حسن را که یکی از رؤسای ایلات و از سردار های شاهی است از حکومت مراغه معزول نماید چونکه صمد خان حاکم حوب و مراغه فقط نقطه آرامی است در آذربایجان لذا سفارتین صحبت نمود که او را در ماموریت خود باقی گذارند .

(اردبیل در اوایل ماه او دولت روسیه بدولت ایران اطلاع داد که اگر تا چهارم ماه و یک حکم مقتدر با استمداد کافی اردبیل اعزام شود بری استقرار نظم دولت روسیه

مجبور است که آن نقطه را بافتون خود منظم نماید لهذا در دوم ماه (او) فتح السلطه بمحکومت اردبیل منصوب و از تبریز بنقطه ماموریت خود عازم گردید .

(رشت) در نهم ماه ژولیه ۳ عدد کشتی روسیه باتری وارد و قشون خود را پیاده کرد در دهم همین ماه سه عدد کشتی دیگر قشون وارد نمود در دهم ماه (۶۲۵) قمر قزاق از رشت بخزین حرکت و بجایه دین سلاح ترک اسلحه نمودند در ۱۳ ماه هزار قمر پیاده با چهار مراده توپ از اتری برشت عازم شدند و در ۱۶ ماه بخزین رسیدند .

در نوزدهم ماه سه کشتی دیگر که حامل آذوقه بودند به اتری وارد شدند بفاصله یک روز آذوقه ها را بنسبت (۱۵۹) قمر ضابط از کشتی ها خارج کردند .

در ۳ ماه (او) ۵۰ قمر سرباز روسی وارد اتری و بویس قونسل اعلی حضرتی اطلاع داده شد که باز دستجات کوچک وارد خواهند شد .

اتفاقات طهران اسباب خوشوقتی عموم اهالی رشت را فراهم نمود در ۳ ماه (او) تقی زاده که از تبریزی آمد از رشت گذشته و بطرف طهران حرکت کرد .

(استراباد) خبر استغناء محمد علی میرزا با مسرت فوق العاده شنیده شد شهر را سه شب چراغانی کردند و توپ

انداختند .

(اصفهان) چون بختیار بها زیاده از حد مرتکب انواع و اقسام شرارت می شدند لذا از ترال قونسولهای روس و انگلیس یاد داشت سحتی بکار گذار فرستادند .

نتیجه اقدام این شد که رئیس نظمیہ معزول و غریب خان بجای او منصوب گردید این شخص سعی کامل نمود که نظم را برقرار نماید مصمم السلطنه هم برای نیل بهمین مقصود اقدامات لازمه نموده است .

مصمم السلطنه اعلانی منتشر نمود که هر بختیاری از اهالی جبراً پول بگیرد یا اینکه زنهارا اذیت نماید مجازات سخت خواهد دید .

و بموجب اعلان دیگری که منتشر نمود تیر اندازی در شهر را بکلی غدغن کرده است و اگر کسی در شهر تیر اندازی نماید خانه او را خراب خواهند کرد . نظر باین اقدامات اصفهان آرام است .

ورود قشون ملتبان بطهران بتوسط شلیک توپ در ۱۳ ماه زویه اعلان گردید و دوشب بازار هارا چراغان نمودند .

در ۱۶ ماه خبر تحمسن شاه بفرات روس در اصفهان منتشر گردید و در ۱۸ ماه تعیین مصمم السلطنه

بحکومت اصفهان اعلان شد چند روز بعد اقا نور الله را مجبور کردند که از ریاست انجمن استعفاء بدهد مابین ملاها و مصمم السلطنه تقارن زیادی جریان دارد .

در ۲۰ ماه زویه جلوس سلطان احمد شاه بتوسط شلیک توپ اعلان شد در اصفهان و جلفا چراغانی بود و در آن شب خوانین مهاباد رئیس روحانیان ارامه بودند .

متذکر اهرام راپورت میدود که حوادث طهران تأثیرات زیادی در عموم اهالی اصفهان نموده است اکثر مردم که عبارت از تربیت شده کان و تجار محلی هستند مایل مشروطیت ولی عده زیادی نیز در ضد مشروطیت میباشند و این اشخاص مرکب از علماء و مأمورین دولتی هستند علماً ازیم آنکه نفوذ آنان کاسته گردد و مأمورین دولتی از این می ترسند که راه مداخل آنها مسدود شود .

چند هفته بود که راه طهران و اصفهان بسیار ناامن بود و از قرار معلوم قشون دولتی و ملتی هر دو شریک دزدی بودند ولی پس از آنکه سردار اسعد وزیر داخله شد فوراً حکم کرد که بختیاری ها تمام راه هارا محافظت نمایند و نتیجه این شد که در ۲۴ ماه زویه بنا به راپورت راه ها امن و از دزدی محفوظ بود .

بموجب راپورت راه اهواز خیلی نا امن است و دو کاروان

بزرگ را دزدان پیشما برده اند .
انتخابات مجلس شورای ملی در ۲۹ ماه زویه شروع و باید تا
۱۲ ماه تمام شود .

(یزد) در ماه زویه راه یزد امنیت محصل نکرد باز در راه
ها دزدیهای زیاد کرده می شود . ورود پست بسیار غیر
مرتب و در شهر و اطراف یهودیها و پارسی ها متصل در
تحت فشار و آزار مسلمانها هستند .

طرز جدید استبداد یزد عبارت از این است که دوشیزگان
پارسی را اجبراً داخل دین اسلام نمایند نه چهار فصره چنین
فضیه اتفاق افتاده و نتیجه این شد که مدرسه دختران پارسی
بسته شده و دیگر جرئت ندارند که از منازل خود بیرون
بیایند بدبختانه پارسی های این قطعه در مسئله انتخاب رئیس
روحانی در میان خود نیز اتفاق دارند رئیس سابق فوت شده
و الان نزاع در این است که کدام يك از پسران او در جای
پدر به نشیند . عدل الدوله که از حکومت استعفا داده بود
دو مرتبه بحکومت منصوب گردید . (کرمان) ابداً آثار
یهودی اوضاع در این ماه آخر مشهود نیست حکومت نظام
السلطه از طرف دولت جدید تصدیق شد ولی هنوز از طهران
به کرمان حرکت نکرده است .

(کرمانشاهان) بواسطه نزاع مابین علماء اهالی کرمانشاهان
بدو قسمت تقسیم شده اند ریاست یکدسته از اینها با سید کمال
الدین است که یکی از علماء طهران و اغلب اشخاص مهم شهر
با او همراه هستند و دسته دیگر در تحت ریاست معین الرعایا است
که علماء اهلی نیز مخفیانه با او همراهی دارند . در ۱۴ ماه زویه
مابین دو دسته جنگ شروع شد ظهیر الملك که رئیس قشون
سید کمال است معین الرعایا را شکست داد . روز ۵۱ صبح
معین الرعایا با ۲ نفر دیگر بزمین های قونسولگری انگلیس
بدون اجازه کاپیتن کراسل (قونسول انگلیس) متحصن
شدند . نظر باینکه ممکن است بعد از این هم اینطور اتفاقات
زوی بدهد کاپیتن کراسل حکم کرد که هیچکس را بقونسول
خانه راه ندهند .

ولی چون زمین قونسولخانه باز است لذا ابداً ممکن نیست
که در شب از دخول کسی ممانعت نمود . کاپیتن کراسل از
حکومت خواستن نمود که برای آسایش انگلیس متعین
ترستاده شود حاکم جواب داد که این اقدام برای من ممکن
نیست چونکه ابداً قدرتی نمائند و ظهیر الملك قورخانه را
فصرف کرده است . کاپیتن کراسل بعد از ملاقات از متحصنین
بی میلی خود را از اقامت آنها طاهر نمود ولی آنان خارج
شدن را قبول نکردند و اظهار داشتند که بمجرد خروج

گشته خواهیم شد . کابینن کراسل کاغذی بحکومت نوشت
و اطلاع داد که این اشخاص بقونسولخانه متحصن شدند و
خواهش نمود که ترتیبی برای حرکت آنها داده شود . کار
گذار از طرف حکومت نزد کابینن کراسل آمد و کابینن از
اقامت این اشخاص در قونسولخانه پرتست نمود و از کارگذار
درخواست کرد که ترتیب فوری برای خرج شدن این اشخاص
بدهد و بار اظهار کرد که مکرر برای فراول ردحاکم فرستاده
و حکومت امتناع ورزیده است کابینن کراسل بکارگذار
اظهار کرد که هیچ وقت منیل بستم که در امور آن عملی که
ابتدا رابطه بمافع ما ندارد دخالت کرده بستم .

کارگذار لزومی اقتداری حاکم اظهار تأسف کرده
و پس از ملاقاتی از متحصنین قبول کرد که از طهر الملك
ملاقات کرده و با اطلاع بدهد در صورتیکه از اعدام متحصنین
صرف نظر نمایند آن حدسند که از شهر خارج بشوند در
این بین طهر الملك از بلوای شهر استفاده صکرده خانه
معین الرعایا را آتش زده و جسدین خانه های دیگر را بر
عارت نمود . در شب آروز طهر الملك پیغام فرستاد که
متحصنین باید بدون هیچ شرطی تسلیم بشوند تا آنها را
زنجیر صکرده و بعد از عاکه بمجازات برسند و اظهار
نموده بود که از جمله تقصیرات معین الرعایا یکی این است که به نظر

علی خان و پسر داود خان کلهر که برضد پدر خودش هست
کاغذ نوشته و هر دو آنها را بامداد خود دعوت نموده است
معین الرعایا این مطلب را تکذیب کرد و در همان وقت پسر و آنها
کاغذی نوشت و خواهش نمود که از برای مساعدت و امداد به
کرمانشاهان بیایند . با پیغام طهر الملك جمیع زیادی نیز
آمده بودند و اظهار میکردند که مقصود آنان اخراج متحصنین
است و در صورت لزوم عملاً آنها را بیرون خواهد کرد
چون معلوم بود در صورت بیرون رفتن متحصنین قوفاً
گشته خواهد شد کابینن کراسل اظهار نموده بود تا اطمینان
داده نشود که بمتحصنین لذتی نخواهد رسید بآنها اجازه بیرون
رفتن را نخواهد داد . در ۱۶ ماه حکومت به کابینن کراسل
کاغذی نوشته و در آن مراسله اظهار نموده بود که از حکومت
استفا داده است اگرچه بمناسبت ایه اصرار شد که در این
خیال خود دقت نظری نماید ولی هیچوجه او خیال خود را تغییر
نداد و بمنشی قونسولگری اظهار نموده بود تا وقتی که از
طهران استمداد فرستاده نشود و تا مدتی که طهر الملك در سر
تراع شخصی خود سرار و نصرت دولتی را بکار میرد ابتداً
متصدی امور حکومتی نخواهد کردید روز ۱۷ طرف صبح
داود خان رئیس اهل کلهر با ۲۰۰ سوار برای کمک طهر
الملك ولود شد از قرار راپورت دلود خان اظهار کرده بود

که اگر معین الرعایا بدون هیچ شرط تسلیم نشود شهر را غارت خواهد نمود در همان روز خبر استغای محمد علی میرزا رسید و این مطلب خیال عموم را بخود متوجه ساخت .
در شب آن روز منشی قونسولگری از داود خان ملاقات نمود و اوضاع را باو حالی کرد و نتیجه این شد که در آن شب حادثه رخ نداد و شهر آرام ماند در ۱۸ ماه ظهیر الملك با اتباع خود از داود خان ملاقات نموده و باو اظهار داشت که سوارهای خود را مرخص کرده و فقط ۳۰ نفر همراه خود نگاه دارد .

داود خان این پیشنهاد را قبول نموده و بپهلدار تلکراف کرد که باید معین الرعایا بظهیر الملك بدون هیچ شرطی تسلیم شود .
در ۲۹ ماه یکی از متحصنین قونسولخانه بیرون رفت حکومت دو مرتبه استعفا داد و در ۳۰ ماه دو باره مشغول حکومت گردید . در ۳ ماه او سایر متحصنین بیل خود از قونسول خانه خارج شدند در ۵ ماه او نماینده وزارت خارجه ایران در خصوص نگاهداری متحصنین در قونسول خانه بوزیر مختار انگلیس در طهران برتست نمود و باو جواب داده شد که دیگر آنان در قونسول خانه نیستند .

وزیر مختار اعلیحضرتی موقع را غنیمت شمردم از جسرکان حکومت و داود خان و ظهیر الملك برتست خیلی سخت نمود

و اظهار داشت که بیچوجه امکان پذیر نبود که او بگذارد متحصنین جز بیل خود از قونسول خانه خارج بشوند چرا که معلوم بود قطاع الطريق و وحشی ها مانند ظهیر الملك در پی اعدام آنها هستند . از حوادث طهران آنرا کمی در کرمانشاهان تظاهر نموده شهر مشغول بود داخل خود بوده است . عجالة کالکه از همدان قزوین راه احسانه و مسافت ۴۸ ساعت طول می کشد . تقریباً ۱۰ ماه زویه حاکم قصر شیرین تلکرافاً بحکومت کرمانشاهان اطلاع داد که آقا ملا احمد یزدی از طرف رئیس روحانی کربلا بان قطعه ولود شده و با نایب السلطنه عموی شاه مشغول محاربات تلکرافاتی است و مقصود علماء این است که از خیالات شاه کسب اطلاع نمایند آقا احمد اظهار نموده بود که اگر مشروطه طلبها موفقیت تحصیل نمایند رئیس روحانی کربلا خودبایران آمده و زمام امور را در دست خواهد گرفت .

(همدان) در این مدت ساکت بوده ظاهراً برای اعزام دستجات برای کومک ملتیان که رو بپهران می روند تهیه دیده می شود ولی اگر استعدادی هم فرستاده شده باشد خیلی کم بوده است .

(شیراز) در ۱۹ ماه زویه آصف الدوله قونسول خانه های انگلیس و روس اطلاع داد نظر اینکه بیچوجه مایل خون

دیوی نیستم لذا از حکومت فارس امتضا داده ام .
در ۱۲ ماه کلبه قشون شیراز در دو قونسولگری منحصن
و از رسیدن مواجب اظهار شکایت نمودند در صورتیکه
حکومت مرتباً بقتضائها پول می رساند ایل عرب پیغام داده
بودند در هر موقعی که قوام الملك حکم بدهد آنها حاضرند که
بشیراز حمله ور شوند . در ۱۳ ماه خبر رسید که سید
عبدالحسین لاری باشیخ زکریا و ۴۰۰ نفر دیگر در نزدیکی
داراب هستند قونسولها پیغام سفارتین را باصف الدوله مذاکره
نموده و از او درخواست کردند که سید لاری و صولة الدوله
حکم قطعی صادر نماید که ابدأ بطرف شیراز حرکت نمایند .
آصف الدوله اظهار کرده بود که لودر شرف حرکت از شیراز
است و قولداد که قشقا ئها را از شهر خارج نماید .
در همان روز تعیین ظل السلطان بحکومت فارس اعلان و از
طرف اهالی در کمال خوشوقتی پذیرفته شد . در ۱۴ ماه
منشی قونسول خانه از آصف الدوله ملاقات نمود و مشار الیه
از خبر عزل خود بی اطلاع بود و از استماع این خبر تعجب
نمود . بدیختگاه تعیین ظل السلطان از طرف دولت
جدید تصویب نگردید در همان روز به قونسول اعلیحضرت
راپورت رسید که سید عبدالحسین لاری در طاهرون در مسافت
صد میلی از بندر عباس ناخوش است . عدم تصویب

تعیین ظل السلطان و انتشار این مطلب بنوسط مشیرالملک
که بموجب اعلان رسمی تازه وزیر شده دومرتبه هیجان را
بر ضد آصف الدوله تحریک کرد و سید محمد قونسولها کاغذی
نوشته و اشعار میدارد جمعی که در مسجد شاه جراغ اجتماع
نموده اند از رفته اطاعت او خارج و اگر میل دارند از
اغتشاش جلوگیری نمایند باید آصف الدوله را فوراً معزول
و از شهر خارج نمایند .
در ۱۷ ماه خبر تعیین عطاء الدوله بسمت نیابت حکومت
موفق تا ورود بهرام میرزا واصل گردید قونسولها غیر رسمی
از او ملاقات نمودند و اصرار کردند که برای برقراری نظم
اقدامات لازمه را بنماید و او قول داده است که اقدامات مجدانه
بنماید . آصف الدوله با وجود اظهارات سابق خودش
که می خواست حرکت نماید در این موقع ابدأ قبول اینمطلب
را ننموده و اظهار می دارد ظل السلطان را محمد علی میرزا
تعیین کرده و حالا خود او از سلطنت محلوع است .
اخبار شایعه شهری تعیین حکومت ظل السلطان را تکذیب
می کرد و می گفتند تلگرافی که در این خصوص عطاء الدوله
المهار می کند از طرف قونسولگری ها معمول و ساخته می
است برای اینکه متحصنین قونسولگری ها را ساکت نگاه
دارند . در ۱۸ ماه قونسولگریها بنوسط کاغذ به

عطاء الدوله اصرار نمودند که کوش باین اشتراک داده و تا مدتی که دستور العمل ثانوی برسد قطع نظر از هر ترتیبی که در مرکز داده شده باشد او مسئول نظم شیراز خواهد بود در همان روز قاصدی از شهرم رسید و اظهار داشت سید عبدالحسین بآن قطعه آدم فرستاده تا بهر قیمتی که ممکن است برای او فشنگ خریداری نمایند .

از سیه دار و سردار اسعد بتوسط تلگراف اعلان وزارت جنگ و داخله ایشان رسید . در ۱۸ ماه تلگرافی از سردار اسعد بصولة الدوله مخاره شد و در آن تلگراف وزیر داخله دروغ کرده بود که از محل خود بطرف شیراز حرکت نکند در همان روز اعراب از ده بید قوام تلگراف نموده و باو اصرار می کردند که در بیضا با قشایها جنگ نماید قوام کاغذی بقونسولها نوشت که چون صولة الدوله از بیلاق خود بطرف شیراز حرکت کرده است لذا آنها هم عبورند که اعراب را خبر نمایند .

در جواب باو گفته شد خوب است قوام احتیاط را منظور داشته و اقدامی که صولة الدوله بتواند آن را داشت آویز آمدن خود کند نماید . و باز باو گوشزد شد که صولة الدوله هنوز ۸ مزل از راه سرحد دور است پس دلیلی بر اینکه خطر نزدیک است ندارد . پس قوام

سؤال کرده آیا قونسولها اجازه می دهد که برای محافظت املاک خود که بالان مشغول غارت آنها هستند لژده بیدادم اعزام دارد باو جواب داده شد که این مسئله راجع بقونسولهاست فقط تکلیف قونسولها این است که بقوام و صولة الدوله اخطار نمایند که هر کدام از آنها بدو بشیراز قشون وارد نمودند مسئول خسارت جان و مال اتباع خارجه خواهند بود که از دعوی در شهر روی خواهد داد . در ۱۹ ماه تلگرافی از طرف سردار اسعد و تلگرافی از سید اسدالله از یوشهر بصولة الدوله رسید عبدالحسین لاری مخاره و با آنها اصرار شده بود که ساکت به نشینند . در ۲۰ ماه مردم به اطمینان اینکه آصف الدوله معزول شده از شاه جراح شدند . در ۲۱ ماه انتخاب علاه الدوله اعلان شد .

عقیده مردم در خصوص این انتخاب محبت است محرمین شهر خوشحال هستند ولی اشخاصی که کارشان بر پا کردن هیجان است بنای ضدیت را گذارده اند . در ۲۲ ماه هیجان بر علیه علاه الدوله و بر علیه طایفه اهل سلمان شروع و بازارها بسته شد در ۲۳ ماه صولة الدوله تلگرافی آصف الدوله مخاره کرد مشعر بر اینکه نباید از شیراز حرکت نماید و الا او یعنی صولة الدوله آصف الدوله را مراجعت خواهد داد . در ۲۴ ماه آصف الدوله از شیراز حرکت و دارالحکومه را

بدست قراولهای قشائی سپرد. در ۲۵ ماه از آبان برای مستربیل
تلگراف رسید که صولة الدولة با عدة زیادی سوار برای شیراز
حرکت نموده است و عدة سوارى هم به آبان برای محافظت
از ورود علاء الدولة بشیراز فرستاده است. همچنین ملاحظه متر
بیل از وزیر مختار اعلیحضرتی خواست نمود که برای اعزام
استمداد از پو شهر اجازه بدهد و این اقدام تصویب شد. در
۱۴ ماه قونسل روس به متر بیل اطلاع داد که او برای
قونسولخانه خود از اسفهان قزاق خواسته است.

در همان روز قراولهای قشائی را از دار الحکومه خارج
کردند. و در ۲۷ ماه زویه راپورت رسید که صولة
الدولة در پنج منزلی شیراز است قوام هم در همین موقع از
شیراز بطرف اعراب عزیمت نمود.

بموجب پیشهاد متر بیل متر کریمس که یکی از اجزای
تلگراف خانه است نزد صولة الدولة فرستاده شد که شاید از
پیش آمدن او جلوگیری نماید متر کریمس در ۲۹ ماه
حرکت کرد پس از مراجعت اطهار داشت که صولة الدولة
در ۱۲ میلی خارج شهر است و مایل است در اردوی خود
با متر بیل ملاقات کند متر بیل از صولة الدولة ملاقات
کرد و در ۳ ماه راپورت داد که صولت الدولة اطهار داشته
که خیال حکومت ندارم زیرا از علاء الدولة که سالها است

بالو خصومت دارم و شخصاً هم آدم بدی است هر کس
حاکم بشود قبول خواهم نمود صولة الدولة گفته بود همان روزی
که حاکم دیگری تعیین بشود تمام قشائیه را از شیراز رجعت
خواهد داد و برای اینکه نیات خود را ثابت کند قول داد
که تا سه روز دیگر بطرف شیراز حرکت نخواهد کرد مشروط
بر این که نه قوام بطرف شیراز حرکت و نه علاء الدولة از
طهران عزیمت نماید. صولة الدولة مایل بود که این مطلب
بدولت ایران اشاره شود. و اطهار داشت تا جان دارد
از آمدن علاء الدولة جلوگیری خواهد کرد بموجب پیش
نهاد متر بیل صولة الدولة قبول صکره که مطالب فوق را
بقونسول روس بنویسد.

متر بیل کان می کرد که قشون صولة الدولة پیش از ۳ هزار
نفر است و اعدای زیادی نیز منتظر خبرند صولة الدولة پیش
از وقت اعلانی در شیراز منتشر کرده که بنا برخواست علماء
کربلا برای اجرا نمودن قوانین مجلس و انتخابات و ترتیب
انجمن و خانه ظلم بشیراز خواهد آمد و در آن اعلان قول
داده بود که هر چه غارت بشود از عهده فراموش خواهد
آمد و نظم را پایدار خواهد ساخت. در ۲ ماه او برای
قونسول خانه شیراز استمداد وارد شد ولی بد بخانه دو نفر
از سربازان هندی از تابش آفتاب هلاک شدند.

در ۵ ماه او پس از آنکه ۴ روز مبعود به آخر رسید
سوله الدوله اردوی خود را در بیرون شهر زده با دولت
ایران مشغول عمارت نگه داشت شد . . . در ۱۸ ماه
او را بپورت داده شد که سهام الدوله بحکومت فارس معین گردد
مردم از حوادث جاریه طهوان نه برای شاه تاسف بخوردند
و نه از اوضاع جدید خوشوقت شدند خیالات مردم تماما
بطرف اوضاع محل مصروف است .

(حلیج فارس)

(پوشهر) سید مرتضی که از ۷ ماه ژویه محبوس بود در
يك كشتی به بصره و از آنجا به نجف فرستاده شد .
سید عبد الصاحب همراه او بود و از طرف دریایی و انجمن
محل کاغذی بعلماه نجف نوشته شد که سید مرتضی یکی از
مفسدین درجه اول است و خوب است او را در تحت نظارت
نگاه داشته نگذارند که به قتل دیگر برود در ۲۰ ماه ژوئن انجمن
محل انتخاب کردید و کلا مرکب اند از شش نفر آخوند و
نفر پنجم . . . در ۲۳ ماه ژون دیرا یکی به موکام
که دهی است در مسافت ۵ میل پوشهر حرکت کرد تا از
آنجا بطرف تنگستان برود و همراه او ۳۰۰ نفر پیسله
و توپخانه و سه عراده توپ در تحت فرمان میرنجه با ۲۰۰
نفر قنک جی در تحت ریاست احمد خان که (یکی از

اقوام خان بندر بريك است) و ۲۵۰ نفر تحکیمی دیگر در
تحت ریاست شیخ حسین جیه کوتائی بودند .
راپورت رسید زائر قادر که یکی از طرفداران دریایی است
۲۵۰ نفر در اهرم برای خدمت حاضر کرده است .

دریایی بنوسط يك نفر قاصد به رئیس علی و حسن باکشو که
دو نفر رئیس مشرد تنگستانی می باشند اولیاتوم فرستاده
مضمون اولیاتوم این بود رئیس علی باید دیلوار را به زائر
قادر تسلیم نماید که در آن نقطه ریاست کمرک منصوب و مسئول
عایدات آنجا است و نیز رئیس علی و حسن باکشو لازم است
تمام اموال و جوهانی را که از پوشهر بنارت برده اند مشرد
سازند . در ۲۵ ماه ژون زائر قادر اهرم را مورد
حملات خود کرده و آن نقطه را تصرف نمود و عصر همان روز
دریایی لزموکام به بوم کر حرکت کرد .

در ۳۰ ماه ژون از شمیری ده زائر قادر که دریایی بانجاری
بود خبر رسید که رئیس علی و حسن باکشو شکست خورده از
دهات خود (دیلوار) و (انبارك) بکوه فرار کردند دریایی
دیلوار را بدست پسر زائر قادر سپرده و شخصی را نیز که موسوم
بمحمد باقر بود ریاست کمرک آن نقطه منصوب کرد .

در همان روز خبر رسید که دریایی از حسن باکشو مطالبه خسارت
و چیزهای دیگر حکمران کرده چون از او جوابی نرسید ده او را

(انبارك) بنوب بست و مصرف شده و حکم کرده است که مقدار زیادی لزد رختهای نخل آن را که قیمة آن تقریباً دو هزار تومان بوده است برای جریمه بپردازند و نیز راپورت داده شد که در لول ماه ژویه دریا یکی نظر باینکه رئیس علی پولی را که دریا یکی از او مطالبه مینماید قبول نکرده خیال دارد دیوار را مورد حملات خود قرار بدهد و به (پرسیولیس) فرمان داده در همان روز حرکت و از طرف دریا باو همراهی نماید در ۵ ماه ژویه رئیس علی دو مرتبه دیوار را مصرف شد . (بندر عباس) نظر بسرکری سید عبد الحسین لاری در ماه ژون کاروان جبرأت حرکت کرده و چند وقتی راه کاروان تا يك اندازه روی کرمان لمن بود (مازور استوکس آتک بیلتر)

(نمره ۲۲۹)

تلکراف سر بارکلی به مرادوارکری مورخه ۳۰ ماه او از قلعهک راجع است به تلکراف ۲۷ ماه او که در آن تلکراف استخلاص ظل السلطان را راپورت داده بودم .

در همان روز تلکراف از ویسول اعاب حضرتی مقیم رشت رسید که حرکت ظل السلطان را بطرف طهران اشتهار میداشت . دیروز تلکراف عاجیده برای من رسید که اظهار میداشت در خصوص حرکت ظل السلطان بطرف

طهران اشکال تراشی شده است . من تلکراف خواهم نمود ~~حک~~ در این خصوص توضیحات لازم را برای من بفرستند . در جواب تمام مراسلات ~~با حک~~ در خصوص ظل السلطان بدولت ایران فرستاده ایم بغیر از جواب شنای چیز دیگری بنا داده نشده این جواب در ۱۸ ماه او بنا داده شد و مفاد آن اینست به ظل السلطان اجازه داده می شود که بطرف اروپا مراجعت نماید ولی کینه از اصرار دارد که لز مشار الیه پول بگیرد .

کان می کم حالا دیگر موفی است که باید يك اندازه در این خصوص ابستاده کی بنایم .

بخیده من يك یادداشت متحد لالی در این خصوص از سفارتین بهترین راه جاره این واقعه میباشد .

کان می کم ظل السلطان حاضر است که يك پولی هم کار سازی دلود این یادداشت مذکور باید لزد دولت ایران در بخولست نماید ~~حک~~ بدون اذیت ظل السلطان را اجازه بدهند تا به اروپا مراجعت نماید .

(نمره ۲۲۲)

تلکراف مرادوارکری به متر او برون مورخه ۳۰ ماه (او) از وزلوت خارجه لندن

(ظل السلطان) (راجع است بنا کراف ۳۰ ماه او لزد طهران)

خوب است شما خیالات دولت اعلیٰ حضرت را توضیح نموده و از دولت روسیه تقاضا نمائید که به نمایندگی خودشان در طهران دستور العمل بفرستند که موافق پیشنهاد سربار کلی متحداً مذاکره نمائید .

(نمره ۲۲۳)

تلکراف متر اوپرون به سرادولرکری مورخه ۳۱ ماه او از پترزبورغ

(ظل السلطان) خواهش دارم که به تلکراف دیروزی خودتان رجوع فرمائید (

امروز عصر با کفیل وزارت امور خارجه ملاقات نمودم بمن اطمینان داد که مطابق پیش نهاد سربار کلی به شارژدافر روس مقیم طهران تلکراف خواهد کرد

(نمره ۲۲۴)

تلکراف سربار کلی به سرادولرکری مورخه ۲ سپتامبر از قلهک دولت ایران یادداشت موجب خوشنودی در خصوص متحصنین و عفو عمومی بسفارتین فرستاده است .

در این یادداشت عفو عمومی را برای مقصرین سیاسی طهران اعلان میدارد ولی بعضی از خائنین که عجله متحصن و در آن یادداشت اسم آنها را ذکر کرده از این قاعده عفو عمومی مستثنا هستند . این استثنا در حق متحصنین

سفارت روس و عثمانی است و دولت ایران عجله محاکمه این اشخاص را بعهده تعویق انداخته تا از ایران خارج به شوند در غیاب ایشان هر جرمی که از محکمه در حق آنها ثابت گردید هر گاه دوباره بایران مراجعت کردند جزای آن بموقع اجرا گذارده خواهد شد . در ضمن همین مراسم دولت ایران در خواست می نماید که این اشخاص بنودیت حرکت نمایند و از سفارتهای مذکوره خواهر می نمایند که بان اشخاص مزبوره پاد آوری نمایند که در صورت مراجعت آنها بایران دیگر سفارت از آنها حمایت نخواهد کرد .

(نمره ۲۲۵)

تلکراف سربار کلی به سرادولرکری مورخه ۹ سپتامبر ۱۹۰۹ از قلهک .

امروز عصر در ساعت ۴ شاه سابق با اتباع خود از سفارت روس به اتالی حرکت کرد . ۱۲۰ نفر فراق ایرانی در تحت فرمان يك نفر صاحب منصب روسی تا قزوین همراه او خواهند رفت و از آن قطعه فراق روسی جای آنان را خواهد گرفت همراه شاه سابق عده از اجزای سفارتین با ۳ سوار هندی و سه نفر فراق روسی خواهد بود .

(نمره ۲۲۶)

تلکراف سربار کلی به سرادولرکری مورخه ۱۲ سپتامبر

از قلهك .

تأکراف ذیل مورخه ۱۱ سپتامبر از کنیل ژنرال فونسول
گری اعلیحضرتی عظیم تبریز برای من عذاره شده است .
ستار خان مامور اردبیل شد و از تبریز حرکت کرد پیش
از حرکت ستار خان بنوسط پول سی کرده بود که اهالی
نمایش داده نگذارند ستار الیه پاردبیل فرستاده شود ولی
حکومت اعتنا نکرده و در حکم خود ثابت ماند .
حکومت برای موفقیت باین غرضه عمل نمجید است .

(مره ۲۲۷)

مراسله از اداره هندوستان بوزارت امور خارجه انگلیس مورخه
۱۱ سپتامبر ۱۹۰۹ .

(آقا) مامورم اطلاع بدمم مراسله شما که حاوی سواد مراسله
سربرار کلی مورخه ۲۳ ماه ژویه مشعر باظهار خدمات بعضی
از اجزاء ستارت اعلیحضرتی طهران و آقایان دیگر که در مدت
اغلاب طهران تا حلقه شاه سابق بنهور رسیده بود واصل گردید
در جواب من باید بگویم که لورد مورلی از حکومت هندوستان
خواهش نمود که از طرف دولت اعلیحضرتی اظهار رضایت
از خدمات مازور استوکس و مازور اوکوناو کرده شود .
بعلاوه بمن گفته شده که سواد از مراسله رئیس اداره
تأکراف خانه هندو اروپا راجع برقرار اجزاء اداره مذکوره

در موقع همان انقلاب برای شما فرستم .

لورد مورلی خیلی خوشحال خواهد شد که بتصویب سراد
وار کری به مستر کرک اجازه داده شود که از طرف دولت
اعلیحضرتی بهر ترتیبی که صلاح بداند از اجزاء تشکر نماید
لورد مورلی نیز پیشنهاد می نماید بهمان طوری که در خصوص
مازور استوکس اظهار شده از دکتر اسکات هم اظهار رضایت
نمایند . (کون کامل)

(ضمیمه در مره ۲۲۷)

کاغذ مدیرکل اداره تأکرافخانه هندو اروپا مورخه ۲۹ ماه
او ۱۹۰۹ .

در ۱۸ ماه ژویه وزیر مختار انگلیس مقیم طهران مراسله
ذیل را بعنوان مستر باکر فرستاده است .
نظر بکثرت اشتغال نتوانستم زودتر اظهار رضایت از رشادت
و آرامی و معقولیتی که اتباع انگلیس در این اوضاع ناگوار
هفته گذشته نشان داده اند کرده باشم . من از شما
تمنی می نمایم که لطف فرموده این بیام مرا بااجزاء خود
برسانید و همچنین اظهار تشکرات مرا از رفتار آنان بنماید
مسالت ما بین مرکز تلگراف خانه و اداره تلگراف خانه که
در میدان توپخانه واقع است زیاده از يك میل است .
دولتی ها میدان توپخانه را منصرف بودند و خیابانهای اطراف

در دست ملتیان بود . در مدت ۴ روز که از ۱۳ الی ۱۶ ماه ژویه باشد متصل تبر زبیدی مابین این دو دسته رد و بدل می شد . با وجود این تمام تلگراف جیها بسر موقع در اداره تلگراف خانه در سر کار خود حاضر می شدند اگر چه محاطرات زیاد برای آنها در این تردد منصور بود اداره تلگراف خانه نمی توانست که تلگرافات واسله را بمحل خود برساند .

ولی تلگرافاتی که از سفرای انگلیس و روس از قلهک برای سپهدار و سردار اسعد بخاربه می شد بمرکز تلگراف خانه تلفون می کردند و از آنجا بنوسط اجزاء انگلیس بصاحبانش می رسانیدند چون که فرانسهای ایرانی جرأت بیرون رفتن را نداشتند .

در موقعی که سیم تلفون قلهک باره شده بود هیچ ایرانی جرأت نمیکرد که برای تعمیر سیم بیرون رود تا اینکه یکی از اجزاء انگلیس را همراه خود میبرد درواقع رفتار تمام اجزاء در این اوضاع تا گوار بسیار خوب بود من حسن مینابیم که اگر وزیر هندوستان از رفتار اجزاء تلگرافخانه طهران اظهار تشکر نماید باعث تشویق زیادی از اجزاء طهران خصوصاً و اجزاء ایران عموماً خواهد گردید .

همین ملاحظه من در خواست اجازه مینابیم که از طرف

دولت باجزأ اطلاع بدهم که از آرامی و رشادت اجزأ بطوریکه راپورت داده شد دولت اظهار رضایت کرده خصوصاً از اینکه ماه ژویه در حکام جنگ اجزأ کار خود را بطور معمول انجام داده اند (امضا کرک)

(نمره ۲۲۸)

تلگراف سر بار کلی به سر ادوار کری مورخه ۱۳ ماه - پتامبر از قلهک يك كسیون ۴۰ قری قائم مقام کینه که تازه کی اسم (Director حیات مدیره) را بخود صحت است بودند گردیده است . کسیون جدید مرکب است از همان اجزاء کینه . از این بعد اشخاص دیگر بکار وزراء دخالت نخواهند کرد . علت این تمیز از قراریکه میکوشند رفتن محمد علی میرزا شکه اوضاع بحال طبیعی خود برگشته است (نمره ۲۲۹)

کاغذ وزارت خارجه انگلیس اداره هندوستان مورخه ۱۶ سپتامبر ۱۹۰۹ (آقا) مامورم از طرف سر ادوار کری رسید کاغذ مورخه ۱۱ این ماه را در بخصوص خدمات بعضی از آقایان که در مدت اغتشاش طهران بموقع ظهور رسیده بود اعلام دارم و جواباً اطلاع بدهم که سر ادوار کری بایشهاد ویکونت موری کاملاً همراه و مدیر کل تلگراف خانه بخار است که مطالب پیشهادی خود را از طرف دولت اعلیحضرتی

بصوم اجزاء اعلان داشته و همچنانکه اظهار تشکر از مازور
استوکی و مژ او کوز شده از دکتر اسکات هم بشود
(کامپیل)

(نمره ۲۳۰)

تلگراف سر بار کلی به سر ادوارد کری مورخه ۲۴ سپتامبر
از قلهک سفر تازه روسیه امروز صبح وارد طهران گردید.
مایلم که موقع را غنیمت شمرده و بادآوری نمایم که چه اندازه
خوشحال بودم که در مدت اغتشاش مثل میو سابلین هم
کاری داشتم همراهی صادقانه و مساعدت او اسباب تشکر دائمی
من خواهد بود .

(نمره ۲۳۱)

مراسله سر بار کلی به سر ادوارد کری مورخه ۹ سپتامبر ۱۹۰۹
از قلهک (آقا) در این چهار هفته گذشته مرکز مهم
اغتشاش فقط کرمانست و دستجات بزرگ دزدان عرب آن
مملکت را غارت می نمایند و در اطراف سلطان آباد بطوریکه
در راپورت ماه گذشته اطلاع داده شد الوار در دزدی
خود باقی هستند .

در شمال مابین قراولهای قزاقولگری روس در ارومیه
باعده از اکراد در قریه نزدیک ارومی جنگ شده و همچنین
مابین عده از قشون روس در تبریز و دست از فدائیهای محلی

در نزدیکی مرند نزاع است . بغیر از این نقاط مذکوره در
جاهای دیگر اغتشاش مهمی اتفاق نیفتاده هر چند که بی
نظمی راههای جنوب و مخصوصاً راه بوشهر و اصفهان تا
آباد و راه کرمان به نزد شیوع دلرد ولی راپورت اغتشاش
شهرهای عمده و ولایات نه رسیده و در پای تحت هم نظم
کامل برقرار است دولت هنوز در دست کینه ایست که اسم
خود را (هیئت مدیره Directeur) نامیده و سردار
اسعد وزیر داخله و سپهبد وزیر جنگ هم داخل هیئت مدیره
شده اند و این هم برای این است که اتفاق مابین کینه که در
واقع حکومت میکند و در رانی که وجود آنها فقط برای
اجرا نمودن احکام آن کینه و نگاهداشتن صورت ظاهر
وزارت است بدل آید .

در یکی از نمره های روز نامه (تابیز) دیدم که خبر
نکار آن روز نامه در بطرز بورغ راپورت داده است که
دواثر رسمی روسیه لوضاع ایران را تاریک مشاهده می نمایند
و اظهار میدارند که مرج و مرج در چندین لالت شیوع پیدا
کرده است و تمام راهها بواسطه دزدان و قطاع الطريق سدود
است و تجارت همراهه رو بنقصان گذاشته است من از این
تلگراف چنان استنباط می نمایم که عصبه سن بطرز بورغ
این است که لوضاع ایران در این یکماهه که در تحت حکومت تازه

است بدتر از آن موقعی است که بسبب قدیم بود .
من گمان نمی کنم که حقیقتاً بتوانند این عقیده را
ثابت نمایند تلزی ندارد که دزد ها راه ها را مسدود کرده اند
در تمام مدت اقامت من در ایران راهها همین حال و
دلته اینک از تجارت کاسته می شود اوضاع سابق هم به همین
منوال بوده است .

گمان می کنم که کمرکات شمال در عوض اینک تنزل نمایند
و به ترقی نهاده است و باز گمان نمی کنم آن طوریکه
گفته شده مرچ و مرچ زیاد است این مسئله هست داشته باشد .

بل در بعضی نقاط اغتشاش هست ولی این مسئله تازه کی
ندارد . تا اینکه باین مملکت مساعدت کافی بولی نشود سفاقت
است اگر تصور شود اصلاح فوق العاده در امور ایران
حاصل خواهد گردید ولو هر قسم حکومت منصوب شود باشد .
عجالتاً دولت بطور دست و دهن زندگی بیناید و
جزئی وجهی که ممکن است تحصیل شود عبارت از همان
وجوهائی است که جبراً از مرجعین گرفته می شود بمقدار خیلی
کم ارباب کمرکات مالیات که منع عتده عایدات دولتی است
ممنوع الوصول بود و حالا هم چیزی وصول نمی شود دولت
خیال دارد که يك مقدار از جواهرات دولتی را گرو بگذارد
ولی باین وجوهات نمی شود نقاط مغشوش را منظم نمود

بل کنایات مخارج یومیه دولتی را می نمایند .
آیا این وجوهات فوق مخارج دولتی را تا انتهای مجلس که
در اواسط ماه آتیه واقع خواهد شد کافی خواهد بود یا خیر .
هروز معلوم نیست ولی آنچه قطعی است این است که
از دولتی تقاضای استقراض نخواهد کرد بجهت اینک معلوم
است یکی از شرایط استقراض نظارت در مخارج آن خواهد
بود مگر اینک بی اندازه احتیاج داشته باشند در آن موقع
هم هرچه زودتر يك وجه کافی کار سازی بشود بهتر خواهد
بود . (بار کلی)

(نمره ۲۲۲)

مراسله سر بار کلی به سر ادوار کری مورخه ۹ بهمن
(۱۹۰۹) از قلهک (آقا) در مراسله ۱۲ ماه (او)
سودی از پروتوکل محضی بمضای مستر جرجیل و میو بارن
اوسکی مترجمین سفارتین و نمایندگان دولت ایران قدیم داشتیم
آن پروتوکل راجع بود به تسلیم جواهرات سلطنتی
و قرار داد مستمری شاه سابق بمبلغ هشتاد و پنج هزار تومان
و تعیین روز حرکت شاه که در ۱۷ ماه او مقرر شده بود
و بنا برقرار داد میبایست که آن پروتوکل را نمایندگان دولتی
و وزرا تصویب نمایند ولی قبل از وقتی که برای حرکت محمد
علی میرزا معین شده بود باره مسائل پیش آمد که در آن

پروتوکل مذکور نبود و همین ملاحظه پروتوکل با مضای
اشخاص مزبوره نرسید .

اینک سوادى از پروتوکل جدید برای شما ارسال می دارم
این پروتوکل متضمن غالب شروط پروتوکل سابق به علاوه
بعضی مسائل دیگر است که مذاکره در آن مسائل اسباب
تعویق حرکت محمد علی میرزا را فراهم کرد . دوفقره
از این مسائل باعث مذاکرات طولانی با دولت ایران گردید
البته ملتفت خواهید شد که مسائل مذکوره در خصوص
فروض شاه سابق به بانک روسی و حرکت محمد علی میرزا
بالتبع مرتجعین خود از ایران بطوریکه در این پروتوکل مرتب
شده موافق میل دولت روس است . دولت ایران قروض
شاه سابق را در عهده گرفته و مواجب او را بصد هزار
تومان اضافه کرده و در عوض محمد علی میرزا املاک خود را
بدولت ایران منتقل مینماید .

مذاکرات جزئی در خصوص قروض شاه سابق مابین دولت
روس و بانک روس و دولت ایران در جریان است و گرو این
فرض کمرکات شمالی خواهد بود با فرع صدی شش در
صورتیکه سابقاً از قرار صدی نه و صدی دوازده بود .
مرتجعینی که با محمد علی میرزا در سفارت روس متحصن بودند
مجاز خواهند بود که با محمد علی میرزا حرکت نمایند مشروط

براینکه متحصنین از طرف خود وکیل تعیین نمایند که هر
کس از ایشان ادعائی داشته باشد در حضور نماینده سفارت
روس محاکمه بشوند . در خصوص محاکمه که ممکن است
در باره این اشخاص اتفاق بیفتد لرفیل کنتگوی در باب قات
و غیره دراینکه آیا حضور نماینده سفارت روس لازمست یا خیر
مورد بحث و ترتیب او بمهده تعویق افتاد و قرار شد که بعدها
مابین سفارت روس و دولت ایران ترتیب داده شود . سواد
پاد دلتی که در همین قضیه من و همکار روسم بدولت ایران
نوشتیم لمأرسل شد این چهار لفظ pour les affaires passées
(برای کارهای گذشته) که در آن مراسله مذکور پاد آوری
شده بود باعث مذاکرات طولانی گردید . نماینده کان دولت
ایران اصرار زیاد نمودند که بعد از کات *Ponroute Civile*
(جلب بمحاکمه) آن چهار لفظ گذارده بشود و اگر این
چهار لفظ گذاشته می شد دیگر در محاکات برای نماینده روس
در دعاوی آتیه مجال حضور باقی نمی ماند . رفتار سفارت
انگلیس همیشه با پناهندگان سفارت موافق بوده است با
اطهاریت نمایندگان ایران باین معنی که سفارت انگلیس حمایت
خود را همیشه در حق متحصنین برای اعمال گذشته ایشان
مسمول داشته نه برای امور آتیه ولی مابین اشخاصیکه در سفارت
روس متحصن شده اند کسانی هستند که در تحت حمایت روس

میباشد در این صورت مسئله تفاوت پیدا می کند و من می توانم بگویم تا مدتی که اشخاص مذکوره در تحت حمایت روس هستند و هم کار روس من هم مایل نیست صک که از آنها سلب حمایت کرده باشد سفارت روس حق دخالت در امور راجعه بآنها را دارد . و همین دلیل من با همکاری روس همراهی نمودم نمایندگان دولت ایران قبول نکردند که مابین این دو قسم حمایت تفاوتی بوده باشد و اظهار نمودند که درباره تمام متحصنین بیک ترتیب رفتار خواهد شد و طوری نمایندگان دولت ایران در این مطلب جدیت و ایستاده می نمودند که اگر همکاری روس این عقیده خود را پیش ببرد کان میکنم بعد از این با تمام متحصنین همین طور رفتار خواهند کرد باین معنی که بعد از اینهم درباره آنها حمایت نموده و مابین اشخاص که در سفارت متحصن شده اند و اشخاصی که در تحت حمایت هستند تفاوتی نخواهد گذاشت . چون ما نتوانستیم در این مسئله اتفاق آراء تحصیل نماییم و بملاحظه اینکه در حرکت محمد علی میرزا تعویق حاصل نشود مصمم شدیم که بدولت ایران یاد داشتی فرستاده و تقاضا نماییم که این مسئله را بحال سکوت بگذارد . پروتوکل مملوف رادیشب نمایندگان امضاء نمودند و باید که امروز بامضای تمام وزرا ایران برسد . تمام شرایطی صک که حرکت محمد علی میرزا بسته باجرا آنها بود بموقع اجرا گذاشته شد

و امید است که تا عصر محمد علی میرزا با اتباع مرتجعین خود از سفارت روس حرکت نمایند . (بلرکلی)
(ضمیمه ۱ در نمره ۲۳۲)

(پروتوکل که در ۲۵ مه او امضاء شده است .)

محض تسریع در حرکت از ایران اعلیحضرت محمد علی میرزا شاه سابق ایران صک که فعلاً در تحت حمایت سفارتین روس و انگلیس است وزیر مختار انگلیس و شارژ دافر روس از یک طرف و وزرای دولت ایران از طرف دیگر متفقاً ترتیب پروتوکل ذیل را دادند .

(آرتیکل اول) اعلیحضرت محمد علی میرزا چون اظهار نمودند که تمام جواهرات و سایر اشیائی که در سرف ایشان بوده است بدولت ایران تسلیم کرده اند . دولت ایران بعد از ترتیب دادن مسووریتی تمام جواهرات و اشیاء دیگری که تحویل گرفته است سپاه از آنچه کسر است و از آنچه عوض شده است بدفترتین خواهد داد و سفارتین از محمد علی میرزا توضیحات مادت تحقیق و تمام شرح و تفصیلی که ممکن باشد در اینکه جواهرات و اشیاء مذکوره چه شده است تحصیل خواهند کرد و در صورتیکه بعضی از آنها در نزد خود اعلیحضرت یا اشخاصی که در بست سفارت روس هستند بوده یا توضیحاتی که داده اند خلاف باشد سفارتین هر

چه در امکان ایشان باشد برای استرداد آن اشیاء بعمل خواهد آمد .
 آورد . (۲) مرگام در حضور محکمه های سفارتین
 معلوم شود سکه از تاریخ ۱۶ ژوئیه ۱۹۰۹ بسمت اعلیحضرت
 محمد علی میرزا جواهرات و اشیاء سلطنتی را موقوفه یا حکرو
 گذاشته یا پنهان کرده است و ممکن نشود عین آن اشیاء را
 مسترد دارند دولت ایران قیمة آن اشیاء را از مستمری ایشان
 کسر خواهند نمود . (۳) اعلیحضرت محمد علی
 میرزا تمام اسنادی که دارد متعلق عوامرات سلطنتی سکه در
 بانک ها یا صرافخانه های دیگر که قرض میدهند یا در نزد
 اشخاص متفرقه در رهن پولی است که بایشان داده اند بدولت
 ایران تسلیم می نماید و دولت ایران میتواند ببدل خود آن
 جواهرات مرهونه را از گرو بیرون بیاورد .

(۴) تمام قروض شخصی اعلیحضرت محمد علی میرزا خواه
 از بانک استقراضی ایران که در اول ژوئیه ۱۹۰۹ باضافه منافع
 بالغ بر دو کرو و چهار صد و سیزده هزار و چهارصد و
 سی و چهار تومان شش هزار و هفده شاهی بوده است و خواه
 از تبعه خارجه که پیش از ۱۶ ماه ژوئیه ۱۹۰۹ استقراض شده
 و قبل از ۱۹ ماه او ۱۹۰۹ بوزارت امور خارجه اطلاع داده
 باشند و تمام آنها به ثبوت رسیده و از روی اسناد صحیح
 باشند تبدیل بحساب دولت ایران خواهد کردید که مسؤول ادای

ان وجوه خواهد شد . تفصیل جزئیات این تبدیل معامله
 بموجب اسناد مخصوصه خواهد بود که باید منتهی مدت در
 ۲۹ ماه او ۱۹۰۹ بانفا برسد . (۵) اعلیحضرت محمد
 علی میرزا تمام املاک شخصی خود را که عده آنها واقعه
 در آذربایجان است بدولت ایران واگذار خواهد کرد و لایحه
 قباجات و اسناد این املاک را بدولت ایران تحویل خواهد
 داد و قبالة مخصوص هم در واگذاری این املاک بدولت امضا
 خواهد نمود . در خصوص املاکی سکه در بانک
 استقراضی ایران رهن است بانک مزبور سندی بدولت ایران
 خواهد داد که تصدیق میباشد انتقال این املاک را بدولت
 و اما در باب املاک اگر کمفکونی پیدا شود اساساً از
 روی دفتر دولت ایران استناد خواهد شد .

(۶) دولت ایران در حق محمد علی میرزا و خانواده او به
 استثناء اعلی حضرت سلطان احمد شاه و محمد حسن میرزا ولی
 عهد حایه مستمری سالیانه بمبلغ ۱۰۰۰۰۰ تومان مقرر خواهد
 کرد که از زمان حرکت اعلیحضرت از ایران بسمت هر سه ماه
 به ماه پیش بنوسط بانک استقراضی ایران تادیه خواهد کرد
 (۷) در صورت فوت محمد علی میرزا دولت ایران در حق
 عیال و اولاد و استثناء اعلیحضرت سلطان احمد شاه و محمد حسن میرزا
 ولیعهد حایه بمبلغ ۲۵۰۰۰ تومان مستمری سالیانه برقرار

خواهد کرد که در بین آنها تقسیم خواهد شد .
 در صورت فوت هر يك از ایشان به او محودی خود مقصوع خواهد گردید
 (۸) اعلیحضرت محمد علی میرزا بعد از اقامت این به و توکل فاصله
 ۴۸ ساعت از طهران خارج شده و بخارجیه عربست خواهد کرد .
 (۹) در خصوص اشخاصی که حالیه در بست سفارت روس
 هستند و برای اعمال پلنکی گذشته ایشان رعایت بست منظور میشود
 و از سفارت امپراطوری روسیه سیاهه اسامی آنها در باد داشت نمره
 (۳۴۹) بیستم شعبان (ششم سنه ۱۲۸۷) بدولت ایران داده
 شده است مسلم است بدون آنکه در طهران يك و کیلی با شرایط
 تهیدی بگذارند از ایران خارج نخواهند شد و در صورت
 جلب بحاکم دعاوی که ممکن است در حق یکی از این اشخاص
 اتفاق بیفتد و کیل متقبل خواهد بود که بمحکمه ایران حاضر
 شده و با حضور یکی از اعضاء سفارت روس از طرف موکل
 خود جواب بگوید .
 این شرط که باید یکی از اعضاء سفارت در محاکمه حاضر باشد بطور
 استثنا است و موجب سابقه نخواهد شد
 (۱۰) هر گاه یکی از این اشخاص بایران مراجعت نماید از
 حقوق رعایت بست که سابقاً ذکر شد محروم خواهد بود و
 دیگر مزایای بست در هیچیک از دو سفارت قبول نخواهد شد .
 (۱۱) دو نماینده دولین بر عهده میگیرند که اعلیحضرت

محمد علی میرزا را جداً متنبه نمایند برای آنکه فیما بعد لزعمام
 تحریکات پلنکی بر ضد ایران اجتناب نماید و دولت امپراطوری
 روسیه همچنین از طرف خود وعده میدهد که تمام مراقبت
 های مؤثره را بعمل بیاورد برای اینکه امتثال چنین تحریکات
 از طرف او واقع نشود .
 هرگاه اعلیحضرت محمد علی میرزا از روسیه خارج بشود و
 همچنین اگر بسفارتین معلوم و محقق گردد که لودمملکت
 دیگری غیر از روسیه تحریکات پلنکی بر ضد ایران می نماید
 دولت ایران حق خواهد داشت که مستمری لودرا قلع نماید
 در سه نسخه تحریر شد زر هککنده ۲۵ ماه (او) (۷)
 سنه ۱۲۸۷ .
 (بارکلی) (سابلین) (فرمانرما وزیر عدلیه)
 (سپهبدار وزیر جنگ) (سردار احمد وزیر داخله)
 (مستوفی الممالک وزیر مالیه) (صنیع الدوله وزیر علوم)
 (سردار منصور وزیر پست و تلگراف) (مشارالسلطه کبیل
 امور وزارت خارجه) .
 (ضمیمه (۲) در نمره ۲۳۲)
 یاد داشت متحد المالی که در ۲۳ ماه (او) ۱۲۸۷ .
 دولت ایران فرستاده شده است .
 نظر بر اینکه در آرئیکل (۹) پروتوکل در خصوص

حرکت اعلیحضرت محمد علی میرزا از ایران نمایندگان دولت ایران میخواهند بعد از جبهه (یکی از این اشخاص) عبارت (رای کار های گذشته) را صادر نمایند و این فقره باعث اشکال و موجب گفتگو شده بود لذا عبارت مذکور از پروتوکل خارج شد تا بعد قرار دادی در آن مابین دولت ایران و سدارت روس داده شود ۲۳ (او) (۷ سپتامبر) ۱۹۰۹ (نمره ۲۳۳)

مراسله سردار کلی به سردار دوار کری مورخه ۱۰ سپتامبر از قلعه (آقا) اشعار دارم که لغاً عملی از حوادث چهار هفته اخیر را بطور معمول ارسال دارم (بارکلی)
(صمیمه در نمره ۲۳۳)

حوادث ماهانه در ایران از ۷ ماه (او) لغایت ۸ ماه (سپتامبر) (طهران) پروتوکل که در ۳ ماه (او) ترتیب داده شده بود و در آن پروتوکل حرکت شاه سابق را تا ۱۷ ماه (او) معین کرده بود تصدیق نیافته و بموقع اجرا گذاشته نشد . بعد از مذاکرات طولانی در هفتم ماه سپتامبر پروتوکل دیگری ترتیب داده شد که بموجب آن پروتوکل صد هزار تومان مسنری برای محمد علی میرزا معین گردید و بعلاوه دولت ایران تمام قروض او را ~~که~~ یکی از آنها ۳۰۰۰۰۰ لیره به بانک روسی بود بجهة خود گرفت و در

معرض محمد علی میرزا تمام املاک شخصی خود را واگذار دولت ایران نمود . مدد کرده کسکال از طرف دولت ایران اشخاص مهم کینه ملی بودند که معروف بهیت مدبره هستند . حبیبی خان نواب . تقی زاده . و نوق الدوله . مستشار الدوله هم از هیئت مذکوره داخل مذاکره کسکال بودند . انخاب برده هر نمایندگان طهران رای مجلس شوری ملی در اواسط ماه (و) باخام رسید و اشخاص ذیل منتخب گردیدند . حاج سید نصرالله احتشام السلطنه . و نوق الدوله . حکیم انست . صدیق حضرت . مستشار الدوله . تقی زاده . دکاه انست . صبیح الدوله . حبیبی خان نواب . اسدالله میرزا . شیخ محمد حسین یزدی . یحیی میرزا . مؤمن انست . وحید انست . در اول ماه سپتامبر محمد حسن میرزا برادر کوچک شاه را رسماً و بجهت نمودند و در همین روز عموم عمومی برای تفصیرات پیشکی گذشته اعلان گردید لیکن مشربیه عذیده . وزیر اکرم که در ماه (او) حاکم طهران شده بود منتقل و بجای او معتمد حلف برادر صدیق السلطنه تعیین گردید . روز نامه حل المتین طهران توقیف گردید و مدبر او برای طبع بعضی مقالات تهیه شد فعلاً ۱۰ روز نامه در طهران طبع می شود و چند عدد از آنها بومیه هستند ایران نو جدیدتر

از همه است طهرآ دولت در دست کینه ملی است و از
قرار معلوم سپهبدان وزیر جنگ روابط خوبی با آنها ندارد .
اعلی و کلائی که در طهران انتخاب شده اند اعصاب کینه
ملی هستند . کینه مزبور نظم را در طهران برقرار
نموده و فتون پیروز و شیراز فرستاده است با وجود توجیهات
اجباری که از طبقه عالی گرفته اند باز هم پول لازم دارند و
برای يك مساعده صد هزار تومان با بانک شاهی مذاکره
کردماند ضمانت این فرض جواهراتی است که بانک کردی لیون باریس
فرستاده خواهد شد و قیمت آن جواهرات با صد هزار
تومان است . . . . . بختیارها و مجاهدین دوی هم رفته
بد رفتار نمی کنند . . . . . جد روز قبل يك مجاهد
در دوازده نفر را مقتول و يك نفر را مجروح نمود بعد
از حمله نظامی قتل مجازات رسید .
آخرین کسیکه علناً اعدام شد میر هاشم بود که دو اول ماه
او واقع گردید این شخص معروف ببد اخلاق و برای شاه
سابق کاری کرد این مجازات دو حق او خیلی بجا بود
(جرجیل منشی اول السنة شرقی)
(تبریز) در ۲۲ ماه او مخبر السلطنه حاکم جدید از ارو با
مراجعت و از راه جلایا تبریز وارد شد .
تقریباً در دهم ماه او ۲۵ نفر قزاق روسی با فداشها

که یکی از مستخدمین کبشائی رفته روس را مجروح و بیک
دیگر ما بین کردند و جلایا رفته بود که جنگ کردند يك است
از قرائنها کشته شد و ایشان را در دایرهها مقتول و ۷ نفر را مجروح
نماخته مابقی فرار کردند و مستخدم کبشائی استخلاص دادند
این واقعه اسباب هیجان نکردند .
(دشت) شهر در آرمی برقرار است سردار معتمد حکومت
کیلان و طالش معین گردیده است . ظل السلطان که
برخلاف نصیحت دولتی مراجعت بایران نموده بود در منجیل
توقیف و بزرگ عودت داده شد با او بد رفتاری نشده است و
میدواند آزادانه حرکت نماید ولی ۲۵ نفر که اسم خود را (کار
انتخاب) گذارده اند همیشه مواظب او هستند . از قرار مذکور
ظل السلطان قول داده است که ۶۰۰۰ لیره بدو کت جدید داده
و ۱۰۰۰۰ لیره را که دو سال قبل بطلبان قرض داده
بود و اگذار نماید ولی هنوز چیزی نپرداخته و مشغول مذاکره
با پسران خود در طهران است . ۶ نفر نماینده کیلان برای
مجلس انتخاب شده اند و بعضی از آنها هم بطهران ولود گردیدند
(استراباد) در اوایل ماه او سالار مغرز حاکم کنول از مردم
مطالبه مالیات میکرد بید از آنکه مردم قبول نکردند مالیات را
پرداخته سالار مغرز خود را به (دگوزها) ملحق ساخته و
عمه او تراکه (دی) را به کنول فرستاد آنها چندین نفر را

آتش زده و مقدار زیادی کاه و گوسفند غارت نمودند اهالی
از این فقره بهیچان آمده دهانت سالار معزز را چاییدند خود
سالار معزز با عیالش بصوبت فرار کردند و حالا در بین تراقه
مشغول جمع آوری استعداد است . مذکور است که طایفه
جعفریای و دی خیال دارند با دولت مشروطه طرفه بشوند
و بگویند قنکهای جدید به کشتی برای فروش آورده اند
سپدار سالار مکرم را بحکومت معین نموده و قول داده
است که دوفوج سرباز برای او خواهد فرستاد .
(مشهد) شهر و اطراف قرین آرای است دولت جدید
رکن الدوله را باخا حکومت تصویب نموده است ولی مشارالیه
از نداشتن قوه شکایت میکند انجمن علی باو اطلاع داده است
که هیچ اقدامی بدون دستور العمل قطعی طهران نباید بکند
(تربت حیدری) خبر خلع محمد علی شاه از طرف اهالی
تربت بخوبی پذیرفته شد ضیافتی با افتخار جلوس سلطان احمد شاه
داده قونسولهای روس و انگلیس را هم دعوت کرده حاضر شدند
رفعه الدوله وارد تربت گردیده و در ۱۱ ماه او مشغول
حکومت شد در اواسط ماه او کمند که شجاع الملک با ۳۰۰ سوار
در نزدیکی (زالوه) است ماموریت او این بود که اموال شجاع
للملک مرحوم را که اسدانه در دولت آباد ضبط کرده بود
تصرف نماید . اسدانه تبه دفاع می نمود خبر تلزمه که رسیده

مشر بر این است که مشارالیه کشته شده است .
(سیستان) حاکم الدوله از حکومت معزول و شوکت المالك
دومرتبه منصوب گردیده است . تجار و اهالی معزیر بمرجند
خیلی خوشوقت از واقعات طهران شدند و شهر را دو شب
جراغانی نمودند در سیستان این اخبار تولید هیجانی نکرد
(اصفهان) شهر فوق العاده آرام است رئیس جدید نظمی
لباقت خود را ثابت می نماید . ولی در شهر مردم خیلی
ناراضی از عدم حکفیات مصمم السلطنه هستند از آنطرف
مصمم السلطنه روز بروز بیشتر از کار خود متنفر می شود
و اظهار میدارد که چندین مرتبه استعفا داده است مشارالیه
از تعیین نمودن سردار اسد سردار جنگ را بحکومت بزد و
سه نفر دیگر از خوانین را بر بست افواج اظهار نارضایتی میکند
سردار جنگ در ۲۲ ماه او وارد اصفهان شد و در
۲۸ ماه مزبور حرکت بطرف بختیاری نمود و قتل او به بزد
عل تردید است . راههای از طهران به بزد بامام قلی خان
سپرده شده است از قرار معلوم اغلب راه ها خیلی امن تر از
سابق است . راه شیراز تا آباده خوب امن است
کاروانیکه مرکب از ۷۰۰ سوار بود در ۱۴ ماه او باصفهان رسید
از راه سلطان آباد خیلی شکایت داشتند فقط سرقی صکه
را بپورت دانه شده است زدن پست عازم طهران بوده است که

در ۲ ماه او در نزدیکی مورچه خوار اتفاق افتاده است.
 بواسطه دزدی الوار را بر رتبه ای که از سلطان آید و برسد عشر
 بر تلافی زیاد در آن نقاط است و الوار متذکور در تحت
 حکومت روحیه و عراق هستند بواسطه عدم استمداد قائم مقام
 قادر بجلو گیری از آنها نیست و نواحی گزاق و فرغانه و
 سر بذر الوار ناحی و تار نموده و از قرار معلوم بکار خاجت
 قالی باقی هم خیارین بسیاری وارد آمده است.
 در سلطان آباد عده زیادی از مردم برق روس خریده و خیل
 دارند در موقع خطر در منزلهای خود نصب نمایند.
 برق روسها در قریه موسوم به چیل که منطبق بدارم الدوله
 است نصب کرده اند معلوم نیست که برقها از طریق فرستاده
 شده است یا از اسفهان آورده اند این تا اثنی دولت جدید را
 منظور خواهد کرد. (بند) تقریباً در اواسط
 ماه او عبور و مرور از نزد به نقاط دیگر معطوف شده است
 دستجات بزرگ دزد که عده آنها از ۲۰۰ الی ۳۰۰ نفر است
 در راهها حرکت می نمایند و از قراریکه راپورت رسیده
 است این دزدان از ایل عرب فارس که سیده قوام الملک است
 می باشند چندین دست مرغت شده است.
 در ۳۸ ماه او دو نفر خانم میسیونر انگلیسی که به نزد مراجعت
 می کردند کشته شدند و تمام دارائی آنها را غارت

نموده بطوریکه میگویند دزدها از ایلات فارس بودند و غیر
 اعلی حضرت از دولت ایران خواهش کرده است که اقدامات فوری
 برای ایالات دزدان و استرداد اموال مسروقه بعمل بیآورد
 در ۳۸ ماه او راپورت رسید که شهر در کال آرائی است
 انتخابات برای مجلس شورای ملی بواسطه اقدامات بعضی افراد
 شهری که مردم را تهدید بقتل نموده اند اگر مداومت در انتخابات
 بشود در هبده تعویق افتاده است و سردار جنگ بخباری
 بحکومت یزد معین گردیده است مشارالیه در ۳۳ ماه او
 در اسفهان بود و بعد از آن بطرف بخباری حرکت کرده
 است هنوز متصدی حکومت نشده است
 (کرجان) در ۱۷ ماه زویه تکرانی از سپدار رجیده که
 جلوس شاه جدید را اعلام داشته و تمام مأمورین را بکارهای خود
 ابقا کرده بود شهر را سه شب چرستان نموده ولی بعد
 افرات و دیوانگی و کرماتیا دوست قاجار به نیستند ولی
 کان هم نمی کنند که ایلات دیگر رؤسای بخباری نمکین نمایند
 ده لواخر ماه زویه افغشاش جزئی در شهر دوی ولد
 که در آن افغشاش يك نفر مقتول و يك نفر مجروح گردید
 افغشاش بواسطه نزاع فها بین پسر مرحوم آقا باقر و نایب
 الحکومه شروع شد باب الحکومه استعفا نموده و نصرت المالك
 بجای او معین گردیده است حکومت نظام السلطه موقوف

شده است . در ۲۰ ماه او مستر رایت اجزاء بانك شاهنشاهی که برخلاف مصلحت قونسول اعلیحضرتی از کرمان حرکت نموده بود در ناصریه که ۹۰ میل شرقی کرمان است دزدان او را نگاه داشتند عده ایشان از ۶۰۰ الی ۱۰۰۰ نفر بود مستر از قرار معلوم دزدان قصد آزار مستر رایت را نداشتند بلکه مقصود آنها این بوده است که نگذارند مشارالیه حرکت دزدان را بمسورین دولتی اطلاع دهد ولی یکی از همراهان مستر رایت بواسطه زخمیکه از دزدان خورده بود مرد .

در ۲۳ ماه او مستر رایت خلاص شد و بمستر جیمس لواجزاً تلکرافخانه هند و اروپا که به کال آباد برای جستجوی او و تعمیر سیم تلکراف که دزدان قطع کرده بودند آمده بود ملحق گردید این دو نفر در موقعی که دزدان به رفتنجانده می آوردند بان شهر رسیدند هر چند بایشان متعرض نشدند ولی خطر خوردن تیر باتها بود بعد دزدان لواطراف شهر گساره گرفتند و در ۲۶ ماه او خبر رسید که آنها در ۱۵ میل کال آباد هستند . . . از قراریکه مذکور است این دزدان از ایل پهلوی فارس هستند . پس از آنکه سفیر اعلیحضرتی از حرکت این راه زنان بوزیر داخله شکایت کرد و وزیر داخله بقوام الملك حکم نمود که اقدامات فوری در جلوگیری از این دو ایل که در تحت ریاست او هستند بنماید

از قرار واپورت قوام الملك باستمداد از شیراز حرکت کرده است و بملاوه یکی از اقوام رئیس ایل را در شیراز توقیف نموده و بدزدان تلکراف کرده است که خانه های ایشانرا خراب خواهد کرد . در اوایل ماه سبتمبر دزدان بازار مشغول غارت بودند . . . (کرمانشاهان) ظهیر الدوله بحکومت باقی است و تا يك اندازه در مقابل ظهیر الملك بی قدرت است ولی دولت مرکزی بلو قول همراهی داده ۳۰ نفر قزاق و ۷۰ نفر سوار دیگر برای کمک او فرستاده شده است . رحیمدور تلکراف باعالی کرمانشاه نموده که ملتدروسی و انگلیس خیلی مساعدت برای تحصیل مشروطیت ایران نموده اند و نباید خدیتی نسبت باتها بشود . و همچنین تلکراف دیگری کرده است که عنصار السلطنه ریاست فتنون کرمانشاه تعیین شده است و همین زودبها بانوج خود ولرد خواهد شد . این تعیین قوه ظهیر الملك را کم خواهد کرد بجهت آنکه افواج فلا در دست او هستند . به نظر وکیل کرمانشاه برای مجلس شورای ملی انتخاب شده اند .

بنابر واپورتیکه از ژنرال قونسول اعلیحضرتی مقیم بغداد برای این سفارت رسیده است معلوم می شود که شیخ عبدالله زنجانی که یکی از علمای معروف نجف است در اوایل ماه او بقصر شیرین رفته و از طرف خود و ملا محمد کاظم

خراسانی بولایان تلکراف کرده است که ملایان و پیشاهنگان جدید را
تسلیم و اهتمام در آسایش مردم بجای آورند. در ۲۱ ماه اول ماه محرم کاطم تلکراف بیکی از علمای کرمانشاه
نموده مبنی بر آنکه علماء باید سعی در جلوگیری از قتل نموده
مکفانند امثال اغشاشی که در کرمانشاه روی داده بود پیدا
شود و ببلایه نگفانند در آتیه هم نظایر آن ظهور یابد.
در تلکراف متحد لال بولایان از وزیر داخله در خصوص
حفاظت راهها برای حکومت واصل و مقرر شده منصوص از این
تلکرافات این بود که به قراقرانها لایس مخصوص داده و
حقوق آنها برپا داشته شود که دیگر مسافران را لذت نهند
و برای مسافران خارج مستحفظ حقوق تیه شود.
(شیراز) شهر آرام است و منتظر سهام الدوله حاکم جدید
هستند که در ۳ ماه سپتامبر با کالسکه پس از استعفاء حرکت
کرده است... لیونتان کراسویت که استمداد برای مستحفظین
قونسول خانه آورده بود با ۵ نفر سوار بطرف پوشه مراجعت
کرد ولی بواسطه تب سختی که با او عارض شده بود مجبور
گردید که از دشت لورن ریشتران مراجعت نماید.
ظاهراً اهل عرب بیکی از اطلعت خارج شده اند تاخت و تاز
آنها بر فوجان و زده هم رسیده است. از ۵ الی ۲۵ ماه اول
۱۷ مرتبه سیم تلکراف را در نزدیکی شیراز قطع نموده اند.

با اینکه قوام الملك خودش در میان ایل است ولی لژرلو معلوم
نمی تواند جلو گیری از آنها بجای از راپورت های اخیر
مستند میشود که مشارالیه بالاستمداد برای برقراری نظم
حرکت نموده است این اقدام نتیجه احکام لژطرف دولت
مرکزی است از قرار معلوم قشائنها آرام هستند و
قونسول اعلی حضرتی راپورت میدهد که همه عمده همان اقتداری
است که صولة الدوله مابین قشائنها پیدا کرده است صولة الدوله
در ۱۶ ماه اول شیراز بطرف آباده برای ملاقات حکمران
جدید عزیمت کرد راه معمولی اصفهان تا آباده بکلی
بواسطه دزدان مسدود شده است و مستر میدلتن یکی از اجزای
بانک شاهنشاهی را در دوم زلی شیراز دزد زده است مشارالیه
بدین الملاحق قراول اعلی حضرتی و بدون همراه بودن مستحفظ
ان شیراز حرکت کرده بود در این موقع سال اغلب کاروانها
از راه سرحد باصفهان حرکت می نمایند و این راه از قرار
قاعده بلز است در ۳ ماه سپتامبر ۱۵۰ نفر قزاق ایرانی
در ۱۵۰ نفر سوار دیگر در جمعیت حاکم قارس از طهران بطرف
شیراز حرکت کردند راپورت داده شده است که سید
لاری در ۳ ماه زویه لار را دو مرتبه تصرف نموده است
اقدامات آتیه او اسباب اضطراب شده است ولی مستر بیل
کلی می کند که صولة الدوله نخواهد گذاشت مشارالیه اغشاشی

در اطراف شیراز فراهم نماید

(بوشهر) در ۱۲ ماه ژویه به بوشهر تلگراف رسید که
رئیس علماء محبت خیال دارد بطرف ایران عزیمت نماید
سید اسدالله مجلسی تشکیل داده که همراهی با این مقصود بشود
و امانه پولی هم شروع شده ۶۰۰ لیره قول کردند بدهند
در ۱۶ ماه ۲۴۰ لیره از آن مبلغ را باصفهان نزد رؤسای ملتیان
فرستادند - - بمحض آنکه دریایی از تسکشان حرکت کرد
رئیس علی و حسن بکشو دهات خود را تصرف نمودند
خیلی جای تأسف است که از طهران بدریایی حکم شد باملائیست
با این اشخاص رفتار شود - در ۲۹ ماه حسن بکشو با ۲۵
نفر نزدیکی سبز آباد که تا بوشهر ۷ میل مسافت دارد
برای نظم بانجمن علی از دست دریایی آمده بودند

در ۲۱ ماه ژویه سیدار تلگرافی بدریایی نمود که بخوانین و
علماء و اشخاص دیگر فتح ملتیان را اعلام دانسته و بانها
حکم نماید که دست از اغتشاش بردارند والا مسؤول عواقب آن
خواهند بود - در همان روز تلگرافی بحکومت رسید که برای
جوس شاه جدید سه روز تعطیل را معمرل دارند این تلگراف
در حضور تمام اشخاص مهم قرائت شد بازارها بسته چراغانی
و آتش بازی بعمل آمد انجمن محلی هفت چند مرتبه منعقد
میکرده در جلسه ۲۹ ماه ژویه مسئله حرکت استعداد برای

قونسول خانه شیراز و همچنین تلگرافی که از سردار اسعد
وسایر اشخاص دیگر رسیده بود علی مذاکره واقع گردید
سردار اسعد در تلگراف خود اظهار میداشت که احکام عدیده
بصوله الدوله و سید عبدالحسین لاری فرستاده شده است که
اغتشاش فراهم نیاورند سید اسدالله هم تلگرافی بهمین مضامین
باشخاص مذکوره بخاربه کرد در ۳ ماه او جلسه منعقد
گردید و در آن جلسه دریایی دو طرفه تلگرافی که از
وزیر داخله برای او رسیده بود قرائت نمود در تلگراف
لول به دریایی حکم شده بود که ۱۲۰۰ لیره پولی که از کمرک
بندر عباس و تقسیماتی که از کمرک بوشهر بمرقت برده شده
است پیدا نماید و در تلگراف دوم بخاربه امر شده بود
سید شیراز از لکه خارج سازد و این حکم بواسطه شکایت
اداره کمرک از او بوده است سید اسدالله از اعضاء انجمن
تقاضا نمود که بدریایی مساعدت و همراهی نمایند تا حکم
راجع بمرقت پول و قنک از کمرک را بموقع اجرا بیاورد
و در خصوص تلگراف ثانی قرار بر این شد که ضمیمه علی
دستی به لکه فرستاده شود تا تحقیق در تحصیل مطلب نماید
شاید مراتب از طرف رئیس کمرک بوزیر داخله بد فهمانده
شده باشد سید اسدالله پیشنهاد نمود که خوب است
انجمن يك عکمه کوچکی برای ترتیب دعاوی تشکیل بدهد

در این اوقات اوضاع راه پوتسدام بسیار خراب است و حرکت
مخته دائماً و عموماً برقرار است . در این اواخر کاروان از راه
فیروز آباد حرکت مینماید .

(بنابر عباس) خبر فتح ملتیان و تحصن شاه باسفارت روس
در ۱۶ ماه ژوئیه بانجا رسید تلگرافی که این خبر را انصار می
داشت در خانه شیخ علی در ملا عام قرائت گردید . در ۱۸ ماه
خبر جلوس سلطان احمد شاه واصل و با کمال مسرت از طرف
اهالی پذیرفته شد بحامل این خبر که یکی از رؤسای تلگرافخانه
ایران بود در محضر عمومی خلعت بایکساعت طلا داده شد . در
۱۷ ماه ژوئیه تمام بازرگانان را بست و مجلسی از اشخاص عمده
شهر تشکیل یافت

امضا (مازور استوکس اتاشه میلتر)

(نمرة ۲۳۴)

تلگراف سرکار کلی به سرادوار کری مورخه ۲۷ سپتامبر ۱۹۰۹
از قلیک (ظل السلطان)

ظل السلطان صد هزار تومان باعانت بانک شاهنشاهی بدولت
ایران پرداخت و با کسفی آینده از اتری حرکت خواهد کرد .

(نمرة ۲۳۵)

تلگراف سرکار کلی به سرادوار کری مورخه اول اکتوبر از
طهران . شاه سابق در ۳۰ ماه سپتامبر از اتری بطرف

روسیه حرکت کرد .

(نمرة ۲۳۶)

سراسر سرادوار کری به سر نیکلین مورخه (۵) اکتوبر
از وزارت خارجه لندن (آقا) کنت بن کندیروف امروز نزد
من آمده و اظهار داشت که برای تعطیل و بیخوابی مسافرتی
نماید . من موقع را غیبت شمرده و با اهمیت تخفیف نشون
روسی را در ایران خاطر نشان نمودم کنت بن کندیروف
گفت که اوضاع روی هم رفته آرام و اطمینان بخش نیست
حوادث و اتفاقات دائماً بروز و ظهور مینماید مشارالیه کان
میکرد که مشکل است تمام نشون خارج شوند من جواب دادم
که مقصود خارج شدن کلیه نشون نیست هر چند البته من
خوبی خشنود خواهم شد اگر دولت روسیه این کار را ممکن
و بی خطر فرض نماید بلکه مقصود من از آنچه گفتم
تخفیف در عده نشون است بملاوه اظهار نمودم که حکم تبریز
از قرار معلوم واقعاً آدم خوبی است و بیخوابی که با اتفاق روسها
کار بکند و من همیشه بدولت ایران می فهمانم که منفعت
آنها در این است که با روسها خوب رفتار نمایند لیکن نگاه
داشتن عده باین زیادی نشون روس در ایران با احساسات ایرانیان
بر می خورد . کنت بن کندیروف از من سؤال کرد که
آیا ایرانیان بنازکی در این خصوص شکایت کرده اند من گفتم

که نازکی از آنها چیزی نشنیده ام و عهده هم این است که جولپایک من سابقاً بوزیر مختار ایران در این خصوص اقدام طوری نبوده است که او را تشویق بجدید این مذاکره نماید من باو گفته ام که مسئله قشون کاری است که باید ما بین ایران و روسیه مذاکره و تسویه شود و روسیه بتهائی خود میتواند حکم نماید که اراضی چه قسم اقدامی را برای حفظ مافع او لازم دارد ولی باز من بکنت بن کندرف خاطر نشان نمودم که اگر دولت ایران بتواند در موقع افتتاح مجلس بمجلس نشان بدهد که عده زیادی از قشون روس خارج شده اند بدون شبهه از خوبی با احساسات ایرانیان خواهد بخشید و این اقدام خلوص نیت روسیه را نسبت بایران در نظر آنان ظاهر خواهد ساخت و برای آنها هم آسان خواهد نمود که حس صمیمیت و دوستی خودشانرا آشکار نمایند من باو گفتم که این مطالب را من حالا بشما میگویم محض آنکه وقتی در سن پترزبورغ هستید بدولت روسیه ابرقی که من باین مطلب میدهم بفرمائید .

من شنیده ام که سفیر روسیه در طهران اظهار عقیده نموده است که می توان تخفیف در قشون داد ممکن است اورا از حال شروع رفتن در راه راست نماید ولی هرگاه امور بجاری اعتدال نیفتد و اگر کنت بن کندرف نتواند

در پترزبورغ آنچه را که من در این خصوص قبل از حرکت مشارایه از لندن باز گفته ام بگوید آتوقت امینی که من به این مطلب میدهم درست فیه نخواهد شد .

کنت بن کندرف بمن اظهار نمود که دولت متبوعه او از ترقیبی که سربارکلی با مسیو سابلین در طهران همراهی نموده است بسیار راضی است در جواب من اظهار رضایت کامل از حرکات صادقانه مسیو سابلین نموده و گفتم که او در این مواقع بسیار دشوار عقل و سیاست حقیق را در بنای اساس اتفاق بکار برده است .

(ادولر کری)

(نمره ۲۳۷)

تذکره سربارکلی به سر ادوارد سکری مورخه ۷ اکتوبر از طهران .

(قشون روس)

من کان میکنم که این موقع برای اعاده قشون روس از قزوین موقع بسیار خوبی است راه اتزلی بطهران امن است و نظم هم کاملاً در پای تحت برقرار است در این ایام هیجان بر ضد روسها کمتر شده است ولی استداده قشون روس در قزوین بدون شبهه تولید هیجان خواهد نمود موقع خطر ناکی که قشون برای جلوگیری از آن آمده بودند پیش

نیامده است و در خصوص آینده اگر چه ممکن نیست بطور
حتم گفته شود که اغتشاش روی نخواهد داد ولی موقع حالیه
قدری مختم برای اعاده قشون روس است و احتمال خطر
برای خارجه بعقیده من باندازه دور است که این موقع را
نباید از دستدار . برای اقدامیکه در صورت ظهور هیجان
بر ضد روسها برای روسیه مشکل خواهد بود که آن را به
صورت خوش اجرا دارند .

(نمره ۲۳۸)

تلگراف سربار کلی سرادوار کبری مورخه ۱۰ اکتوبر
از طهران .

(قشون روس)

میسو پاکلاوسکی بمن اطلاع میدهد که دولت روسیه
مضمیم شده است که نصف قشون قزوین خود را مراجعت دهد
(نمره ۲۳۹)

تلگراف سربار کلی سرادوار کبری مورخه ۱۴
اکتوبر از طهران .

(اردبیل) کفیل زنرال فونبولگبری اعلیحضرتی مقیم
نبرین تلگراف ذیل را بخاربه کرده است .
موقع اردبیل بحضرت ناله تر شده است رؤسای شاهسون که
پستار خان تسلیم شده بودند بارجم خان جدک نخواهد کرد

و از شهر خارج شده اند ظاهراً یکی از رؤسای قوی قراداغ
موسوم بضرغام که کان میرفت بارجم خان ضدیت دارد حالا
بالو همراهی می نماید

تلگراف بامضای رحیم خان و چند قراقرز رؤسای شاهسون بین عروس
(سفارت روس اعلیحضرت محمدعلی شاه) نزد همکار روس
من فرستاده اند که او به محمدعلی میرزا برساند آنها در این
تلگراف اظهار میدارند که تمکین بلوضاع حاضره نخواهند کرد
و بعد از تصرف اردبیل بطرف پای تخت حرکت خواهند نمود
موعدی که برای حرکت خودشان قرار داده بودند منقضی شده
و آنها فقط شمال شرقی اردبیل را تصرف کرده مشغول غارت
هستند . زنرال فونبول روس قول داده است که تلگراف
مذکور را پس فرستاده و جواب بدهد که آدرس تغییر کرده است
عبدالسلطه مشغول تپه برای دفع اغتشاش است و کان میکند
که فعلاً خطر بزرگی در پیش نیست قوه که از طهران فرستاده
شده است در سراب توقف خواهند نمود

عجالة در زنجان مستبدین بریاست یکی از علما معروف
آنجا راه هارا سدود و اغتشاش برپا می نمایند

(نمره ۲۴۰)

تلگراف سربار کلی سرادوار کبری مورخه ۱۵ اکتوبر
از طهران . (راجع است بتلگراف ۱۴ اکتوبر من)

و وزیر داخله بمن اطلاع داد که اغتشاش در زنجبان کمتر شده است و قشونیک از طهران اعزام گردیده از زنجبان گذشته و بطرف تبریز ره بسیار است

(نمره ۲۴۱)

مراسله سر لواءد کری پسر لولکلی مورخه ۱۵ اکتبر
از وزارت خارجه لندن — آقا سراسله ۹ ماه گذشته شما که در آن سواندی از پروتکل امضا شده ۷ ماه سپتامبر در خصوص تعلیم نمودن شاه سابق حواریات سلطنتی و فقرات دیگر که مربوط بحرکت او از خاک ایران بود واصل گردید من امضا نمودن شما پروتکل را تصویب می کنم و این موقع را منتقم شمرده اظهار رضایت کامل از طرزیکه شما مذاکرات راجعه باین مسائل را انجام داده اید می نمایم

(لواءد کری)

(نمره ۲۴۲)

مراسله سر نیکلسن به سر لواءد کری مورخه ۱۹ اکتبر
از باطرز بورغ آقا — مسیو سلازاتوف امروز بمن اطلاع داد که امروز یا فردا روز تاجیات طرح شدن ۹۰۰ نفر قشون متوقف تبریز را اعلان خواهند کرد مشارالیه مذکور داشت که باین ترتیب نصف از قشون سالواتو آنجا مراجعت میکنند من بایمان گفتم که این خبر خوشی است و امیدوارم که از

خواب در ایران بچشد و بملاوه از ایشان سؤال نمودم که آیا ممکن نیست يك چنین تخفیف هم در قشون قزوین داده شود مسیو سلازاتوف گفتند که موقع برای تخفیف در قشون قزوین هنوز نرسیده است و ممکن نیست بتوان گفت که به اتفاقات در همین اوقات روی خواهد داد و بملاوه قشون روس در قزوین فقط ۱۶۰۰ الی ۱۷۰۰ نفر است معاصر الیه اظهار امیدواری کرد که از اینکه اندامیرا که دولت روسیه معمم شده است در خصوص قشون تبریز خود بعمل بیاورد موجب حصول اطمینان از خلوص نیت روسیه خواهد گردید

مسیو سلازاتوف گفت الان برای من خبر رسیده است که شاهسونها دوله شروع بفشارت اطراف اردبیل کرده اند آنها برای خودشان کار میکنند و هیچ خیال سیاسی در سر ندارند و مقصود آنها غارت است ستار خان رفته بود که انتظام را در آن نقاط برقرار سازد ولی معلوم میشود نتوانسته کاری صورت دهد (نیکلسن)

۱۲ اکتبر روزنامه اخبار روسی امروز اظهار میدارد که ۴ گروهان پیاده نصف گروهان مهندس يك باطری توپخانه همراهی از تبریز اعاده خواهند شد و آنوقت در تبریز دو گروهان پیاده ۴۰۰ نفر قزاق يك باطری توپخانه همراهی و نصف گروهان مهندس باقی خواهند ماند و بملاوه اظهار

میدارد که مابقی قشون هم پس از آنکه دولت روسیه مطمئن
گردد که امنیت و نظم دائمی برقرار خواهد بود مراجعت
داده می شوند.

(نمره ۲۴۳)

تلگراف سر بارکلی به سر ادوارد کری مورخه ۱۸ اکتوبر
از طهران بمن اطلاع حاصل نمود که دو گروهان پیاده و
یک یاباری توپخانه در ۱۹ ماه اکتوبر از تبریز بطرف روسیه
حرکت نموده اند.

(نمره ۲۴۴)

تلگراف سر بارکلی به سر ادوارد کری مورخه ۲۳ اکتوبر
از طهران (اردبیل) راجع بتلگراف ۱۴ اکتوبر من
تلگراف ذیل از کفیل ژنرال فونسلگری اعلیحضرتی
منیم تبریز برای من رسیده است شاهسونها و قزاقان
اردبیل را محاصره کرده اند و چند روز است جنگ
مداومت دارد مشکل است اطلاعی از آنجا حاصل
نمود بجهت اینکه سیمهای تلگراف قطع شده است ولی از
قرار معلوم ستارخان سخت گرفتار است و غیرالسلطه حکم
نموده است که هزار نفر سوار در تحت ریاست صمدخان بدون
تمویق بطرف سراب حرکت نمایند منتظرند که ۲۰۰ نفر
سوار اینانلو فردا وارد شوند ۲۰۰ نفر قزاق ایرانی با چهار

توپ امروز ولرد تبریز شده اند بقیه قشونی که از طهران
فرستاده شده است از قرار معلوم هنوز هم در زنجان هستند
حکومت زنجان مشغول قلع و قمع مستبدین آنجا است اردویی
برای خلاصی اردبیل تهیه میشود و اردوگاه در بیرون تبریز است.

(نمره ۲۴۵)

تلگراف سر بارکلی به سر ادوارد کری مورخه (۲۴)
اکتوبر از طهران (اردبیل) راجع به تلگراف ۲۳ اکتوبر من
مسیو-پاکلاوسکی بمن اطلاع داد که فونسل روس در اردبیل
از دولت متبوعه خود تقاضای استمداد برای محطت جان و
مال اتباع روسیه نموده است دولت ایران سعی کامل مینماید
که این موضوع را تسویه کند ۴۵۰ نفر با دو عراده توپ از
طهران فرستاده شد .

(نمره ۲۴۶)

مراسله سر بارکلی به سر ادوارد کری مورخه ۱۸ سپتامبر
از قزلبک (آقا) راجع بماده ۴ پروتوکل که در مراسله ۹ ایماه
خود ارسال داشتم اقتضای لازم از راپورت اینکه ما این دولت
ایران و بانک روس برای عهده گرفتن دولت ایران قروضی را
که شاه سابق بآنک مذکور داشت قراردادی گذاشته شده است
این قرض که تقریباً او صدی شش است در مدت ده سال
پرداخته خواهد شد ضمانت آن عایدی کمرکات شمال است

(بارکلی)

(غرۃ ۲۴۷)

مراسله سرملرکلی به سرانولرکری مورخه اول اکتوبر
لژ طهران . (واجع به تلگراف ۱۸ ماه (او) گذشته شما)
(آقا) افتخار دارم از اظمه سلاطینکه مراسله ۱۸ ژویه ما ژور
کاکس برای من واصل گردید و لغاً سوله یددانتی را که بدولت
ایران ارسال داشته ام در خصوص تالمن راههای جنوب و
کرفق مالیاتهای غیر قانونی . بتوسط ایلات مخصوصاً در راه
پوشهر . بعبور از قدیم می نمایم چند روز قبل هر همین
خصوص من جاسردار اسعد وزیر داخله مذاکره کردم ایشان
بن گفتند که مشغول تهیه طرحی برای ترتیب منعظین راهها
هستند و اظهار اطمینان نمودند که بان ترتیب راهها من خواهد
شد و بمن قول دادند که جزئیات آن طرح را بمن اطلاع دهند
(ضمیمه در غمر ۲۴۷) مراسله سرملرکلی به سردار اسعد مورخه
۲۳ سینمبر لز قافلهك جنابا بر حسب دستور السل و زیر امور
خارجه اعلی حضرتی من افتخار دارم که دقت جدی دولت
ایران را باوضاع ناکوار طرق و شوارع جنوب ایران عموماً
وراه فجایع پوشهر و شیراز خصوصاً جلب نمایم این راه اخیر
بواسطه اغتشاش و دزدی و مالیاتهای غیر قانونی تقریباً در این
اواخر برای تجارت مسدود شده است مراجعه باستانتیک

بجماه اول کمرکات هذه السه پوشهر نشان خواهد داد که
این اوضاع چه نتیجه مضری بخزانه ایران بخشید . است ولی
آنچه را که بمن اساساً مربوط است حیات این اوضاع بتناهی
انگلیس است و وظیفه من است بدولت ایران بجهانم که دولت
انگلیس حیاتیک بواسطه موفق نشدن دولت ایران در برقراری
امنیت راه جنوب تجارت انگلستان وارد می آید مسئله خیلی
و خیم و قابل توجه برای خود میداند برعهده من است هسته
لرزم اقدامات لازمه را در نسبت راهها بشما اصرار نمایم و
مخصوصاً تکلیف من است که در دفع مالیاتهای غیر قانونی
راهها بتوجب ماده چهارم عهد نامه تجارتی ۱۹۰۳ انگلیس
و ایران ایستادگی کنم .

سلاوه سرفتهائیکه در مال التجاره راه شیراز پوشهر می شود
لغاً صورت مالیاتهای غیر قانونی که مابین پوشهر و کازرون
گرفته میشود بحال شما نشان خواهد داد . که در مصادق که
زیاده از صد میل نیست مبلغ ۱۵ قران از هر بار قاطری ماحوزه
میگردد . یا بسبب اخیری ۱۰۰ قران برای هر طوقی دریافت
میشود بر من است که جد نمایم برای دفع فوری این مزاحمت
زباد بر خلاف قانون که عهده خسارت آن تجارت انگلیس ولرد
میشود . . . . . (بارکلی)

(نمره ۲۴۸)

مراسله سربلرکلی به سرادوار دگری مورخه ۱۷ اکتبر از طهران
آقا - در این ۴ هفته اخیر ترتیب دولت بعضی تغییرات
یافته است . در تلگراف ۱۳ سپتامبر انحلال هیئت مدیره را
رپورت داده بودم این اقدام بواسطه حرکت محمد علی از
طهران بود که بعد از رفتن او اوضاع تا یک اندازه تسویه
شده و دیگر وجود هیئت مزبور برای نظارت در امور
لازم نبود وزراء بعد از این مستقلاً مشاغل خود را انجام
خواهند داد باین هیئت که تاکنون خود را هیئت مدیره
مییخواندند چند نفر اعضای جدید الحاق شده و کار این هیئت
فقط صلاح اندیشی خواهد بود بعد از آنکه هیئت مدیره
متفصل گردید اعضای مهم آن از قبیل قی زاده و حسین خلیفان
خان بکلی خود را از کارهای دولتی کنار کشیده وزراء را بحال
خود گذاردند این ترتیب از پیش رفت بحجه آنکه وزراء
بواسطه نداشتن همراهی اشخاصیک بدون شبهه قسمت منفذ
مجلس را تشکیل خواهند داد مسؤولیت خود را زیاد دیده و
فوراً بنها اصرار نمودند که کناره جوئی را کنار گذارند .
وزرا در این اقدام خود یک اندازه موفقیت حاصل نمودند
هر چند اغلب اعضاء هیئت مدیره در مجلس وزراء حاضر
میشوند ولی از قراریکه من استنباط کرده ام اعضاء مهم آن

صورتاً و محض رفع تکلیف میروند و واضح است که ایستادن
با وزراء آن همراهی سابق را که وزراء با آن همراهی توانستند
مسؤولیت بعضی شروط مهمه قراردادی که برای حرصکت
محمد علی میرزا با سفارتین داده شد در عهده بگیرند ندارند
در این اواخر موقع کابینه بصورت ظاهر بواسطه تعیین
رئیس الوزراء و وزیر امور خارجه قوت یافته است این دو
شغل مدتی بود بامید آنکه ناصر الملک قبول خواهد میکرد
معطل مانده بود ناصر الملک جداً قبول کاری نکرده است لهذا
پهلوان رئیس الوزراء و علاء السلطه وزیر امور خارجه منتخب
شدند . بمن در این ایام اشاره نموده است که دولت از مساعدت
خواهد خواست بطوریکه اطلاع دلریه ظل السلطان ۱۰۰,۰۰۰
تومان پرداخت این پول و مصادرات اسلح آن بملاوه وجوهی
که از منابع دیگر از قبیل ضرابخانه تأمین میشود هجده اداره
دولت را تا افتتاح مجلس بطور دست و دهن راه خواهد برد
از قراریکه شنیده ام نمایندگانی که انتخاب شده و بطهران
آمده اند عددهشان تقریباً ۴۰ نفر است
در این ۴ هفته اخیر اخبار ولایات باستانهای بی نظمی در راههای
جنوب لویه خوب است خبر اغتشاش دیگر از سلطان آباد و
کرمان که در رپورت سابق ذکر شد نویسیده است
بسلطان آباد قشون فرستاده شده است قوام للملک بمقت

حکومت بکرمان ولایت کرده - کرمان مدتی بود که بواسطه نداشتن حاکم دچار آسودگی شده بود و قوام الملک از قرائن معلوم سفید واقع شده است - راه از زرد به امر از قرائن که راپورت رسیده خالی از دزد است - سردار جنگ یکی از خوانین بختیاری ماه ۴ قمر سوار بختیاری بهمین زودیها بسمت حکومت وارد یزد خواهد گشت امید است که وجود او در یزد باعث امنیت راه یزد باصفهان بشود - از وضع آذربایجان من از متر اسرار کذیل ژنرال قونولگری بجز خوبی از غیر السلطه چیز دیگری نمیشنوم - از قرائن معلوم اوباجدیت و تدبیر رفتار می نماید و وقتی که دولت روسیه بر حسب پیشنهاد خودشان در طهران عده زیادی از قشون روس را از تبریز خارج نمایند کار خبر السلطه سهل تر خواهد گردید - همچنین راپورت های خوب از سهام الدوله حاکم جدید فارس برای من میرسد و امیدواری میدهد که با اقتدار و جدیت حکومت خواهد نمود و اخبار و حشمتك از اینکه میرسد میگویند که سید لاری بشتك را تصرف نموده و بندر لشك را تهدید مینماید من بدولت ایران اصرار نمودم که اقدام برای دفع او نماید من از جزئیات منصوص این شخص بر مزاحمت اطلاع ندارم و بخود دولت هم درست از خیال او مطلع نیست ولی بعقیده مامورین ما در جنوب ایران شکی نیست -

که تا مدتی که این شخص آزاد است امنیت دائمی در آن نقاط ممکن نخواهد بود خوشبختانه دولت اقدام برای قلع و قمع او می نماید - حکومت بنادر قشون برای دفاع لشکری فرستاده است و سردار اسد بن گفت که دولت مطلقاً از این لشکرها او را در تحت اطاعت خود نخواهد آورد جز حرکت سید عبدالحمید لاری اغتشاش دیگری بشارت راپورت داده نشده است در واقع من میتوانم بگویم که در این چند هفته اخیر از عده تلکرافات قونولگریهای اعلیحضرتی در ایران خیلی کاسته شده است و من میتوانم اظهار دارم که باستانه راجهای جنوب اوضاع کلی مملکت بهتر از تمام اوقات است - که من در طهران اقامت دارم - (بارکلی)

(نمره ۲۵۹)

مراسله سربارکلی برادر اوارگری مورخه ۸ اکتوبر

از طهران -

(آقا) افتخار دارم که لفاً مجلی از حوادث چهار

هفته اخیر ایران را بطور مرسوم ارسال دارم - (بارکلی)

(ضمیمه در نمره ۲۵۹)

مجله حوادث یکماهه در ایران

(طهران) در اواخر ماه سپتامبر وزیر جنگ بریاست وزرا و

و علاه السلطه بوزارت امور خارجه انتخاب گردیدند -

سیو یا کلاوسکی کوزیل در ۲۳ سپتامبر وارد طهران
شد و چند روز بعد اعتمادنامه خود را به سلطان احمد شاه
و قایم السلطنه قدیم داشت و... محمد علی میرزا شاه
سابق در ۲۹ ماه سپتامبر از اترلی بطرف روسیه حرکت کرد
از طرف دولت ایران چندین پیشنهاد بابت شاهنشاهی
برای او گزیده شد و بعضی از حواریات سلطنتی شده ولی تا
بحال نتیجه قطعی حاصل نگردیده است در این ضمن دولت ایران
طریق قدیم بواسطه توشیحات اجباری از انحصار متول پولی
تحصیل نموده است ظلی السلطان را مجبور نمودند بیست هزار
لیره بپردازد تا با او اجازه بدهند از رشت خارج شود
بصام السلطنه سعد الملك معین السلطان هر کدام ۳۰۰۰
لیره کارسازی نمودند عین الدوله ماهی دو هزار لیره میدهد
فرمانفرما در اوائل ماه اکتوبر از وزارت عدلیه استعفا
داد ولی بجای او هنوز کسی معین نشده است نظم بواسطه
اماره نظمی در تحت ریاست سیو یوم بخوبی در طهران بر
قرار است از ۴ هزار نفر بختیاری که بطهران آمده بودند
میگویند چهار صد نفر باقی است باقی متدرجا بختیاری
مراجعت کرده اند آنهایی که در طهران هستند ظاهرآ خوب
در تحت اطاعتند

عموم مردم يك اندازه ناراضی از طرز اداره کردن

دولت شده اند روزنامهچنان مطلب را مطبوع مذاکره قرار
داده و بتاز صحنی تنقید سختی از سپهسالار و سردار اسعد
کرده اند و همین جهت يك روزنامه هم توقیف گردید
هیئت مدیره سابق که مرکب از وکلای طهران برای
مجلس شورای ملی است باز هم منعقد میشود و مذاکرات در
مسائل عمومی مینمایند ولی از قوود آنها خیلی کاسته شده است
انتخابات ولایت در جریان است و امید هست که تا اتردهم ماه
اکتوبر عده کافی که عبارت از ۶۱ نفر است برای افتتاح
مجلس در طهران حاضر گردند راپورتهائی که از بغداد میرسد
نشان میدهد که علماء کربلا و نجف باز هم در امور ایران توجه
و مراقبت دارند و خیال دارند چهار نفر وکیل برای
نمایندگی در مجلس انتخاب کنند ول کان نمیرود که بیان مقصود
نایل گردند زیرا که اتفاق آراء در بین خود علماء نیست
(تبریز) سفیر روس مقیم طهران در اوائل ماه اکتوبر
بسرکار کلی اطلاع داد که بدولت مشوعه خود نصیحت نموده
است که تخفیف فوق الماده بقتون روس در آذربایجان بدهد
در اواسط ماه سپتامبر سنار خان برای استقرار نظم بآردبیل
فرستاده شد ورود او اثر خوبی بخشید و راپورت داده شده
است که آردبیل و اطراف آن آرام است

(رشت) در ۲۲ ماه سپتامبر شاه سابق برای رفتن بروسه

وارد رشت گردید روز پنج باری تولد شد و در ۳۰ ماه
بطرف بطر و سکی حرکت نمود در ۳۰ ماه به پتایم و پس قونول
اعلی حضرتی اخلاص حاصل نمود که حسین خان کتانی که با ۲۵ نفر
لژی ماهور نگاهداری ظل السامان است خیال دارد با وزارت کدوا اگر
ظل السلطان قبول نمود ۶۰ هزاره که دولت از او طلبه میباید
بپردازد او را به رحمت آباد در ۱۹ ماه اکتوبر بالاخره ظل السلطان
قبول نمود که این وجه را بپردازد و با بانک شاهنشاهی
قرار آن را داد که ۲۰ هزار لیره آن را نقداً و مابقی را چهار
ماهه ماهی ده هزار لیره کارسازی دارد. ظل السلطان
در ۲۹ ماه اکتوبر از رشت حرکت نمود و اظهار داشت که از
راه بلد کوبه بلندن مسافرت خواهد کرد و در بهار آینده
باز آن مراجعت می نماید. تنعم الدوله و امام جمعه که دولت
جدید حکم بنصب آنها داده بود وقتی که بطرف اروپا غایم
بودند در رشت توقیف شدند تا اینکه وکیل برای خود معین
نمایند هر صورتیکه ادعائی بر آنها بشود جواب دهند.
در ماه گذشته دو سرباز ملی که مرتکب قتل شده بودند
در مقابل دارالحکومه بدار زده شدند.
(زنجان) در ماه گذشته اوضاع باعث نگرانی شده است
بواسطه تحریک ملای مهم آخوند ملا قربانعلی اهالی تامتدی
حاکم جدید را که دولت انتخاب نموده بود قبول نمی کردند.

و این جهته تصور می شد که اعزام قشوق به آن صوب لازم
خواهد شد ولی اخبار واصله جدید مشعر بر این است که اهالی
تسلیم شده و معین الدوله حاکم که در راه است بطور مسالمت مشغول
حکومت خواهد گردید.

مشهد بنا بر ابورت محکومق اوضاع در خراسان متدرجا رو به
بدی است. انجمن و علماء هر دو از رکن الدوله خسته شده اند
و انجمن بطهران تلکراف کرده عزل حکومت را خواست است
گویا این تقاضا نتیجه تحریکات اشخاص است که میخواهند معین الدوله
را بحکومت آنجا انتخاب نمایند. وزیر داخله بحال تلکرافی
با انجمن نمود و طلبه ۲۰۰۰۰ لیره بکرد که چهار روز بدهد
قرار بر این شد که این وجه در چهار ماه پرداخته شود.

مازوز سابقین احتمال تحصیل این وجه را نمی دهد. یکی از علماء
معروف موسوم بفاضل در اواخر ماه (او) تیر خورده کشته
شد میگویند انجمن سری وشت حکم اعدام او را داده است
در عره گز شخصی معروف ببرزخیا مشغول جیاول و کشتار است
و بموجب قول برلس دایژا هزار خنوار از سرحد قرار نموده
بطرف ملوره خزو رفته اند دست از دزدان لشی دهان اطراف
طبرستان تلخت تا میچسبند بنقیده مازوز سابقین اوضاع دروی
هم وقفه بلعث امید واری نیست. انتخابات برای مجلس شورای
ملی در ۱۲ ماه سپتامبر تمام شد و وکلا در راه بطرف طهرانند.

(تربت حیدری) خبر مردن اسدالله صحیح است
شجاع الملك در هفدهم ماه (او) (زاوه) را تصرف نمود و
اسدالله درین جنگ کشته شد بعد شجاع الملك بترت مراجعت
کرد حکومت آنجا را در دست گرفت ولی چون مصطفی پیرزا
بمحکومت مین کردید او بطرف کاربز حرکت میکرد سپهدار
بلگراماً مشارالیه را از این فتح تحسین نموده و به او دستوالعمل
داد که سالار خان را دستگیر نماید او در جواب اظهار داشته
است که این اردو کشتی ۳۰۰ لبره برای او تمام شده است و
از این مبلغ دیناری به او داده نشده است و تا پول باو نرسد
اردو کشتی بحد نخواهد نمود چند ماه است که طبس مرکز
دزدان شده است و آنها چندین کاروان را غارت کرده اند در
اوایل ماه سپتامبر قوه از تربت برای دفع آنها فرستاده
شده است

(سیستان) اوضاع بطور معمول است - انجمن علی
هفته سه مرتبه منعقد میگردد ولی خیل کم کار از پیش میبرند
(اسفهان) توجه عموم در انتخاب وکلا از قرار معلوم
کم شده است و نسیبه عده قلیلی از مردم رأی داده اند منتخبین
درجه دوم هنوز معلوم نشده اند اگر چه یکی دو مرتبه است
را دزد زده است ولی از قرار معلوم اوضاع کلی راه ها بهتر
شده و به زوال قونسول اعلیحضرتی راپورت دزدی نرسیده است

چندین مسافر اروپائی بدون هیچ حادثه وارد اصفهان
شده اند (کاشان) یکی از پسر های نایب حسین در این اواخر
قسمتی از اسلحه و قورخانه دولتی را تصرف کرده و بکوه برد
یکدسته بختیاری برای تعاقب او فرستاده شده است (یزد)
شهر در آوازی است انتخابات انجمن لایق تمام شده است باوجود
آنکه سعی میکردند بواسطه انتشار راپورت های بی اصل
مرتجمانه تعویق در آن حاصل شود چندین نفره دزدی
در راههای مختلفه راپورت داده شده است و بست خیل غیر
منظم است - قوام الملك در اوایل ماه سپتامبر وارد یزد شد
و بعد از چند روز اقامت بطرف کرمان حرکت نمود و رود
او اثر خوبی برای جلوگیری از دزدان علی بنحسب ولی می
گویند همراهان او خودشان مرتکب اعمال ظالمانه شده اند
حرکت قوام الملك بطرف کرمان موقتاً راه را باز نموده است
به پارسها نیکه در دهات اطراف یزد مکتبی دارند از هم بد رفتاری
می شود - در اوایل ماه اکتوبر جماعتی از آنها در وین
قونسولگری اعلیحضرتی متحصن شدند ولی غیر از ۶ نفر
آنها مابقی خارج گردیدند

در مدت يك هفته هفتاد و يك نفر پاریس مرد و زن
و بچه از اطراف یزد از راه پوشش بهندوستان حرکت نمودند
و از ترس آنکه شاید در بندر آنها را نگاهدارند از کفیل وین

فونسولگری اعلی حضرت خواست کردند که تکفل در راه
بناها صدمه زنند از قرار معلوم تقی میرزا پیش از این بمجماعت
پارسی ظلم مینمایند. سفیر اعلی حضرت مذاکرات سخت با وزیر
داخله در خصوص بی نظمی اطراف یزد و ظلمی که به پارسیها
می شود نموده است در جواب باو اطلاع داده شده است که
سردار جنگ بمختاری حاکم جدید که فعلاً در اصفهان است
بهین زودیا بطرف یزد خواهد رفت و بقدر کفایت لشکر
همراه خود برای برقراری نظم خواهد برد (کرمانشاه)
در ۷ ماه سپتامبر برادر معین الرعایا با استعداد وارد شهر شد
و بعد از آنکه رفقا در شهر باو ملحق شدند مشار الیه بعضی از
نقاط مهم شهر را تصرف نمود و دست بحالت در منزل ظهیر الملك
جمع شدند بازارها بسته شد خود معین الرعایا هم در بیرون شهر
با استعداد حاضر بود و اغلب ایلات هم با او همراه بودند.

وزیر داخله ظهیر الملك و پسر او و معین الرعایا را بطهران
احضار کرد آنها اعتیانی بان احضار نموده ولی چند روز بعد
باهم صلح کردند فعلاً خطر اغتشاش مرتفع شده است. خود
شهر آرام و نظمیه ترتیب داده اند در خارج شهر هنوز ناامنی
زیاد است حکومت قوه ندارد که احکام خود را بموقع اجرا
بگذارد کاروان بزرگ زول در خارج شهر غارت شد در میان
غارت زدگان اتباع افغان و عثمانی و روس بودند از قرار

و اپورت اموال منسوبه استخوان شده است ولی موت این را پورت
معلوم نیست. در ۱۵ کرمان ۴ شهر آرام حائده است در ۲۸ ماه
سپتامبر قوام الملك با استعداد وارد شد و مشغول حکومت گردید
دزدانی که اطراف کرمان را غارت می نمودند ظاهراً قبل از
ورود مشار الیه خارج شدند در ناحیه ترخانیر چندین دزدی
واقع شده است. در ۲۳ ماه سپتامبر کاروانی که از کرمان
به بم حرکت می نمود در سیبیل کرمان دزد زده و مال التجاره
که قیمة آن ۱۲۰۰۰ ایر بود بهرقت برده شده است ظاهراً
ورود قوام الملك از خوبی بکلیه اوضاع بخشنده است.

(شیراز) شهر قرین آرامی است هر چند که در نزدیکی شهر
چندین دزدی روی داده است. صولة الدولة در آباده از
سهام الدولة ملاقات نمود و حاکم با همراهی سوارهای عرب که
نصر الدولة فرستاده بود از راه مصول که تا قبل از ورود او
بواسطه دزدان بکلی مسدود بود بطرف شیراز عزیمت نمود
و در اوایل ماه سپتامبر وارد شیراز شد و فوراً حکم نمود که
اتحادات مجلس شورای ملی هر چه زود تر شروع شود
سهام الدولة وقت نظری بموضع راه ها نموده و قشون برای
باز نمودن آنها فرستاده است در موقع ورود او ایل عرب
بکلی از عطاعت خارج شده بودند و راهها با شتاء راه سرحد
به اصفهان خیلی ناامن بود دزدان در اواخر ماه سپتامبر

(ایزدخواست) را محاصره کرده بودند ولی از قرار معلوم آنها از خود مدافعه کردند و راه معمول پوشهر هم خشوش است. کاروانه از راه فیروز آباد حرکت میکند (خلیج فارس) - (پوشهر) در ماه سپتامبر وزیر داخله حکمی محاکم خلیج فارس فرستاد که برای قلع و قمع سید عبدالحسین بلاری که باز هم غل و آسایش لار و تنواری خلیج است حرکت نماید و بیایک اقدام نموده و قبل از حرکت درخواست پول نمود ولی چون سید به شک و تردید و لشکر را تهدید می نمود در اوایل ماه اکتوبر کشتی پرسپلیس با قشون از پوشهر به لشکر فرستاده شد خوب واضح است که سید بخوبی قلع خود این حرکات را می کند بجهت اینکه هم از دولت مرکزی و هم از اعتماد محکرم بلا بر او اصرار شده است که اقدام برخلاف آسایش مملکت نماید و او ابداء اعتنا نکرده است... وزیر مختار علیحضرتی ادلت سید را بطوریکه از قونسولخانه راپورت رسیده بود بدولت ایران ارسال داشته و اخطار نموده است که دولت ایران را مسؤول هر نوع خسارتیکه به اتباع انگلیس وارد آید خواهد دانست انجمن محلی بازم منقذ میگردد ولیکن جلیاتش قابل توجه نیست... بعد از اینکه راپورت پوشهر رسید که بهمین زودیا اجازه به سید مرتضی امری داده خواهد شد که از نجف پوشهر حرکت نماید

سید اسدالله بنا بخواهش حکومت و انجمن محلی کاغذی به نجف نوشت در آن کاغذ اظهار عدم رضایت خود را از این اقدام نمود (امضا مازور استوکس آتکس میلتر) (نمره ۲۵۰)

تلگراف سر نیکلسن به سردار کری مورخه ۲۵ اکتوبر از بطرز بودغ (خواهش میکنم که مرحله بتلگرافات ۲۳ و ۲۴ این ماه از طهران در خصوص اغتشاش اردبیل بنماید) من در خصوص اردبیل با مسیو زراتوف مذاکره نمودم ایشان بمن گفتند چونکه قشون روس نمیتواند زودتر از دو هفته اردبیل برسد لهذا فائده ندارد که دولت امپراطوری قشون برای حمایت اتباع خود بان نقطه بفرستد و این جهة لو بطهران اخطار نموده است که در صورتیکه قراردادها یا شاهسونها خسارتی بروسها وارد بیاورند مسؤولیت آن بمهده دولت ایران خواهد بود در جواب سؤال من که آیا مأمورین روس نمی توانند جلوگیری از جیلول رحیم خان نمایند مسیو زراتوف گفت که طیب روسی خیلی با اصرار نموده است که آرام باشد ولی او قبول هیچ نصیحتی را نمیکند چنانچه ایشان گفتند خبر برای من رسیده است که خاق حاین شاهسونها و قراردادها اقتضای و این مطلب شاید مشکلات را آسان نماید

مجلس شورای ملی (نمره ۲۵۲) : تلگراف سریار کلی سرادوار کری مورخه ۲۹ اکتوبر لز طهران پیبیده شد (لوضاع نشر لز) : تلگراف ذیل از کعبیل قونسولگری شیراز رسیده است . تا بحال حاکم جرئت و لمباتت و استقلال خود را ثابت نموده است نبودن هیچ مسکونه معادرت جز عده قلی قشون که با او است موقع لز را خیلی دشوار مینماید . از قراریکه بمن اطلاع رسیده است استعداد قزاق از اصفهان فرستاده شده است ولی در حدود فارس بواسطه عده زیاد ایل (کوه کیلویه) از حرکت باز مانده اند بواسطه همین اتفاق جزئی اعتبار حکومت که نگاهداری آن اهمیت فوق العاده دارد ممکن است متزلزل گردد باینجه عقیده من آن است که اصلر بدولت ایران شود که بدون تویق استمدادهای بانجا فرستاده گردد . این دوجله را من برای وزیر داخله خوانده و لزوم فرستادن استمداد را هم توضیح دادم مشار الیه بمن اخلاص داد که یک فوج پیاده از اصفهان برای کمک سهمام الدوله فرستاده خواهد شد .

(نمره ۲۵۲)

تلگراف سرادوار کری سرادوار کلی مورخه ۲۸ اکتوبر از وزارت خارجه لندن .

عده قشون روس در قزوین جفدر است و چه قدر قشون در تبریز مقرر است .

(نمره ۲۵۳)

تلگراف سریار کلی سرادوار کری مورخه ۲۹ اکتوبر از طهران .

(لوضاع اردبیل)

خواهش میکنم که بتلگراف ۲۳ اکتوبر من مراجعه نمایند . تلگراف ذیل که بتاريخ ۲۸ اکتوبر است از کفیل ژنرال قونسولگری انایحضرتی مقیم تبریز برای من رسیده است . ژنرال قونسول روس دستور العمل بویس قونسول خود در اردبیل فرستاده است که برحیم خان اخطار نماید که دولت روسیه او را مسئول هر نوع خسارت مالی و جانی اتباع که با اتباع روس وارد بیاید خواهد دانست يك اخطار کتی هم بهمین مضمون برشید الملك که با ۱۰۰۰ قر قزاق ایرانی سراب برای مذاکره بایاغبان رفته بود از طرف ژنرال قونسولگری روس داده شده که برحیم خان بوساند در این اخطار اخیر همکار روس من برحیم خان اطلاع داد که بعلاوه او مسئول شرارتهای شاهسونها هم خواهد بود چون که واضح است او (رحیم خان) آنها تحریک بباغدگری نموده است این تهدیدات از خوبی خواهد بخشید قریباً ۱۵۰۰ سواره و پیاده در تحت ریاست باقرخان از تبریز

حرکت نموده اند ولی تا مدتی که هنوز نتیجه مذاکرات معلوم نشده است آنها در آن طرف با هیچ توقفی خواهند نمود.

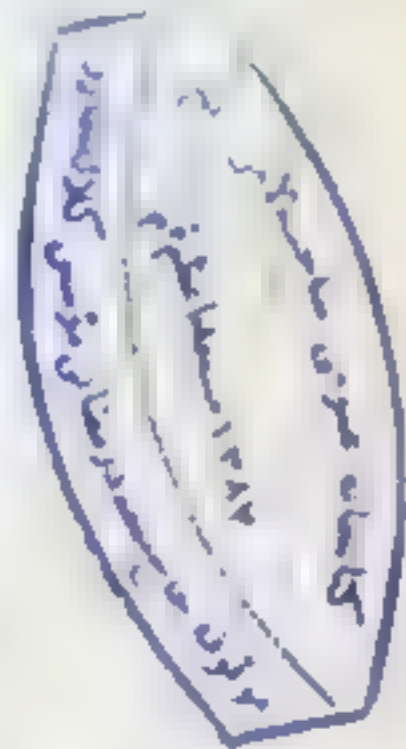
يك استمداد ۸۰۰ قری در مراغه حاضر است که در موقع لزوم در تحت ریاست صمد خان حرکت خواهند کرد.

در اردبیل هزار نفر در تحت ریاست ستارخان هستند عناصر مرتجعین در قشون دولتی داخل هستند. هر چند که حکومت آذربایجان اظهار اطمینان از آنها نموده است ولی اطاعت و همراهی آنها بدولت جدید خیلی غیر محتمل است در صورتیکه آنها کان کنند که روسیه همراهی با این اغتشاش دارد. باین جهات و نظر بقوه یاغیان جنگ در این موقع خطرناک است. من از ژنرال قونسول روس مشورت نمودم که آیا ممکن است ما خود خود را برای نظم و آسایش بکار ببریم او قول به همراهی داد ولی ما متفق شدیم که منتظر نتیجه مذاکرات بشویم

قشون که از طهران فرستاده شده است تماماً وارد شده اند این قشون مرکب از ۲۰۰ نفر قزاق و ۲۰۰ نفر سوار اینانلواست مابقی قشون که کان میرفت در زنجان است در آن قطعه نیستند

(نمرة ۲۵۴)

تلگراف سربارکلی سرادوار گری مورخه ۳۰ اکتبر از طهران (راجع است بتلگراف ۲۸ اکتبر شما)

سفیر روس بن میگوید ۱۶۰۰ نفر قشون روس در قزوین اند کومیسر است داخل در این عده نیست

در تبریز از قزاقیکه مشارالیه میگوید ۱۰۰۰ نفر مانده است (نمرة ۲۵۵)

تلگراف سربارکلی سرادوار گری مورخه ۳ نوامبر از طهران تلگراف ذیل از کفیل ژنرال قونسولگری اعلیحضرتی مقیم تبریز برای من رسیده است خبر به تبریز رسیده است که ستارخان از اردبیل فرار کرده و با همراهی سوار کی وارد سراب شده است ۳ روز قبل از ویس قونسول روس در اردبیل تلگرافی برای ژنرال قونسول روس رسیده که شهر بزودی بنصرف یاغیان خواهد افتاد و یکی از رؤسای مجاهدین مستعدا از ویس قونسول روس نموده است که بنام انسایت قشون روس بآردبیل احضار بشود و علاوه او ویس قونسول روس گفته بود که قورخانه آنها تمام شده است و او مسئول نخواهد بود اگر اهالی از خوف قونسولگری حمله بیاورند

امروز ۴۲ نفر قزاق روسی بایک صاحب منصب پشایخواهی قونسول روس سراب فرستاده شد مشارالیه تلگراف نموده بود که یاغیان شهر را تحریک مینمایند کان می رود که اردبیل تاکنون گرفته شده است مأمورین محلی خیلی مأیوس اند استمداد دولتی بقابل جنگ نیستند یا آنکه متقابل بطرف مقابل اند.

اگر ممکن باشد بامدولت ایران اردوی قوی در تحت ریاست رئیس
قابل بدون شویق به آنجا فرستند . از قرار معلوم عده از
قشون مرینی راه هستند .

(شماره ۲۵۶)

تلگراف سر نیکلسن برادر داری مورخه ۳ نوامبر از
پترزبورگ راجع است بتلگراف امروز سر مارکلی (اوضاع اردبیل)
در ملاقاتیکه من امروز از مسیو ایزولسکی نمودم مشار الیه بمن
گفت بم آنرا دارم که دولت روسیه مجبور فرستادن استعداد
قوی بآردبیل بشود بجهت نزدیک بودن آن شهر بمرحله
روس برای روسیه مشکل است که در این اوضاع خرج و صرج
که ممکن است بطول انجامد خورد داری کند . قابل نبودن
ایزولسکی با اعزام چنین اردویی دلایل واضحه دارد . ولی اگر
قشون فرستاده شود در حین خان و اباح از خرب قلع و قمع خواهند شد
و در واقع ذمه بحال ایران خواهد داشت در صورتی هم که اندک
مخالفتی بر ضد اوضاع حاضره در آن تصور شود . مسیو ایزولسکی
کان نمیکند که قشون ایران بنواد کلاً از عهد این اغتشاش بر آید

(شماره ۲۵۷)

تلگراف سر نیکلسن برادر داری مورخه ۵ نوامبر از پترزبورگ
روزنامه (روسیا) امروز اعلان رسمی ذیل را منتشر نموده
بموجب خبر تازه که از اردبیل واصل گردیده است حکومت

علی و لعلی انجمن و علماً رئیس قونسولگری روسی منحصر
شده اند . و بعد از آن فوراً شاهسونها و قزاقانها شهر را تصرف
نمودند تمام بازارها و کاروانسراها و اغلب خانه ها غارت شده است
شاهسونها از رئیس قونسول سه نفر از لشعاری که در قونسولخانه
منحصر شده اند مطالبه مینمایند . بم آن است حمله
بقونسولخانه برده شود و مستحقین قونسولخانه که مرکب از
صد نفر قزاق است نمیتوانند تحمل این حمله را بیاورند . نظر
باین اتفاقات يك پاتالون پیاده و دو یست نفر قزاق دو عمده توپ
و دسته مهندس بآردبیل فرستاده شده است يك اردوی دیگر هم
در شرف حرکت به آن طرف است بجهت اینکه اگر مواقع پیش
آمد اقدام مجدانه در دفع این عشار بجاید

(شماره ۲۵۸)

تلگراف سر نیکلسن برادر داری مورخه ۵ نوامبر از
پترزبورگ

(اوضاع اردبیل)

مسیو ایزولسکی امروز بمن اطلاع داد که لوپ اندازه اگر است
از برای سلاهی قونسول و اتباع روس در اردبیل شاهسونها
تسلیم حاکم و علماً و لشعاری دیگر که بقونسولخانه منحصر شده اند
مطالبه مینمایند ممکن نیست که نتیجه را پیش بینی نمود چون
از مطمئن بود که قونسول تقاضای آنها را قبول نخواهد کرد

تنگرانی آخری که از قونسول رسیده است بتاریخ دو روز قبل است اگر چه بجای قونسولخانه بشود این صدق قزاق که در اردبیل معتقدند ادا نخواهند توانست قونسولگری را محافظت کنند - ۴۰ کیلومتر مسافت مابین آستارا تا اردبیل است و دست اول قشونی که بطرف اردبیل اعزام شده است فردا به آستارا خواهد رسید - شاهسونها تمهیدی که در مقابل خلافتی مختلف خود از قبیل قتل یک نفر صاحب منصب روس نموده بودند عمل نکرده اند - بقیه من برای دولت دولت روسیه فقط يك واحد باقی است و آن هم فرستادن قشون کافی است که قلع و قمع از رحیم خان و اتباع او و شاهسونها بخاید - مسبوا بزرگسالی باز بقیه سابق خود باقی بود که سنی دولت ایران برای جلوگیری از این اغتشاش بی فایده خواهد بود

(شماره ۲۵۹)

تنگراف سربار کلی برادر داری مورخه ۵ نوامبر از طهران تنگراف ذیل از کفیل ژنرال قونسولگری اعلیحضرت مقام تبریز رسیده است شاهسونها اردبیل را تصرف و غارت نموده اند باغیان و بیس قونسولگری روس را محاصره کرده و تسلیم بعضی از متحصنین را مطالبه مینمایند حاکم و اعضا انجمن و قسطنطنیه از اهالی در آنجا متحصن شده اند و بیس قونسول روس استمدادی که فوری مینماید - ستارخان ولرد تبریز گردیده ...

(شماره ۲۶۰)

مراسله سربار کلی برادر داری مورخه ۳۱ اکتبر از بطرز بورخ : آقا - من از مسبوا بزرگسالی در روز شوال نمودم که آیا خبر تازه از اردبیل برای او رسیده است. مشارالیه جواب داد که امور در آن نقطه خیلی خراب است ولی در آنجا صدق قزاق هستند و امید وار بود از اینکه آنها فقط میتوانند جان اتباع روس را محافظت نمایند زیرا که این عده قلیل نخواهد توانست محافظت اموال آنها را بکنند من اظهار نمودم که دولت ایران قشون بغوریت برای دفع فائده میفرستد مسبوا بزرگسالی ناامید بود از اینکه قشون ایران بتواند کاری بکند و به من اطلاع داد که او دولت ایران را مسئول هر نوع خسارت که به اتباع روس وارد بیاید خواهد دانست .

جناب ایشان اظهار نمودند کینه که امور ایران را انجام میدهد اساساً مصمم شده اند که تقریباً تمام قشون قزوین را عودت داده فقط بخانه الی شصت نفر قزاق بجهت قونسولخانه در آنجا بگذارند دستجات قزاق در رشت و اتزلی گذارده خواهد شد ولی تمام

اینها روی هم رفته بیش از يك فوج قزاق نخواهد بود مابقی روسیه مراجعت خواهند کرد مشارالیه مسبوا بزرگسالی تنگراف نموده که بدولت ایران این مطلب را اطلاع داده و توضیح بدهد که این اقدام بلا شبهه خود يك فتنه از خلوص

بنت دولت روسیه و آرزوی آن دولت در اینکه هیچوجه
 مشکلات برای دولت شاه فراهم نیابد خواهد بود. در همان
 موقع بمسکو باکلاوسکی گفته شد که بدولت ایران اخطار نماید
 که اگر دوآئینده اتفاق روی دهد که دولت روسیه مجبور به
 فرستادن قشون شود اقداماتی که در آنوقت خواهد شد
 بدرجهت بیشتر و جدی تر از ایندفعه خواهد بود.

(اعضاء نیکلسن)

(۹) - تومبر اعلان رسمی ذیل امروز منتشر گردید.
 دولت امپراطوری صلاح چنان دیده است که در اینوقع غیر
 لازمست اردوئی که در سه روز گذشته بغزوین فرستاده شده
 بود پیش از این در آن نقطه توقف نمایند و مصمم شده است
 که قسمت بزرگتر آن قشون را برویه عودت دهد و فقط
 در بیان خزانق لاینسکی Labinsky که جزء همین اردو بود
 در ایران باقی خواهد ماند. هر قدر از این فوج در قزوین
 توقف خواهند نمود برای محافظت قونسولخانه روس در آن
 شهر و مابقی فوج در رشت و آذری برای تقویت مستحفظین
 قونسولخانه ماخلو خواهد شد. اگر اتفاقات آئینده معاونت
 این قشون را لازم داشته باشد دولت روسیه تعویق در
 اقدامات لازمه نخواهد نمود.

(شماره ۲۶۱)

مراسله سربیکلسن به سرلویگری موزخه ۳ تومبر از
 بطرزیبورخ (آقا) من افتخار دارم از اینکه راپورت بدهم
 امروز روزنامه اخبار رسمی اعلام دبی را انتشار دند. عناصر
 یافنی و طبایع سرکش ایل معروف شاهسون که در نزدیکی سر
 حد قفقاز سکنی دارند اغتشاش مملکت و سقوط کامل حکومت
 ایوان را غایت شمرده در این اواخر چندین مرتبه نواحی
 اردبیل ایران را که در مقابل قفقاز واقع است تاخت و تاز کردند
 در تابستان امسال تا نزدیکی شهر اردبیل پیش رفت و تا مدتی
 هم عبور و مرور قوافل تجارنی را در راه آستارا و اردبیل
 و تبریز بواسطه دزدی و غارت بکلی مقطوع نمودند.

باین سبب مقدار زیادی مال التجاره روس که بایستی به
 تجارتگاه داخله ایران حمل گردد در بندر حاجی طرخان جمع
 شد. بواسطه اقداماتی که قونسولگریهای ما در تبریز و اردبیل نموده
 در آخر ماه (اوم) توانستند چندین چندین کاروان از مال التجاره
 که جمع شده بود در تحت محافظت خزانق روسی از راه مذکور
 عبور دهند. در همین موقع شاهسونها شروع حرکت
 بطرف اوبه های خود کردند. لکن در اوایل ماه اکتوبر
 اخبار شیوع یافت که این عشایر دوباره خیاله لشکرکشی بطرفه
 اردبیل را دارند و به علاوه این قصد تازه آنها بواسطه اتفاق

قراداغی ها بریاست رحیم خان که در محاصره تبریز معروف شده بود شكل يك نوع اندام بلندی را پیدا کرد . شاهسونها و قراداغی ها مخصوصاً بهوا خواهی محمد علی شاه مخلوع و برهمزدن مشروطه ایران پیش می آمدند . نظر باخطراتی که در اردبیل پیدا شده بود فرما فرمای آذربایجان به ستارخان معروف حکم داد تا بدست از مجاهدین بدانجا رفته و دستور العمل بآو داده شد که نظم را برقرار ساخته و جلوگیری از اجحافات مجاهدین آنولایت که اکثر آنها از قفقاز آمده اند بجايد . ستارخان وقتی که وارد اردبیل شد بدو آ سی کرد که قفقازی ها را خلع سلاح نموده و از شهر خارج کند لکن در این فقره موفقیت حاصل نکرد و در همانوقت شاهسونها و قراداغیها نزدیک اردبیل شده و بیرحمانه تمام دهات عرض راه را غارت می نمودند انلب مجاهدین ستارخان از لو جدا شده و تبریز مراجعت کردند . در ۱۲ اکتوبر (که ۲۵ ماه فرانس باشد) رحیم خان و شاهسونها داخل شهر اردبیل گردیده و مشغول جنگ با عده قلیلی از مدافعین شهر شدند .

ستارخان و حاکم خود را در قلعه محصور داشته و شهر را بتقدیر واگذار کردند خبر تازه که رسیده مشعر بر اینست که ستارخان بسر آب فرار کرده و شاهسونها او را محاصره نموده و تسلیم باو را میخواهند و چون این اتفاقات بسرعت

رویداد دولت ایران امر نمود که از تبریز قشون بیاره بیسل فرستاده شود و ۴۰۰ نفر قزاق ایرانی با يك همراه توپ هم از بریکاد قزاق طهران اعزام کرد و ولی بی پولی و عدم تکمیلات نظامی حرکت اردوی تبریز را بتعویق انداخت و اردوی طهران هم بواسطه بعد مسافت تصور نمی شود که بزودی وارد اردبیل گردد . در این موقع فقط و پس فونسول روس مقیم اردبیل صد نفر قزاق و دو همراه توپ کوچک برای محافظت خود دارد . و برای آنکه این عده کم برای محافظت اتباع روس متفرق نشوند و پس فونسول تمام اتباع روس حکم داد که در يك نقطه در تحت حمایت فونسولگری جمع شده و اموال خود را در منازل خود بگذارند . سفیر روس بدولت ایران اطلاع داد که دولت ایران مسؤول غرامت هر نوع خسارت مالی و جانی که باتباع روس وارد شود خواهد بود در همینوقت کفیل ژنرال فونسولگری روس مقیم تبریز رحیم خان اطلاع داد که مسؤولیت سلامتی اتباع روس شخصاً بمعهده او است . و پس فونسول روس نتوانست که اقدام مذکور فوق را بعمل بیاورد زیرا که اهالی از ترس جان فوراً خود را در خانه های اتباع روس پنهان کردند و نمی گذاشتند ایشان منزلهای خود خارج بشوند . در این هنگام شاهسونها و قراداغیها ارك را سخت بمبارده می

نمودند و چون قونسول خانه جنبه ارك واقع است لهذا آن
قطعه هم در آتش بود . نظر باین اوضاع و احوال که
روس قونسول و اتباع روس را تهدید مینماید دولت روس
اقدامات برای فرستادن استعداد فردی از نقاط نظامی مقتضای
برای قونسولگری نموده است . چرا که ورود مشون از انجیز
با قروین بلر دلیل زیاده طول خواهد کشید . (نیکنس)
(شماره ۲۶۲)

مراسله سر بار کالی به سرادولردگری - مودخه ۲۵ اکتوبر
از طهران .

(آقا) افتخار دارم که راپورت منر کون کبیل روس
قونسولگری را که بسمت نمایندگی از طرف سفارت اعلیحضرتی
همراه شاه سابق از طهران بازمی برون بود تقدیم بنمایم .
سافرت بدون هیچ حادثه صورت انجام گرفت و من بخوش
و کم از اظهار این مطلب که در مدت این مسافرت ملاحظات
مستمر کون با همکار روس او و صاحبعبان روس خیلی
خوبه بوده است . (شماره ۲۶۲)

راپورت منر کون کبیل روس قونسولگری
بر حسب امر و دستور الصل و وزیر مختار اعلیحضرتی من
همراه شاه سابق ایران بسمت نمایندگی سفارت انگلیس از

طهران تا ازلی رستم .
نمایند سفارت روس - منیر میکراسو - قونسول آتاشه سفارت
بود محمد علی - میرزا شاه سابق در ۲۰ سپتامبر از قزوین
مطرف ازلی حرکت کرد ملک سابق و اندرون همراه او بودند
و مستحقین او مرکب بودند از ۱۲۰ نفر قزاق ایرانی . بر
کردگی يك صاحب منصب روس و سه حواله هندی از سفارت
انگلیس و سه قزاق از سفارت روس تمام این دسته در تحت فرمان
کاپیتان خوبوف لکان شاه سابق بودند .

بعلاوه اتباع شخصی محمد علی میرزا لشخاص ذیل موقع را
برای خارج شدن از مملکت غایت شمرند : اقربادهار جنگ
برادر و برادرزاده او مجلل السلطه ، موفر السلطه ، ارشدالاوله
و بارن استوواک (مصباح السلطان) بواسطه جدی اسبانی که
دولت ایران برای شاه کتایق انیه نموده بود حرکت خیلی آرام
بود و در ۲۸ ماه سپتامبر وارد ازلی شدیم در مسافرت حادثه
اتفاق نیفتاد و در ۳۰ سپتامبر محمد علی میرزا در کشتی نشست
بطرف روسیه عزیمت نمود امیر بهادر و اشخاصی که با او بودند
شب قبل حرکت کردند . هر چند امیر بهادر ظاهراً خوشحال
بود ولی بعضی بی میلی شاه سابق نسبت به او رنجش خاطر حاصل
نموده بود در واقع در تمام مدت مسافرت شاه ابداً يك کله با او صحبت
نمود (حکون)

(نمره ۲۶۳)

تلگراف سرنیکان به سرادوار دگری مورخه ۹ نوامبر از پترزبورغ
استعداد لازم اردبیل شده اند من اطلاع حاصل نمودم که
اقدامی برخه شاهسونها نخواهد شد برای آنکه خسارت جانی
برای روسها حاصل نشود است هر چند که در موقع غارت
ضرورتی وارد آمده است قشون روس نظم را در شهر بر
قرار خواهند کرد و اگر قشون ایران وارد گردد نخواهند
گذاشت که در شهر جنگ بشود اگر چه مسبو ایزولسکی میگفت
ممکن است در نقاط دیگر شاهسونها جنگ نمایند . جناب
وزیر بمن اطلاع داد که رحیم خان به سراب وارد شده است
و اظهار نموده است که باقرادانی ها و شاهسونها متفقاً بطرف
طهران حرکت خواهند کرد .

(نمره ۲۶۴)

تلگراف سربارکلی سرادوار دگری مورخه ۱۱ نوامبر از
طهران . . . . . غرب آذربایجان .

مسبو پاکلاوسکی بمن اطلاع داد که به قشون مامور اردبیل همان
دستور العمل که قشون تبریز داده شده بود داده شده است
که در امور اداری مداخله نکرده ولی نگذارند در راه آستارا
دزدی و غارت بشود و کاروانی که اموال غارتی حمل می کنند
توقف نمایند . قشون در سرحد آستارا حاضر نگاه داشته

خواهد شد ولی در صورت لزوم از سرحد حرکت خواهند نمود

(نمره ۲۶۵)

تلگراف سربارکلی سرادوار دگری مورخه ۱۵ نوامبر ۱۹۰۹
شاه امروز عصر مجلس را افتتاح نمود .

(نمره ۲۶۶)

تلگراف سربارکلی به سرادوار دگری مورخه ۱۷ نوامبر از طهران
مسبو پاکلاوسکی تلگراف ذیل را که مناد تلگراف ویس قونسول
روس در اردبیل است برای من فرستاد . بعد از دوازده مذاکره
رحیم خان و اتباع او از شهر خارج شدند . يك مجلس آداب
مذهبی که در آن هم علما و هم کشیشان ارامه حضور داشتند
برای شکر گذاری از خلاصی شهر منعقد گردید و بعد هم از
طرف قشون روس تمایشی داده شد .

(نمره ۲۶۷)

مراسم سرنیکان به سرادوار دگری مورخه ۱۲ نوامبر از پترزبورغ
من از مسبو ایزولسکی شوال نمودم که آیا خبر دیگری از اردبیل
برای ایشان رسیده است گفتند خبر تازه که ایشان رسیده
این است که رحیم خان حاکم برای شهر معین کرده و حاکم هم
ماعدده در ارك منزل کرده است قسمت مهم قشون رحیم خان
در اردوگاه مستحکمى نزدیک شهر اقامت دارند رحیم خان
از ویس قونسول روس ملاقات نموده و تقاضای خود را برای

تسلیم اشخاصی که در قتل و غارت متحصن شده اند پس کرده است و اظهار صداقت و اوفائی نسبت بروسیه نموده و پیشنهاد کرده است که صورت است روسیه تمام قتل را که قتل او در آنجا توقف دارند تصرف نماید.

اهالی اردبیل از ورود قتل و روس خوشحال شده و حالا قاضای تبعیت روس را میبایست. مسبب ازلکی گفت لازم باظهار نیست که تمام خواهش و پیشنهاد های فوق رد شده است. من سؤال نمودم که آیا رحیم خان در خصوص حرکت بطرف طهران اظهاری کرده است جناب وزیر جواب دادند که نمی دانم چنین اظهاری کرده است یا نه.

من بگویم لا قراریکه اخلاص حاصل نمودم استعداد کافی از طهران بطرف اردبیل حرکت کرده است و گفتند محتمل است جنگی واقع بشود. اگر قتل دولتی فتح کرد آن وقت معلوم خواهد گردید که دولت ایران می تواند بقوه خود نظام رادر آن صفحه برقرار سازد ولی اگر بر خلاف رحیم خان غلبه کند آنوقت بطرف طهران یا تبریز حرکت خواهد کرد و لازم است تا وقتی نتیجه این نزاع معلوم شود قتل و روس در قزوین توقف نماید. مسبب ازلکی اظهار نمودند بموجب اخبار واصله بایشان اوضاع تبریز خوش نیست ظاهراً تفاهت مابین متارخان و فدائیهای او از یک طرف و با

فرمانفرمای آذربایجان از طرف دیگر ظهور داده و قتل و روس بیم آنرا دارد که ممکن است اغتشاش رویدهد.

(شماره ۲۶۸)

تلگراف سرباز کلی برادر کری وورخه ۳۰ اکتوبر از طهران.

(آقا) بعد از راپورت آخری که در خصوص اوضاع فرستادم اغتشاش در شرق آذربایجان بروز نموده رحیم خان و شاهپوینا اردبیل را تهدید میبایست از قراریکه میگویند رحیم خان اظهار کرده است که برای محمد علی میرزا قیام نموده و این اقدامات را میباید ولی سابقه او نشان میدهد که مقصود او غارت است و خیال سپاهی در سر ندارد دولت ایران می کبیل اچیل می آورد که دفع این سردهسته دزدان غارت گر را بکند بجز اسلحه این تبریز ۱۵۰۰۰ قمر استعداد برای متارخان فرستاده است که همراه جنود از ۱۰۰۰۰ قمر موجود است ۱۵۰۰ قمر هم از طهران اعزام شده است این قتل و اخیر خوب جنگ خواهد کرد چون مرکب است از عده قزاق ایرانی و بخاری و ۳۰۰۰ قمر مجاهد (دایر طلبهای ملتی که در رول و سون یا سپدار بودند) در تحت فرمان یرم که در واقع روح قتل و سپدار بود و بعد از آن هم در ریاست پلیس طهران کارهای بسیار خوب کرده است اطلاعاتی که برای من رسیده است

نشان میدهد که باستانهای اردبیل نظم و امنیت در سایر ایالات
نسبتاً خوب است سید عبدالحمین لاری بطهران احضار
شده است و من دیگر نشنیده‌ام که بواسطه این سید لشکر
مورد خطری واقع شده باشد ایزدخواست که سرحد مابین
قزوین و اصفهان است بواسطه ایل کوه کیلویه خیلی ناامن است
و بغیر از این نقطه اوضاع راه‌های جنوب بهبودی حاصل کرده
است راه‌های ایزد باصفهان و کرمان برای کاروان باز
شده است و قوافل شروع بحرکت در راه بو شهر و شیراز
نموده اند اگر چه من امروز صحیح اطلاع حاصل نمودم که
قشائیه راه مابین کازرون و شیراز را بسته اند

در طهران هیچ علامت اغتشاش نیست و راه رشت بطهران هم
خوب است در اوائل بیان این وقایع تقاری مابین مجاهدین پیدا
شده بود (۶۰) الی (۷۰) فقر از مجاهدین يك متبکی داده
و شاکي بودند که سبهدار موجب ایشان را بطور تناسب نمیدهد اخبار
و حشمتك در این خصوص شیوع پیدا کرد ولی این حرکت
مجاهدین بکلی از روی مسامت بود و ابدأ جای آن نبود که
نصیر اغتشاش بشود سبهدار رئیس الوزرا در یکی از این
متبکیها حاضر شده و ظاهراً رفع شکایت آنها را نموده است زیرا
که دیگر از این قبیل نمایتیها داده نشد . اوضاع دولتی تقریباً
همان طوریکه چهار هفته اخیر بود باقی است ظاهراً ملتبان عمده

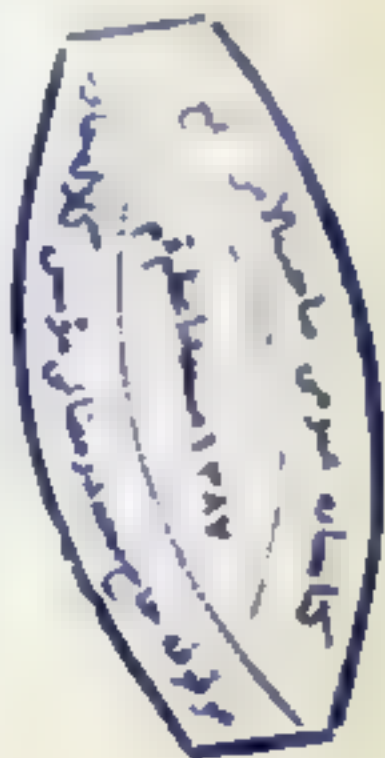
بادولت متفق هستند چنانکه وثوق الدوله یکی از آنها داخل
کابینه شده و بوزارت عدلیه بجای فرمان فرما برقرار گردیده است
از قراریکه میگویند فرمان فرما محض آن استخفا داده است که
در کابینه آتی کار بهتری پیدا کند . در هر صورت عقیده عموم
آن است که بعد از افتتاح مجلس کوشش زیاد خواهد شد که وزرای
حالیه را بهم بزنند . پیش از شصت فقر وکیل میگویند در
طهران حاضرند عده که میشود با آن عده مجلس منعقد گردد
۹۱ فقر است ولی چون انخلاف بعضی از وکلاء ولایات که بطهران
آمده اند شاید موافق قانون نشده باشد باین جهت تا دو هفته
دیگر مجلس باز نخواهد شد . همکار روس من پیش نهاد
نموده است که قسمت عمده قشون روس در قزوین مراجعت
نمایند . (منتم این مراسله) ۳۱ اکتبر بعد از نوشتن مطلب
فوق همکار روس من اطلاع داد که دولت متبوعه او مصمم
شده است که قسمت عمده قشون قزوین را مراجعت دهد که
۶۰ فقر در قزوین و ۴۰۰ الی ۵۰۰ فقر بحال در رشت و
ازلی باقی خواهند ماند

(مره: ۲۶۹)

مراسله سربارکلی بسراوداگری مورخه ۴ نوامبر ۱۹۰۹
از طهران آقا — من افتخار دارم که لماً بجل از وقایع چهار
هفته اخیر ایران را بطور معمول برای شما بفرستم (بارکلی)

ضمیمه در تاریخ ۲۸۹ (مهر ۱۳۰۸) ...
مجلس از حوادث چهار هفته اخیر که انهای آن ۴ نوامبر است
طهران به رونق الدوله یکی از رؤسای ملتیان بجای فرمانفرما
وزیر عدلیه شده است این تعیین کار تازه است بجهت آنکه رونق الدوله
تا بحال هیچوقت داخل وزارت نشده است ناصر الملك در ۳۰
اکتبر وارد طهران شد و هیئت دولت هنوز تا افتتاح مجلس
بطور موقتی است و گیت که هر چند روز یک مرتبه برای مذاکرات
در امور عمومی منعقد می گردد و وزیران را در کارها کمک می کند
مهورت مذاکرات این گیت در روزنامهها درج می شود از این
مذاکرات همچو معلوم میشود که این گیت بشکل يك پارلمان موقتی
حرکت مینماید. بلیک خارجی و داخلی مملکت در این مجالس
گفته می شود اعمال و وزیران تقسیم می نمایند و همچنین يك نظارت
غیر رسمی در امور دولتی دارد. در طهران قریباً ۶۵ نفر
و مستقیم که این عده بقدری پیش از عده کالی برای انعقاد
مجلس است حاضر شده اند از قراریکه میگویند وکالت نامه بعضی از
نمایندگان ولایات صحیح نیست باین سبب مایل اند که عده مکی
از وکلا حاضر نشوند تا اینکه اطمینان از عده مقررده برای رسمیت
پیدا کردن مجلس حاصل میگردد. در ۲۸ اکتبر بمیلاده عمارت
مجلس که در مجاورت من ۱۹۰۸ تقریباً خراب شده بود مشغول
مرمت هستند و هنوز هم هیچوجه تمام نشده است ولی امید است

که قبل از آخر ماه نوامبر مجلس منعقد گردد (تبریز)
تبریز - ۱۹ قمر از نمایندگان آذربایجان برای مجلس شورای انتخاب
شده اند آنها روزی هم رفقه اشخاص بی طرف هستند و اگر رئیس
دسته آنها شخص کافی باشد خیلی مفید برای اجرای اصلاحات
خواهند بود و قمر از آنها که قمرزاده و مستشار الدوله هم جزو
آنها هستند اعضای مجلس خواهند در این نوزده نفر فقط چهار
نفر از ملاهای جزو هستند و این مطلب که در واقع يك اثر مهم
انتخابات است گشته شدن قوه عامه را نشان میدهد ۱۷ نفر
از این ۱۹ نفر وکیل متعلق بشهر تبریز است جایی ثانی است
که نمایندگان کافی از طرف سایر شهرها و توابع دور دست
انتخاب شده اند ولی این مسئله تا يك اندازه راجع بخود قانون
انتخابات است. مقیده فرمانفرمای آذربایجان طریق انتخاب
مستقیم حق انتخاب را در کلیه نواح ایلانته و مستقر بموقع
اجرا می گذاشت. بهشتی اردبیل سایر نقاط آذربایجان
خاموش است اغتشاش اردبیل بواسطه رنج خازانست که بعد از
آنکه قشون روس امر را تخلیه نمودند به جمعی فراهم کرده
و شاهسونها را که بعضی از رؤسای ایشان در تحت اطاعت دولت
آمده بودند تحریک بی اغیری نمود این دو قوه متفقاً در ۲۲
اکتبر قریباً اردبیل را محاصره نموده و جنگ زیادی هم واقع
شد بواسطه قطع سیمهای تلگراف و موصول اخبار خیلی بشویش

اتحاد ایالت اندامات فوری برای تهیه استعداد و فرستادن باستان‌علاص
ستارخان که با هزار نفر در اردبیل محصور است بعمل آورد
تا ۲۸ اکتبر باقرخان با هزار و پانصد نفر سواره و پیاده از تبریز حرکت
نمود صمدخان هم ۸۰۰ نفر در مرافقه حاضر کرده است که بعضی
امر حرکت عابد ضمناً ایالت رشیدالملک را با صد نفر قزاق ایرانی
برای مذاکره با ایلیان بسرآب فرستاد. ژنرال قنول روس کاغذی
بر رشیدالملک داد که برحیم خان ارائه بدهد مدلول آن نوشته این
بود که او شخصاً مسئول خسارت وارده بر جان و مال تبعه روس
خواهد بود

مسئو میلر یک چنین دستور العمل بویس قونسل روس مقیم
اردبیل فرستاد که برحیم خان پیغام بدهد امید است که این
مذاکرات نتیجه خوبی ببخشد.

از طهران قشونی که مرکب از ۱۶۰۰ نفر بانضمام سه عراده
توپ است بریاست مسیو یرم رئیس پلیس بصوب اردبیل
فرستاده شد. ۲۰۰ نفر قزاق ایرانی با ۴ عراده توپ از
طهران و ۲۰۰ نفر سوار اینانلو از زنجان که برای فرمانفرمای
آذربایجان اعزام شده بود در ۲۲ ماه اکتوبر وارد تبریز
شدند. تخفیف در قشون روس متوقف در آذربایجان
در ۱۷ اکتوبر شروع نمود و یک باطری توپ محرائی و ۲
گروهان پیاده از تبریز بطرف روسیه حرکت کردند.

در ۱۹ همین ماه دو گروهان پیاده و نیم گروهان سوار
(Sipour) و عده اسب و آدم از باطری توپهای کوهستانی
مراجعت کردند در ۲۱ ماه اکتوبر ژنرال انبارسکی و
اجزاء او عزیمت کردند در ۲۳ اکتوبر ژنرال قونول روس
اطهار داشت که هزار نفر در تبریز و صد نفر پیاده در ارومیه
و صد قزاق در اردبیل مافی است.

(قزوین) ۱۶۰۰ نفر از قشون روس هنوز در قزوینست
و در این ماه اخیر دستجات قشون در منازل بین راه رشت
گذرانته شده است دولت روسیه مصمم گردیده است که تمام
قشون خود را غیر از ۶۰ نفر در قزوین و ۴۰۰ نفر در
رشت و ازلی بقیه را خارج نماید.

(رشت) آرامی بر قرار است از قراریکه میگویند حکومت
با انجمن محلی ضدیت دارند ولی ضدیت هنوز عانی نشده است
چون عده فراق ایرانی از طهران رشت وارد شد بیشتر از
بجاهدین قفقازی را مرخص نمودند.

(زنجان) مذاکرات مابین دولت و ملا قربانعلی تا آخر ماه
اکتوبر در جریان بود بعد ترتیب خوبی داده شده و حکومت
وارد زنجان گردیده و بکار خودش مشغول شد.

(مشهد) این نقطه آرام مانده است هر چند که ایالت و
انجمن محلی دارای هیچگونه اقتدارری نیستند بموجب راپورت

قتلان پول و نبودن کار در ترانداست نظر بحکم اگیدی
که از طرف وزیر داخله شده است بمجاهدین علی اسلحه خود
را تسلیم و در يك مكان جمع کرده اند ولی باز هم از آنها
منتفع در ماباز دیده میشوند.

(اصفهان) شهر و اطراف منظم است و مصالح السلطنت
اظهار میل بدادن استعفا نموده است به استقنای راه شبراز
در توفیقی آرد خواست که کوه گیلویه ها چندین کاروان و
دعائ را غارت کرده اند سایر راه ها امن است کوه گیلویه ها
لسان ابرائی را که در ۱۹ مه اکتوبر از اصفهان بطرف
شبراز حرکت میکردند در شمال آرد خواست نگاهداشتند
استعداد بخنثاری برای باز نمودن راه فرستاده شده است .

(کاشان) نایب حسین هنوز آزاد است ولی استعداد برای
گرفتاری او فرستاده شده است مأمورین ایرانی در اصفهان از
زنان قونسولها خواهش نموده اند که اگر نایب حسین خواست
قونسولگریها متحصن شود بلا اجازه ندهند .

(سلطان آباد) مستر استروس کفیل ویش قونسول گری خبر
میدهد که اهالی عراق از دست بخنثاریها بکلی بجان رسیده اند
بعد از آنکه واقعه غارت کردن حسین خان ضرغام بخنثاری
بلوک کرا را بطهران خبر رسیدند وزیر داخله برادر خود
حاجی خسروخان حکم نمود که از بخنثاری عراق زلفه مرنگین

تیه و اموال مسروقه را بمساحیان آن مسترد سازد حاجی
خسروخان بطرف عراق حرکت کرد و در پانزدهم ماه اکتبر
بتهران تلگراف نمود که دستور العمل را بموقع اجرا گذاشته
است مستر استروس میگوید که مطلب از این قرار نیست و
اظهار میدارد که حاجی خسروخان با حسین خان ضرغام متحد
شده چند پارچه ده و ه ایل لر را غارت کرده و کله و کوسینند
زیادی بسمت بخنثاری برده اند

سفر اعلیحضرتی دفت نظر وزیر داخله را باین رایورت مستر
استروس جلب نموده وزیر داخله قول داد که در این خصوص
رسیدی خواهد نمود . در سلطان آباد يك ملای مهمی است که
موافق رایورت مستر استروس بخنثاریها با او خیلی همراهی
و اهالی را خیلی اذیت میکنند از قرار معلوم حاکم جالیه بدتر از
بی قیده است .

بزم در بیست و هشتم ماه سپتامبر قتلها يك ده پاری
موسوم قلم آباد را غارت نموده مردوزن را کشتارده و بیلاوه
غارت زیاد به قمر مردبراهم پاخود بردند . مجوسین را پس از
سده زدن و پول گرفتن رها کردند در بیست و نهم ماه اهالی
قلم آباد و عده از پاریها و تجار و غیره شهری بعضی شهرات
تغیها که در این موقع دزدی و غارت و کارهای دیگر در اطراف
بزم می کردند یویس قونسولگری انگلیس متحصن شدند .

آنها تا نوزدهم ماه اکتبر در محصلن باقی بودند تا اینکه حاکم جدید سر دلو جنگ بخشاری وارد شده و به آنها اطمینان داد که از ایشان حمایت کرده و تقاضای قبیله خواهد نمود و ورود حاکم جدید از خوبی به اوضاع بخشیده است راه ها باز و امن است

کرمانشاهان — صلح مابین دودسته توسط دلود خان رئیس ایل کلهر داده شده است امنیت خارج شهر را باز برقرار کرده و کینه از اعیان ولایت نظم داخل شهر را برطرف کرده اند چون از طهران قشون برای حکومت رسیده است حاکم هم بدولت اطلاع داده که مسئولیت را بر عهده نخواهد گرفت اخبار خاق درهای تخت لطمه بشور ولود آورده است و نامدق که کارها در مرکز بیک اساس محکم پایدار نشود هیچ انتظار اصلاح در امور ولایت نباید داشت دولت مرکزی دلود خان را بریاست ایل کلهر منصوب نموده است مشارالیه تمام رؤسای ایل را جمع نموده و آنها را قسم داده است که همیشه با او همراه باشند میگویند دلود خان بآنها گفته است مالیات را ندهید و غارت هم نکنید ولی حمله بزواتر و اموال تجار نیازید اگر اوضاع جدید بهمین حال باقی بماند و از داود خان نخواهند که امنیت را برقرار سازد مشارالیه خواهد گفت که این کار ممکن نیست مگر آنکه رؤسا بول داده شود تا آنها بپسین مخصوص تشکیل بدهند اغلب از اموالیکه بر سر

رفته بود و در راپورت ماه گذشته درج شده بود بصاحبان آنها میبرد ساختند

(کرمان) شهر و اطراف آرام مانده اند رفعت نظام را ازیم بطهران احضار نمودند ولی اعلی دکان را بسته و بنظر کراف خانه بست رفته اند که نمیگذاریم مشارالیه حرکت کند چونکه او آنها را از حمله بلوچ حفظ می نماید رفعت نظام در ۲۸ ماه سپتامبر بطرف طهران عزیمت نمود میگویند که تمام رؤسای بلوچ مابین خود صلح نموده و هر یک از آنها نقاط و قلمه های خود را در دست دارد

(شیراز) حکمران جدید سهام الدوله جریب فوق العاده برای ترتیب اداره ایالت نموده است و چندین اداره بامشغول معلومه را تشکیل داده است از قبیل عدلیه نظمیه قشون محلیه و امور ایلاتی مشارالیه اصرار دارد که ادارات مذکور وظایف خود را انجام دهند نصر الدوله را تمکین محض کرده است و او را مجبور می نماید که در تمام کارهای رسمی با حکومت همراه باشد نشانه اول ورود او بدار زدن يك قر لوطی معروف نوکر نصر الدوله بود این کار سیاستهای دیگر اقتداری برای او حاصل نموده است بحاله تمام مخالفین او بی حرکت شده اند ولی حکمران دشمن زیاد مخصوصاً مابین علما پیدا کرده است و قونسول اعلیه مرتضی کن میگوید که

اگر او بتواند خود را نگاهدارد در واقع معجزه کرده است
حکمران جدید مباحی از دعای اتباع انگلیس را تادیه نموده
و برای مابقی هم مشغول قرار و مدار است. اوضاع عمومی
را اجمالی توان اینطور بیان کرد که حکمران جدید بواسطه
اطمینانیکه بشخص خود دارد و با جدیتی که هیچ امر مشکلی را
صعب نمیشمارد تمام اشخاص را که با او طرف شده اند رسانده
است ولی احتمال نمیرود که تاهیهای او در ولایات جزو همین
اثر را بچسند و هنوز معلوم نیست که اگر ضدیتی با او بکنند
بشوند مقاومت نماید مگر آنکه قوه از مرکز برای او
برسد چیزی که معلوم نیست عقیده ایلات در حکومت جدید است
سید عبدالحمین لاری که بطهران احضار شده است ورود او
بشهر از ممکن است اسباب اغتشاش بشود. متر پیل کان
میکند که بهتر آنست صکته مستحفظین قونسلگری توقف
خود را مداخلت بدهد تا اینکه با قشون از طهران برسد و با
فارس از خطر سپید امن شود. حیدر خان کارچی از زحیمکه
یکی از نوکرهای او باز زده وقت یافت و اتباع او از کازرون
حرکت کردند. راه مابین کازرون و کنار تخته از قراریکه
راپورت رسیده خیلی نا امن است میگویند این راه در دست
ایل قشقایی است و آنها مشغول چنانچه هستند خیلی جای
تاسف است که اغتشاش در این راه دو مرتبه شیوع پیدا

کرده است زیرا که کاروان بنساز کی شروع بحرکت از این
راه به پوشهر کرده بود

(خلیج فارس)

(پوشهر) انجمن محلی هفته دو سه مرتبه منعقد میگردد
ولی ظاهراً کار مهمی از پیش نمی رود. تحریک عامل بسید
عبدالحمین لاری انجمن بطهران تلگراف نموده و سید را
بمشروطه خواه و بی قصیر از یضا و سایر کارهاییکه در باره او
گفته شده معرفی کرده است از مرکز جواب داده اند که
انجمن در این خصوص مداخله نکند

(لک) در ۳۰ ماه سپتامبر قونسل اعلی حضرت مقیم بندر
عباس به پوشهر تلگراف کرده است که از آزان زریندان لک
برای او راپورت رسیده که سید عبدالحمین لاری بستک را
تصرف نموده و اهالی لک خیل در اضطرابند و عده زیادی هم
از آنجا خارج شده اند. حکومت که در بندر عباس است
به کابین ری اطمینان داد که شهر محفوظ خواهد بود چون
لوگشی پرس پلیس را با قشون برای حفظ شهر فرستاده است
(عمره) فخر الملک حاکم جدید عربستان در اواخر ماه
سپتامبر مشغول کار خود گردید و ورود او بمقارن شد با تجدید
دزدی در راه شوشتر و دزفول در این راه ایل بگوند
۷۰۰ مال بارکش و بارهای آنرا غارت کرده حاکم از قرا

معلوم بدون قدرت است دولت مرکزی لزوم در ارفع خواست
نموده است که مثل سابق که حاجی سیف الدوله حاکم بود بازم
در معنی حکومت عربستان را بپذیرد خود بکشد
سرکار ارفع اظهار کرده است که این تعهد را نخواهد کرد
زیرا که *لنحر الملک* بدون مشورت او بحکومت تعیین شده
مسئولیت حکومت عربستان هم باید بپذیرد او تنها بلند
سرکار ارفع نمایند خود را از شورش و دزدان احضار کرده
است شروع اغتشاش را مترصد نماند بود

(مازور استوگن آتانه میلیر)

(نمره ۲۷۰)

تلگراف سربار کلی بسر ادوار کری مورخه ۲۴ نوامبر از طهران
(اوضاع شرق آذربایجان)

(راجع بشلگراف ۱۱ نوامبر من) کفیل ژنرال قونسولگری
اعلیحضرتی مقیم تبریز بمن اطلاع میدهد که ۳۲۰۰ نفر فزون
روغن اردبیل را تصرف نموده و فوجی را که من را بوزن
دانه بدم در آستارا حاضر خواهند بود بقیماً داخل در
نغده مذکور فوق هستند

(نمره ۲۷۱)

تلگراف سربار کلی بسر ادوار کری مورخه ۲۵ نوامبر از طهران
مسئو پاستک ژنرال قونسول روس مقیم بوشهر و مسبو

کاولو بوسکی کفیل ژنرال قونسولگری بوشهر از شیراز به
بوشهر عزیمت میکردند در دو منزل خارج شیراز نزدیک دشت
ارژن بوبر احمدی که طایفه از ایل کوه کیلویه هستند بانها حمله
برده چندین نفر از همراهان ایشان مجروح و يك نفر قزاق
روسی مقتول شده است . مسبو پاستک با همراهان خود به
خان زبان مراجعت نمودند . مستر ولات طیب تلگرافخانه
باقاق قونسول اعلیحضرتی مقیم شیراز با عده سوارا هندی و
ایرانی به کمک آنها رفته من این اقدام مستر بیل را که همراه
مستر ولات رفته است تصویب نمودم زیرا که رفتن طیب تنها
با ایرانیها برای طیب خطر داشت

(نمره ۲۷۲)

تلگراف سربار کلی بسر ادوار کری مورخه ۲۵ نوامبر از طهران
راجع بشلگراف ۲۵ نوامبر . مسبو پاستک بمن اطلاع
دهد که چندین کاروان که بلاشک محض منیت با مسبو پاستک
همراه شده بودند دیروز صبح ۲۵۰ نفر از ایلات بانها ناخت
آورده و مقتولین علاوه بر اشعاسیک در تلگراف سابق خود
دکر کردم عبارت است از ۱۲ هزار ایرانی که يك هزار تن
مستحقین کاروان بوده است . جنگ يك ساعت و نیم طول
کشید ایلات کاروان را غارت کردند

(نمره ۲۷۳)

تلگراف سربرکلی سرادوار کری مورخه ۲۷ نوامبر از طهران .

(خواست میکنم رجوع بملکراف ۱۸ ماه زویه من نماید)
دولت ایران بمن اطلاع داد که مجلس تعیین عضد الملك را به نیابت سلطنت تصویب نمود .

(نمره ۲۷۴)

تلگراف سر نیکنس به سرادوار کری مورخه ۲۸ نوامبر از یطربووغ .

دیور در ضمن ملاقات مسیو ایزولسی در خصوص اتفاق تلف انگیزی که در جنوب ایران روی داده است با من مذاکره نمود . . . . . جلب وزیر اظهار داشته که در يك موقع دیگر هم همین ایلات حمله بکنیل و بس قونسول روس کرده اند و هیچ اقدامی از طرف دولت ایران بعمل نیامده استند دولت روسیه ضمیمه مرتکبین و تادیبه خسارات را حتماً مطالبه خواهد کرد و در اینباب پیشتر بدولت ایران خواهد شد . حساب ایشان گفتند که این نوع حوادث است که مراجعت قشون روس را بنویق میباندازد .

(نمره ۲۷۵)

تلگراف سربرکلی به سرادوار کری مورخه ۲۸ نوامبر

از طهران .

کفیل ژنرال قونسولگری اعلیحضرت مقیم تبریز بمن اطلاع میدهد که شاهسونها به قتلاق خود در مغان و رحیم خان به قزاقی مراجعت نمود .

(نمره ۲۷۶)

تلگراف سربرکلی به سرادوار کری مورخه ۲۹ نوامبر از طهران تلگرافی از کفیل قونسولگری اعلیحضرت مقیم شیراز برای من رسیده که مشغول است براغتشاف دیروز شهر .
اشرار عسارت حکومتی را جاییده و حاکم مجبور شده است از دارالحکومه فرار نماید .

اغتشاش موقتاً تخفیف یافته است ولی متریلیم از آن دارد که مجدداً شروع بشود و کان نمی کند که حکومت بتواند اقتدار خود را بیدار نماید در این دو هفته اخیر هیچانی در شیراز بود ولی من از جزئیات آن اطلاعی ندارم حاکم مکرراً اظهار داشته است که اگر قشون برای کمک او فرستاده نشود استعفا خواهد داد و من نمیدانم اگر او استعفا کند کی بجای او منصوب خواهد شد . من بدولت ایران فشار آورده ام که استمدادی به آن صوب بفرستد . میگویند که يك فوج از اصفهان بطرف شیراز حرکت کرده

(نمره ۲۷۷)

تذکره مبارکی برادران کری مورخه ۳۰ نوامبر از طهران
مسیو پاکلاوسکی بمن اطلاع میدهند که دولت روسیه مصمم
شده که اکثر قشون خود را از اردبیل خارج نماید
تمام شد ترجمه ایران نمره (۱) سال ۱۹۱۰ که منضم وقایع
ایران نمره ۲ (۱۹۰۹) است و مشهور بکتاب آبی است بنام
دوم شهر شعبان ۱۳۳۰ هجری مطابق ۲۶ ماه ژوئیه
۱۹۱۲ میلادی

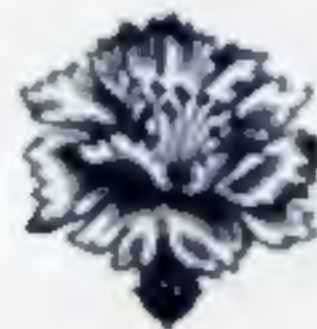
تذکره مبارکی برادران باقر اف و بطیع و سید ( )
مطبعه و برادران باقر اف و بطیع و سید ( )
مطبعه و برادران باقر اف و بطیع و سید ( )
مطبعه و برادران باقر اف و بطیع و سید ( )
مطبعه و برادران باقر اف و بطیع و سید ( )
مطبعه و برادران باقر اف و بطیع و سید ( )
مطبعه و برادران باقر اف و بطیع و سید ( )
مطبعه و برادران باقر اف و بطیع و سید ( )
مطبعه و برادران باقر اف و بطیع و سید ( )
مطبعه و برادران باقر اف و بطیع و سید ( )

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۲	۱۶	ورخه	مورخه
۲۲	۸	نایب السلطنه را	نایب السلطنه
۲۲	۱۹	تخابات	انتخابات
۲۲	۱۹	تجربیات	تجربیات
۵۲	۱۸	سالا	سالار
۵۵	۲	سته	بسته
۶۹	۶	خودر	خورد
۷۱	۱	ماهه	ماه مه
۷۱	۷	بزاعی	تزاعی
۹۲	۶	ازانکه	آنکه
۱۱۷	۱۹	دراد	دارد
۱۲۹	۱۱	موجب موجبات	موجبات
۱۳۸	۴	شون شاه	قشون شاه
۱۴۳	۱۹	موخه	مورخه
۱۵۳	۱۰	زار	تزار
۱۷۵	۹	من و دوست	من دوست
۱۹۰	۱۸	آقه	پاقه
۲۰۳	۷	سهراب	سراب
۲۰۷	۴	رد	برد

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۰۸	۲۰	نقات	نقاط
۲۱۳	۱۳	نمونه	نموده
۲۱۹	۲۰	ایرا	ایران
۲۴۶	۱۰	احتیانات	احتیانات
۲۶۲	۷	انکاه	نکاه
۲۹۰	۱۱	ازسفر	ازسفر
۲۹۷	۷	معندل	معتمد
۳۰۸	۴	خیل	خیلی
۳۰۹	۱۳	امورا خارجه	امور خارجه را
۳۱۷	۷	۵۱	۱۵
۳۱۷	۱۶	ترستاده	فرستاده
۳۱۷	۱۸	فصرف	تصرف
۳۲۳	۱۸	الهار	اظهار
۳۲۳	۲۰	۷۱	۱۷
۳۲۷	۱۹	استداد	استعداد
۳۳۶	۶	واصله	واصله را
۳۳۶	۱۲	بداشتند	نداشتند
		سرصفحه	۲۳۸
			۳۳۸
			۳۳۹
۳۳۹	۱۰	درائی	وزرائی

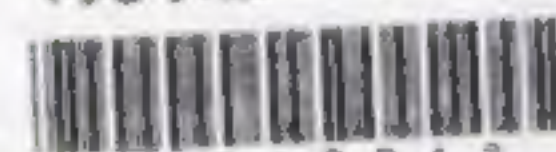
صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۴۰	۴	حال ر	حال را
۳۵۵	۲	شوکت المعالک	شوکت الملک
۳۷۷	۹	پهدار	سپدار
۳۸۱	۹	راپورهائی	راپورتهائی
۳۸۱	۱۲	ول	ولی
۳۸۷	۱۹	عطاعت	اطاعت
۳۹۰	۶	مماودت	معاونت
۳۹۱	۱۹	آنها ا	آنها را
۳۹۳	۱۸	تحدید	نہدید
۴۰۱	۱۹	منزلهای	از منزلهای

A4

کتابخانه آیت الله بروجردی (ره)

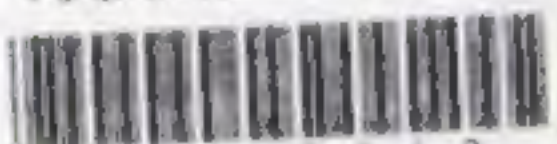

5 5 5 4 0 2 4 2

A4

کتابخانه آیت الله بروجردی (ره)

5 5 5 4 0 2 4 2